

027
Б59

Хмельницький національний університет
Наукова бібліотека Хмельницького національного університету
Бібліотека Кам'янець-Подільського національного університету ім. І. Огієнка

БІБЛІОТЕКА У ЦИФРОВУ ЕПОХУ: ІСТОРІЯ ТА ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ

Матеріали науково-практичної конференції,
присвяченої 60-річчю Наукової бібліотеки
Хмельницького національного університету

19-20 жовтня 2022 року

Хмельницький

Хмельницький національний університет
Наукова бібліотека Хмельницького національного університету
Бібліотека Кам'янець-Подільського національного університету ім. І. Огієнка

Бібліотека у цифрову епоху: історія та тенденції розвитку

Матеріали науково-практичної конференції,
присвяченої 60-річчю Наукової бібліотеки
Хмельницького національного університету

19 – 20 жовтня 2022 року

Хмельницький
2022

*Рекомендовано до друку на засіданні
методичної ради Наукової бібліотеки
Хмельницького національного університету,
Протокол №4 від 5.10.2022*

Подано тези доповідей науково-практичної конференції бібліотекзакладів вищої освіти Хмельницького методичного об'єднання «Бібліотека у цифрову епоху: історія та тенденції розвитку».

На конференції розглядалися питання нових моделей та форм обслуговування користувачів; сприяння академічній доброчесності; роботи з наукометричними БД; інституційним репозитарієм; краєзнавчої діяльності як частини історичних розвідок діяльності ЗВО та бібліотек; формування і збереження ресурсної бази книгозбірень; робота бібліотек під час воєнного стану.

Матеріали подані зі збереженням авторської редакції. Відповідальність за грамотність, автентичність цитат, правильність посилань тощо несуть автори статей та доповідей.

Редакційна колегія:

О. Б. Айвазян, О. О. Мацей, С.А. Молчанова,
О. О. Костюк, О. С. Нечипорук

Б 59 Бібліотека у цифрову епоху: історія та тенденції розвитку [Електронний ресурс] : матеріали наук.-практ. конф. б-к ЗВО, присвяч. 60-річчю НБ ХНУ, 19-20 жовт. 2022 р. / редкол.: О. Б. Айвазян [та ін.] ; Хмельниц. нац. ун-т, наук. б-ка Хмельниц. нац. ун-ту, б-ка Кам'янець-Поділ. ун-ту ім. І. Огієнка. – Хмельницький, 2022. – 144 с.

Висвітлено основні шляхи розвитку книгозбірень України на сучасному етапі, розглянуто напрями наукової роботи та діяльність з вивчення історії книгозбірень та бібліотечної справи; представлено досвід бібліотек з формування та збереження ресурсної бази.

Видання адресоване бібліотечним фахівцям, історикам, краєзнавцям, студентам, усім тим, хто цікавиться бібліотечною справою.

Синюк О.М.	
Дорога довжиною в шість десятиліть.....	5
Айвазян О.Б.	
Історія Наукової бібліотеки ХНУ у дзеркалі періодичних видань	6
Костирко Т.М., Ларенкова С.В., Могильна О.Л.	
Робота Наукової бібліотеки Національного університету кораблебудування імені адм. Макарова в умовах воєнного стану.....	14
Шкира О.В.	
Творення інформаційного ландшафту в бібліотечному середовищі для забезпечення інформаційної підтримки освітнього процесу та наукових досліджень в університеті	18
Климчук Л.В.	
Інституційний репозитарій як інструмент відкритого освітнього простору	24
Секція 1. Бібліотека у цифрову епоху	
Бичко О.М., Кандул А.Г., Назорна Н.В.	
Профіль науковця у системах ідентифікації як показник іміджу вченого: роль бібліотеки університету	29
Вірютіна К.М., Скаченко О.О.	
Використання ігрових форм дистанційної роботи зі студентами	33
Толочко С.Є.	
Науково-дослідна робота бібліотеки Київського національного університету культури і мистецтв: зміст, основні напрями і результати	37
Гой Ю.М., Бевза В.І.	
Досвід роботи бібліотеки Хмельницького політехнічного фахового коледжу Львівської політехніки під час воєнного стану	45
Білик І.І.	
Розвиток цифрових компетенцій мешканців громади: з досвіду роботи бібліотек централізованої бібліотечної системи Хмельницької міської тергромади	49
Молчанова С.А.	
Ефективність комунікацій бібліотек ЗВО в соціомедійному просторі: недоліки, переваги, перспективи	54
Пагор О.Ю.	
Інформаційний супровід дистанційного навчання бібліотеками закладів вищої освіти	59
Борейко В.М.	
Роль бібліотеки в навчально-виховному процесі Хмельницького кооперативного торговельно-економічного інституту	62
Резнічук Л.В.	
Моніторинг запитів користувачів як форма вдосконалення інформаційного ресурсу.....	66
Костров Ю.В., Костюк О.О., Нечипорук О.С.	
Сучасні інформаційні технології в обслуговуванні користувачів наукової бібліотеки Хмельницького національного університету	71
Мацей О.О., Молчанова С.А.	
Корпоративна бібліотечна взаємодія: у єдності сила	74

Сінькова С.В. Бібліотеки Хмельницької міської громади і ВПО: виклики сьогодення	78
Диха С.В., Гуменна Н.А., Сапарова Т.Б. Особливості діяльності відділу зберігання фондів наукової бібліотеки Хмельницького національного університету на сучасному етапі	86
Коваль Т.Г., Яблонська Г.В. Бібліотечний фонд як основа забезпечення навчального процесу мистецького закладу освіти	89

Секція 2. Історія бібліотечної справи в Україні

Айвазян О.Б., Мацей О.О. Історична спадщина університету в стінах книгозбірні	91
Осінова Г.С. З історії розвитку книгозбірні Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя: бібліотека Гімназії вищих наук князя Безбородька (1820-1832 рр.)	96
Синиця Н.М. Становлення Хмельницької ОУНБ як науково-методичного центру (1966 – 1970 рр.)	103
Баланюк Т.М. Робота наукової бібліотеки Хмельницького національного університету під час воєнного стану	107
Маковська В.В. Електронна бібліотека та колекції документів на сайті Хмельницької ОУНБ ...	109
Михайлик А.О. Бібліотека Кам'янець-Подільського сільськогосподарського інституту в міжвоєнний період: віхи історії	115
Дитинник Л.В. Приватні колекції в книжкових фондах бібліотеки Хмельницької гуманітарно- педагогічної академії	118
Озімовська І.Л., Ситник Л.В. Розвиток бібліотек в епоху Реформації	123
Дурицька М.В. Бібліотека закладу вищої освіти «Подільський державний університет»: відродження історичної пам'яті	127
Биковська В.Ф. Культурно-просвітницька робота читального залу історичного факультету КПНУ ім. І. Огієнка у 2018-2020 рр.	133
Фоміних В.В., Таланчук О.Б., Сидоренко О.П. Книжкова колекція як цінна частина ресурсної та історичної бази університетської бібліотеки (на прикладі роботи з колекцією проф. М.П. Войнаренка)	137
Мацей О.О., Мельник Т.Б. Бібліотекар – професія романтиків	140

Олег Синюк,
проректор з наукової роботи
Хмельницького національного університету,
професор, доктор технічних наук

Дорога довжиною в шість десятиліть

У жовтні 2022 року Хмельницький національний університет відзначив свій 60-річний ювілей. Разом з університетом 60-літній ювілей відзначила наукова бібліотека – навчально-допоміжний, інформаційний, науковий, культурно-освітній структурний підрозділ університету, основа академічної освіти й виховання.

Бібліотека розвивалася одночасно з університетом. Вона була одним із перших підрозділів, заснованих при загальнотехнічному факультеті у вересні 1962 року. Тоді книгозбірня займала всього дві кімнати площею 30 м² і налічувала 1180 підручників.

Неперервно зростаючи, бібліотека здобувала вагомих результатів в освітній і науковій діяльності та у справі виховання студентської молоді. Сьогодні книгозбірня є потужним інтелектуально-інформаційним комплексом, просвітницьким центром студентської молоді, обласним методичним центром для бібліотек ЗВО Хмельницької області, членом Всеукраїнського громадського об'єднання УБА, однією з найбільших книгозбірень області.

Крок за кроком, впродовж 60-ти років бібліотека систематично працювала в напрямі формування ресурсної бази університету, оперативного та ефективного її використання, якісного задоволення інформаційних запитів читачів. Автоматизація бібліотечних технологічних процесів, створення колекцій електронних ресурсів, співпраця з іншими книгозбірнями задля об'єднання БД в єдиний інформаційний простір, надання користувачам вільного доступу до світових інформаційних ресурсів, наукометричних баз даних Web of Science, Scopus, ScienceDirect, наукових ресурсів реферативної БД Elsevier – далеко не повний перелік завдань, які успішно виконує бібліотека.

У даний час у книгозбірні накопичено потужну інформаційно-ресурсну базу, спроможну задовольнити освітні, наукові запити користувачів як у стінах бібліотеки, так і за її межами. Використовуючи новітні технології, книгозбірня надає актуальні бібліотечні послуги. Завдяки таким ресурсам, як вебсайт бібліотеки, інституційний репозитарій, електронна бібліотека, наукометричні БД та ін. книгозбірня змогла за короткий проміжок часу налагодити забезпечення навчального процесу інформацією та повнотекстовими документами в дистанційному режимі під час карантину, спричиненого Covid-19. Досвід дистанційної роботи дозволив бібліотеці швидко адаптуватися і до умов воєнного стану та швидко відновити обслуговування користувачів.

За час своєї діяльності книгозбірня не раз доводила, що працює для читачів і разом з ними, допомагаючи студентам, аспірантам, науковцям у пошуку необхідних джерел інформації для наукової роботи. Завдяки ресурсам, що знаходяться в бібліотеці, зростали видатні вчені університету, дослідження яких стали надійним орієнтиром не лише для національної, але й світової академічної науки.

Стрімко спливають дні, летять роки, та бібліотека продовжує виконувати свою головну місію - сприяти здійсненню реалізації стратегічної мети університету у підготовці конкурентоспроможних фахівців і розвитку наукових досліджень університету. Книгозбірня проходить складний процес перерозподілу своєї ролі та завдань у системі наукової комунікації через організацію контенту для електронної аудиторії та необмеженого доступу до нього, здійснення бібліометричних досліджень та надання бібліометричних послуг, поступове інтегрування в академічне середовище. Вона є повноправним партнером забезпечення якості освіти в університеті.

Глибоко переконаний, що Наукова бібліотека Хмельницького національного університету, опираючись на свій 60-літній досвід, й надалі залишатиметься сучасним, потужним, науковим, інформаційним та культурним центром, який максимально задовольнятиме освітні, наукові та культурні запити користувачів.

Вітаю та віддаю належне всім, хто творив і продовжує творити чудову історію Наукової бібліотеки Хмельницького національного університету.

Бажаю міцного здоров'я, успіхів, добра і щастя!

УДК 027.7(477.43)НБ ХНУ(091)

Олена Айвазян,
директорка наукової бібліотеки
Хмельницького національного університету,
кандидатка історичних наук

Історія НБ ХНУ у дзеркалі періодичних видань

***Анотація.** У статті зроблено статистичний та тематичний аналіз наукових публікацій працівників бібліотеки та публікацій про Наукову бібліотеку ХНУ за весь період її діяльності.*

***Ключові слова:** Наукова бібліотека ХНУ, наукові публікації працівників бібліотеки, бази даних, дослідження публікацій, історія бібліотеки, директори бібліотеки, бібліотечні кадри, бібліотечна професіографія.*

«Нам іще рости та розквітати
Та іти шляхом нових звитяг.
В майбутті – нам жить та квітувати!
І нести крізь час наш вічний стяг»
В.С. Зендрук

Історія суспільства, як наука, базується переважно на архівних та друкованих джерелах, велика частина яких зберігається в бібліотеках, адже саме друковане слово було і залишається найнадійнішим засобом передачі та збереження інформації багато століть поспіль. З-поміж великої кількості інформації відображається також історія самих бібліотек у виданнях, на сторінках періодичних видань, а сьогодні і в різноманітних базах даних.

Аналіз публікаційного доробку працівників НБ ХНУ, здійснений напередодні 60-літнього ювілею бібліотеки, свідчить, що публікації яскраво відображають динаміку розвитку бібліотеки з її основними віхами, досягненнями, здобутками, характеризуючи її діяльність за різними напрямками роботи та кадровий склад книгозбірні, в якій за 60 років працювало понад 250 працівників.

Бібліотека стала одним із перших підрозділів, який було створено влітку 1962 року одночасно з відкриттям філіалу загальнотехнічного факультету Українського поліграфічного інституту ім. І. Федорова, про що свідчать неодноразові згадки першого працівника бібліотеки про діяльність книгозбірні, її структуру у публікаціях про університет у липні та вересні 1962 року.

У статтях 1968 р., споминах викладачів та випускників закладу, опублікованих у збірці документів і матеріалів «Перші п'ять років» є інформація про надходження перших примірників до фонду, подяки першій бібліотекарці М.І. Міль, фото якої з робочого місця також було розміщено у цьому виданні.

Багато згадок про бібліотеку бачимо і в наступному виданні з історії університету «Кадри для служби сервісу. Становлення та розвиток університету (1967–1994 рр.)» – від наказу про призначення першої завідувачки в 1967 р. – до споминів про будівництво бібліотечного корпусу у 70-80-х рр..

Перша публікація, яка повністю присвячена діяльності бібліотеки, вийшла в червні 1975 року в обласній газеті «Радянське Поділля» за авторства завідувачки бібліотеки К.С. Степанець. Стаття «Бібліотека вузу» розкривала зміст і напрями масової (ідеологічної) роботи, містила інформацію про наявність у фонді 250 тис. томів, а в структурі книгозбірні – 3-х читальних залів на 300 посадкових місць. Авторкою зазначалося, що в бібліотеці проводилися книжкові виставки, вечори, диспути і читацькі конференції, здійснювалось інформування про нові надходження літератури за профілем вишу не тільки працівників і студентів інституту, а й 25 комбінатів побутового обслуговування й обласної бібліотеки ім. М. Островського. Катерина Степанівна писала, що з 1974 року в книгозбірні запроваджено проведення «Днів інформації», які студенти називали «днями новинок», і відзначила роботу працівниць бібліотеки В.О. Ткач та М.І. Міль.

Публікація 1981 р. В. Татарського «Грані комплексного підходу» в газеті «Радянське Поділля» продовжила аналіз актуального на той час напрямку в роботі книгозбірні – ідеологічної діяльності в університеті.

Загалом інформацію про бібліотеку періоду 70-80-х років можна побачити у різних документах – архівних джерелах, згадках сучасників – студентів і викладачів. Серед них – ректори М.І. Карпиленко та Р.І. Сілін, проректор В.П. Кошель, декан В.А. Венгржановський. Більшість згадок стосуються будівництва бібліотечного корпусу, яке тривало майже 10 років та проводилося переважно силами студентських будівельних загонів, отже залишило приємні згадки у багатьох учасників тих подій.

Розвиток структури університету, зміна керівництва бібліотеки у березні 1984 року, коли на посаду завідувачки було призначено В.М. Петрицьку, позитивно вплинули на подальшу діяльність бібліотеки. Значне збільшення фонду, кількості читачів та видачі документів закономірно привели до розширення структури і штату книгозбірні, а також переведення бібліотеки на вищі категорії з оплати праці: III-ої, а згодом і до II-ої групи. Переїзд у 1988 році до нового бібліотечного корпусу ознаменував новий етап розвитку бібліотеки Хмельницького Інституту побутового обслуговування. Вдало підібрані кадри з ентузіазмом запроваджували нововведення в обслуговування користувачів, удосконалюючи традиційні процеси, використовуючи можливі на той час автоматизовані технології для обліку основних статистичних показників. В архівному фонді бібліотеки й досі зберігаються засоби тих часів – рахівниця, арифмометр, друкарські машинки – електрична і механічна, за допомогою яких сучасні студенти можуть отримати уявлення про технічні засоби тодішньої бібліотеки.

Варто зазначити, що друга половина 80-х років ХХ ст. ознаменувалася приходом гласності, почала відкриватися правда про страшні події на території Хмельниччини – колективізацію, голодомор, репресії. Бібліотека університету активізувала роботу з відновлення забутих і замовчуваних імен історичних та літературних постатей. Вагомий внесок у цю роботу зробила З. Діденко, нині Голова міського осередку «Просвіта», яка на той час працювала в бібліотеці і стала автором низки публікацій у міській газеті «Корчагінець» про заходи бібліотеки, зокрема «І свого не цураймося» (1998 р.), «Вінок кобзареві», «І вчений» (1989 р.). Активізація просвітницької діяльності бібліотеки

висвітлювалася й іншими авторами – А. Яковлевою «До ювілею Кобзаря» та В. Іваненко «Біля джерел писемного слова» (1989 р.).

Уже в незалежній Україні, 1992 року, коли бібліотеці виповнилося 30 років, в обласній газеті «Радянське Поділля» вийшла стаття директорки В.М. Петрицької «Перша лабораторія інституту», присвячена цій даті. У статті подавалися короткі відомості з історії «найбільшої технічної книгозбірні області», фонд якої на той час нараховував понад 620 тис. примірників. Також висвітлено інформацію про перші кроки бібліотеки на шляху комп'ютеризації, а саме – придбання в 1991 р. ЕОМ «Мазовія», за допомогою якої в тому ж році розпочато створення електронного каталогу. Зазначено в статті і про нові методи господарювання в бібліотеці, зокрема про «відкриття книжкового магазину з продажу підручників та методичних посібників, зданих студентами на комісію» [с. 508-509].

Не зважаючи на економічну кризу в державі, відповідно й незадовільні фінансування і комплектування, бібліотека наполегливо шукала вихід у нових технологіях та з ентузіазмом їх запроваджувала у свою діяльність, не припиняючи традиційних форм і методів роботи. Робота книгозбірні позитивно відзначалася керівництвом університету, стала помітною в його науковому середовищі. У 1994 р. професорами О.П. Григоренком та А.Г. Філінюком у матеріалах міжнародної науково-практичної конференції опубліковано статтю «Виховний і культурний центр Хмельницького державного технологічного університету Поділля». Автори висвітили основні напрями роботи бібліотеки – комплектування за допомогою викладачів, диференційоване обслуговування користувачів, роботу з першокурсниками, діяльність бібліотеки на допомогу навчальному процесу через виставки, інформаційні огляди літератури. Наголошено авторами на проведених спільно з кафедрою історії та українознавства науково-теоретичних конференціях «Україна на шляху відродження», «Академік М.С. Грушевський – доля і наукова спадщина», «Історичні погляди Т.Г. Шевченка», «Поділля і Україна», «Місто над Бугом - Хмельницький». Висвітлюється в статті і робота створеного 1991 року відділу гуманітарних знань, клубу цікавих зустрічей, гостями якого були проф. університету Ю.В. Мігалина, заступник редактора лондонської газети «Визвольний шлях» О.В. Керзюк, ветеран Другої світової війни А.О. Савосін, поети і письменники Хмельниччини І. Іов та М. Федунець. Автори публікації, перераховуючи заходи з підвищення кваліфікації бібліотечних працівників, – конкурси для бібліотекарів, круглий стіл «Слово про бібліотечну професію», відзначили, що «вся робота бібліотеки залежить від рівня методичної роботи, що є складовою частиною управління якістю» і наприкінці статті високо оцінили роботу бібліотеки: «В умовах духовного відродження нашого народу бібліотека Хмельницького державного технологічного університету Поділля з високою відповідальністю ставиться до своєї високої місії – навчити молодь мислити і грамотно працювати в ім'я своєї Вітчизни» [с. 241-244].

Наступні 1996-1997 рр. відзначилися різною тематикою публікацій – проведення загальноуніверситетських заходів «День видавництва «Поділля»» та «Свято книги», отримання бібліотекою унікального видання – повного зібрання «Британської енциклопедії», зустрічі з професором, поетом, доктором економічних наук М.П. Войнаренком, які засвідчили активну роботу бібліотеки у напрямі популяризації її діяльності та фонду.

З середини 90-х років ХХ ст., завдяки тодішній директорці В.М. Петрицькій та очільниці методичного кабінету, а згодом завідувачці науково-методичного відділу Р.М. Рибалко, активізувалася наукова діяльність бібліотеки. Раїса Митрофанівна дослідила і стала авторкою першого неопублікованого нарису з історії книгозбірні «Бібліотека Технологічного університету Поділля: роки становлення та зростання 1962-1995» з додатками: «Хроніка подій» та «Бібліографія бібліографії». Нею ж розроблена перша перспективна програма соціологічних (наукових) досліджень «Бібліотека та книга в житті молоді» (1996-2000 рр.). Статтю Р.І. Рибалко «Бібліотечний сервіс: ваша оцінка та пропозиції» було опубліковано в 1997 році у збірнику наукових праць НБ ЛДУ ім. І. Франка

«Бібліотека вищого навчального закладу: Історія. Теорія. Досвід роботи», яка стала першою в історії книгозбірні науковою публікацією.

Одним з авторів програми «Молодий спеціаліст ХХІ століття», в рамках якої буде запроваджено низку інновацій у проведенні масових заходів, була завідувачка відділу економічної літератури В.О. Василюшина, яка в 1996 році опублікувала замітку «Менеджмент» – шлях до успіху», де розкрила мету і зміст проведеного в бібліотеці «Дня спеціаліста», презентувала молоді фонд економічної літератури англійською мовою та новий бібліографічний покажчик, створений бібліотекою «Менеджмент: теорія і практика», до якого увійшли 392 назви видань з фонду університетської книгозбірні.

Апофеозом, негласним підведенням підсумків роботи бібліотеки наприкінці ХХ ст., стало інтерв'ю з директором бібліотеки ТУП Валентиною Михайлівною Петрицькою в газеті «Проскурів» під назвою «Дайте мені бібліотеку і я відкрию університет» (1998 р.). У відповідях на запитання журналіста В. Шугая директорка зазначила, що бібліотека наразі є найбільшою в області та однією з кращих в Україні науково-технічною книгозбірнею з пів мільйонним фондом, яка за 35 років «пройшла невеликий, але славний шлях і робить свій внесок у справу підготовки спеціалістів». Сучасна Бібліотека є найактивнішою учасницею навчального процесу, яка вже отримала високу оцінку від викладачів і, найголовніше, активно запроваджує інновації у свою діяльність, створює сучасну АБІС на базі електронного каталогу та повнотекстових БД в Інтернеті, що особливо важливо в умовах дефіциту коштів і повної відсутності системи книгопостачання.

На початку нового тисячоліття з'явилася низка публікацій про бібліотеку університету. В газетах «Високий замок», «Подільські вісті», «Проскурів», «Ровесник» за 2000 рік вийшли статті, присвячені автоматизації бібліотечних технологій: В. Іваненко «Теперішня скарбниця – то не лише з книгами полиця», В. Горбатюка «Університетська бібліотека: інформаційні технології», В. Борисенко «Вузівська бібліотека в епоху електронних комунікацій» та інші. Низка статей того ж року розкривала багатогранну роботу з читачем: В. Окіпний «Британіка навчає студентів», «Моцарт звучить ...», «3 місяця – в кар'єру»; В. Горбатюк «Готуй кар'єру у вузі»; В. Іваненко «І класика, й естрада».

Ще наприкінці 1999 р. відбулася перша в історії бібліотеки науково-теоретична конференція «Бібліотечне спілкування і етика бібліотекаря», і вже через 2 роки, враховуючи досягнення книгозбірні, на базі бібліотеки Технологічного університету Поділля проведено першу зональну науково-практичну конференцію бібліотек вищих навчальних закладів України «Інформаційні технології в бібліотеках вищих закладів освіти західного регіону: нові рішення, осмислення підходів та проблем», у якій взяли участь 46 представників із 26 бібліотек України. Про результати конференції йшлося в публікації у виданні УБА «У Львівському методоб'єднанні» 2001 року. У тому ж році опубліковані і три статті директорки В.М. Петрицької в газетах «Подільські вісті», «Майбуття» та «Універ» (газета університету): «Бібліотека як лідер інформації», «Скарбниця університету», «Джерело знань для студента».

Досягнення бібліотеки презентувались і на науково-практичних конференціях. Зокрема в матеріалах конференції Хмельницької ОУНБ 2001 р. опубліковано статті тодішньої завідувачки науково-методичного відділу НБ ХНУ К.А. Чабан та авторки публікації стосовно автоматизації бібліотечних технологій та трансформації функцій бібліотечних працівників у нових умовах, що свідчить про підвищення кваліфікації провідних фахівців книгозбірні, які все частіше і сміливіше заявляли про бібліотеку на обласних, всеукраїнських та міжнародних заходах.

Варто зазначити, що активному розвитку наукової діяльності та запровадженню інновацій сприяла участь провідних бібліотечних фахівців у грантових проєктах фонду «Відродження» та Британської Ради, у щорічних міжнародних науково-практичних конференціях. До прикладу, у матеріалах конференції «Крим – 2003» (м. Судак)

опубліковано тези статті В.В. Василюшиної «Формування нових концепцій управління інноваційними процесами». Серед статей цієї авторки, опублікованих за матеріалами конференцій, варто відмітити публікації: «Стан задовільний і перспективи облаштовані» в збірнику «Наукові праці НБУВ» (2002 р.) й «Сучасне та майбутнє в тенденціях використання інформаційних технологій в бібліотечній практиці», надруковану в часописі «Вища школа» за 2008 рік. З початком індивідуальних наукових досліджень з'явилася низка наукових публікацій, як-от публікація 2003 р. В.О. Глухенької «Організація управління інформаційними ресурсами вузівської бібліотеки» в часописі «Культура народів Причорномор'я» та ін.

Високий рівень автоматизації бібліотечних процесів, розвиток проектною та науковою роботи книгозбірні посприяли покладенню на бібліотеку обов'язків обласного методичного центру бібліотек ВЗО Хмельницької області III-IV рівнів акредитації (згідно з наказом МОН України від 14.03.2001 року), а також переведенню бібліотеки до першої групи за оплатою праці.

Таким чином, на початок XXI ст. в бібліотеці були закладені основи наукової та маркетингової діяльності, що стало запорукою для її подальшого розвитку і активного висвітлення досвіду та результатів досліджень на сторінках фахової літератури та засобів масової інформації.

Аналіз публікаційної діяльності працівників бібліотеки за 2001-2021 рр. показав, що загалом за ці 20 років опубліковано понад 300 статей у різних фахових джерелах та 141 – у ЗМІ, тобто в середньому – 22 статті за рік. Тематика публікацій відображає практично всі напрями роботи книгозбірні – від комплектування, використання та збереження ресурсної бази бібліотеки до форм і методів обслуговування користувачів, дослідження їхньої думки, підвищення кваліфікації бібліотечних працівників, індивідуальних та колективних досліджень тощо.

Найбільша кількість фахових публікацій – 47 (16 %) стосується запровадження інновацій у технологічні процеси книгозбірні, роботи з електронними ресурсами, оскільки наша бібліотека однією з перших в Україні перейшла на автоматизований облік видачі документів, законсервувала паперові читацькі каталоги, відмовилася від багатьох паперових форм обліку видачі та користувачів, автоматизувала процес інвентаризації, обліку бібліографічних послуг тощо. Подальші публікації вже стосувалися створення власних БД – ЕБ (2002), інституційного репозитарію (2012), а наразі – роботи з корпоративними краєзнавчими проектами «Науковці Хмельниччини», «ЗвЕКК» та ін. Тому досвід роботи книгозбірні висвітлювався і в матеріалах конференцій, і в наукових збірниках, і в часописах та завжди користувався попитом у колег, відзначався гостями, про що свідчать записи у «Книзі відгуків Бібліотеки Хмельницького національного університету». Ось кілька відгуків того періоду: «...Добре, що у Хмельницького національного університету є така потужна бібліотека» (С.М. Николаєнко, тодішній Міністр освіти і науки України – 2005 р.); «Дуже вразила бібліотека Хмельницького національного університету... Сьогодні цю бібліотеку можна вважати однією з лідерів серед бібліотек України у комп'ютеризації бібліотечно-бібліографічних технологій...» (директор НБ ім. М. Максимовича КНУ ім. Т.Г. Шевченка 2006 р.), «Бібліотека справляє дуже хороше враження складом, організацією інформаційних ресурсів, прагненням до освоєння можливостей, інформаційних технологій та здобутками у цьому напрямі...» (М.С. Слободяник, директор інституту державного управління та інформаційної діяльності ДАКККіМ. – 2010 р.)

На другому місці в рейтингу тем публікацій знаходиться просвітницько-виховна діяльність бібліотеки – 10 % від всіх публікацій. У них висвітлено розвиток просвітницько-дозвілєвої діяльності бібліотеки, прослідковується трансформація методів та форм проведення заходів – від оглядів літератури та усних журналів до фестивалів, флешмобів,

сторителінгів, дебатів, а також зміни форм представлення інформації за допомогою відеоряду, музичного супроводу, театралізації тощо.

Від загальної кількості публікацій даного періоду 9 % становлять публікації з інформаційно-бібліографічної діяльності, які в останні роки все більше висвітлюють питання роботи з наукометричними ресурсами, їх моніторингу, популяризації світових наукових ресурсів, індивідуальної роботи з науковцями та студентами з їх використання.

Публікації з питань комплектування і роботи з фондом (7,3 %), організації обслуговування користувачів (5,6 %), наукової діяльності; результатів індивідуальних наукових досліджень, управління, яке включає якість, менеджмент, рекламну діяльність, трансформацію функцій, онлайн-сервіс, роботу з кадрами тощо. Вагоме місце серед усіх публікацій (4,6 %) займають ювілейні статті, які включали в себе аналіз діяльності бібліотеки за певним напрямом або періодом її розвитку. Результати досліджень працівників бібліотеки представлялися і у закордонних виданнях: в матеріалах конференції Чехії, наукових збірниках і часописах Польщі, Лондона, Казахстану.

Важливим доповненням до історичного портрету книгозбірні є публікації про співробітників бібліотеки, які своєю діяльністю сприяли її розвитку. Загалом у різних публікаціях йдеться про 69 працівників бібліотеки. Окремі статті присвячені керівникам бібліотеки, їх заступникам, провідним фахівцям і ветеранам книгозбірні. Висвітлюють роль особистості в діяльності бібліотеки мемуарні публікації колишньої директорки В.М. Петрицької: «Коллективний портрет бібліотеки університету крізь призму історії» та «Невичерпне джерело знань університету. Сторінки спогадів і роздумів директора НБ ХНУ (1984-2005 рр.)», які увійшли до ювілейних видань про наукову бібліотеку. Згадуються працівники бібліотеки і у загальноуніверситетських ювілейних виданнях, зокрема у виданні «Хмельницький національний університет. Історія і сучасність. 1995-2015 рр.»; у розділі «Історія університету в обличчях» опублікована біографічна інформація з кольоровими фото про 18 працівників бібліотеки різних періодів її історії.

Отже, у проаналізованих публікаціях відображається історія книгозбірні за останні 30 років та відзначена роль особистості у справі розвитку бібліотечної справи в університеті, місті та області.

Не менш цікавим виявилось дослідження джерел, у яких опубліковані статті наших працівників, зокрема 65,8 % статей надруковані в матеріалах конференцій та наукових збірниках. Географія цих видань включає за алфавітом практично всі регіони України – Вінниця, Дніпро, Донецьк, Івано-Франківськ, Кам'янець-Подільський, Київ, Луганськ, Львів, Миколаїв, Крим (Судак, Сімферополь, Севастополь), Харків, Хмельницький, Шепетівка.

Серед наукових збірників найбільш популярними для наших публікацій є наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету в серіях: «Бібліотекознавство. Книгознавство», «Освіта. Наука. Культура», «Історичні науки» – понад 22 статті. Ділилися власним досвідом працівники книгозбірні на сторінках «Наукових записок Вінницького державного педагогічного університету ім. М. Коцюбинського – з серії «Історія» (2014 р.), у науково-красознавчому збірнику «Красознавчі студії» м. Хмельницького (2020 р.), в збірнику наукових праць Прикарпатського національного університету ім. В. Стефаника «Карпатські бібліотечно-красознавчі студії», м. Івано-Франківська (2015р.) тощо.

Варто відзначити неодноразові публікації про бібліотеку, університет та його науковців у красознавчому збірнику ОУНБ «Календар знаменних і пам'ятних дат Хмельниччини», «Календарі знаменних і пам'ятних дат ХНУ», «Вікіпедії» та інших енциклопедичних виданнях - Енциклопедії освіти Хмельниччини, Енциклопедії сучасної України, в які увійшла, зокрема, й інформація з красознавчих БД бібліотеки.

Публікувалися статті наших працівників і в наукових журналах: у «Віснику Тернопільського національного педагогічного університету ім. Гнатюка», серія «Педагогіка»

(2008 р.); Львівського національного університету, сер. «Книгознавство, бібліотекознавство та інформаційні технології» (2013 р.); Вінницького національного педагогічного університету ім. М. Коцюбинського, сер. «Історія» (2014 р.); Одеського національного університету ім. І.І. Мечнікова, сер. «Бібліотекознавство, бібліографознавство, книгознавство» (2017 р.) і, звичайно, у «Віснику Хмельницького національного університету», фаховому журналі університету «Актуальні проблеми гуманітарних та природничих наук» (2009 р.) та ювілейних збірниках «Комп'ютерні технології в ХНУ», «Матеріально-технічна база університету», «Електронні ресурси для науки та освіти» (2012 р.).

НБ ХНУ як методичний центр для книгозбірень ЗВО Хмельницької області здійснює значну роботу з бібліотеками об'єднання з інформування, консультування, корпоративної та наукової співпраці. Зокрема, працівниками бібліотеки ведеться БД «Бібліотечна справа», проводяться заняття з підвищення кваліфікації, до прикладу, для бібліотекарів профтехосвіти, шкільних бібліотек, щорічно відбуваються науково-практичні конференції та семінари, видаються їх матеріали, здійснюється аналіз діяльності бібліотек об'єднання, поповнюється інформацією постійна виставка «Сучасна бібліотека: напрями та стратегії розвитку (книги для бібліотекарів)», а з 2005 року видається інформаційний бюлетень «Бібліотека в освітньому просторі» – 29,5 % від всіх статей опубліковано саме в цьому збірнику. До 60-літнього ювілею книгозбірні створено «Показчик публікацій інформаційного бюлетеня «Бібліотека в освітньому просторі» за 2005-2021 рр.», зміст якого засвідчує багатоаспектне охоплення тематики питань з бібліотечної практики. Досягнення та історія розвитку бібліотек методичного об'єднання за 20 років його існування висвітлено у публікаціях: «Хмельницькому обласному методичному об'єднанню бібліотек закладів вищої освіти 20 років» (2021 р.), та «Розвиток бібліотек закладів вищої освіти Хмельниччини за роки незалежності України» (2022 р.).

Висвітлювався досвід роботи бібліотеки і на сторінках бібліотечної періодики – журналів «Бібліотечна планета», «Бібліотечний вісник», «Бібліотечний форум України» та інших.

За цей період 90 статей опубліковано на сторінках засобів масової інформації – в газетах «Подільські вісті», «Проскурів», «Університет», «Українець». В останні роки через стрімкий розвиток соціальних мереж, публікаційна активність у ЗМІ у звичному її розумінні падає, натомість розвивається у соціальних мережах, де публікується практично вся інформація про діяльність університету і книгозбірні. Зокрема бібліотека має власний канал на відеохостингу «Ютуб», сторінку НБ ХНУ у мережі «Фейсбук». Всі опубліковані матеріали об'єднуються і зберігаються в БД «ХНУ у дзеркалі періодичних видань». Варто зазначити, що й назва цієї БД змінюється. Якщо раніше в ній відображалися лише публікації з паперових видань, то тепер вона містить інформацію і з електронних видань, і публікації з сайту університету та Інтернету загалом.

Низка публікацій розміщена у виданнях книгозбірні, які є важливим джерелом відображення історії бібліотеки, як і повнотекстові бази даних – «ХНУ у дзеркалі періодичних видань та електронних ресурсів», «Інституційний репозитарій», «Наукові публікації працівників бібліотеки» та сторінки сайту НБ ХНУ «Публікації про бібліотеку», в яких збирається вся інформація про університет та бібліотеку, опублікована в інформаційному просторі університету, області, країни.

Отже, суспільне життя продовжується, відбуваються кардинальні зміни, але незмінним залишається його відображення у публікаціях, з яких формуються сучасні БД і стають підґрунтям для вивчення та фіксування історичних подій сьогодення.

Епіграфом до статті є уривок вірша нашого колишнього працівника Віктора Зендрука, а на закінчення статті хочеться процитувати невеличкий вірш бувшого бібліотекаря нашої книгозбірні Сергія Потягача, який опубліковано у збірнику статей до 40-річчя книгозбірні

(2002 р.), з надією на краще майбутнє бібліотеки, університету і України після перемоги у війні 2022 року:

По поверхах здіймається весна
А в залах ніби дискотека
Гудить, як вулик з кожного вікна
Биттям сердець бібліотека.

По поверхах здіймається кохання
До читача та до його дівчини
Й до тих, хто книжки у робочий час
Розносить в залі щохвилини.

І мрія вже по поверхах зліта,
Ласкавою усмішкою заманює, красою
Комусь – щаслива, а комусь – не та
До когось – з відчаєм, з надією – до когось.

Список використаних джерел

1. Бібліотека – ключ до пізнання світу. (До 45-річчя наукової бібліотеки Хмельницького національного університету) [Текст] : довід.-бібліогр. видання / уклад. О. М. Бичко. – Хмельницький : ХНУ, 2007. – 50 с.
2. Бібліотека університету : витоки та сучасність : зб. наук. ст. та матеріалів, присвяч. 50-річчю з дня заснування наук. б-ки ун-ту / редкол.: О. Б. Айвазян [та ін.]. – Хмельницький : ХНУ, 2012. – 296 с.
3. Валентина Михайлівна Петрицька (До 80-річчя від дня народження) [Електронний ресурс] : біобібліогр. покажчик / уклад. О. М. Бичко. – Хмельницький : ХНУ, 2017. – Режим доступу : http://lib.khnu.km.ua/about_library/biobibl_prac_NB/_begin.php – Назва з екрана.
4. Драчук Р. В. Ми в душах храм будуємо... [Текст] (До 45-річчя наукової бібліотеки Хмельницького національного університету) / Р. В. Драчук, Л. І. Іщенко. – Хмельницький : ХНУ, 2007. – 63 с.
5. Кадри для служби сервісу. Становлення та розвиток університету (1967–1994 рр.) : зб. док. і матеріалів / упоряд.: І. Х. Ткачук, Ю. С. Земський. – Хмельницький : ХНУ, 2007. – 612 с.
6. Наукові публікації працівників бібліотеки ХНУ [Електронний ресурс] / Наук. б-ка Хмельниц. нац. ун-ту. – Електрон. дані. – Хмельницький, 2001–2022. – Режим доступу: http://library.khmnu.edu.ua/?page_id=1928. – Назва з екрана.
7. Олена Борисівна Айвазян (До 50-річчя від дня народження) : біобібліогр. покажч. / уклад. О. М. Бичко. – Хмельницький : ХНУ, 2013. – 36 с.
8. Перші п'ять років. Становлення та розвиток Технологічного університету Поділля (1962–1967 рр.) : зб. док. і матеріалів / упоряд.: І. Х. Ткачук, Ю. С. Земський. – Хмельницький : ТУП, 2002. – 236 с.
9. Постаті бібліотечної плеяди. Директори бібліотек Хмельницької області : довідник / уклад.: Н. М. Синиця, Т. В. Грудецька, В. В. Пасічник ; Департамент інформ. діяльності, культури, національностей та релігій Хмельниц. облдержадмін. [та ін.]. – Хмельницький : ПП Заколотний М. І., 2021. – 196 с. – (До 120-річчя з часу заснування Хмельницької обласної універсальної наукової бібліотеки).

10. Публікації про бібліотеку [Електронний ресурс] / Наук. б-ка Хмельниц. нац. ун-ту. – Електрон. дані. – Хмельницький, 1996–2022. – Режим доступу: http://library.khmnu.edu.ua/?page_id=1536. – Назва з екрана.
11. Скарбниця знань університету. (До 40-річчя бібліотеки Технологічного університету Поділля) / уклад.: О. Б. Айвазян, К. А. Чабан. – Хмельницький, 2002. – 130 с.
12. Хмельницький національний університет у дзеркалі періодичних видань та електронних ресурсів [Електронний ресурс] / Наук. б-ка Хмельниц. нац. ун-ту. – Електрон. дані. – Хмельницький, 2001–2022. – Режим доступу: <http://lib.khmnu.edu.ua/dysk/index.php>. – Назва з екрана.
13. Хмельницький національний університет. 50 років розвитку / редкол.: М. Є. Скиба [та ін.]. – Київ : Логос Україна, 2012. – 188 с.
14. Хмельницький національний університет. Історія і сучасність: 1995–2015. Кн. 3 / упоряд. Є. М. Свіргунець, П. К. Мельник. – Хмельницький : ХНУ, 2017. – 1060 с.

УДК 027.7:355,01(477.73)

Тамара Костирко,
директорка Наукової бібліотеки,
кандидатка наук із соціальних комунікацій
Світлана Ларенкова,
заступник директора Наукової бібліотеки
Оксана Могильна,
завідувачка відділу бібліотечного
маркетингу, інноваційної та методичної
роботи
Наукової бібліотеки Національного
університету кораблебудування
ім. адм. Макарова,
м. Миколаїв

Робота Наукової бібліотеки НУК ім. адм. Макарова в умовах воєнного стану

***Анотація.** Розглядається функціонування НБ НУК в умовах воєнного стану, висвітлено основні напрями діяльності, пошук нових підходів до обслуговування користувачів, використання практичного досвіду роботи бібліотеки у дистанційному форматі під час карантину та швидку адаптацію учасників освітнього процесу до умов воєнного стану.*

***Ключові слова:** Наукова бібліотека, військове вторгнення російської федерації, електронні ресурси бібліотеки, практичний досвід роботи бібліотеки під час карантину, відкриті освітні ресурси, онлайн-послуги.*

Шановні колеги! Ми з вами живемо в один із найважчих періодів людства нової ери. Війна змінила наше звичне життя. В умовах масштабного військового вторгнення російської федерації, тривалих ракетно-бомбових та артилерійських ударів по цивільній інфраструктурі, у тому числі й по закладах освіти міста Миколаєва, найголовнішим

завданням, з яким ми зіткнулись при підготовці до роботи в період воєнного стану, є забезпечення безпеки працівників та здобувачів освіти. Заклади освіти східного та південного регіонів, де ситуація є більш складною, вбачали ефективним провадження освітнього процесу дистанційно. Адміністрація університету та бібліотеки створили групи у вайбері для координації роботи. Це дуже допомогло нам орієнтуватися у складних ситуаціях у місті. З першого місяця військових дій було обмежено відвідування приміщень у Головному корпусі нашого університету у зв'язку з безпекою працівників. Зважаючи на те, що відділи обслуговування знаходяться в трьох корпусах університету, бібліотека організувала роботу співробітників бібліотеки в одному з них – у Новому корпусі. Завдяки таким ресурсам, як сайт бібліотеки, Інституційний репозитарій, Електронна бібліотека, Наукометричні БД та ін. змогли протягом тижня відновити забезпечення навчального процесу інформацією та повнотекстовими документами. Враховуючи практичний досвід використання роботи бібліотеки у дистанційному форматі під час карантину та швидку адаптацію учасників освітнього процесу до умов військового стану, ми змогли у короткий час відновити обслуговування наших користувачів. Незважаючи на жахіття війни, ми переконані, що продовження функціонування системи забезпечення якості в освіті важливе. Цілком зрозуміло, що вона вимагає перегляду і вдосконалення, зокрема адаптації до реалій. Цифрова освіта, яка використовує комп'ютерну техніку, мережеві комунікаційні та інші інформаційні технології для здійснення освітньої діяльності, є інтерактивною, ефективною, відкритою, гнучкою та мобільною.

Функціонування нашої бібліотеки в умовах воєнного стану характеризується інтенсивним пошуком нових підходів до інформаційного забезпечення навчання, інноваційних форм організації доступу до відкритих освітніх ресурсів. Незважаючи на те, що майже 50% співробітників бібліотеки евакуювалися в перші дні війни, бібліотека працювала, перерозподіливши обов'язки евакуйованих фахівців. Першими труднощами, з якими нам довелося зіткнутися, це евакуація сервера, на якому було встановлено автоматизоване програмне забезпечення «УФД/Бібліотека», а це перш за все Електронний каталог, Електронна бібліотека та доступ до бібліотечних документів. Тимчасово ми втратили основні електронні ресурси бібліотеки. У такому складному випадку ми мобілізувалися та зробили ставку на Інституційний репозитарій та сайт бібліотеки. Завдяки цим електронним ресурсам, які бібліотека регулярно поповнює, забезпечуємо студентам та викладачам доступ до повнотекстових документів та повну інформацію про послуги, що надаються нами для підтримки навчального процесу.

Інституційний репозитарій (<http://eir.nuos.edu.ua/>) під час воєнних дій став одним із найважливіших шляхів розповсюдження результатів досліджень науковців університету. Незважаючи на військовий стан, репозитарій регулярно поповнюється новими матеріалами наукового, освітнього та методичного призначення. Загальна кількість документів, внесених в Репозитарій за перше півріччя 2022 року – більше 1000.

Потужним засобом інформаційного обслуговування є вебсайт Наукової бібліотеки (<http://lib.nuos.edu.ua>), де з перших днів воєнних дій ми інформували наших користувачів про ресурси, які їм можуть бути корисні. Це інформація про безкоштовні доступи до освітніх онлайн-ресурсів та онлайн-лекцій освітніх платформ Research4Life, Prometheus, Coursera, Кампстер та ін.; онлайн-лекцій освітніх платформ: «Лекції майбутнього» (діалогу між українською молоддю та Нобелівськими лауреатами й науковцями з усього світу), Prometheus (онлайн-курсів з інформаційної та медіаграмотності, психологічної допомоги в умовах війни та ін.); про актуальні пропозиції для українських науковців, які бажають виїхати з України, а особливо для тих, хто залишається і продовжує наукову роботу в Україні від Української міжнародної академічної мережі (The UKRainian Academic International Network), від American Councils for International Education, про програму від Національного центру науки Польщі для науковців з України, а також доступ до

Європейської науково-дослідної спільноти (European Research Community), з оновленою картою «Наука для України», конкурси на актуальні програми імені Фулбрайта та багато іншого.

Обслуговування користувачів залишається однією з провідних функцій НБ, незважаючи на те, що навчання студентів проводиться в онлайн-режимі. За попереднім замовленням користувачів співробітники бібліотеки готують підбірки науково-методичних матеріалів, проводять онлайн-огляди літератури, створюють віртуальні виставки, які розміщено на сайті Наукової бібліотеки, сторінці НБ в соціальній мережі Facebook, надають консультації щодо роботи бібліотеки під час воєнного стану, з налаштування віддаленого доступу до реферативної, бібліографічної бази даних Web of Science та наукових ресурсів Elsevier – реферативної, бібліографічної бази даних «Scopus», повнотекстової бази «ScienceDirect», модуля пошуку дослідників для налагодження контактів та співпраці «Researcher Discovery», навчальної платформи «Researcher Academy»; програмного забезпечення для керування бібліографічною інформацією «Mendeley».

У винятково складний для країни та її науки час фахівці бібліотеки докладають максимум зусиль для забезпечення науково-дослідницької роботи викладачів, студентів та аспірантів університету. Наукова бібліотека НУК ім. адм. Макарова вже багато років здійснює моніторинг ефективності представлення здобутків науково-педагогічних працівників університету у світовому інформаційному просторі, а також у наукометричних БД Scopus і Web of Science, співробітники бібліотеки беруть активну участь у щорічній підготовці університетом моніторингової справи для підтвердження статусу національного. Для оперативного інформування наукової спільноти про публікаційну активність університету НБ НУК розпочато випуск публікаційних дайджестів, у яких представлено перелік публікацій авторів Національного університету кораблебудування ім. адм. Макарова, що були проіндексовані у наукометричних БД Scopus і Web of Science Core Collection протягом 2022 року.

З метою підвищення ефективності використання наукометричних баз даних співробітники НБ разом з науковцями беруть участь у вебінарах, які організовує компанія Clarivate. Фахівці НБ надають онлайн-послуги з присвоєння навчальним посібникам, монографіям, авторефератам дисертацій, науковим статтям класифікаційних індексів за таблицями УДК, здійснюють технічну перевірку наукових статей та кваліфікаційних робіт здобувачів освіти на наявність текстових збігів/ідентичності/схожості з іншими текстами з використанням Антиплагіатної інтернет-системи.

У цей складний для країни час, в умовах воєнного стану співробітники НБ проводять серед студентів просвітницьку кампанію з академічної доброчесності за допомогою платформи Zoom. Сьогодні, як ніколи, ми розуміємо і усвідомлюємо, що нове покоління випускників повинно стати носієм нових цінностей в освіті, науці та в суспільстві загалом. Тому дбаємо про якість освіти та забезпечуємо інформаційну підтримку. Онлайн-зустрічі «Академічна доброчесність: курс для здобувачів освіти» для студентів першого курсу спрямовані на формування академічної культури, чесності навчання, справедливості, довіри та взаємоповаги усіх учасників академічного процесу.

Незважаючи на постійні обстріли міста, співробітники бібліотеки не тільки надають якісні послуги користувачам, а й намагаються підвищити свій професійний рівень. З цією метою проводяться моніторинги ресурсів сайтів МОН України, Української бібліотечної асоціації та сайти провідних бібліотек України. Співробітники прослухали безкоштовні онлайн-курси з інформаційної та медіаграмотності, постійно беруть участь в онлайн-конференціях, які організовують бібліотеки провідних ЗВО України, де висвітлюється досвід роботи бібліотеки з різних напрямів діяльності. Тези доповідей включені в матеріали конференцій.

Окремі співробітники займаються волонтерською роботою, забезпечуючи медикаментами та продуктами харчування мешканців міста, біженців з окупованих територій та співробітників університету.

15 липня внаслідок ракетного обстрілу Головного корпусу НУК імені адм. Макарова значних руйнувань зазнали приміщення Наукової бібліотеки. Було вибито майже всі вікна, частково зруйновано стіни, пошкоджено дах. Незважаючи на те, що це було в період відпусток, усі співробітники, що знаходилися на той момент в місті, вийшли на прибирання приміщень, вивезли вцілілу техніку, обладнання та майно. Вдалося зберегти рідкісні і цінні видання, в деяких відділах фонди переміщено у безпечне місце. Книги, які були пошкоджені у зв'язку з ракетним обстрілом, одразу відбиралися для списання. Навіть у цей воєнний час фонд нашої бібліотеки поповнився серією книг, виданих у 2022 році, авторами яких є наші вчені. Це чергове документально-художнє видання з біографічної серії, яка присвячена науковцям, життя та діяльність яких відіграли важливу роль у становленні та розвитку МКІ – НУК.

Співробітники бібліотеки брали активну участь в толоках, організованих адміністрацією університету. Допомогали забивати вікна плівкою та USB плитами, ремонтувати двері, прибирали скло і уламки, виносили сміття, наводили чистоту та порядок у відділах. Але ще дуже багато роботи з відновлення приміщень бібліотеки та збереження фондів у зимовий період. Попри все, продовжуємо працювати та надавати якісні інформаційно-освітні послуги.

Віriamo, що попереду наша Перемога, цілісність України та можливість святкувати День бібліотек разом із своїми користувачами. Віriamo, що Наукова бібліотека університету знову стане тим місцем, куди хочеться прийти, де завжди цікаво і захоплююче! Віriamo – так і буде!

Список використаних джерел

1. Іванова І. Київські бібліотеки під час війни. URL: <http://olgamethodlibkyiv.blogspot.com/2022/04/blog-post.html> (дата звернення: 24.09.2022).
2. Лагута Л. Публічні бібліотеки в реаліях війни. URL: <https://oth.nlu.org.ua/?p=5687> (дата звернення: 24.09.2022).

Ольга Шкира,
директорка бібліотеки
Університету Григорія Сковороди в Переяславі,
заслужена працівниця культури України

м. Переяслав (Україна)

Творення інформаційного ландшафту в бібліотечному середовищі

***Анотація.** На прикладі бібліотеки Університету Григорія Сковороди в Переяславі розглянуто коло питань, пов'язаних із творенням інформаційного ландшафту в бібліотечному середовищі, інтеграцією інформаційних ресурсів у освітній процес в умовах цифрового суспільства, роль інформаційних ресурсів у розвитку потенціалу і можливостей бібліотеки; використання електронних ресурсів бібліотеки; упровадження інноваційних технологій та використання інформаційних сервісів бібліотеки для підтримки освітнього процесу та наукових досліджень в університеті.*

***Ключові слова:** бібліотека, університет, інформаційний ландшафт, бібліотечне середовище, екосистеми.*

Творення інформаційного ландшафту в бібліотечному середовищі Університету Григорія Сковороди в Переяславі – це постійний розвиваючий творчий процес, який потребує від бібліотечних працівників неабияких знань, навчання, набутого досвіду, самовдосконалення, що спричиняє в інформаційному просторі творенню ресурсів із ресурсів, взаємозв'язуючих компонентів, які націлені на запит і допомогу користувачам затребуваної інформації.

Сучасний бібліотекар нині уже вмонтований у процеси творення ландшафту інтелектуально-атмосферного середовища, володіє професійними знаннями; широким кругозором в різних галузях науки, невгамовною фантазією; вміє використовувати інформаційно-комунікативні технології; постійно рухається вперед, є ініціативним і енергійним майстром; з ентузіазмом бере все нове і цікаве, що може бути в бібліотечній роботі і успішно втілює в життя. Як диригент великого симфонічного оркестру створює ритм для гравців, що є і натхненником, і творцем унікального продукту.

Університетська бібліотека Переяславського вишу не лише забезпечує доступ користувачів до інформації, вона ще й є комунікаційним майданчиком інтелектуального розвитку й культурного дозвілля, забезпечує доступ як до власних, так і світових інформаційних ресурсів в мережевому віртуальному просторі, надає кожній людині професійну консультацію в навігації і виборі джерел інформації. Розширюючи спектр послуг, бібліотека залишається основним зберігачем культурної спадщини, в тому числі регіонального значення, втіленого в її фондах, розширяючи різноманіття ландшафту інформаційних ресурсів, яке представлено на сайті університетської бібліотеки <https://library.phdpu.edu.ua/>.

В Університеті успішно функціонує інституційний репозитарій <http://ehsupir.uhsp.edu.ua/> - електронний архів для тривалого зберігання, накопичення та забезпечення довготривалого та надійного відкритого доступу до результатів наукових досліджень, що проводяться в установі. Ресурс функціонує на основі програмної платформи DSpace. На сьогодні кількість публікацій в репозитарії складає 5 875 документів. В

різноманітні Фондів ресурсу створено рубрику «Проекти бібліотеки», де представлені наукові доробки працівників бібліотеки, а саме: біобібліографічні, інформаційно-бібліографічні нариси, бібліографічні покажчики, покажчики авторських колекцій, альманахи, хрестоматії, альбоми. Колектив бібліотеки отримав диплом та відзнаку Гран-прі у номінації «Створення освітнього середовища для забезпечення умов професійної орієнтації молоді» (20-21 листопада 2020 року, міжнародна виставка «Освіта та кар'єра – 2020») за презентацію проекту університетської бібліотеки (творчого колективного продукту) «Моделювання арт-простору у бібліотечному середовищі вищого навчального закладу як засіб формування високодуховної та моральної особистості» <http://ephsheir.phdpu.edu.ua/handle/8989898989/4384>, матеріали повного тексту зберігаються в електронному архіві.

АБИС «УФД/Бібліотека» <https://library.uhsp.edu.ua/libmysql/index.php> відображає активний фонд бібліотеки, тобто базу даних (близько 302 400 записів) про всі надходження: навчальну, наукову, навчально-методичну літературу, періодичні видання, автореферати дисертацій, монографії, наукові праці викладачів університету. На даному ресурсі активно використовується безкоштовний доступ до повнотекстових публікацій майже з усіх галузей знань провідного наукового видавництва Springer Nature – це близько 10 тисяч електронних книг. Колекцію можна переглядати в Е-каталозі «Відкриті online-ресурси бібліотек світу» для завантаження для опрацювання.

У відкритому доступі представлений вітчизняний ресурс повнотекстових онлайн підручників ТОВ ЦУЛ <https://library.phdpu.edu.ua/pidruchnyky-onlajn/> (близько 1300 документів). Доступ до бази можливий як у локальному, так і у віддаленому режимі. В ресурсі представлена навчальна література з гуманітарних, природничих та технічних наук, фінансів економіки, менеджменту, маркетингу, права тощо. Аби отримати дистанційний доступ до ліцензійних електронних баз, користувачам запропоновані на сайті бібліотеки банери за покликанням:

Science Direct. Повнотекстова база даних компанії Elsevier – наукові публікації з усіх галузей знань від понад 47 тис. впливових авторів. На платформі представлені електронні книги (eBooks), книжкові серії (BookSeries), довідкові видання (Handbook), навчальні посібники (Textbooks) тощо. Загалом, понад 1,2 мільйона статей на ScienceDirect мають відкритий доступ.

Scopus. Універсальна реферативна база даних від Elsevier з можливістю відстеження наукової цитованості публікацій. Включає близько 38 млн записів наукових публікацій зі списками пристатейної бібліографії.

Web of Science. Мультидисциплінарна бібліографічна і реферативна платформа, на якій розміщено бази наукової літератури і патентів. Ресурс має вбудовані можливості пошуку, аналізу та управління бібліографічною інформацією.

EBSCO. 12 баз даних повнотекстових електронних ресурсів, які охоплюють широкий спектр академічних тем від бізнесу, гуманітарних наук, медицини та екології.

Bentham Science. Bentham Science є видавцем рецензованої наукової літератури та видає понад 130 наукових журналів як в електронному, так і в друкованому форматах, що містять результати досліджень переважно у галузі фармакології і медицини та технічних наук.

NewsBank. Ресурс об'єднує поточну та заархівовану інформацію з тисяч газетних заголовків, а також новин, вебвидань, блогів, відеозаписів, стенограм трансляцій, ділових журналів, періодичних видань, урядових документів та інших видань.

У зв'язку з активними військовими діями на території України, Університет Григорія Сковороди в Переяславі надає можливість здобувачам закладів вищої освіти, які не можуть здійснювати освітній процес, продовжити навчання та реалізувати освітні компоненти освітніх програм спеціальностей на умовах Програми внутрішньої академічної мобільності

відповідно до наказу №56 «Про Програму академічної мобільності здобувачів вищої освіти в умовах воєнного стану в Україні» від 21.03.2022 р. Наразі Бібліотека Університету Григорія Сковороди в Переяславі ще активніше забезпечує інформаційну підтримку освітнього процесу. На сайті бібліотеки у рубриці «Ресурси» здобувачі можуть послуговуватись інформаційними кейсами (корисними посиланнями, переліком фахових видань, підбіркою підручників, монографій та статей для реалізації освітніх програм). У рубриці «Програма академічної мобільності» для бакалаврів тематично відібрані і систематизовані матеріали повних текстів з ресурсів відкритого доступу для всіх освітніх програм за відповідними спеціальностями (39 спеціальностей). Додатково вмонтовані розширені інформаційні кейси, які складаються із наступних тек: «Фахові видання», «Корисні посилання», «Нормативні документи» та зручні у використанні для аспірантів і науковців за освітніми спеціальностями, як-от: «Психологія» <https://library.phdpu.edu.ua/resursy/informacijnyj-kejs-phd-053-psyhologiya/>; «Історія і археологія» <https://library.phdpu.edu.ua/resursy/informacijnyj-kejs-phd-032-istoriya-ta-arheologiya/>; «Освітні педагогічні науки» <https://library.uhsp.edu.ua/informacijnyj-kejs-phd-011-osvitni-pedagogichni-nauky/>; Професійна освіта (Цифрові технології) <https://library.uhsp.edu.ua/resursy/informacijnyj-kejs-phd-015-profesijna-osvita-cyfrovi-tehnologiyi/>; Публічне управління та адміністрування <https://library.uhsp.edu.ua/resursy/informatsijnyj-kejs-phd-281-publichne-upravlinnya-ta-administruvannya/>; Середня освіта (Музичне мистецтво) <https://library.uhsp.edu.ua/resursy/informatsijnyj-kejs-014-serednya-osvita-muzychne-mystetstvo/>; Середня освіта (Трудове навчання) <https://library.uhsp.edu.ua/resursy/informatsijnyj-kejs-014-serednya-osvita-trudove-navchannya-ta-tehnologiyi/>; Середня освіта (Англійська мова) <https://library.uhsp.edu.ua/resursy/informatsijnyj-kejs-014-serednya-osvita-anglijska-mova-i-literatura/>.

Співпраця більше 10 років з Німецько-Українським науковим об'єднанням ім. Юрія Бойко-Блохіна (м. Мюнхен, Німеччина) посприяла створенню міні сайту бібліотеки <https://library.phdpu.edu.ua/zhyttyevyj-naukovyj-i-politychnyj-shlyah-yuriya-bojka-blohyna/>, на якому постійно додається і оновлюється інформація.

Як стверджує Мирослав Дочинець, український письменник, журналіст, філософ у своїй книзі «Різотрав'я»: «Ми творимо, бо шукаємо і чекаємо оновлення. Думок, емоцій, мрій. Творячи, ми створюємо атмосферу, якою нам хочеться дихати. І якою дихатиме ще хтось». Тому створюючи інтелектуально-атмосферне середовище в університетській бібліотеці, співробітники стикнулися з потребою у допоміжних супутніх технологічних інструментах для того, щоб відшукати, уособити особистостей; демонструвати презентації, організувати зустрічі; вміло накопичувати затребувані інформаційні ресурси; подавати так інформацію, щоб це було цікаво, зрозуміло; знайти ту аудиторію, якій це потрібно тощо. До прикладу, в університетській бібліотеці разом із Науковим товариством університету твориться проєкт «Науковці в бібліотеці», який відображений в рубриці на сайті-бібліотеки «Відеотека». Критерієм відбору матеріалу є презентація вищого навчального закладу, бібліотеки; уособлення особистостей науковців університету; представлення історичних, краєзнавчих матеріалів у форматі міні-лекцій. Цей проєкт є цікавим, творчим, вільним у відборі знавців щодо будь-якої теми. Це є фіксація усної історії у відеоматеріалі. І в той же час бібліотека демонструє огляди книг, презентації власних наукових доробків через вагоме слово викладачів, їхніх досліджень, власної думки, що працюють на імідж закладу та бібліотеки. Відбувається творення унікального інтелектуального продукту, закарбованого в часі, в інформативні міні-лекції (до 10 хв.) для багаторазового використання. <https://library.phdpu.edu.ua/golovna/videteka/>

За ствердженням Вікіпедії: «Ландшафт — це будь-який простір з характерним виглядом», тому сайт бібліотеки є динамічним майданчиком у творенні ландшафту інформаційного простору. До прикладу, на сайті бібліотеки подана інформація в рубриці

«Новини» від 06.07.2021 «Від парку традиційного до парку інноваційного: колектив книгозбірні відвідав бібліотеки столичних ЗВО та інноваційний парк UNIT.City».
<https://library.phdpu.edu.ua/2021/07/06/vid-parku-tradycijnogo-do-parku-innovacijnogo-kolektyv-knygozbirni-vidvidav-biblioteky-stolychnyh>

Це 36-та професійна поїздка колективу, метою якої є поглиблення і розвиток професійних знань, ознайомлення з культурними та історичними пам'ятками України, професійне спілкування: «Ні для кого з тих, хто знає та слідкує за новинами бібліотеки Університету Григорія Сковороди в Переяславі, не є секретом, що її колектив є надзвичайно мандрівним та мобільним. Відтак, час до часу, він подорожує українськими містами, закладами освіти, науковими та бібліотечними установами з метою вивчення їх культурно-історичної спадщини та досвіду книгозбірень, де сквородинівські берегині книги набувають беззаперечного досвіду, який успішно реалізується в їхній безпосередній роботі у стінах альма-матер. Однією із чергових поїздок був візит до міста Києва з вивчення екосистем традиційних і інформаційних ландшафтів в Україні. Першою зупинкою маршруту стала Національна наукова сільськогосподарська бібліотека Національної аграрної академії наук України: екскурсія читальними залами, огляд найцінніших надбань, а саме: стародруків та сучасного книжкового сканера для оцифрування цих видань. Наступним пунктом призначення була Наукова бібліотека Національного університету біоресурсів і природокористування, де відбулося засідання запланованого круглого столу «Бібліотеки ЗВО: нові підходи та стратегії». У ході зібрання було офіційно укладено двосторонню Угоду про співпрацю, що передбачає взаємне використання електронних ресурсів навчальної та наукової інформації, проведення спільних конференцій, семінарів, зустрічей-нарад, культурних та екологічних проєктів, впровадження міжбібліотечного обміну літературою тощо. Господарі поділились досвідом роботи, ознайомили з роботою всіх відділів книгозбірні, організували екскурсії до університетського ботанічного саду та навчально-наукової лабораторії конярства, що є навчальними підрозділами Національного університету біоресурсів і природокористування. Надихнувшись чудовою природою і скульптурними спорудами Ботанічного саду, а ще більше від взаємодії з прекрасно доглянутими кінями та маленькими поні, колектив переяславських бібліотекарів переїхав від парку традиційного до Інноваційного парку UNIT.City, розташованого на території колишнього мотоциклетного заводу. UNIT.City заснований Василем Хмельницьким у 2017 році. Проєкт фінансується приватними компаніями та Європейським інвестиційним банком. Площа території інноваційного парку становить 25 гектарів. Тут розташовані різні бізнес-кампуси, центри, конференц-зали, виробничі потужності для 3D-друку, тощо. Втілене у життя на даний момент складає приблизно 10% від запланованого. На території інноваційного парку будують житлові будинки для постійних мешканців UNIT.City. Серед інфраструктурних об'єктів планується зведення медичного центру, школи, двох дитсадків і двох дитячих клубів, фітнес-центру з басейном, прокату вело-електротранспорту, паркінгу тощо. На стоянці вже зараз у вільному доступі стоять кілька автомобілів «Tesla», які резиденти парку можуть 2 години використовувати безкоштовно, а далі за певним тарифом. Будівництво планують завершити до 2027 року. Результатом діяльності команди інноваційного парку має стати сприятлива екосистема для розвитку підприємництва та досліджень, що допомагатиме у створенні сучасних компаній, успішних на світовому ринку. Ми горді результатом ще одного чудового, корисного дня в історії нашого колективу.

Колектив бібліотеки зацікавили, схвилювали і привели до розмишлення стратегії, думки і запити про найближче майбутнє від UNIT.City, а саме:

«робота - це те, що визначає нас, ми хочемо відчувати себе незалежними та реалізованими; 2 ключі майбутнього - автономія і гнучкість; нас чекає ще більша де матеріалізація; на березі річки, в горах, на пляжі - нас чекають пересувні офіси; праця в місцях, де ми відпочиваємо, дає натхнення: відпочивати та працювати одночасно – ось до чого ми йдемо; 93% молодих

не хоче працювати в офісі, продовжує стиратися межа «робота - життя, життя – робота» – все поєднається. Робота буде постійно з вами – від літака до офісу чи дому; Зазвичай ми сидимо близько 12 годин в день і це погано для нашого здоров'я. Саме тому нас чекає новий світ без стільців та столів. Вільні, відкриті робочі місця; майбутнє буде сфокусоване на розширенні нашої реальності - нас чекає тиранія голограмних екранів, без ноутів та планшетів! Лише доповнена реальність; одяг має бути комфортним. І все; ми будемо ще більше прислухатись до тіла, як результат - нас чекає гнучке та авантюрне робоче місце; ми будемо спілкуватись через 3D відеозображення, а не плоске; слова та вчинки будуть зафіксовані в цифрі, контроль над даними; соціальна фізика: чіпи замінять бейджи; штучний інтелект: роботи будуть виконувати всю рутинну роботу – це приведе до розширення нових можливостей».

Продовжуючи тему про штучний інтелект Андрій Длігач, д.е.н., доцент КНУ ім. Тараса Шевченка, український вчений в галузі стратегічного менеджменту зазначив у своєму виступі «Розмова на платформі можливостей» в Університеті Григорія Сковороди в Переяславі (20.04.2021): «Ми, люди, програли конкуренцію в продуктивності алгоритмам. Ми програли роботам і штучному інтелекту. Нам вже не треба працювати заради того, щоб вижити - достатньо правильно доручити необхідні дії алгоритмам і перейти в простір задоволення. На відміну від штучного інтелекту, у нас є страхи, які стають передумовою появи у нас цінностей, мотивів потреб, інтересів. Штучний інтелект не може захопити, завоювати весь світ, так само він не може захотіти написати вірш. Якщо дати йому завдання, він напише вірш, але він не може захотіти, бо в нього немає страхів. Тому для людини залишається два ключових простори, які відображають наше призначення і іншу систему цінностей: творення і пізнання. Креатив і наука. І це позитивна новина. Негативна новина в тому, що небагато з нас підуть у той простір, де ми дійсно будемо займатися пізнанням і творенням. Переважна більшість людства буде ставати споживачами благ, контенту, поживних речовин. Радощів, а не їх творцями».

Нові реалії сьогодні вимагають творити в бібліотеках атмосферу довіри, вільного обміну ідеями, інформацією ; вчитися співпереживати, спостерігати, творчо самореалізуватись, аналізувати, критично мислити ,а це нові предметно-просторові середовища: це -зони тиші, простори вільного спілкування, навчання ,натхнення, зустрічей, подій; місця для концентрації уваги, читання, екопростори, арт-майданчики, відкриті тераси комфорту тощо, де будуть працювати і консультувати тренери творчого стану .До творення ландшафту екосистем потрібно бути вже готовими.

Ще одна цитата із The New Times від Неллі Боулерз, репортерки , журналістки із США націлює замислитися на небайдужі роздуми: «Споживання цифрових послуг-це ознака бідності. Ми говоримо цифрова економіка, а маємо на увазі-економіка послуг бідняків .Ви бідняк, якщо ваш лікар консультує вас по Інтернеті, а не при особистій зустрічі. Бідняк, якщо ваші діти вчаться онлайн, а не у офлайнових викладачів. Бідняк, якщо купуєте товари онлайн, а не в красивому магазині в центрі міста. Для бідних існує величезний ринок сексуальних послуг онлайн, на якому жителі третього світу продають еротичні фантазії біднякам світу першого, котрі в змозі витратити на це зайві десять доларів. Той факт, що багатії віддають перевагу репетиторам, особистим тренерам та кухарям, а не замовляють їжу через смартфон, не є ні для кого секретом. Але мова йде сьогодні про трансформацію відносин. Якщо ви, як і раніше, отримуєте послуги від живих людей або маєте можливість спілкуватися з ними, значить скоріше за все, ви представник нової еліти, престижне споживання якої полягає у відмові від цифрових послуг на користь офлайнових. Бідняки купують Айфон в кредит, багаті відмовляються від смартфонів. Бідняки намагаються зробити так, щоб їхні діти вмiли користуватися комп'ютерами, багаті пропонують своїм нащадкам приватні школи, де навчання вибудовується на спілкуванні між людьми. Життя, проведене перед екраном, тепер є ознакою вашої неуспішності в житті .У багатіїв спілкування з людьми - життя без телефону протягом дня, вихід із соціальних мереж та

Людмила Климчук,
директорка бібліотеки
Кам'янець-Подільського національного
університету імені Івана Огієнка,
кандидатка історичних наук

(м. Кам'янець-Подільський)

Інституційний репозитарій як інструмент відкритого освітнього простору

***Анотація.** У статті висвітлено структуру та наповнення інституційного репозитарію ElarK-PNU (електронного архіву) Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка.*

***Ключові слова:** інституційний репозитарій, електронний архів, Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка.*

Бібліотека університету є однією з важливих ланок в інформаційному забезпеченні освітнього процесу, приділяє велику увагу сучасним формам накопичення та надання інформації. Процес накопичення електронних ресурсів, вимагає створення системи, що забезпечує зберігання, оновлення, пошук і використання електронного ресурсу.

Однією з визначальних тенденцій сучасного освітнього процесу є відкритий доступ до наукових та освітніх матеріалів. Ситуація, яка склалася сьогодні вказала на гостру необхідність розвитку електронних бібліотечних сервісів для дистанційного навчання. Онлайн-формат послуг вкрай важливий для бібліотеки як структури університету. Фахівцям бібліотеки необхідно зберегти і зміцнити комунікацію з користувачами у цифровому просторі, використовуючи широкий набір інструментів взаємодії. Одним з таких важливих сервісів є інституційний репозитарій університету.

Електронний ресурс започатковано у 2013 році. Станом на жовтень 2022 р. електронний архів містить понад 5 тис. репозитів (статті, монографії, підручники, дисертації, навчально-методичні матеріали, презентації тощо). Він діє на основі «Положення про репозитарій Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка» та «Порядоку передачі наукових, освітніх матеріалів та дипломних робіт студентів до ElarK-PNU – відкритого електронного архіву Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка».

Основним призначенням електронного архіву є накопичення, систематизація та зберігання в електронному вигляді інтелектуальних продуктів університетської спільноти, надання доступу до них засобами Інтернет-технологій, поширення цих матеріалів у середовищі світового науково-освітнього товариства.

Національний репозитарій академічних текстів, розпорядником якого є Державна наукова установа «Український інститут науково-технічної експертизи та інформації», залучив до своєї структури електронний архів університету як локальний репозитарій. У Хмельницькій області це два ресурси, а саме: інституційні репозитарії НБ ХНУ та К-ПНУ. Ресурс зареєстровано у реєстрах: DOAR (Directory of Open Access Repositories); ROAR (Registry of Open Access Repositories).

Систематично зростає кількість звернень до електронного архіву про що свідчить статистика:

- 2020 р. – 18 595 звернень, 33 212 переглядів документів;
 - 2021 р. – 226 793 звернень, 242 266 переглядів документів;
 - 2022 р. – 271 738 звернень, 336 496 переглядів документів.
- Надходження до інституційного репозитарію упродовж 2020-2022 р.:

- 2020 р. – всього 2265 найменувань, додано 445 документів;
- 2021 р. – всього 4182 найменувань, додано 1917 документів;
- 2022 р. – всього 5135 найменувань, додано 953 документи.

Завантаження документів до електронного ресурсу проходить за наступними 7 колекціями:

- ❖ Збірники за матеріалами конференцій та круглих столів [92];
- ❖ Кваліфікаційні роботи студентів [2899];
- ❖ Матеріали дисертаційних досліджень [17];
- ❖ Періодичні видання університету [332];
- ❖ Праці професорсько-викладацького складу [1542];
- ❖ Фахові видання університету [255];
- ❖ Видання та публікації бібліотеки [89].

А тепер більш детальноше:

❖ **Збірники за матеріалами конференцій та круглих столів [92]**

- Матеріали круглих столів [65];
- Конференції науково-педагогічних працівників [12];
- Конференції студентів та магістрантів [15].

❖ **Кваліфікаційні роботи студентів [2899]**

- Педагогічний факультет [578];
- Факультет спеціальної освіти, психології і соціальної роботи [563];
- Природничо-економічний факультет [468];
- Історичний факультет [339];
- Факультет фізичної культури [327];
- Факультет іноземної філології [256];
- Фізико-математичний факультет [191];
- Навчально-науковий інститут української філології та журналістики [177].

❖ **Матеріали дисертаційних досліджень [17]**

- Автореферати [16];
- Дисертації [1].

❖ **Періодичні видання університету [332]**

- Вісники Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка [158] серія:
 - Екологія [105];
 - Фізико-математичні науки [12];
 - Фізичне виховання, спорт і здоров'я людини [12];
 - Економічні науки [11];
 - Природничі науки [5];
 - Психологічні науки [5];
 - Корекційна педагогіка і психологія [4];
 - Історичні науки [4].
- Збірники наукових праць студентів і магістрантів [58]:
 - Збірник наукових праць студентів та магістрантів факультету іноземної філології Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка [15];

- Збірник матеріалів наукових досліджень студентів та магістрантів Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Фізико-математичні науки [9];
- Наукові праці студентів та магістрантів історичного факультету Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка [8];
- Збірник матеріалів наукових досліджень студентів та магістрантів Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Факультет фізичної культури [7];
- Збірник наукових праць студентів та магістрантів Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка [6];
- Філософ-і-Я [4];
- Збірник наукових праць студентів та магістрантів факультету корекційної та соціальної педагогіки і психології Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка [3];
- Збірник наукових праць студентів та магістрантів факультету української філології та журналістики Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка [2];
- Наукові праці студентів та магістрантів мистецьких спеціальностей Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка [2];
- Політія: збірник наукових праць студентів історичного факультету Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка спеціальності «Політологія» [2].
- Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка [65]:
 - Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Філологічні науки [29];
 - Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Історичні науки [19];
 - Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка: Збірник за підсумками звітної наукової конференції викладачів, докторантів і аспірантів [16];
 - Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Серія: Бібліотекознавство. Книгознавство [1].
- Інші видання університету [45]:
 - Проблеми дидактики історії: збірник наукових праць [13];
 - Проблеми історії країн Центральної та Східної Європи: збірник наукових праць [9];
 - Фондові лекції викладачів факультету іноземної філології [9];
 - Наукові студії учнів-старшокласників [5];
 - Наукова і науково-технічна діяльність Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка [3];
 - Збірник наукових праць "Сучасні проблеми фізичного виховання, спорту та здоров'я людини" [3];
 - Збірник наукових праць Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка: Серія соціально-педагогічна [2];
 - Довідники абітурієнта [1].
 - ❖ **Фахові видання університету [255]**
 - Збірник наукових праць "Проблеми сучасної психології" [58];
 - Збірник наукових праць "Педагогічна освіта: теорія і практика" [33];

- Збірник наукових праць Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Серія соціально-педагогічна [29];
- Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Філологічні науки [28];
- Актуальні питання корекційної освіти [24];
- Збірник наукових праць Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Серія педагогічна [21];
- Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Історичні науки [20];
- Вісник Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Фізичне виховання, спорт і здоров'я людини [16];
- Іван Огієнко і сучасна наука та освіта. Науковий збірник: Серія історична та філологічна [11];
- Освіта, наука і культура на Поділлі. Збірник наукових праць [7];
- Вісник Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Історичні науки [3];
- Математичне та комп'ютерне моделювання. Серія: Технічні науки [2];
- Математичне та комп'ютерне моделювання. Серія: Фізико-математичні науки [1].

❖ **Праці професорсько-викладацького складу [1535]**

На цьому фонді хочу зупинитись детальніше. Серед викладачів за кількістю праць маємо наступний рейтинг:

1. Попович Анжеліка Станіславівна (75);
2. Коваленко Наталія Дмитрівна (66);
3. Уманець Антоніна Володимирівна (36);
4. Коваленко Борис Олексійович (35);
5. Тарасенко Мар'ян Олексійович (29);
6. Каньоса Наталія Григорівна (28);
7. Машталір Андрій Іванович (28);
8. Дуткевич Тетяна Вікторівна (27);
9. Миронова Світлана Петрівна (25);
10. Плахтій Петро Данилович (25).

Щомісяця визначається рейтинг Топ-10 документів ElarK-PNU. За останніми показниками найбільшим попитом користувались документи:

1. Баженов О. Л. Історія первісного суспільства (2014) – 1575 переглядів;
2. Миронова С. П. Педагогіка інклюзивної освіти (2016) – 1301 перегляд;
3. Олійник О. М. Театрально-ігрова діяльність в умовах дошкільного навчального закладу (2017) – 1294 переглядів;
4. Миронова С. П. Корекційна психопедагогіка. Олігофренопедагогіка (2015) – 1052 перегляди;
5. Миронова С. П. Методика корекційної роботи при порушеннях пізнавальної діяльності (2014) – 960 переглядів;
6. Панчук Н. П. Загальна і вікова психологія : практикум (2018) – 616 переглядів;
7. Касіяник І. П., Мисько В. З. Методика навчання географії (теоретичний аспект) (2017) – 587 переглядів;
8. Панчук Н. П. Порівняльна психологія (2019) – 523 перегляди;
9. Попович А. С., Марчук Л. М. Стилїстика української мови (2017) – 464 перегляди;
10. Бойко Н. В. Німецькі прислів'я та приказки (2008) – 452 перегляди.

Отже, збереження та використання інформації в інституційному репозитарії впливають на зміцнення ролі фондів відкритого доступу в освітньому процесі та науковій діяльності.

Фахівцями бібліотеки університету проведена чимала робота з наповнення електронного архіву університету. Але для покращення інформаційного забезпечення освітнього процесу необхідно не припиняти співпрацю з науково-педагогічними працівниками, завідувачами кафедр та активізувати наповнення електронного ресурсу новими роботами.

Секція 1.

Бібліотека у цифрову епоху

УДК 027.7:378:004.7(477.43)

Оксана Бичко,
завідувачка інформаційно-бібліографічного відділу
Анжела Кандул,
головний бібліотекар
Наталія Нагорна,
завідувачка сектору науково-технічної документації
Наукової бібліотеки Хмельницького
національного університету

Профіль науковця в системах ідентифікації як показник іміджу вченого: роль бібліотеки університету

***Анотація.** У статті розглянуто особливості та функціональні можливості міжнародних систем ідентифікації вчених. Висвітлено нові напрями діяльності НБ ХНУ у сфері презентації результатів наукової діяльності ЗВО в міжнародному інформаційному середовищі.*

***Ключові слова:** системи ідентифікації вчених, авторський профіль, Scopus Author ID, ORCID, Researcher ID, Google Scholar, імідж вченого, особистий бренд науковця.*

У науковому світі особливе місце займають питання створення та підтримки особистого бренду вченого. Основою іміджу науковця є його наукові дослідження та досягнення, і чим вони якісніші, тим ефективнішим є його бренд. Розвиток процесу інтеграції України до європейського та світового дослідницького простору відкрив для науковців нові можливості та підходи до створення, підтримки та просування особистого бренду, формування іміджу.

У підвищенні іміджу вченого є не лише його особиста зацікавленість, а й тієї установи, де він працює, адже він впливає на загальний статус організації. Тому й у бібліотеках вишу пріоритетне місце займає робота, спрямована на розвиток науки в університеті, популяризацію досягнень провідних вчених, поліпшення показників публікаційної активності та цитувань.

Метою статті є аналіз основних систем ідентифікації вчених та визначення ролі бібліотеки у підвищенні іміджу науковців університету.

Для формування наукового іміджу розповсюдженою практикою стало використання інструментів інформаційних технологій: реєстрація та ідентифікація в наукометричних

базах, особистий сайт, ведення блогу з представленням своїх досягнень та виконаних проєктів, присутність у соціальних мережах тощо.

Дієвим фактором підвищення іміджу вченого є реєстрація та створення профілів у міжнародних системах ідентифікації науковців. Найпоширенішими та авторитетними міжнародними системами ідентифікації вчених є: Scopus Author ID, Researcher ID, ORCID, Research Gate, Google Scholar.

Ідентифікатор автора (ID) – це унікальний цифровий ідентифікатор або авторський профіль, який дозволяє відрізнити науковця від інших дослідників зі схожими іменами та полегшує пошук публікацій і профілю досліджень автора в базах даних або в Інтернеті.

Основні переваги ідентифікатора науковця:

- дозволяє встановити, хто є автором конкретного документа;
- спрощує обробку та зберігання даних в одному місці;
- дозволяє точно виміряти цитованість робіт окремих дослідників;
- полегшує процес оцінки продуктивності конкретного автора;
- покращує видимість публікацій автора у глобальній мережі.

Наукометричні профілі в окремих базах даних формуються автоматично при опублікуванні автором навіть однієї статті (Author ID у Scopus), в інших – створено спеціальні інструменти об'єднання й коригування даних автора (Google Scholar, ORCID, eLibrary, ResearchGate, Publons тощо) [1].

Розглянемо особливості найбільш популярних міжнародних систем ідентифікації вчених.

Scopus Author ID – ідентифікатор автора, який генерується автоматично після публікації статті у виданні, що індексується у Scopus. Профіль містить інформацію про публікації, проіндексовані в Scopus, та загальну кількість їх цитувань; кількість джерел, на які посилається автор; індекс Хірша автора; період публікаційної активності; галузі досліджень; посилання на основних співавторів тощо. База даних надає користувачам можливість використання унікальних ідентифікаторів авторів для формування пошукових запитів і налаштування сповіщень щодо змін у профілях авторів. Автоматично створений академічний профіль оновлюється теж автоматично. При цьому БД надає можливість редагування профілю самостійно навіть не маючи передплати до Scopus.

Researcher ID – це унікальний буквено-числовий ідентифікатор автора у БД Web of Science, який створюється автором самостійно через реєстрацію на Publons. Publons – платформа для міжнародної наукової комунікації, що надає можливість науковцям демонструвати свої публікації, відстежувати наукові доробки колег, показники цитованості. Publons дозволяє формувати список наукових праць незалежно від місця публікації; здійснювати пошук вчених за темою дослідження; фіксувати роботи вченого в якості рецензента, експерта і редактора. Ця платформа має інтеграцію із системою управління бібліографічною інформацією EndNote. Таким чином, створений автором Researcher ID на Publons запобігає неправильній ідентифікації автора, автоматично визначає кількість цитувань та h-index публікацій у Web of Science, синхронізує Researcher ID з ORCID.

ORCID (Open Researcher and Contributor ID) – відкритий, міжнародний, некомерційний проєкт, що використовується для створення та підтримки єдиного реєстру унікальних ідентифікаторів дослідників, прозорого способу представлення науково-дослідної діяльності та вільного доступу до ідентифікаторів. Основною метою створення ORCID є можливість ідентифікації вчених з однаковими іменами та прізвищами. Кожному науковцю видається ідентифікатор ORCID ID – 16-значне число, унікальне для кожного автора. ORCID визначає і розрізняє авторів навіть у разі повного збігу імені, а також у разі різноманітних написань імені одного автора (інваріанти імені при транслітерації). Обліковий запис включає в себе інформацію про ім'я вченого, його електронну адресу, назву організації, інформацію про його дослідницьку діяльність тощо. ORCID – одна з небагатьох систем, що

дозволяє пов'язати різні унікальні ідентифікатори автора. Система підтримує кілька мов, тому забезпечує міжнародну видимість дослідників. ORCID ідентифікатори зручно використовувати для вирішення академічних та соціальних заходів, вони допомагають у пошуку авторів для наукового дослідження та у пошуку зв'язаних між собою результатів наукових досліджень. Тобто ORCID потрібен для функціональної сумісності, узгодження особистості окремого вченого з його науковою діяльністю (публікація статей, робота в наукових установах, участь у грантах тощо). Науково-дослідні установи, фонди, наукові співтовариства, бібліотеки за допомогою ID ORCID автора можуть швидко й точно отримати актуальну інформацію про його наукову діяльність. Наразі реєстром унікальних ідентифікаторів ORCID користуються такі наукометричні бази, як Scopus та Web of Science.

Google Академія (Google Scholar) – некомерційна спеціалізована пошукова система, що індексує наукові публікації та наводить дані про їх цитування. Google Академія надає інструмент для самостійного створення авторських профілів дослідників, але не містить ідентифікатора автора (ID). Система автоматично підраховує кількість цитувань публікацій та h-індекс науковця, дозволяє відстежувати бібліографічні посилання на свої статті. А публікації у профілі можна редагувати, видаляти чи експортувати в різних бібліографічних форматах BibTeX, EndNote, RefMan тощо. На основі профілів дослідників з Google Академії складаються рейтинги науковців, здійснюється оцінка наукової діяльності вчених для фінансування грантів.

ResearchGate – безкоштовна соціальна мережа, інформаційний майданчик для наукової спільноти та інструмент співпраці вчених з різних наукових галузей. Вона надає такі мережеві додатки, як семантичний пошук (пошук за анотацією), спільне використання файлів, обмін базою публікацій, форуми, методологічні дискусії тощо. Учасники можуть створювати свій персональний блог всередині мережі, вступати в дослідницькі групи. Однією з відмінних рис ResearchGate є розроблений нею механізм семантичного пошуку, який індексує як внутрішні ресурси, так і основні суспільні бази статей. Сайт також містить дошку оголошень зі списком міжнародних вакансій для вчених. Список може бути відсортований за ключовими словами, посадами, областями і країнами.

Отже, для коректного підрахунку публікацій та цитувань автора або наукового колективу в наукометричних БД необхідно мати унікальний ідентифікатор. Тому вченим рекомендується проходити реєстрацію в системах ідентифікації та працювати з власними профілями. Крім того, реєстрація авторів у системах ідентифікації значно покращує видимість праць у світовому науково-інформаційному просторі [2].

Фаховий і публічний бренд науковця є взаємодоповнюючим, тому популяризувати власну діяльність можна не лише в системах ідентифікації чи під час створення профілів у наукометричних наукових базах, а й на просторах Інтернету, у виданнях, платформах, що мають вільний доступ до таких публікацій. Це ж стосується і соціальних мереж. Крім того, важливу роль у формуванні іміджу науковця відіграє рівень його комунікації: участь у науково-практичних конференціях, круглих столах, симпозиумах, фестивалях, виставках, виступах на радіо та телебаченні, публікації в ЗМІ тощо [3].

Зважаючи на сучасні завдання, що стоять перед закладами вищої освіти, університетські бібліотеки розширюють свою професійну діяльність та підвищують власний статус у науковому товаристві. Бібліотека Хмельницького національного університету надає комплекс інноваційних послуг, спрямованих на забезпечення інформаційних потреб професорсько-викладацького складу, просування наукових досліджень вишу у світовий простір.

Нові напрями діяльності книгозбірні у сфері представництва наукових досягнень університету та підтримки іміджу вченого:

- створення спеціальних рубрик на сайті бібліотеки, які містять відомості про наукометричні показники та інструменти; проведення інформаційно-освітньої й

консультативної роботи з питань використання баз даних наукового цитування, міжнародних систем ідентифікації вчених;

- допомога у створенні профілів у міжнародних системах ідентифікації науковців;
- наповнення Інституційного репозитарію ХНУ для популяризації наукових здобутків науковців.

На сайті НБ ХНУ представлено розділ «Створення авторського профілю», на основі якого надається інформаційно-консультативна допомога вченим у реєстрації в ідентифікаторах ORCID, Google Scholar, Scopus Author ID, Researcher ID, ResearchGate. Для сприяння формуванню іміджу вченого бібліотекарі здійснюють коригування авторських профілів (зміна афіліації автора, об'єднання дублетних профілів науковців, додавання чи зміна публікацій у профілі автора). Працівники бібліотеки консультують викладачів з питань приєднання публікацій і посилань до авторського профілю; ідентифікації організації в публікаціях автора; визначення індексу цитованості та індексу Хірша автора; визначення імпаکت-фактора журналів, в яких публікується автор. Часто науковці звертаються з проблемами імпортування публікацій з Google Scholar, Scopus, ResearcherID в ORCID.

Бібліотеці відводиться адміністративна роль щодо організації доступу, популяризації та використання наукометричних ресурсів та міжнародних БД. Популяризація ресурсів є одним із найважливіших завдань книгозбірні. На сьогоднішній день головним інструментом реклами міжнародних ресурсів є сайт бібліотеки, який виконує інформаційну, навігаційну та сервісну функції, забезпечує доступ до БД згідно з потребами користувачів. Особливе місце в популяризації займає масове оповіщення через систему «Електронний університет» та корпоративну електронну пошту. Останнім часом НБ ХНУ приділяє більше уваги роботі в соціальних мережах і активно використовує їхні можливості.

Важливим інструментом пошуку, представлення наукової інформації та надання доступу до неї є Інституційний репозитарій ХНУ. Наукова бібліотека приділяє значну увагу розвитку репозитарію як ресурсу відкритого доступу, який впливає на імідж університету та підвищує його рейтинг, зокрема змістовному наповненню: науковість, різноманітність та оригінальність матеріалів, охоплення різних галузей знань, наявність публікацій англійською мовою. Репозитарій забезпечує збереження авторських прав, підвищує рівень цитованості праць, прискорює розповсюдження результатів дослідження та забезпечує відкритість наукових даних [4].

Одним із засобів представлення наукової діяльності науковця, формування його бренду виступають біобібліографічні посібники. Вони дають змогу відстежити формування вченого, розвиток його наукових ідей, розкрити внесок у наукові дослідження. Біобібліографія слугує рекламою інтелектуального потенціалу науковців, сприяє створенню позитивного іміджу ЗВО. Основні ресурси представлені на сайті бібліотеки: «Біобібліографія вчених», «Науковці Хмельниччини», «Доктори наук, професори Хмельницького національного університету».

Окрім того, варто застосовувати і форми роботи, що стали вже традиційними (з представленням на сайті бібліотеки): висвітлення наукових подій університету, організація персональних віртуальних виставок. Важливо привернути увагу користувачів сайту бібліотеки до певної події: отримання учених ступенів та звань, вихід у світ монографії чи підручника, ювілей вченого або кафедри, робота конференції з представленням якісного контенту відповідної події.

Висновки

З огляду на те, що показник іміджу є важливим і для науковця, і для установи, в якій він працює, реєстрація в міжнародних системах ідентифікації останнім часом набуває дедалі більшої актуальності. Цифрові ідентифікатори або академічні профілі дослідників допомагають підвищити видимість наукових праць, посилити авторитет науковців, а також налагодити співпрацю з вітчизняними та іноземними колегами.

Тож і для фахівців освітянських книгозбірень надзвичайно важливим є розвиток вмінь та навичок роботи з міжнародними системами ідентифікації вчених. Використання та популяризація цих ресурсів розширюють професійну діяльність університетських бібліотек, підвищують їх статус у науковому співтоваристві, закріплюють вплив і престиж бібліотеки в університеті.

Список використаних джерел

1. Іванкевич О. Шляхи підвищення наукометричних показників науковців національного авіаційного університету / О. Іванкевич, В. Вахнован, В. Мазур // Український педагогічний журнал. – 2021. – Вип. 3. – С. 99–105.
2. Скалабан А. В. Проблемы идентификации данных в индексах цитирования и пути их решения / А. В. Скалабан, И. В. Юрик // Вышэйшая школа. – 2015. – № 6. – С. 25–29.
3. Горак В. В. Міжнародні системи ідентифікації вчених як показник іміджу науковця / В. В. Горак // Науково-педагогічні студії. – 2018. – Вип. 2. – С. 93–98.
4. Бичко О. М. Основні напрями інформаційно-бібліографічної діяльності: виклики сучасності [Електронний ресурс] / О. М. Бичко, А. Г. Кандул, Н. В. Нагорна // Стратегія розвитку бібліотек закладів вищої освіти : матеріали наук.-практ. конф. ЗВО, 27 жовт. 2021 р. – Режим доступу : http://library.khnu.km.ua/wp-content/uploads/2021/11/2021_konf.pdf. – Назва з екрана.

УДК 024-057.87:378.018.43](477)

Олена Скаченко,
завідувачка науково-методичного відділу
Наукової бібліотеки
Київського національного університету культури і мистецтв
м. Київ
Катерина Вірютіна,
завідувачка сектору інноватики та професійного розвитку
відділу науково-методичної роботи
Харківської державної наукової бібліотеки ім. В.Г. Короленка
м. Харків

Використання ігрових форм дистанційної роботи зі студентами

Анотація. Представлено досвід налагодження комунікації за допомогою онлайн-ігор студентів перших курсів між собою та із бібліотеками закладів вищої освіти України під час карантину COVID-19.

Ключові слова: онлайн-вікторини, інтелектуальні змагання, дистанційна робота, COVID-19, Kahoot.

Обмеження, викликані пандемією COVID-19, спонукали бібліотеки України до більш активного запровадження дистанційних форм роботи та комунікації з молоддю. Закриття фізичного простору закладів вищої освіти, бібліотек унеможливило не тільки особистісне спілкування студентів між собою, а й створило певні труднощі у комунікуванні із бібліотекарями. Тож нагальною необхідністю для університетських бібліотек у цей час стало створення альтернативного доступного комунікаційного середовища, в якому б відбувалося знайомство студентів між собою та з бібліотекою як осередком спілкування та розвитку.

На початку 2021 року співробітники наукової бібліотеки Київського національного університету культури і мистецтв (КНУКіМ), спираючись на досвід минулих років зі взаємодії з молоддю, запропонували професійній спільноті налагодити спілкування студентів-першокурсників з бібліотекою в ігровій формі, а саме у форматі інтелектуального онлайн-турніру. Ідею підтримало керівництво університетської бібліотеки, вона також нашла відгук у харківських колег і таким чином трансформувалася у спільний проєкт КНУКіМ, Харківської державної наукової бібліотеки ім. В.Г. Короленка (ХДНБ) та Харківського обласного відділення (філії) ВГО Українська бібліотечна асоціація (ХОВ УБА). Тематику змагань організатори домовилися спрямувати на формування читацької культури, розвиток критичного мислення, інформаційної, медіа та цифрової грамотності студентської молоді. Сценарій турніру передбачав: знайомство учасників, обговорення теми турніру і безпосередньо гру – інтелектуальну вікторину. В якості платформи для онлайн-зустрічі було обрано сервіс відеотелефонного зв'язку Google Meet. Серед різноманітних платформ розробки інтерактивних вікторин організатори обрали цифровий інструмент навчання Kahoot. Слід зазначити, що проєкт також підтримало видавництво «Ранок», це дало змогу сформувати призовий фонд і забезпечити майбутніх переможців турніру призами – книжками в електронному (QR) і нонелектронному форматі.

В організації гри від самого початку брали участь бібліотеки двох міст-мільйонників – Києва та Харкова, що є найбільшими університетськими містами України. Пізніше з'явилася ідея запросити до гри бібліотеки закладів вищої освіти з інших міст України та провести Всеукраїнський digital інтелектуальний студентський батл. Основні цілі проведення турніру були наступні: активізація співпраці бібліотек та студентів для подолання негативних наслідків самоізоляції під час карантинних обмежень COVID-19, формування спільноти ініціативних молодих людей, які прагнуть самореалізуватися, інтегруватися в команду, проявити інтелектуальні та креативні здібності; отримати емоції та радість від успішної гри тощо. Також важливим стало налагодження професійної комунікації, відновлення співпраці і взаємодії бібліотек у кризових умовах карантину.

Перший Всеукраїнський digital студентський батл відбувся у лютому 2021 року з нагоди відзначення 150-річчя від дня народження Лесі Українки (рис. 1).

Рис. 1 Призи для переможців Всеукраїнського Digital інтелектуального студентського батлу «#150Леся_Українка_forever»

До участі в онлайн-турнірі зареєструвалися учасники із 5 університетів трьох міст: Києва, Харкова, Одеси [3]. В онлайн-вікторині на платформі Kahoot зіграло 34 гравці. Кожен грав за себе із свого мобільного пристрою. найчастіше використовували питання типу «Вікторина» із одиночною правильною відповіддю та питання типу «Правда чи Ні». Після оголошення переможців модератор провела усне опитування учасників і з'ясувала, які питання виявилися найцікавішими, які легкими чи занадто складними; також з'ясувалося, що деякі питання щодо поезій Лесі Українки вимагали більш глибокого знання творчості письменниці. Завершуючи відео конференцію, організатори попросили студентів запропонувати теми наступних турнірів. Озвучені пропозиції стали підґрунтям для планування та проведення наступних батлів.

Друга гра була присвячена *Всеукраїнському дню бібліотек* (30 вересня). Її учасниками стали студенти 7 університетів. III інтелектуальний батл – з нагоди свята Хелловін (29 жовтня) – об'єднав команди із 12 закладів вищої освіти України. Гра з нагоди *Дня української писемності та мови* об'єднала найбільше учасників. За перемогу боролися 117 студентів із 18 університетів та мистецьких коледжів України [4]. П'ятий батл відбувся з нагоди *Міжнародного дня студента* (17 листопада). Турнір охопив грую 77 студентів із 16 закладів вищої освіти та став найбільш вдалим за програмою, емоціями та атмосферою спілкування [2]. Загалом п'ять інтелектуальних турнірів 2021 року засвідчили високий рівень знань та ерудиції учасників, продемонстрували яскраві емоції, виявили різні стратегії підготовки студентів до гри та волю до перемоги [1].

Зазначимо, що до програми кожного турніру додавалися нові елементи. Так, у другому батлі з'явилася гра «Розминка». Модераторка пропонувала студентам миттєві завдання: назвати художню книгу, яку зараз читають; пояснити значення фразеологізму «гріти чуба»; швидко і чітко промовити найдовше українське слово із 30 літер, зафіксоване в

словниках – «дихлордифенілтрихлорметилметан». До участі у третій грі було запрошено спеціальну гостю – відому українську письменницю у жанрі фентезі Дару Корній (рис. 2).

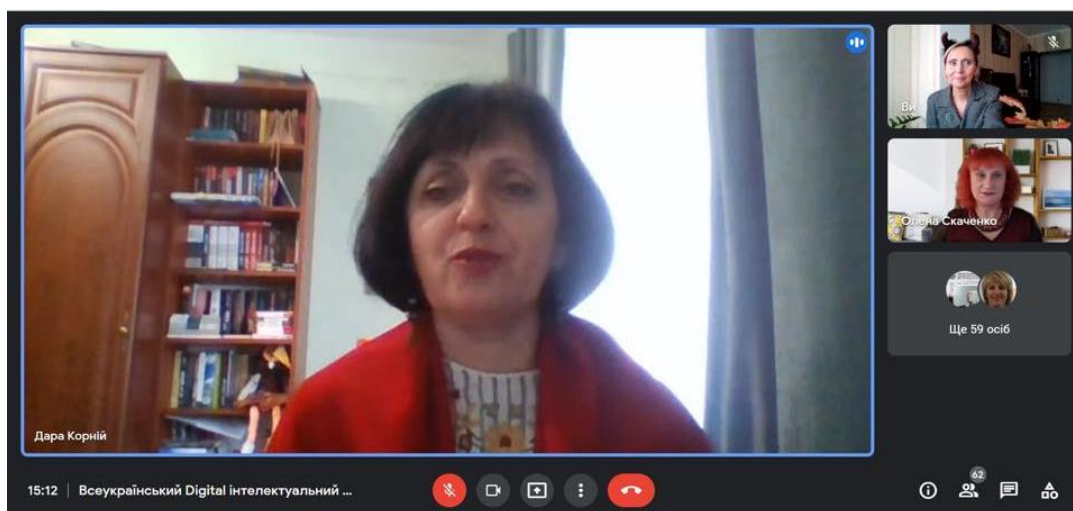

Рис. 2 Дара Корній, спеціальна гостя IV Всеукраїнського digital-інтелектуального студентського батлу «Велесова ніч vs Halloween : руйнуємо стереотипи про свята»

До турніру з нагоди Міжнародного дня студентів учасникам запропонували представлення команд доповнити оголошенням гасла університету. Крім офіційних, студенти оголошували гасла та поетичні фрази про університети чи коледжі, спеціально написані ними для турніру. До прикладу, такі: «Кмітливі та сміливі, творчі, креативні. До перемоги ми йдемо. Звання студентів ВДПУ гордо несемо» (Вінницький державний педагогічний університет імені М. Коцюбинського).

Інформаційна підтримка проекту здійснювалася на фейсбук-сторінках та сайтах організаторів. Також для розширення географії учасників інтелектуальних батлів в соціальних мережах університетських бібліотек-співорганізаторів подій публікувалися повідомлення про участь у турнірі, фото переможців та їхні нагороди, підсумкові звіти Kahoot тощо. Важливими для організаторів були фідбеки під цими постами. Про те, що студентам сподобався цей формат спілкування свідчать такі коментарі, як от: «Отримала приз з батлу «Велесова Ніч VS Halloween : руйнуємо стереотипи про свята»! Дуже дякую Дарі Корній за книгу з автографом та такі теплі слова, які зігріли в холодну днину, також вдячна організаторам батлу Наукова бібліотека КНУКіМ!» (Надія Черенкова, Донбаський державний педагогічний університет).

Важливими для організаторів є коментарі колег: «Ми раді участі в такому чудовому заході, в якому панує тепла атмосфера, запропоновано цікаві завдання, величезна географія учасників...» (Katerina Movchan, Мукачівський державний університет); «Дякуємо за організацію цікавого турніру» (Irina Sotnikova, бібліотека Сумського фахового коледжу мистецтв і культури імені Д. Бортнянського).

Виклики пандемії COVID-19 спонукали бібліотеки шукати інші формати комунікації зі студентами. Задум проведення інтелектуальних змагань для знайомства студентів першого курсу між собою та із бібліотекою, трансформувався у всеукраїнські цифрові студентські батли, до організації яких долучилися бібліотеки інших закладів вищої освіти України.

Використання можливостей Kahoot для проведення онлайн-вікторин дозволило бібліотекам популяризувати читання, формувати навички критичного мислення та командної взаємодії.

Список використаних джерел

1. Skachenko O. The game versus quarantine. The experience of Ukrainian libraries in communicating with students during COVID-19 [Electronic resource] / O. Skachenko, Y. Horban, K. Viriutina // College Research Libraries News. – [Vol 83, No 9 \(2022\)](#). – URL: <https://crln.acrl.org/index.php/crlnews/article/view/25639>. – Назва з екрана. – Дата звернення: 1.10.2022.
2. V Всеукраїнський студентський батл "[#КОД студента або пан або пропав](#)" [Електронний ресурс] / Харківське обласне відділення Української бібліотечної асоціації // YouTube. ХОВ УБА. – Режим доступу: <https://www.youtube.com/watch?v=w3v1e1rqFC8>. – Дата публікації: 18.11.2021. – Дата перегляду: 01.10.2022.
3. Всеукраїнський Digital інтелектуальний студентський батл #150Леся Українка forever [Електронний ресурс] / Наукова бібліотека КНУКіМ. – Режим доступу: <http://lib.knukim.edu.ua/vseukrainskiy-digital-intelektualniy-st/>. – Назва з екрана. – Дата публікації: 28.03.2021. – Дата перегляду: 01.10.2022.
4. IV Всеукраїнський студентський батл «[#МОБА](#): моя, твоя, наша» [Електронний ресурс] / Харківське обласне відділення Української бібліотечної асоціації // YouTube. ХОВ УБА. – Режим доступу: <https://www.youtube.com/watch?v=xLxJSRA-cMg> – Назва з екрана. – Дата публікації: 18.11.2021. – Дата перегляду: 01.10.2022.

УДК 001.89:[027.7:378.4(477.411)КНУКіМ

Світлана Толочко,
завідувачка відділу обслуговування користувачів
наукової бібліотеки
Київського національного університету культури і мистецтв,
м. Київ

Науково-дослідна робота бібліотеки Київського національного університету культури і мистецтв: зміст, основні напрями і результати

Анотація. У статті аналізуються зміст, основні форми, напрями та результати науково-дослідної роботи наукової бібліотеки Київського національного університету культури і мистецтв на сучасному етапі. Методологічну основу дослідження становлять як загальнонаукові методи (аналіз, аналогія, дедукція, індукція, опис, порівняння тощо), так і спеціальні історичні та бібліотечознавчі методи. Наукова новизна дослідження полягає у виявленні особливостей та значення науково-дослідної роботи наукової бібліотеки Київського національного університету культури і мистецтв. Доведено, що науково-дослідна робота цієї бібліотеки сприяє вдосконаленню якості обслуговування її

користувачів. Проведений аналіз сприятиме підвищенню ефективності науково-дослідної роботи наукової бібліотеки Київського національного університету культури і мистецтв, її ролі у формуванні дослідницького простору університету та підтримці середовища професійних наукових комунікацій бібліотекарів.

Ключові слова: науково-дослідна робота бібліотеки, наукова діяльність, бібліотекознавчі дослідження, наукова бібліотека Київського національного університету культури і мистецтв, університетська бібліотека.

Постановка проблеми. Згідно із Законом України «Про бібліотеки і бібліотечну справу» «бібліотечна система України функціонує на основі скооперованого комплектування фондів та обробки документів, довідково-пошукового апарату, взаємовикористання бібліотечних ресурсів, а також організації науково-дослідної, науково-бібліографічної та науково-методичної роботи» (Стаття 5). Важливим складником цієї системи є спеціальні бібліотеки, до яких належать, зокрема, і бібліотеки закладів вищої освіти (Стаття 6) [9].

Як і у багатьох бібліотеках різних типів і видів, у бібліотеках закладів вищої освіти традиційно більшість бібліотечних процесів, починаючи від комплектування фонду і закінчуючи доведенням документів та інформації про них до користувачів (підготовка каталогів та картотек, бібліографічних покажчиків та баз даних, широкого спектру інформаційно-аналітичних матеріалів), потребують різнобічних знань та навичок, тісно пов'язаних з науковою діяльністю [12, 12]. Крім того, сучасний стан розвитку бібліотечної справи, яка зазнає кардинальних трансформацій під впливом інформаційних технологій, характеризується значним розширенням і поглибленням бібліотекознавчих досліджень, зорієнтованих на організаційну, технологічну й управлінську модернізацію всіх напрямів діяльності бібліотек закладів вищої освіти. Суттєві зміни у змісті і організації науково-дослідної роботи цих бібліотек у 1991-2022 рр. актуалізують необхідність узагальнення наукових розробок та досліджень з метою удосконалення і підвищення ефективності бібліотечної практики.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання науково-дослідної роботи бібліотек є об'єктом уваги багатьох дослідників. Загальні тенденції розвитку цього напрямку діяльності бібліотек в Україні, аналіз її ефективності розглядали О. Воскобойнікова-Гузєва, Т. Гранчак, М. Слободяник [10], В. Соколов [11], Г. Солоіденко [12], А. Соляник [13] та ін. Низка публікацій присвячена соціологічним та маркетинговим дослідженням у бібліотеках (Т. Коваль, І. Луньова, Л. Туровська та ін.). Значна частина досліджень акцентує увагу на науково-дослідній роботі окремих бібліотек (О. Айвазян [1], І. Белоус, О. Великосельська [1], Т. Гранчак, О. Кобелев, Т. Колесникова, Т. Костирко, Н. Кунанець, В. Матусевич, С. Назаровець, М. Подрезова, А. Соляник та ін.). Науково-дослідна діяльність наукової бібліотеки Київського національного університету культури і мистецтв (КНУКіМ) частково відображена у загальних працях, присвячених університету загалом і бібліотеці зокрема [4-6; 8], однак об'єктом самостійного наукового дослідження не була.

Метою статті є характеристика змісту, основних напрямів і результатів науково-дослідної роботи наукової бібліотеки КНУКіМ для визначення перспектив їх використання щодо поліпшення якості бібліотечно-інформаційного обслуговування користувачів, вдосконалення бібліотечно-бібліографічних процесів, підвищення продуктивності бібліотечної праці, професійного і особистісного розвитку бібліотекарів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Аналізуючи підходи різних науковців до визначення поняття «науково-дослідна робота бібліотеки», В. Соколов приходить до висновку, що цим терміном найчастіше називають дослідження з теорії, історії та практики бібліотечної справи, спрямовані на вдосконалення бібліотечно-інформаційного та бібліографічного обслуговування населення, на сприяння розвитку теоретичної бази

бібліотечної справи, на примноження нового знання в галузі бібліотекознавства, бібліографознавства, історії книги, книгознавства, оптимізації бібліотечної технології [11, 6-7]. Такі розвідки вивчають фундаментальні питання та вирішують прикладні проблеми бібліотечної діяльності силами колективів бібліотек, бібліотечно-бібліографічних установ (у т. ч. закладів вищої освіти, наукових установ тощо), професійних громадських об'єднань, товариств і окремих фахівців, і, зазвичай, завершуються виданням монографій, наукових статей, бібліографічних покажчиків, зведених друкованих каталогів тощо та втілюється у складанні інструктивно-методичних матеріалів та інших документів з науково-обґрунтованими рекомендаціями [11, 8].

Як зазначає В. Соколов, у ході історичного розвитку науково-дослідної роботи бібліотек її основні види сформувалися на основі розбудови тих напрямів роботи книгозбірень, що потребували використання тих чи інших наукових методів діяльності. Так, у межах цих напрямів розвивалися такі види діяльності, як науково-бібліографічна, науково-просвітницька, науково-методична, науково-видавнича та власне науково-дослідна діяльність. Іноді дослідницьку діяльність у бібліотеках певних типів розглядають як один з напрямів науково-методичної роботи, основу аналітичної діяльності, оцінки досягнутих результатів та здійснення звітності [11].

Основними формами науково-дослідної роботи бібліотечних працівників є організація наукових досліджень в галузі бібліотечної справи та управління ними; участь у підготовці та виконанні науково-дослідних проєктів; проведення та участь у наукових і науково-практичних заходах (семінарах, конференціях, симпозіумах, семінарах тощо); обмін науковою інформацією за допомогою професійних видань, опублікування та підготовка до друку наукових робіт; керівництво науково-дослідною та науково-методичною роботою; організація та підготовка наукових кадрів для бібліотек, співпраця у підготовці, атестації кадрів вищої наукової кваліфікації (зокрема, залучення до роботи наукових рад) тощо.

Бібліотекознавчі розвідки, за масштабом проведення поділяються на локальні, регіональні та національні (загальноукраїнські).

Прикладні локальні дослідження завжди спрямовані на вирішення конкретної проблеми на рівні однієї бібліотеки або її підрозділу в обмежених часових рамках. Їх цілями можуть бути покращання бібліотечно-інформаційного обслуговування, формування іміджу бібліотеки, вдосконалення конкретного виробничого процесу, вивчення соціально-психологічного клімату в колективі тощо. Аналіз та інтерпретація отриманих результатів дозволяють оцінити досліджувані проблеми та визначити конкретні шляхи їх вирішення, на основі результатів, зазвичай, розробляють практичні рекомендації.

За змістом такі локальні дослідження можуть оцінювати діяльність бібліотеки загалом або конкретні напрями роботи, ступінь ефективності цієї діяльності. Ці розвідки, особливо ті, що містять елементи наукового прогнозування, є підґрунтям для управлінських рішень, стратегій, спрямованих на практичне впровадження отриманих результатів. Сьогодні такі дослідження широко представлені у практиці роботи наукових бібліотек закладів вищої освіти. Серед них важливе місце належить науковій бібліотеці КНУКіМ.

Наукова бібліотека КНУКіМ є структурним підрозділом університету, який сприяє розвитку науково-освітнього середовища закладу освіти, зокрема, шляхом ефективної підтримки наукового, освітнього і виховного процесів, що базується, як на традиційних формах бібліотечно-бібліографічного обслуговування, так і на впровадженні сучасних інноваційних технологій [7].

Історія бібліотеки КНУКіМ розпочалася з бібліотечного кабінету при Інституті підвищення кваліфікації керівних кадрів. У 1963 р. з відкриттям Київської філії Харківського державного бібліотечного інституту, на базі бібліотечного кабінету була утворена навчальна бібліотека.

На шляху до сучасного рівня розвитку науково-дослідної роботи бібліотека пройшла декілька важливих етапів. Так, на початку 1980-х рр. активізувалася науково-методична діяльність бібліотеки, яка, зокрема, реалізувалася в організації та активній участі у республіканських семінарах-практикумах для завідуючих бібліотеками закладів вищої освіти у сфері культури і мистецтва. Така робота забезпечила необхідний досвід і підґрунтя для виокремлення у майбутньому саме науково-дослідної роботи як самостійного напрямку діяльності бібліотеки, початок якому був покладений у 1990-х рр. [6, 5].

Сучасний етап науково-дослідної і публікаційної діяльності бібліотеки поживався від 2014-2015 рр. І сьогодні ця діяльність вже визначена одним із основних завдань бібліотеки у «Положенні про Наукову бібліотеку Київського національного університету культури і мистецтв» як «проведення самостійної та спільної з іншими організаціями і установами науково-дослідної, навчальної та організаційно-методичної роботи з питань інформаційних технологій, бібліотечної справи, бібліографії, книгознавства» [7]. Це напрям роботи, подібно іншим, реалізується зокрема і у «координації та кооперації ... зі структурними підрозділами університету, у співпраці та взаємодії з бібліотеками вищих навчальних закладів України» [7].

У «Положенні...» ці завдання деталізуються через чітко визначені відповідні функції бібліотеки, яка «бере участь у проведенні наукових досліджень у галузі бібліотекознавства, бібліографії, історії книги тощо; вивчає і впроваджує у практику роботи передовий бібліотечний досвід та результати науково-дослідних робіт; ... проводить науково-методичну роботу (аналітичну, організаційну, консультативну) із вдосконалення усіх напрямів діяльності бібліотеки; забезпечує безперервну освіту, підвищення професійного, загальноосвітнього та культурного рівня працівників бібліотеки» [7].

Сьогодні у структурі наукової бібліотеки КНУКіМ є декілька підрозділів, діяльність яких не тільки безпосередньо пов'язана з науковим і дослідницьким процесом університетських науковців, а і яскраво демонструє власні здобутки [7].

Так, науково-методичний відділ підтримує розвиток університетської науки, забезпечуючи планування, координацію та контроль процесів підготовки наукових видань університету до друку згідно з вимогами Міністерства освіти і науки України до фахових журналів та рекомендаціями наукометричних баз. Відділ відповідає за подання до Міністерства юстиції України документів щодо реєстрації/перереєстрації наукових журналів у Державному реєстрі друкованих засобів масової інформації та інформаційних агентств, підготовку документів для включення/перереєстрації наукових журналів до Переліку наукових фахових видань України категорії «Б».

Плідним є напрям практичної роботи відділу щодо координації та контролю процесів підготовки до друку наукових та навчальних видань науково-педагогічних працівників університету (монографій, навчальних посібників, підручників тощо) згідно з вимогами Міністерства освіти і науки України, а також матеріалів всеукраїнських та міжнародних конференцій, проведених в університеті.

Науково-методичний відділ укладає та готує до друку науково-допоміжні бібліографічні покажчики, об'єднані у трьох серіях: «Вчені КНУКіМ», «Видатні постаті КНУКіМ», «Знаменні дати КНУКіМ».

Крім того, фахівці відділу беруть участь у плануванні науково-дослідної роботи бібліотеки та координують відповідну діяльність її підрозділів, а також організують підвищення кваліфікації працівників усієї бібліотеки.

Важливим напрямом роботи науково-методичного відділу є здійснення аналітико-прогностичної, методичної і консультативної діяльності, вивчення ефективного бібліотечного досвіду та можливостей їх впровадження у роботу наукової бібліотеки КНУКіМ.

Відділ наукової комунікації і публікаційної діяльності забезпечує підтримку дослідників університету, а саме: налагоджує наукові комунікації, розробляє стратегії пошуку, вибору інструментів для спільної роботи, управління цитуванням, дотримання норм авторського права тощо. Цей важливий науково-організаційний напрям діяльності бібліотеки практично втілюється у всебічній та оперативній підтримці усіх етапів наукових досліджень, таких, як написання, опублікування і оприлюднення, поширення наукових результатів. Таким чином, наукова бібліотека не тільки надає традиційну інформаційну підтримку досліджень, але і пропонує науковцям університету допомогу у пошуку співавторів, виборі найоптимальнішого для кожної окремої статті періодичного видання, підготовці матеріалу дослідження до опублікування відповідно до особливих вимог конкретного наукового видання, а також орієнтує у процесах збереження і розповсюдження даних, обміну дослідженнями у подальшому.

Відділ наукової комунікації і публікаційної діяльності надає користувачам консультації щодо дотримання політики відкритого чи закритого доступу, управління авторськими правами на опубліковані роботи, так само, як і щодо публікаційної етики загалом та редакційної політики окремих періодичних видань зокрема, роз'яснює вимоги щодо оформлення статей у науковій періодиці КНУКіМ, інформує наукову спільноту про нові видання науково-педагогічних працівників університету, сприяє підвищенню упізнаваності бібліотеки у сфері наукового спілкування тощо.

Останніми роками значно активізувався напрям діяльності відділу, пов'язаний із створенням та підтримкою авторських профілів у соціальних мережах для науковців ResearchGate, Mendeley, формуванням навичок роботи користувачів бібліотеки з інструментом управління цитуванням Mendeley для відстеження цитат у процесі проведення дослідження.

З діяльністю цього відділу тісно пов'язана робота редакційно-видавничого сектору, який забезпечує повний цикл додрукарської підготовки наукової періодики, матеріалів конференцій, наукових та навчально-методичних видань університету.

Потужний напрям науково-дослідної діяльності наукової бібліотеки КНУКіМ сьогодні репрезентує сектор бібліометрії та наукометрії, реалізуючи актуальні завдання моніторингу, структуризації, статистичного аналізу публікаційної діяльності і цитованості науковців (за даними національних та світових баз даних), організації інформаційно-методичних заходів з питань сучасних технологій наукової діяльності.

Основними завдання сектору бібліометрії та наукометрії є збір наукометричної інформації про публікаційну активність науково-педагогічних працівників університету; формування та ведення електронної бази даних їхніх наукових публікацій; аналіз публікаційної діяльності та цитованості науковців у наукометричних базах даних Scopus, Web of Science, Google Scholar; виявлення та виправлення помилок у записах наукових праць викладачів університету у цих базах; відстеження рейтингу університету загалом і окремих науково-педагогічних працівників у наукометричних базах даних Scopus, Web of Science, Google Scholar і підготовка та подання аналітичних довідок за цими рейтинговими показниками; надання консультацій користувачам бібліотеки щодо отримання ідентифікаторів ORCID ID, Web of Science ResearcherID, Scopus ID, а також супровід та практична допомога у створенні та підтримці профілю науковця на платформах Google Scholar, ORCID, Publons; розроблення рекомендацій щодо розвитку бібліометричної та наукометричної діяльності бібліотеки на основі аналізу вітчизняного й міжнародного досвіду тощо.

Науково-дослідна діяльність є важливим напрямом роботи і сектору організації електронних документів, який займається створенням, науковою організацією та розвитком тематичних колекцій електронних інформаційних ресурсів.

Значний науковий потенціал мають й інші відділи та сектори бібліотеки: відділ інформаційних технологій, відділ наукової організації документних ресурсів, відділ обслуговування користувачів, інформаційно-бібліографічний відділ та ін.

Головним завданням наукової бібліотеки КНУКіМ наразі є інформаційне забезпечення науково-дослідної та освітньої діяльності університету. У статусі наукової бібліотека задовольняє інформаційні потреби користувачів, вивчає та впроваджує у практику роботи передові технології та послуги, реалізує наукову діяльність в інформаційно-бібліографічному, науково-методичному та книгознавчому напрямах [4, 13-14].

Наукова бібліотека проводить дослідження за трьома науковими темами. У межах теми «Історія Київського державного інституту культури – Київського державного університету культури і мистецтв – Київського національного університету культури і мистецтв» існують два напрями наукових розвідок: вивчення історії університету та історії бібліотеки як його структурного підрозділу.

У темі «Вчені Київського національного університету культури і мистецтв у культурно-мистецькому розвитку країни. Підготовка біобібліографічних посібників» виокремлюються дві підтеми: «Видатні постаті КНУКіМ» – дослідження життєвого шляху і наукового та творчого доробку окремих осіб та «Знаменні дати університету» – вивчення історії і досягнень окремих структурних підрозділів університету [4, 14-16].

У контексті теми «Зберігання бібліотечних фондів» директор бібліотеки Ю. Горбань у 2013 р. захистив дисертацію на здобуття наукового ступеня кандидата наук з культурології на тему «Зберігання книжкових пам'яток як культурних цінностей в бібліотеках України» (робота виконана на кафедрі бібліотекознавства і книгознавства КНУКіМ). Фахівці бібліотеки опрацьовують також наукові засади оцифрування рідкісних та цінних видань як складової збереження та використання фондів наукової бібліотеки КНУКіМ [8, 57].

Наукова бібліотека неодноразово виступала організатором і базою проведення наукових заходів різних рівнів і форматів, наприклад:

- листопад 2013 р. – щорічна Всеукраїнська науково-практична конференція Української бібліотечної асоціації «Бібліотек@ в електронному середовищі» (співорганізатор);

- травень 2014 р. – I Всеукраїнська науково-практична конференція «Інноваційна діяльність – стратегічний напрям розвитку бібліотек вищих навчальних закладів», в якій взяли участь 127 учасників з різних міст України;

- квітень 2015 р. – Всеукраїнська науково-практична конференція «Бібліотека XXI століття: перспективи та інновації» (спільно з кафедрою книгознавства і бібліотекознавства КНУКіМ) [2];

- квітень 2015 р. – круглий стіл «Бібліотечна освіта в контексті сучасних суспільних потреб»;

- квітень 2018 р. – науковий семінар «Бібліотека. Книга. Наука» (за участю кафедри інформаційних технологій КНУКіМ та Української бібліотечної асоціації), у якому взяли участь понад 100 науковців із бібліотек різних рівнів та відомств – від шкільних до національних – з багатьох міст України [3];

- травень 2018 р. – Міжнародна наукова конференція «Інформація, комунікація та управління знаннями в глобалізованому світі» (співорганізатор);

- листопад 2018 р. – круглий стіл з нагоди 55-річного ювілею бібліотеки на тему: «Бібліотека: місце традицій, простір інновацій» (спільно з кафедрою книгознавства і бібліотекознавства КНУКіМ) [5];

- квітень 2019 р. – II науковий семінар «Бібліотека. Книга. Наука» (за участю кафедри інформаційних технологій КНУКіМ) [3] та інші.

Знаковою подією у житті бібліотеки стало видання у 2018 р. збірника наукових статей «Бібліотека: культурний простір та інноваційний поступ», приуроченого до її 55-річного ювілею [4]. У збірнику подано вибрані статті та тези доповідей співробітників бібліотеки, опубліковані упродовж 2012–2018 рр. Це видання яскраво відображає широку тематику розвідок, які реалізуються у бібліотеці. У публікаціях розглядаються актуальні питання

сучасного бібліотекознавства, бібліографознавства, книгознавства, проблеми управління діяльністю бібліотек, висвітлено досвід бібліотеки КНУКіМ з бібліотечно-інформаційної, інформаційно-аналітичної, бібліографічної, інноваційно-методичної, проектної діяльності, бібліотечного обслуговування, формування документних ресурсів та впровадження інформаційних технологій.

Окремі статті висвітлюють питання історії розвитку бібліотеки, проблеми академічної доброчесності, формування інформаційної культури користувачів, професійні компетенції бібліографів; досліджують традиційні й сучасні технології зберігання книжкових пам'яток як культурних цінностей, питання законодавчого регулювання прав інтелектуальної власності при оцифруванні документів, процеси формування, обробки, зберігання фондів періодичних та рідкісних видань, проблеми впровадження УДК, ефективність функціонування вебсайту бібліотеки та її сторінок у соціальних мережах; вивчають аспекти організації книгорозповсюдження в Україні та закордонний досвід підтримки читання тощо.

У колі уваги дослідників питання організації бібліотечного обслуговування, а саме: традиційні та електронні бібліотечні виставки, бібліотерапія, культурно-просвітницька діяльність та національно-патріотичне виховання тощо.

Таким чином, результати науково-дослідної роботи бібліотеки КНУКіМ оприлюднюються у друкованих періодичних і неперіодичних фахових виданнях, шляхом виступів на міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференціях, а також втілюються і у плідній власній видавничій діяльності.

Висновки. Останнє десятиліття у науковій бібліотеці КНУКіМ науково-дослідна робота зазнала позитивних змін, зокрема, спостерігається підвищення інтересу до проведення бібліотекознавчих досліджень, зміцнилася організація і управління цією діяльністю, розширилося коло і зміст досліджуваних питань, урізноманітнилися форми науково-дослідної роботи, поглибився науковий рівень публікацій, підвищуючи кваліфікацію бібліотекарів.

Такі процеси значно сприяють поліпшенню якості обслуговування користувачів, створенню оптимально організованого та відкритого доступу отримання інформації в бібліотеці, забезпеченню ефективної підтримки освітнього та наукового процесів в університеті.

Серед актуальних завдань розвитку науково-дослідного напрямку діяльності бібліотеки у майбутньому є залучення коштів на основі грантів, конкурсів, фандрейзингу для подальших досліджень і участі фахівців бібліотеки у міжнародних наукових проектах, постійне поширення та використання результатів науково-дослідної роботи, моніторинг результатів наукових розвідок для здійснення подальших досліджень, регулярне поновлення інтелектуального потенціалу бібліотеки через підвищення кількості штатних працівників вищої кваліфікації, підтримка науково-дослідного потенціалу молодих фахівців та забезпечення загальної атмосфери у колективі, яка сприяє професійному і особистісному зростанню бібліотекарів, розширенню сфери їх фахових можливостей, вдосконаленню їхніх здібностей і навичок. Науково-дослідна робота бібліотеки КНУКіМ є одним із пріоритетних напрямів її успішної діяльності на сучасному етапі і у перспективі.

Список використаних джерел

1. Айвазян О. Б. Наукова робота бібліотеки як засіб якісного забезпечення освітнього та наукового процесів університету / О. Б. Айвазян, О. М. Великосельська // Наук. пр. Кам'янець-Поділ. нац. ун-ту ім. І. Огієнка. Серія: Бібліотекознавство. Книгознавство. – 2015. – Вип. 4. – С. 205–211.

2. Бібліотека ХХІ століття: перспективи та інновації : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф., Київ, 23 квіт. 2015 р. / М-во освіти і науки України, М-во культури України, Київ. нац. ун-т культури і мистецтв, наук. б-ка, каф. книгознавства і бібліотекознавства. – Київ : Вид. центр КНУКіМ, 2015. – 237 с.
3. Бібліотека. Книга. Наука : матеріали наук. семінару / М-во культури України, Київ. нац. ун-т культури і мистецтв, наук. б-ка, каф. інформ. технологій, Укр. бібл. асоц. ; [редкол. : Винокурова С. Г. та ін.]. – Київ : Вид. центр КНУКіМ, 2018 – 2019.
4. Бібліотека: культурний простір та інноваційний поступ : зб. вибр. ст. : 2012–2018 рр. : до 55-річчя наукової бібліотеки КНУКіМ / М-во культури України, Київ. нац. ун-т культури і мистецтв, наук. б-ка ; уклад. : Ю. І. Горбань, Л. А. Рибка, С. Г. Винокурова та ін. ; за заг. ред. Ю. І. Горбаня. – Київ : Ліра-К, 2018 . – 544 с.
5. Бібліотека: місце традицій, простір інновацій : матеріали круглого столу, присвяч. 55-річчю наук. б-ки Київ. нац. ун-ту культури і мистецтв, Київ, 30 листоп. 2018 р. / М-во культури України, Київ. нац. ун-т культури и мистецтв, наук. б-ка. – Київ : Вид. центр КНУКіМ, 2018. – 158 с.
6. Методична робота наукової бібліотеки КНУКіМ: традиції та сучасність / Київ. нац. ун-т культури і мистецтв, наук. б-ка ; уклад. О. О. Скаченко. – Київ : Вид. центр КНУКіМ, 2013. – 43 с.
7. Наукова бібліотека Київського національного університету культури і мистецтв [Електронний ресурс]. – Електрон. дані. – [Київ], 2022. – Режим доступу: <http://lib.knukim.edu.ua/>. – Мова укр. – Назва з екрану. – Опис засн. на версії, датов.: 17.10.2022.
8. Наукова бібліотека Київського національного університету культури і мистецтв: від витоків до сьогодення : іст. нарис / Київ. нац. ун-т культури і мистецтв, наук. б-ка ; упоряд. О. О. Скаченко ; наук. ред. Т. О. Долбенко ; редкол. : Ю. І. Горбань [та ін.]. – Київ : Ліра-К, 2013. – 154 с.
9. Про бібліотеки і бібліотечну справу [Електронний ресурс] : Закон України від 27.01.1995 р. № 32/95-ВР, поточна редакція – від 01.01.2022, підстава – 1089-ІХ // Законодавство України : [вебсайт Верховної Ради України]. – Електрон. текст. дані. – [Київ], 1996–2022. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/32/95-%D0%B2%D1%80#Text>. – Мова укр. – Назва з екрану. – Опис засн. на версії, датов.: 17.10.2022.
10. Слободяник М. С. Бібліотечна наука в Україні: до підсумків десятирічного розвитку / М. С. Слободяник // Бібл. планета. – 2002. – № 1. – С. 6–13.
11. Соколов В. Ю. Становлення науково-дослідної роботи бібліотек в Україні: зміст, напрями діяльності та основні періоди розвитку / В. Ю. Соколов // Бібл. Меркурій. – 2022. – Вип. 1 (27). – С. 7–45.
12. Солоіденко Г. Науково-дослідницька робота бібліотек: напрями, пріоритети, ефективність / Г. Солоіденко // Вісн. Кн. палати. – 2011. – № 11. – С. 12–17.
13. Соляник А. Наукові дослідження як чинник розвитку бібліотечних інновацій / А. Соляник // Бібл. планета. – 2012. – № 2. – С. 26–28.

Tolochko Svitlana

Head of User Service Department,
Research Library, Kyiv National University of Culture and Arts,
Kyiv

SCIENTIFIC RESEARCH WORK OF THE LIBRARY OF KYIV NATIONAL UNIVERSITY OF CULTURE AND ARTS: CONTENTS, MAIN DIRECTIONS AND RESULTS

Annotation. The article analyses the content, main forms, directions and results of the scientific research work of the research library of the Kyiv National University of Culture and Arts at the present. The methodological basis of the study consists of both general scientific methods (analysis, analogy, deduction, induction, description, comparison, etc.), as well as special historical and library science methods. The scientific novelty of the study lies in identifying the features and significance of the research work of the research library of the Kyiv National University of Culture and Arts. It is proved that the scientific research work of the library contributes to the improvement of the quality of service for its users. The analysis carried out will contribute to increasing the efficiency of the scientific research work of the research library, its role in shaping the research space at the university and the environment of professional scientific communications of librarians.

Key words: scientific research work of the library, research activity, studies in library and information science, research library of the Kyiv National University of Culture and Arts, university library

УДК 027.7(477.43)

Юлія Гой, завідувачка бібліотеки
тел. 097-584 77 67; e-mail: iulia.goi@ukr.net.
Валентина Бевза,
бібліотекарка, завідувачка музею навчального закладу
тел. 067 859 97 34
Хмельницький політехнічний фаховий коледж
Національного університету «Львівська політехніка»

Досвід роботи бібліотеки Хмельницького політехнічного фахового коледжу Львівської політехніки під час воєнного стану

Анотація. У доповіді висвітлено досвід роботи бібліотеки Хмельницького політехнічного фахового коледжу Львівської політехніки під час воєнного стану.

Ключові слова: бібліотека навчального закладу, музей навчального закладу, воєнний стан, волонтерство, бібліотечні фонди, переоблік, обслуговування читачів, інформаційна робота.

Чи значно змінилась робота бібліотеки Хмельницького політехнічного фахового коледжу Львівської політехніки з настанням воєнного стану? Напевно ні, адже цей підрозділ навчального закладу завжди був активним центром життєдіяльності коледжу,

місцем, де перетинались дороги студентів та викладачів усіх курсів, відділень та спеціальностей. Що ж змінилось? Вся діяльність бібліотеки, яка раніше була різноплановою, під час воєнного стану застосовує різноманітні форми роботи, але наразі проходить під головним гаслом «Працюємо на Перемогу».

Найперше, про що слід сказати, це те, що наша політехнічна родина значно розширилась, адже хмельницькі політехніки прийняли до себе Маріупольський будівельний фаховий коледж, котрий був вцент зруйнований ще на початку російського вторгнення. Звісно, люди, котрі під вибухи снарядів покидали рідне місто, не взяли з собою багато необхідних речей, зокрема навчальної літератури. Тому їм бібліотека надала право користування своїми фондами нарівні зі студентами ХПФК.

Архітектори навчального закладу дуже вдало спроектували приміщення коледжу, зокрема і бібліотеки. Тут є все – затишний абонемент, просторий читальний зал із додатковим входом для осіб з обмеженими можливостями та три книгосховища. Готуючи заклад до нового навчального року, адміністрацією було прийнято рішення переобладнати одне із книгосховищ під бомбосховище для студентів та співробітників. Вибір очевидний - книгосховище, котре знаходиться у напівпідвальному приміщенні. Фонд був переміщений до просторого читального залу. Тому помітною ознакою воєнного часу у нашій бібліотеці є поділ читального залу на три зони: книгосховище з обмеженим доступом, оскільки там зберігається цінна технічна література (зокрема російською мовою), власне читальна зала на 60 посадочних місць та зона діяльності волонтерів.

Про останнє слід сказати детальніше. Уже більше як пів року, щодня, без вихідних, у бібліотеці навчального закладу триває процес сушіння зелені та овочів, ягід та фруктів. Тут проходить повний цикл приготування сухих борщів, а також ми передаємо іншим волонтерським групам коледжу висушені інгредієнти для супів, каш та енергетичних батончиків. До процесу активно долучаються педагоги, співробітники та студенти.

Ця робота бере свій початок зі створення Штабу опору у Хмельницькому політехнічному фаховому коледжі Львівської політехніки. Організував та очолив його у перші дні повномасштабного вторгнення директор навчального закладу Вадим Овчарук. Діяльність Штабу різнопланова, насамперед направлена на допомогу ЗСУ. Благодійний фонд «Політехнік Поділля», який багато років працював з метою матеріально-технічного забезпечення коледжу, тепер цілком орієнтований на військові потреби. Для закупівлі найнеобхіднішого працівники закладу переказали частину своєї заробітної плати на його рахунок. Окрім того, трудовим колективом було ухвалено рішення перераховувати щомісячно до закінчення воєнного стану одинденний заробіток на підтримку ЗСУ.

До коледжу почали прибувати великогабаритні автобуси з міжнародною допомогою. Від нас це все переправлялось на передову та у міста, що зазнавали щоденних бомбардувань. Надзвичайно зворушливими є світлини зі звільнених міст та відео з харківського метро з подякою від людей, що тижнями вимушені там перебувати.

Новина про створення волонтерського центру у ХПК швидко облетіла місто і хмельничани дуже активно почали приносити різноманітні речі та продукти харчування, зокрема овочі та фрукти. На початку весни це швидко псувалось і ми розуміли - щоб зберегти все, що нам принесли, потрібно його висушити. Тож завідувачка бібліотеки принесла з дому першу сушарку. З березня 2022 року бібліотекарі стали поєднувати основні посадові обов'язки з сушінням овочів. З часом до ініціативи долучились інші політехніки та родини наших студентів і поприносили до бібліотеки свої сушарки. На кінець весни вже працювало 12 машин. З метою їхнього ефективного використання у бібліотеці встановлено гнучкий 7-денний робочий графік. Адміністрація навчального закладу посприяла бібліотекарям у формуванні волонтерської підтримки. З травня у бібліотеці щодня є чергові волонтери – студенти, співробітники та викладачі, котрі допомагають підготувати сировину до сушіння та запаковувати готову продукцію – сухі борщі, супи та каші.

Вміння донести важливість цієї ділянки роботи до загалу та відзначення кращих волонтерів під час загальноколеджівських заходів зробили волонтерську роботу у коледжі престижною. Сьогодні у нас є більше бажаючих допомогти, ніж ми потребуємо. Насамперед завдячуємо цим педагогічному хисту безпосереднього та невтомного куратора роботи бібліотеки, заступнику директора з виховної роботи Людмили Багас.

За місяці безперервної роботи техніка стала вичерпувати свій ресурс та потребувати заміни. Вдячні відгуки з фронту надихали працювати, не збавляючи темпу, тож 7 вересня в коледжі була організована благодійна акція «На честь Героїв». Ініціатором заходу став студентський актив відділення інженерної механіки. За сприяння завідувача відділення Олексія Матвеева та завдяки організаційній підтримці викладачів циклової комісії фізичного виховання понад сотня політехніків взяла участь у змаганнях. До студентів-механіків долучились їхні колеги-автомобілісти й викладачі коледжу. За зібрані кошти придбано нову велику сушарку. Цього ж дня до волонтерської акції долучилась циклова комісія природничо-математичних дисциплін. Педагоги зібрали кошти і придбали таку саму велику потужну машину для сушіння. Ще одна велика сушарка надійшла на волонтерську службу коледжу наступного дня. Подарунок принесли представники відділення автомобільного транспорту (груп АТ-191 та АТ-192), а наступного дня – група КІ-213 (куратор Супрун Л.В.). Крім того, три великі сушарки і потужний блендер придбано за кошти благодійного фонду «Політехнік Поділля».

Працюючи на волонтерській службі у бібліотеці, студентки з групи МЕ-211 (куратор Ляховець В.В.) зрозуміли, що для збільшення продуктивності праці стане у пригоді сучасна техніка, тож придбали електричну овочерізку. А студенти відділення програмування, знаючи, що вакуумне пакування значно збільшує термін придатності продукції, подарували бібліотеці відповідну техніку.

Попри додаткове навантаження на волонтерській роботі, збільшення кількості робочих днів та читачів, бібліотека повністю виконує свої основні завдання по роботі з фондами, з обслуговування користувачів, наповнення власних баз даних.

2022 рік наказом директора від 6 грудня 2021 року є роком проведення повного переобліку фонду. Проконсультувавшись зі спеціалістами, при проведенні переобліку ми використали переваги штрих-кодування фонду. За допомогою автономного сканера та ноутбука зчитали всі інвентарні номери в таблицю Excel, сформували список у порядку зростання. Сьогодні звіряємо його з інвентарними книгами.

Паралельно з переобліком, відповідно до «Рекомендацій Міністерства культури та інформаційної політики України щодо актуалізації бібліотечних фондів у зв'язку зі збройною агресією російської федерації проти України», відібрали морально застарілі видання, котрі після завершення переобліку будуть списані.

Яка ж бібліотека без книги? У воєнний час пріоритет щодо фінансування - не на користь бібліотечних фондів. Тому шукаємо альтернативні джерела. Отримавши інформацію про реорганізацію державного підприємства «Інститут підготовки кадрів промисловості», зробили запити до Міністерства освіти України та Фонду державного майна України щодо передачі бібліотеці ХПФК 3235 примірників видань з фонду бібліотеки «Інституту підготовки кадрів промисловості». Вже отримали схвальне рішення від представників Фонду.

Як і в період мирного часу, бібліотечні фахівці проводять збір та обробку інформації про діяльність ХПФК, наповнюють «Архів фотовідеоматеріалів про життя коледжу» та висвітлюють діяльність навчального закладу на сайті та сторінках коледжу у соціальних мережах. В теперішніх умовах об'єм цієї інформації більший і потребує виваженого підходу до часу його публікації.

Не забувають бібліотекарі і ще про одну покладену на них важливу ділянку роботи: формування та збереження музейного фонду навчального закладу. Бібліотекар Валентина

Бевза опікується поглибленим вивченням історії коледжу, дослідженням документів, збором та фіксацією спогадів викладачів й випускників, створенням відеоматеріалів для висвітлення історії коледжу та рідного міста, а також презентації музею в мережі Інтернет. Всі відвідувачі музею відзначають високий рівень екскурсій, котрі проводить Валентина Іванівна та багатющу різнопланову експозицію, яка містить розділи, що стосуються історії нашого міста. Зокрема ми пишаємось однією з найкращих в області колекцією автентичної зброї часів Другої світової війни, унікальною діорамою «Визволення Проскурова». Але основна частина експонатів розповідає про історію і сьогодення навчального закладу.

Велика частина експозиції була сформована завдяки викладачам і співробітникам ХПФК, але свій внесок у її поповнення роблять і наші відвідувачі. Так, до прикладу, для військовослужбовців в/ч А2678 (РС) була проведена екскурсія. В подяку вони подарували музею кілька експонатів, що нині є основною частиною експозиції, присвяченої АТО/ООС і повномасштабній російсько-українській війні.

Попри те, що це музей, перше, про що дбають бібліотекарі – це актуальність та безпечність експозицій, бо війна накладає свій відбиток. Ознакою часу є стенд «Тобі, Україно моя, і перший мій подих, і подих останній...» На превеликий жаль усього колективу, за останній рік на ньому додалось ще 3 портрети, всього уже четверо наших випускників полягли на фронтах російсько-української війни. Стенд «За Славу, за Честь України, Соборну державу свою ми всі піднялись воєдино, щоб волю здобути в бою...» сьогодні знятий з експозиції. До початку воєнного стану тут були представлені світлини тих, ким ми по-праву пишаємось – наших мужніх захисників, котрі в різний час навчались у коледжі. Багато з них і сьогодні виконують вкрай важливі для країни завдання, тому фотографії тимчасово зняті, аби не наражати їх на небезпеку.

Пісумовуючи все вищесказане, можна виділити основні напрями діяльності бібліотеки Хмельницького політехнічного фахового коледжу Львівської політехніки під час воєнного стану:

- забезпечення інформаційного супроводу навчального процесу, зокрема в онлайн-форматі;
- збір, опрацювання, збереження та розповсюдження інформації про історію та сьогодення навчального закладу, найкращих викладачів і студентів – тих, ким ми пишаємось, а після початку війни на сході і тих, хто з честю боронить нашу Україну;
- проведення виховної роботи зі студентством, зокрема залучення їх до волонтерства;
- осучаснення бібліотечних фондів.

Бібліотека та музей Хмельницького політехнічного фахового коледжу Національного університету «Львівська політехніка» є структурними підрозділами, котрі утворюють єдиний навчально-виховний комплекс закладу і об'єднані єдиною метою - сприяти результативному навчальному й виховному процесу, аби забезпечити підготовку якісних кадрів для промисловості України, а також виховання справжніх патріотів Батьківщини.

Іванна Білик,
завідувачка методично-бібліографічного
відділу Центральної публічної бібліотеки ЦБС
Хмельницької міської територіальної
громади

**Розвиток цифрових компетенцій мешканців громади:
з досвіду роботи бібліотек централізованої бібліотечної системи Хмельницької
міської територіальної громади**

Анотація: *Бібліотеки міста Хмельницького мають достатній досвід навчання відвідувачів комп'ютерної грамотності та використання онлайн-сервісів. У нас для цього є всі можливості. Це, звісно ж, технічне забезпечення, тобто комп'ютери й швидкісний інтернет, однак найважливішим є те, що наші бібліотекарі самі постійно навчаються, аби мати змогу навчати користувачів. Тож з моменту запуску освітньої онлайн-платформи «Дія. Цифрова освіта» вони спочатку самі пройшли навчання, а вже згодом стали амбасадорами цифрової грамотності.*

Ключові слова: *Дія, хаб цифрової освіти, цифрова грамотність, медіаграмотність, досвід роботи бібліотеки.*

Хаб цифрової освіти у Центральній публічній бібліотеці Хмельницької громади офіційно зареєстрований 21 січня 2020 року. Його послугами за весь період скористалося близько 46 % від загальної кількості користувачів. Послуги тут надаються всім охочим, серед них – пенсіонери, безробітні, батьки, люди з особливими потребами та інші. Працівники книгозбірні допомагають їм навчитися впевнено користуватись гаджетами, дізнатися про всі можливості таких та опанувати базові онлайн-сервіси.

Зараз Хаби цифрової освіти діють у 19 бібліотеках-філіях Хмельницької міської територіальної громади (у чотирнадцяти міських та п'яти сільських). Завдяки Національному проєкту освітньої онлайн-платформи «Дія. Цифрова освіта» чотири сільські книгозбірні отримали по 2 комп'ютери. Це бібліотеки сіл Давидківці, Водички, Пирогівці та Масівці. А коштом міського бюджету їм під'єднали швидкісний інтернет. Тепер мешканці названих сіл у бібліотеках безплатно навчаються цифрової грамотності.

Найпопулярніші послуги, які надають:

1. Навчання цифрової грамотності за допомогою платформи «Дія. Цифрова освіта» (перегляд освітніх серіалів).
2. Допомога у створенні особистих кабінетів для оплати комунальних послуг та надання показників.
3. Супровід під час реєстрації та створення особистих кабінетів в онлайн-сервісах банків, онлайн-оплати послуг.
4. Навчання користуватися мобільними додатками «DozoR City», «Дія», «MyCity», «Medics» та ін.
5. Допомога в купівлі та продажі товарів через Інтернет.
6. Навчання користуватися месенджерами.

7. Реєстрація в черзі на вакцинацію через платформу «Дія. Цифрова освіта», отримання сертифікатів про вакцинацію.
8. Освоєння пошуку інформації в Інтернеті.
9. Навчання користуватися гаджетами.
10. Навчання працювати з програмним пакетом *Microsoft Office*.
11. Освоєння доступу до відкритих даних, користування чат-ботами.
12. Надання консультацій через групу у вайбері.

З початком повномасштабної російсько-української війни бібліотеки Хмельницької громади розширили перелік цифрових послуг для користувачів. Адже гостро постало питання організації бібліотечного обслуговування і для людей, які вимушено покинули свої домівки.

До бібліотек Хмельницької громади почали звертатися переселенці й запитувати про те, як оформити довідку для ВПО, де отримати гуманітарну, медичну або психологічну допомогу. Тому працівники Центральної публічної бібліотеки підготували матеріали з усією необхідною інформацією. Її постійно оновлюють.

Отже, популярними послугами стали:

- оформлення довідки про взяття на облік ВПО за допомогою додатку «Дія»;
- отримання допомоги від держави ФОПами та ВПО;
- оформлення ЕЦПу (електронний цифровий підпис) через сервіси ПриватБанку;
- оформлення заявок на допомогу від міжнародних фондів через платформу

<https://aid.edopomoga.gov.ua/>

- завантаження та користування додатком «Тривога».

У бібліотеках громади користувачів ознайомлюють із вебпорталом відкритих даних Хмельницької міської ради та навчають ним користуватися. «*MyCity. Хмельницький*» – це єдина інформаційна система міста, яка надає електронні послуги, що зібрані в персональному кабінеті мешканця. *MyCity* є сукупністю декількох порталів: інформаційного порталу, що розкриває електронні сервіси для бізнесу та мешканців, інвестиційного порталу та порталу відкритих даних, у якому зосереджено відкриті реєстри в режимі реального часу. Там можна подивитися, де заплановано ремонтні роботи доріг, водоканалу, газових служб; можна скористатися послугами ЦНАПу (отримати довідки, копії рішень або витягів з рішень сесій, виконкомів міської ради); отримати інформацію про земельні ділянки та викопіювання з електронної карти міста; придбати електронний проїзний квиток тощо. Тож все зібрано в одному місці, не потрібно нікуди ходити, а можна вирішити багато справ за допомогою одного такого ресурсу.

Водночас у книгозбірнях пропонують завантажити безоплатний застосунок «*Dozor City*», який дає можливість слідкувати за рухом громадського транспорту міста в онлайн-режимі. *Dozor City* значно полегшує життя людей, які користуються тролейбусами чи маршрутними автобусами.

Бібліотеки ЦБС продовжують надавати своїм користувачам цілий спектр спеціалізованих послуг електронного урядування щодо здійснення запису до сімейного лікаря через *Medics*, замовлення ліків через *Tabletki.ua*, користування інтернет-банкінгом тощо.

Працівники методично-бібліографічного відділу розробили інструкцію того, як отримати свій лікарняний лист на сайті Пенсійного фонду України. З такою детальною покроковою інструкцією можна ознайомитись на сторінці блогу методично-бібліографічного відділу «Методична скарбниця» за покликанням: <https://metodlib.wordpress.com/2021/10/25/>

Ще однією новинкою є віртуальна карта громади, яку теж розробили працівники методично-бібліографічного відділу ЦБС. З її допомогою можна легко дізнатися про всі населені пункти, які увійшли до складу громади. Тут є інформація про старостинські округи, кількість населення, дату утворення кожного села, наявність бібліотеки. Карта інтерактивна,

її можна переглянути на ПК, ноутбучі, смартфоні. Мапу інтегрували в сайт ЦБС, і кожен охочий може її переглянути та знайти потрібну інформацію.

<https://www.thinglink.com/scene/1326101966966751234?buttonSource=viewLimits>

Гарним прикладом є і діяльність Інформаційного центру електронних послуг, який створили при бібліотеці-філії № 8 ім. Івана Іова. Там представники міського ЦНАПу навчають людей користуватися різними доступними для населення сервісами. Такий центр у бібліотеці існує для того, щоб жителі мікрорайону Озерна мали змогу отримати наступні послуги:

- онлайн-зв'язок з органами влади;
- електронний доступ до надання адміністративних послуг;
- користування електронними ресурсами та базами даних бібліотеки;
- доступ до мережі Інтернет, користування *WI-FI*;
- сканування, ксерокопіювання та друк документів.

Ще один цікавий досвід, який впровадили у бібліотеці-філії № 11 – це проєкт «Мобільний консультативний центр з цифрової освіти». Він дає можливість навчати цифрової грамотності та посилювати обізнаність населення щодо ефективного користування мобільними пристроями. Бібліотекарі працюють з різними категоріями людей: як спілкуватися, шукати інформацію, отримувати державні послуги, займатися самоосвітою за допомогою мобільних телефонів.

Робота бібліотеки у цьому напрямі має й інклюзивну складову. Працівники налаштовують смартфони для слабозорих, що не тільки допомагає останнім користуватися пристроєм як телефоном, а й надає візуальну підтримку для розв'язання інших проблем. Наприклад, за допомогою *Sullivan+* можна отримувати опис різних об'єктів, а також розпізнавати тексти.

Цифрова грамотність – це одна з важливих складових інфомедійної грамотності населення. Тому з метою привернення уваги користувачів до цієї теми наприкінці 2021 року було проведено Фестиваль інфомедійної грамотності. Головним завданням бібліотекарів було переконати учасників, що у наш час важливо не тільки вміти користуватися сучасними пристроями, а й навчитися орієнтуватися в інформаційному просторі, розрізняти правдиву та неправдиву інформацію.

У межах фестивалю відбулися навчальні заходи, інтерактивні події, тренінги та інші цікаві тематичні активності.

Всі вони були організовані таким чином, аби:

- допомогти учасникам розвинути вміння критично мислити;
- дати можливість їм освоїти особливості правильного аналізу інформації;
- пояснити, як працюють медіа та як вони впливають на суспільство;
- забезпечити учасникам вміння чітко розрізняти та виявляти пропаганду, фейки та маніпуляції;
- навчити кожного аналізувати власний медіапростір.

Заходи відбувалися не тільки в бібліотеках ЦБС Хмельницької громади. У науковій бібліотеці Хмельницького національного університету медіатренерка, директорка ЦБС Тамара Козицька провела тренінг «Медіаграмотність для всіх», а у Хмельницькій гуманітарно-педагогічній академії – «Медіаграмотність для громадян».

На місцевому каналі ТРК «Місто» презентували проєкт «СИТО» – нову рубрику з медіаграмотності, яку телеканал спільно з Централізованою бібліотечною системою підготував з нагоди Фестивалю інфомедійної грамотності. Це серія відеороликів, за допомогою яких можна навчитися відділяти факти від суджень, а правду – від брехні. А ще дізнатися, як не стати жертвою шкідливої інформації, вчасно зупинити емоційний тиск та й самому не перетворитися на джерело, що поширює неправду, завдаючи шкоди такою інформацією іншим. Медіаграмотність надзвичайно важлива, адже наразі ми воюємо і на

інформаційному фронті. Всього протягом 2021-2022 рр. вийшло в ефір 10 відеороликів на теми: «Джерела інформації», «Телефонні шахраї», «Фейкові хвилі», «Факти і судження», «Фейки», «Заголовок», «Стереотипи», «Інформаційна безпека в умовах війни», «Експерти», «Мова ворожнечі» <https://cutt.ly/KNim4QV>

Також в межах фестивалю була проведена зустріч першокурсників відділення автомобільного транспорту Хмельницького політехнічного фахового коледжу з інспекторами з особливих доручень відділу протидії кіберзлочинам в Хмельницькій області Департаменту кіберполіції Національної поліції України. Тема бесіди правоохоронців зі студентами: «Кібербезпека: основи інформаційної безпеки в Інтернеті».

Вдалося навіть влаштувати вуличну акцію «Споживай інформацію безпечно», для якої бібліотекарки розробили «Пам'ятки безпеки у соціальних мережах та месенджерах». Туди ж вмістили й корисні поради (зокрема, як розпізнати фейк). Такі інформаційні буклети роздавали хмельничанам.

Загалом протягом всього фесту організовували навчальні заняття, уроки та години медіаграмотності. А саме: «Будь в курсі» – бібліотека-філія № 3, «Досліджуємо цифровий світ безпечно» – бібліотека-філія № 4, «Медіаграмотність для всіх і для кожного» – бібліотека-філія № 9, година критичного мислення – бібліотека-філія № 6 та інші. Охопили фестивалем людей різного віку, намагалися максимально забезпечити поширення ідеї інформаційної і медійної грамотності та навчити учасників критично мислити, аналізувати інформацію і власний медіапростір, розрізняти та виявляти пропаганду, фейки й маніпуляції в ЗМІ та соцмережах. Загалом відбулося понад 40 заходів, участь в яких взяли близько 1000 осіб, а кількість онлайн-переглядів публікацій та відеоконтенту, які створили та розмістили у рамках фесту, сягає уже 4000. Більше інформації про цю подію читайте на сайті Централізованої бібліотечної системи Хмельницької міської територіальної громади: <https://cutt.ly/gRKW2ya>.

Ефективний розвиток суспільства неможливий без набуття його членами навичок інформаційної та кібербезпеки. Вміння орієнтуватися в інформаційному просторі є вкрай важливим для сучасних людей. А з початком повномасштабної війни Російської Федерації проти України ми побачили ще й гостру потребу протистояння на інформаційному фронті. Окрім фізичної безпеки, для населення важливою є і безпека в онлайн-сфері.

Саме тому в Центральній публічній бібліотеці Хмельницької міської територіальної громади стартував набір на цикл тренінгів «Інформаційна та кібербезпека», організувала які Всеукраїнська громадська організація «[Українська бібліотечна асоціація](#)» у партнерських бібліотеках Вінниці, Запоріжжя, Львова, Тернополя та [Хмельницького](#) в межах проекту «Цифрові, інклюзивні, доступні: підтримка цифровізації державних послуг в Україні» (Проект підтримки Дія), що впроваджується *UNDP Ukraine / ПРООН в Україні за підтримки Швеції*.

Інтернет відкрив чимало можливостей. Та ніхто не сперечатиметься, що кожному варто навчитися безпечно користуватися ним, аби мережа не стала причиною якихось проблем. Саме тому на базі [Центральної публічної бібліотеки](#) Хмельницької громади для всіх охочих організували спеціальні навчання «Інформаційна та кібербезпека».

У період з 16 травня по 17 червня відбулося 5 циклів тренінгів. Учасники ознайомилися з принципами інформаційної та кібербезпеки, у тому числі в соцмережах та месенджерах. Говорили і про фінансову безпеку, а ще розбиралися в особливостях кібервійни.

Всі тренінги відбувалися онлайн, тому стати їх учасниками в книгозбірні змогли не тільки мешканці Хмельницького, а й жителі інших куточків України (Києва, Харкова та і т. д.), а також українці, які через війну наразі перебувають за кордоном.

Координацією проєкту займалися безпосередньо бібліотекарки. Окрім того, до тренерської команди доєдналися й внутрішньо переміщені особи – професіонали у сфері інформаційної та кібербезпеки.

Загалом у Хмельницькому на базі названої бібліотеки провели заняття для 5 груп. У результаті 82 учасники успішно завершили навчання та отримали відповідні сертифікати. Вони поділилися враженнями від курсу. Юлія Кривенко: *«З однієї сторони завдяки соцмережам та месенджерам ми маємо змогу спілкуватися з рідними та близькими, а з іншої – на нас тут чатує багато небезпек. Новачку, та й навіть досвідченому користувачеві, варто про них знати. Те саме стосується й мобільних додатків. Та найбільше завдяки курсу я була рада навчитися допомагати країні, зрозумівши особливості кібервійни».*

Тетяна Венгрова: *«Курс дав нам чіткі знання щодо захисту своїх персональних даних. Ми пройшли шлях від створення та перевірки надійності пароля аж до хакерської атаки на ворожі сайти. Доступно, просто та зрозуміло про методи захисту особистих даних. Впевнена, що такі знання необхідні кожній людині».*

Зауважимо, що для реалізації проєкту Центральна публічна бібліотека громади як Хаб цифрової освіти отримала від організаторів 10 планшетів. Техніка й надалі допомагатиме користувачам книгозбірні безпечно освоювати інформаційний простір.

У 2021 році Центральна публічна бібліотека Хмельницької міської територіальної громади взяла участь у конкурсі на кращий хаб цифрової освіти серед бібліотек України і стала переможцем. Такий конкурс проводила Всеукраїнська громадська організація «Українська бібліотечна асоціація» спільно з Міністерством цифрової трансформації України. Він проводився вперше. Заявки на участь у конкурсі подавали як маленькі бібліотеки-філії, так і великі – обласні (загалом 22 книгозбірні). Конкурс тривав з 01 квітня до 01 вересня 2021 року.

Центральна публічна бібліотека представила власні напрацювання у сфері формування цифрових компетентностей мешканців територіальної громади. Зокрема, на конкурс було подано наступні матеріали: перелік послуг, що пропонуються користувачам хабу; перелік освітніх серіалів проєкту «Дія. Цифрова освіта», які переглядали відвідувачі; список та покликання на ресурси, де висвітлювалась робота хабу; власні теми та ідеї, що втілюються в роботі хабу. Також на розгляд організаторів конкурсу було надіслано копії сертифікатів працівника, відповідального за роботу хабу, та рекламну продукцію з теми.

Розповіла користувачка бібліотеки Леся Антонюк: *«Під час карантину черги на пошті були величезними, оплатити комуналку – проблема. Коли я прийшла до бібліотеки здати книги, то мені бібліотекарі порадили пройти в них курси в «Дії» про комунальні платежі. Я подивилася навчальний серіал і разом з бібліотекаркою Аллою Степанівною спробувала оплатити комуналку через додаток Privat24. Також я створила собі особисті кабінети на сайтах комунальних установ. Там я переглядаю актуальні ціни на послуги та надаю показники лічильників. Створила собі кабінет і на сайті Пенсійного фонду України. Тоді був карантин, а в бібліотеку не пускали, то дівчата-бібліотекарки допомагали мені по телефону. Опісля мені показали, як можна записатися до лікаря через Medics. Алла Степанівна завантажила на мій смартфон додаток, і тепер я без проблем можу записатися на потрібний день та потрібну годину. Також влітку мені допомагали бібліотекарі читального залу робити інтернет-замовлення. Я купувала товар в онлайн-магазині, отримувала його на пошті. Це дуже зручно. Дякую за навчання».*

Світлана Молчанова,
завідувачка науково-методичного відділу
Наукової бібліотеки Хмельницького
національного університету

Ефективність комунікацій бібліотек ЗВО в соціомедійному просторі: недоліки, переваги, перспективи

***Анотація.** У наш час вже ніхто не ставить під сумнів важливість комунікацій бібліотек з користувачами у соціомедійному просторі. Але не завжди такі комунікації є ефективними. У статті розглянуто можливості соціальних мереж як каналів комунікації, висвітлено проблеми, недоліки і перспективи позиціонування бібліотек в інтернет-просторі. Представлено досвід Наукової бібліотеки Хмельницького національного університету.*

***Ключові слова:** соціальні медіа, соціальні мережі, медіаконтент, бібліотечне представництво, Наукова бібліотека Хмельницького національного університету.*

У світі комп'ютерних технологій книгозбірні у своєму традиційному вигляді більше не користуються таким попитом, як ще кілька десятиліть тому. Однак, як і століття тому, людство потребує спілкування та можливостей ділитися знаннями, тож на допомогу йому приходять і нові медіа, популярність яких постійно зростає. Соціальні медіа сьогодні є повноцінними платформами для розвитку та ведення бізнесу, обміну інформацією, зокрема і в бібліотечній сфері. Вони продукують повноцінний мультимедійний контент – тексти, світлини, аудіо і відеофайли, інфографіку, анімацію та ін., дають можливість користувачам отримувати доступ до новин у будь-який час і в будь-якому місці, задовольняти свої потреби в інформації. А, найголовніше, соціальні медіа змінили роль користувачів – з пасивної маси, яка терпляче споживала ту інформацію, яку їй пропонували, користувачі утворили групи зі своїми конкретними потребами і комунікаційними звичками. Але і бібліотеки змінилися – стали відкритими до діалогу зі своїми користувачами, виступають не лише як інформаційні, але й як соціокомунікаційні центри.

Коли читачі в соцмережах знаходять бібліотечну спільноту, яка регулярно публікує контент, що відповідає їхнім запитам, це значно впливає на формування комунікацій з користувачами і їхнє бажання зайти на сторінку бібліотеки ще і ще раз або відвідати книгозбірню очно.

Дослідники теорії і практики соціальних комунікацій дають велику кількість визначень терміну «соціальні медіа». Узагальнюючи ці визначення, можна інтерпретувати їх як інтерактивний спосіб доставки інформації, який одночасно є засобом комунікації та майданчиком для спілкування і обміну контентом, де комунікативним джерелом виступає мережа Інтернет, а основними характеристиками є універсальність, інтерактивність, доступність, мобільність та комунікативність [4].

Бібліотечний сегмент у мережевому просторі нині доволі значний і має тенденцію до швидкого зростання. Варто назвати, як мінімум, три причини, які спонукали бібліотеки до свого представництва в соціальних мережах: 1) повернути до бібліотек увагу нового покоління інтернет-користувачів і бути для них необхідними, привабливими, інноваційними, мобільними; 2) довести цифровий контент науково-освітніх ресурсів до високого рівня

зручності, доступності і затребуваності; 3) побудувати нову інформаційно-комунікаційну модель.

Отже, завдяки представництву в соціальних мережах бібліотеки не лише привертають увагу користувачів до ресурсів та послуг, слугують засобом для просування бібліотечних інформаційних продуктів, але й використовують можливості соціальних медіа для комунікації зі своїми користувачами. Але чи ефективним є комунікаційний процес? Чи завжди є зворотній зв'язок з користувачами? Чи комунікації відбуваються лише на рівні «бібліотекар-бібліотекар»?

На думку Валерії Струнгар (наук. співроб., Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського, Україна, Київ), комунікація за посередництвом бібліотечного представництва в соціальних медіа відбувається за такими основними векторами: «бібліотека – користувач», «бібліотека – бібліотека», «користувач – користувач» [2].

Саме перший вектор - «бібліотека – користувач» - передбачає зворотний зв'язок з читачами, яких не лише інформують про заходи й події бібліотеки, про наповнення її фондів та нові надходження, але й від яких очікують відгуків, пропозицій тощо. Не менш важливим є вектор «бібліотека – бібліотека», який охоплює взаємодію широкого кола фахівців бібліотечної галузі в контексті фахової, наукової та неформальної комунікації (реалізація корпоративних проєктів, налагодження співпраці бібліотек, професійні дискусії, підвищення кваліфікації (конференції, семінари)). Вектор «користувач – користувач» передбачає посередницьку функцію бібліотечного представництва в соціальній мережі для взаємодії користувачів, за якої надання інформаційних платформ і модерацію бере на себе бібліотека, виступаючи організатором неформальних груп за інтересами. Це, наприклад, обговорення новин, подій, заходів, книг, фільмів, надання рекомендацій у соціальних медіа [2]. Усі зазначені вектори комунікації передбачають створення й публікацію контенту.

Однією з найпопулярніших та доступних соціальних мереж, що використовується у професійній комунікації, сьогодні залишається соціальна мережа «Фейсбук», функціонал якої дозволяє створювати особисті профілі, сторінки та спільноти. Саме тут відбувається найпродуктивніший діалог із читачами й публікації мають найкращий відгук. Професійно створений інтерфейс, наявність повної інформації про бібліотеку у профілі соцмережі, використання мультимедійних та інтерактивних можливостей, грамотно представлені матеріали, забезпечення постійної уваги до сторінки тільки позитивно позначаються на просуванні бібліотечної установи в мережі і розвитку комунікацій. Натомість відсутність регулярної роботи з наповнення сторінки відвертає потенційних прихильників.

Важливо вказати й на взаємодію фейсбуку та офіційного сайту бібліотеки. Якщо основне призначення вебресурсу – слугувати джерелом інформації, то призначення соціальної мережі – інтерактивне спілкування бібліотекаря з читачами та колегами. Зазвичай фейсбук і сайт взаємодіють: фейсбук дає посилання на сайт для більш докладної інформації, а сайт має кнопки посилань на фейсбук (рис.1).

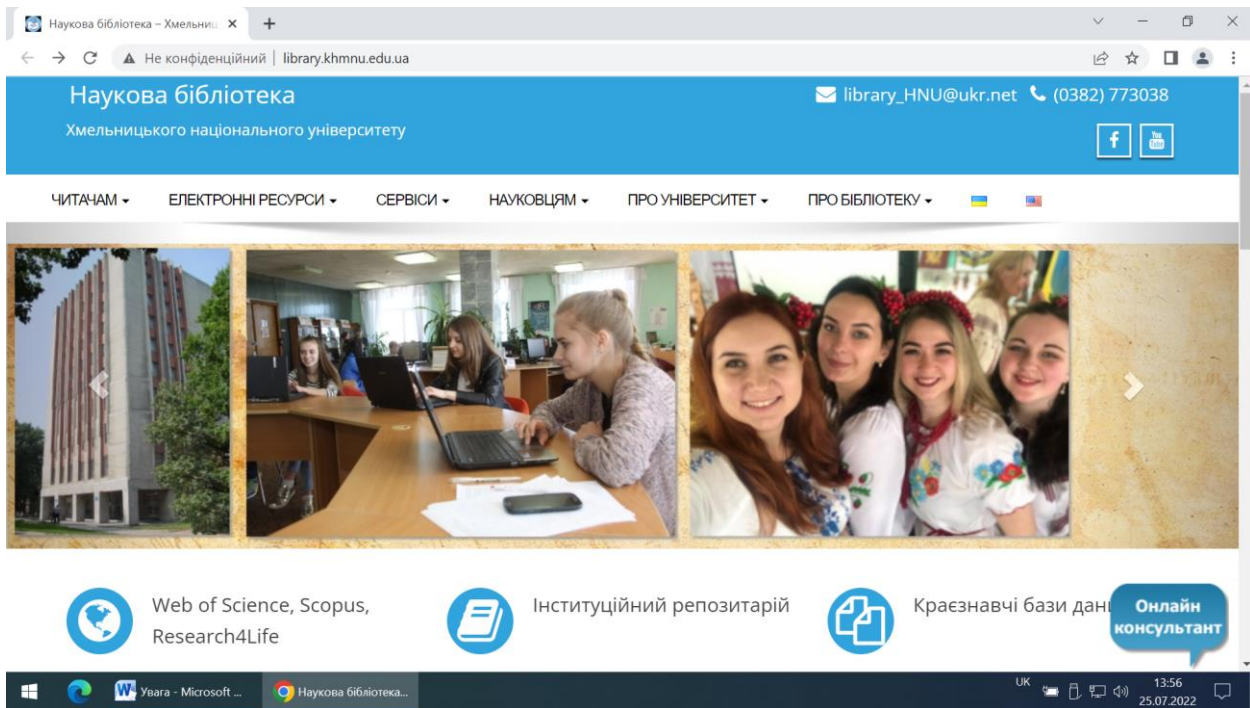

Рис.1. Офіційний сайт наукової бібліотеки Хмельницького національного університету

Новини сайту, таким чином, представлені у фейсбуці, але в більш скороченому вигляді, хоча можуть додаватися повідомлення, які не були відображені на сайті. Отже, якщо бібліотека не дає посилання на фейсбук зі свого сайту, то вона, хоч і має представництво у соцмережі, значно зменшує свої можливості, адже дізнатися користувачеві про бібліотечну сторінку без додаткових пошуків у комунікаційному середовищі мережі Інтернет важко.

Однією з найпоширеніших перешкод для пошуку профілю в мережі «Фейсбук» є неспівпадіння назви сторінки із офіційною назвою бібліотеки вищого закладу освіти. Це суттєво ускладнює пошук сторінки, а відсутність посилання з офіційного вебсайту бібліотеки не дозволяє верифікувати профіль у соцмережі. Такий складний шлях до сторінки бібліотеки в соціальній мережі негативним чином відображається на кількості підписників та відповідно на її інформаційних та комунікаційних можливостях.

За останні роки значно зросла кількість користувачів, які заходять на бібліотечну сторінку з мобільних пристроїв. Існує суттєва різниця між ними та тими, хто заходить із ПК: з комп'ютера заходять один раз і на триваліший час (проглянути стрічку новин, роздивитися світлини, профілі друзів, написати пост); мобільний користувач заходить до 30 разів за день на декілька хвилин (перевірити повідомлення, поставити лайки, прочитати заголовки). Все це слід враховувати і орієнтуватися на власну аудиторію.

Наведемо для прикладу діяльність Наукової бібліотеки Хмельницького національного університету (далі НБ) в соціальних мережах. Цільова аудиторія НБ – користувачі, які добре володіють сучасними інформаційними технологіями: викладачі, аспіранти, студенти, співробітники університету, а також сторонні користувачі, які уподобали сторінку книгозбірні. Враховуючи впровадження дистанційної освіти, інтерактивних форм навчання, використання у навчальному процесі різноформатних матеріалів, а також специфіку цільової аудиторії, представництво книгозбірні в соціальній мережі виявило себе як додатковий інструмент для підвищення ефективності реалізації покладених на бібліотеку завдань.

Як показав аналіз тематичного наповнення сторінки НБ в мережі «Фейсбук», бібліотека намагається більше зосередитися на контенті, що безпосередньо стосується навчання та наукової діяльності. Зокрема, книгозбірня активно поширює в мережі анонси наукових заходів, дає посилання на корисні наукові ресурси, надає поради щодо використання наукової інформації та сервісів, а також інформує про просвітницькі заходи, ресурси навчального характеру тощо. До прикладу, у 2021 році через сторінку бібліотеки у фейсбуці користувачі дізнавалися про її інформаційні ресурси і послуги; ресурси Web of Science, вебінари компанії Springer Nature, онлайн-семінари; про доступ до авторитетних наукометричних баз даних, реферативних журналів, до бібліографії наукових статей із престижних періодичних видань, книг та матеріалів наукових конференцій та ін. Книгозбірня в соціальній мережі, популяризує свої інформаційні ресурси (традиційні та електронні), послуги, які вона надає, просвітницькі заходи тощо, намагалася діяти відповідно до сучасних трендів, використовуючи відео та аудіоконтент. Зокрема, створювалися відеоролики та відеопрезентації, розміщувалися пости з актуальною інформацією, анонси про заходи і фотозвіти, проводилися флешмоби, висвітлювалась участь у акціях, популяризувалося читання та ін. Такі повідомлення отримували доволі велику кількість коментарів та уподобань читачів. Кількість переглядів та коментарів на розміщений бібліотекою в соціальній мережі контент свідчить про підвищення ефективності задоволення та забезпечення якості комунікації з користувачами. Наприклад, чимало коментарів і уподобань (1446) мали повідомлення про урочисте вручення дипломів випускникам, які завершили навчання за освітнім ступенем «Бакалавр», фотозвіти про пізнавально-оглядову екскурсію для студентів «Чарівний світ книги» (764), «Знайомство з бібліотекою та важливим і цікавим предметом «Культурологія та культура мовлення»» (878), тренінг «Інфомедійна грамотність» (843) тощо.

Аналіз роботи Наукової бібліотеки в соціальній мережі дає підстави стверджувати, що одним з істотних факторів, що визначають рівень користувацького інтересу до її ресурсів, є періодичність оновлення та наповнюваність контенту. Якщо взяти до уваги кількість користувачів, то як порівняти з 2019 роком, аудиторія ресурсу зросла на 326 користувачів (617 проти 291 у 2019 році). Неважко провести паралелі й стосовно кількості публікацій (291 проти 140 у 2019 році). Таким чином, найчастіше та найбільш наповнювані інформацією сторінки мають відповідно вищий показник користувацького інтересу.

У НБ створено окремий архів повідомлень, який дає можливість упередити їх повторюваність, забезпечити наступність інформації, дотримуватися визначеної періодичності оновлення контенту. Контент сторінки мультиформатний, за змістом інформативно-анонсуючий і спрямований на розкриття фондів бібліотеки. Аби забезпечити якомога частіше відвідування користувачами бібліотечної сторінки, НБ намагається наповнювати її корисною, цікавою, достовірною інформацією, що містить посилання на фонди бібліотеки й світові наукові ресурси, відео і фотоматеріали; ставити дискусійні питання, які б сприяли діалогу між бібліотекарями, постійними користувачами, випадковими відвідувачами, мотивували їх залишати коментарі до постів, висловлювати свої думки. Не потрібно зайвий раз говорити про грамотність подання інформації, адже це не тільки справляє гарне враження від установи, а ще й сприяє грамотності користувачів. Адже якщо при спілкуванні в соцмережах з друзями людина дозволяє собі допускати помилки, виправдовуючи себе тим, що це особисте листування, не доступне широкому колу осіб, то користувач бібліотечних представництв буде намагатися висловити свої думки грамотно. Як стверджує Н. Свергунова, коментарі на бібліотечних сторінках у соціальних мережах можуть слугувати навчальним інструментом для користувачів, які не вміють чітко і правильно висловлювати свої думки [1].

Багато хто з фахівців вказують на характерні для бібліотечних фейсбук-сторінок помилки, як-от: відсутність хештегів, переважання повідомлень інформативного та

анонсуючого змісту над контентом, що розкриває бібліотечні фонди, недостатній рівень або відсутність опису фото та відеоматеріалів, низька періодичність оновлення та інформаційної наповнюваності сторінки [3].

З цим важко не погодитись. Наприклад, задля підтримки постійного користувацького інтересу до сторінки Наукової бібліотеки у фейсбуці її оновлення відбувається не рідше трьох-чотирьох разів на тиждень. Створювані в мережі пости окрім невеликого обсягу (три-п'ять речень орієнтуючого характеру) мають гіперпереходи на сайт бібліотеки та містять хештеги. Текстові повідомлення ретельно перевіряються на наявність помилок та дотримання авторських прав.

Отже, задля якісного комунікування з користувачами й ефективного функціонування бібліотечних фейсбук-представництв існують певні закономірності, обумовлені способами представлення інформації, змістом контенту, дотриманням оптимальних показників оновлюваності та наповнення мережових сторінок, а професійно створений інтерфейс мережової сторінки та грамотно представлені матеріали тільки сприятимуть підвищенню ефективності комунікації з користувачами.

Але не лише соціальна мережа «Фейсбук» сприяє комунікації з користувачами. У 2021 році створено власний канал НБ на найбільш популярному світовому відеохостингу «Ютуб» та розміщено перше відео – віртуальну виставку до ювілею доктора технічних наук, професора, першого проректора, заслуженого працівника освіти України С.Г. Костогриза. Канал має назву «Бібліотека Хмельницького національного університету», має логотип бібліотеки, на головній сторінці сайту книгозбірні є кнопка-посилання на канал (рис.2).

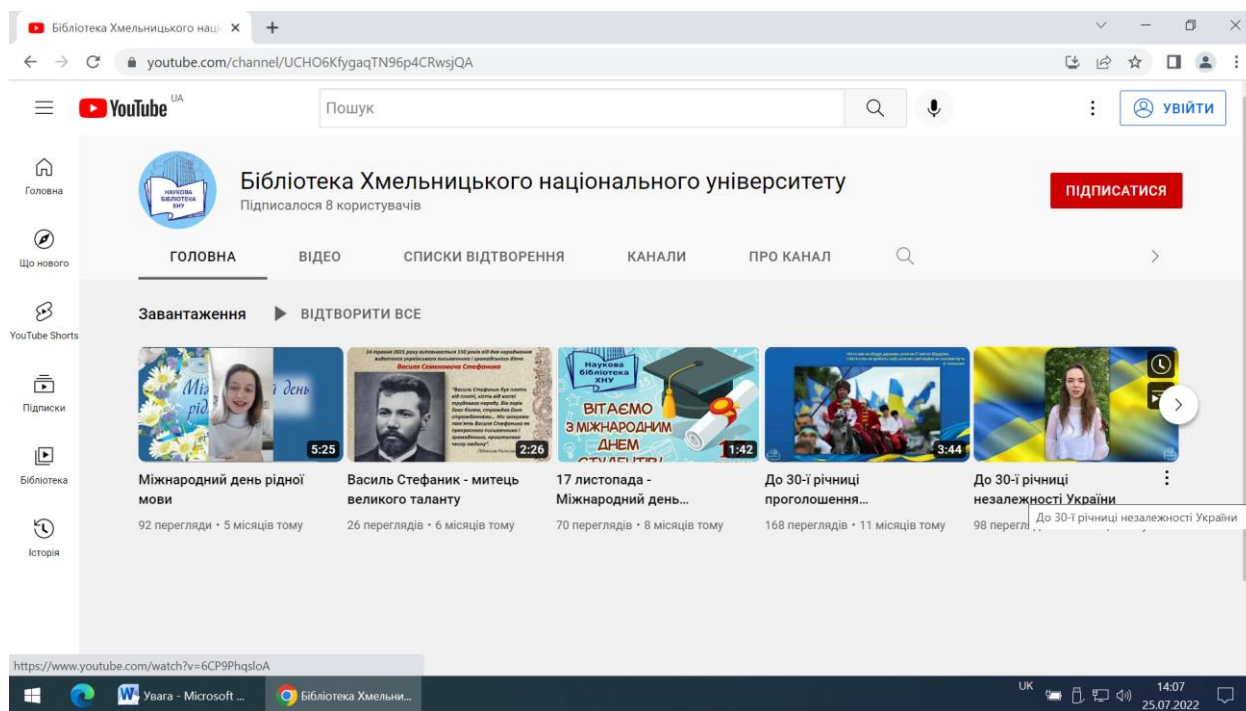

Рис.2. Ютуб-канал «Бібліотека Хмельницького національного університету»

Наразі на каналі розміщено 9 відео. Це віртуальні виставки, відеопрезентації, вітання, приурочені до певних подій, які за невеликий час переглянуто 1308 разів. Канал поки має небагато підписників, але задля подальшого розвитку каналу, просування бібліотеки, її ресурсів та послуг, популяризації читання, збільшення підписників, бібліотека активізує

наповнення каналу цікавим інформаційним контентом та рекламує його на сайті бібліотеки, фейсбук-сторінці.

Сучасні мережеві технології є важливим комунікаційним інструментом, що дозволяє розвивати нові напрями діяльності, збільшувати свою інтернет-аудиторію, підвищувати ефективність реалізації покладених на бібліотеку завдань. Перспективним напрямом у комунікаційному процесі є використання блогів, форумів, чатів для покращення діалогу зі своїми користувачами, популяризації продуктів та послуг бібліотеки. Інформаційні технології та нові медіа так міцно і швидко входять у наше життя, що осмислення їх впливу на нього вимагає постійної уваги до цієї теми. Тож потрібно тримати руку на пульсі, вміти відстежувати, аналізувати й осмислювати новини, розуміти, як ефективно застосовувати нові медіапрактики у діяльність книгозбірні.

Список використаних джерел

1. Свергунова Н. М. Бібліотеки в соціальних мережах: необхідність чи дань моді / Н. М. Свергунова // Наук. і техн. б-ки. – 2016. – № 5. – С. 52–58.

2. Струнгар В. Інформаційно-комунікаційна модель бібліотечного представництва в соціальних медіа [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://nbuviap.gov.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=3886:informatsijno-komunikatsijna-model-bibliotechnogo-predstavnitstva-v-sotsialnikh-media&catid=81&Itemid=415 .

3. Тарасенко Н. Інформаційні комунікації в середовищі соціальних мереж: аспекти стандартизації бібліотечного сегмента [Електронний ресурс] - Режим доступу: http://nbuviap.gov.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=3119:informatsijni-komunikatsiji-v-seredovishchi-sotsialnikh-merezh-aspekti-standartizatsiji-bibliotechnogo-segmenta&catid=81&Itemid=415 .

4. Шестеркіна Л. Основні характеристики соціальних медіа [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://cyberleninka.ru/article/n/osnovnye-harakteristiki-novyhsotsialnyh-media>.

УДК 027.7(477.43):378.018.43

Олеся Пагор,
бібліотекарка 2 категорії
відділу електронних інформаційних ресурсів
бібліотеки Кам'янець-Подільського національного
університету імені Івана Огієнка

Інформаційний супровід дистанційного навчання бібліотеками закладів вищої освіти

Анотація. У статті висвітлено діяльність бібліотек закладів вищої освіти України й, зокрема, бібліотеки Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана

Огієнка, спрямовану на забезпечення інформаційного супроводу дистанційного навчання в закладах вищої освіти за умов пандемії COVID-19 та повномасштабної російської агресії; з'ясовано актуальні можливості надання бібліотеками ЗВО віддалених послуг користувачам для повноцінного інформаційного забезпечення освітнього процесу; окреслено шляхи інновацій для бібліотек закладів вищої освіти в сучасному цифровому світі.

Ключові слова: дистанційне навчання, інформаційний супровід, інформаційне забезпечення освітнього процесу, дистанційні сервіси, віддалені послуги, бібліотека, заклади вищої освіти.

Упродовж останніх років освітня галузь, як у нашій державі, так і у всьому світі, зіткнулася з новими, невідомими досі, викликами. Через пандемію COVID-19 заклади освіти, в тому числі й вищої, були вимушені здійснювати свою роботу дистанційно. В цей час бібліотеки закладів вищої освіти, головним завданням яких є забезпечення інформаційних потреб учасників освітнього процесу, за досить короткий час адаптувались до нових реалій і запропонували широкий спектр нових послуг та ресурсів для своїх користувачів.

На жаль, на зміну карантинним обмеженням прийшли обмеження, пов'язані з повномасштабною війною росії проти України. Задля безпеки громадян на деякий час освітній процес в очній чи змішаній формі було перервано і єдиною формою його здійснення залишалась дистанційна. З боку бібліотек це викликало потребу удосконалення шляхів і можливостей надання віддалених послуг своїм користувачам для повноцінного інформаційного забезпечення освітнього процесу.

В нинішніх умовах при проведенні освітнього процесу в закладах вищої освіти у змішаній формі розвиток та урізноманітнення дистанційних сервісів для користувачів бібліотек залишається важливим, оскільки в сучасному цифровому світі пріоритетним є швидкий, якісний та індивідуалізований обмін інформацією.

На сьогодні для якісного інформаційного супроводу дистанційного навчання бібліотеки закладів вищої освіти здійснюють комплекс заходів, спрямованих на організацію інформаційного середовища зі зручним та вільним доступом до потрібної інформації учасників освітнього процесу, зокрема:

- забезпечення цілодобового доступу користувачів до інформаційних ресурсів бібліотек через електронні каталоги, електронні репозитарії, віртуальні бібліотеки;
- створення цифрового контенту для користувачів бібліотек та розширення доступу до нього, в тому числі, за рахунок соціальних мереж;
- забезпечення доступу користувачів бібліотек до міжнародної багатомовної колекції повнотекстових електронних ресурсів (періодичних видань, наукових робіт, підручників, посібників тощо);
- створення віртуальних сервісів для дистанційного надання послуг користувачам бібліотеки, в тому числі, за допомогою різноманітних додатків та месенджерів;
- популяризація електронних бібліотечних послуг та сервісів;
- налагодження для працівників бібліотеки можливості віддаленої роботи з бібліотечними електронними ресурсами;
- співпраця працівників бібліотеки та науково-педагогічних працівників у сфері створення й поширення навчальної і наукової інформації;
- консультування працівниками бібліотеки науково-педагогічних працівників щодо розробки дистанційних навчальних курсів, наукометрії, публікаційної діяльності;
- підтримка освітнього процесу шляхом надання таких дистанційних послуг, як: аналіз наявного книгозабезпечення навчальних дисциплін, складання рекомендаційних списків літератури та джерел, замовлення та видача літератури через міжбібліотечний абонемент, електронна доставка документів тощо.

Бібліотека Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка (далі – К-ПНУ), як невід'ємна частина освітнього процесу в університеті, надає здобувачам вищої освіти низку послуг у дистанційній формі, головним чином, на базі вебсайту бібліотеки.

Електронний каталог бібліотеки станом на 22 вересня 2022 року налічує 313909 найменувань документів. У ньому користувач може підібрати літературу за такими параметрами, як: автор, назва, вид та мова документа, анотація, ключові слова, теми, навчальні дисципліни, пов'язані з шуканим документом. У розділі «Допомога» міститься довідка, яка полегшує користування електронним каталогом.

В електронному репозитарії бібліотеки К-ПНУ розміщені наукові й освітні матеріали здобувачів та науково-педагогічних працівників університету (станом на 22 вересня 2022 року їх кількість складає 5124 документи). На даний час наявні такі фонди:

- Видання та публікації бібліотеки;
- Збірники за матеріалами конференцій та круглих столів;
- Кваліфікаційні роботи студентів;
- Матеріали дисертаційних досліджень;
- Періодичні видання університету;
- Праці професорсько-викладацького складу;
- Фахові видання університету.

Значна частина документів електронного репозитарію знаходяться у відкритому доступі. Користувач може знайти потрібний документ за його автором, назвою, ключовими словами. Можливий також пошук в окремому фонді репозитарію.

Крім того, бібліотека К-ПНУ надає послугу дистанційного визначення УДК і ББК. На сайті бібліотеки користувач заповнює відповідну форму, вказавши свої дані (прізвище, ім'я, по батькові, факультет, кафедра, категорія читача, номер читацького квитка, електронна адреса) та дані документа, для якого замовляється послуга (назва, анотація, ключові слова). Відповідь буде надіслана користувачеві на вказану ним адресу електронної пошти.

У зв'язку з неможливістю проведення багатьох бібліотечних заходів очно, працівниками бібліотеки К-ПНУ проводяться віртуальні виставки, тематичні виставки до визначних дат та культурно-просвітницькі заходи в електронній формі. Відвідавши вебсайт бібліотеки К-ПНУ, окрім вищепереліченого, користувач може ознайомитись з оглядом нових надходжень.

Також на своєму вебсайті бібліотека К-ПНУ надає можливість скористатися дистанційним доступом до наукометричних та повнотекстових баз даних (Scopus, Web of Science) та пропонує користувачам перелік електронних баз даних з повнотекстовими виданнями та публікаціями у відкритому доступі.

Інформація про нові події та заходи, які проводяться дистанційно працівниками бібліотеки, завжди висвітлюється на сторінці бібліотеки К-ПНУ у соціальній мережі Facebook.

Цифровий світ став невід'ємною частиною життя сучасної людини. Зважаючи на постійний стрімкий розвиток інформаційних та комп'ютерних технологій, бібліотеки закладів вищої освіти стають на шлях інновацій, щоб відповідати зростаючим вимогам часу та своїх користувачів. Зокрема, можна навести приклади таких актуальних на даний час нововведень у роботі бібліотеки закладу вищої освіти:

- ✓ запровадження сервісів персоналізованої доставки інформації користувачам бібліотеки, в тому числі, з використанням мобільних технологій;
- ✓ обладнання в приміщеннях бібліотеки просторів Maker Space для роботи над індивідуальними освітніми та творчими проектами, проведення лекцій, семінарів, тренінгів, творчих зустрічей;

- ✓ забезпечення захисту електронних ресурсів від спотворення та знищення внаслідок можливих кібератак;
- ✓ інтегрування сертифікованих антиплагіатних систем у програмне забезпечення репозитарію.

Список використаних джерел

1. Горбань Ю.І. Дистанційне обслуговування та нові онлайн-послуги бібліотек закладів вищої освіти під час пандемії COVID-19 / Юрій Іванович Горбань // Scientific practice: modern and classical research methods. Volume 3. – Boston, USA. – February 26, 2021. – С. 160-164.

2. Киричок І.В. Дистанційне навчання: завдання університетських бібліотек в нових реаліях / Ірина Василівна Киричок, Тетяна Борисівна Павленко // Матеріали ХХ-ї ювілейної міжнародної науково-практичної конференції. – Київ-Ужгород. – 19-20.05 2021. – С. 11-12.

3. Стратегія розвитку бібліотеки на 2021 – 2031 роки / Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна». – Київ, 2020. – 15 с.

4. Терещенко Н.М. Особливості роботи бібліотек в умовах карантину: огляд вітчизняного та світового досвіду / Наталія Миколаївна Терещенко // Інтегровані комунікації. – 2020. – № 1 (9) – С. 59-66.

УДК 027.7(477.43)ХКТЕІ

Валентина Борейко,
директорка бібліотеки
Хмельницького кооперативного
торговельного-економічного
інституту

Роль бібліотеки у навчально-виховному процесі Хмельницького кооперативного торговельно- економічного інституту

***Анотація.** У статті розглядається бібліотека у сучасному контексті як науковий, освітній, інформаційний, культурний та дозвілєвий центр. Розкривається роль бібліотеки Хмельницького кооперативного торговельно-економічного інституту в системі формування та забезпечення освітнього середовища як важливого складника структури вищої школи і зростання її ролі у цьому процесі*

***Ключові слова:** сучасна бібліотека, освіта і бібліотека, інформаційні ресурси, бібліотечні фонди, довідково-інформаційний апарат, культурно-просвітницька робота.*

Сучасна бібліотека – це інтелектуальне, духовне, культурне перехрестя ідей і думок, портал до знань, осередок неформальних контактів, те важливе «третє» місце, яке створює умови для творчості та самореалізації. Бібліотеку називають серцем інституту і центром громади або спільноти, яка виступає каталізатором якісних суспільних змін. Нові суспільні ролі бібліотеки віддзеркалені у щорічних девізах Української бібліотечної асоціації, як-то «територія єдності» чи «світ нових можливостей». Книга – це феномен цивілізаційного

розвитку, який у сучасних реаліях є унікальним витвором соціуму та креативних індустрій. Книги безперечно є виразником нашої колективної свідомості і пам'яті і тому вони здатні змінювати людей. Ще до відкриття сучасного розуміння віртуальної реальності книга була нашою брамою у «задзеркалля» і навіть медіумом, що відкривала дивовижні світи. Книга не є чимсь старомодним та консервативним. На думку прогресивних книговидавців, з книгою можна і варто експериментувати. І, нарешті, надзвичайно образною характеристикою книги як джерела наукових досліджень є вислів українського письменника і журналіста Тараса Прохаська, що це – згусток часу і думок. Цифровий – це поняття є невід'ємною характеристикою нашого сучасного буття. Ми створили, розвиваємо і досліджуємо суспільство цифрових технологій, які, у свою чергу, формують наше цифрове життєве середовище та глобальну віртуальну спільноту. На думку одного із основоположників цифрової ери, Білла Гейтса, ми створили цифрову нервову систему – дигітальність, яка повсюди. Ми щоденно говоримо про цифрову економіку і цифрову культуру, маємо зважати на цифровий етикет. В офіційних документах закріплено цифровий порядок денний для Європи, який практично реалізується і бібліотеками. Отже, наш природний простір зазнає невинної цифрової трансформації, ефекти та можливості якої варто всебічно досліджувати. Сучасний медіасвіт як наслідок інтеграції різних засобів обміну інформацією та інтенсивних інформаційних взаємин сформувався у вигляді глобального комунікаційного середовища. Професійно ми включені у медійні індустрії, вивчаємо медійний ринок, засади медійної політики і регуляції для різних сегментів та інституцій. За нашої активної участі відбувається медіатизація суспільства, у якій мають місце і віртуальні історії, і доповнена реальність. І тут очевидно пригадуються вже класичні праці Маршалла Маклуена про розширення властивостей людини через медіа. А відтак – маємо чудове підґрунтя для наступних дослідницьких питань.

Пріоритетним напрямком розвитку вищої освіти України є її інтеграція у світовий та європейський освітній простір. Впровадження кредитно-модульної системи впливає на діяльність бібліотеки вищої школи, яка, безумовно, стає його інформаційним центром. Підвищення якості освітнього процесу здійснюється шляхом використання новітніх технологій, адаптації в інформаційному просторі, цілеспрямованого формування інформаційної культури. Рівень та якість навчання великою мірою залежить від бібліотеки. Наукова література з даної проблеми представлена широким колом праць науковців. Так, А.М. Алексюк, С.І. Архангельський, В.А. Казанов, А.Г. Мороз, Ю.К. Чабанський відзначали специфіку ролі самостійної навчальної роботи студентів. Науковим обґрунтуванням ролі нових інформаційних технологій займалися Ю.С. Барановський, М.І. Жалдак, А.І. Земськов, Е.С. Кожевникова та інші.

Становлення людини в усій її багатогранності відбувається насамперед шляхом засвоєння нею всіх надбань і цінностей, які були вироблені людством, їх збереження, створення нових і передавання їх наступним поколінням. Накопичені нашими предками знання, для того, щоб вони засвоювалися наступними поколіннями, не губилися в часі і просторі, зберігалися в бібліотеках.

Робота бібліотеки Хмельницького кооперативного торговельно-економічного інституту завжди була невід'ємною частиною освітнього процесу. Якщо у мирний час можна було спланувати варіанти форм роботи в онлайн чи офлайн, то діяльність бібліотеки в умовах воєнного стану стає однією з найважливіших ланцюжків в організації освітньої інституту. Тому навіть у скрутні для нашої країни часи бібліотека повинна функціонувати та активізувати роботу з національно-патріотичного виховання, популяризації української мови, підвищення якості інформаційного забезпечення учасників освітнього процесу Нової української школи. Міністерством освіти і науки України затверджено Заходи щодо реалізації Концепції національно патріотичного виховання в системі освіти України до 2025 року (від 06.06.2022 №527). У часи війни ключовим стає готовність та вміння захищати свою

державу. Російсько-українська війна 2022 року кожного українця зробила воїном, готового на своєму місці робити те, що він вмів та разом з армією наближати перемогу.

Бібліотека як органічна та невід'ємна складова інституту проходить разом з ним великий і складний шлях, робить внесок у його розбудову. Перш за все це стосується нормального перебігу навчального процесу, сприяння підвищенню викладацької роботи, піднесенню наукового рівня роботи студентів. Сьогодні інформація - свого роду стратегічний ресурс суспільства. Вона має велике значення для його успішного економічного, науково-технічного, соціально-політичного і культурного розвитку. Для молоді XXI століття важливо навчитися бачити перспективи розвитку країни, знайти орієнтири, котрі можуть забезпечити їй достойне життя і гарантувати необхідні умови для розвитку і реалізації здібностей.

Основна роль в інформаційній діяльності бібліотеки відводиться вивченню і задоволенню інформаційних потреб студентів, викладачів та науковців. Обов'язковим є інформаційне забезпечення навчально-виховного процесу, тож бібліотека дбає про забезпечення потреб своїх користувачів відповідно до задекларованих принципів Болонського процесу, стає інформаційною основою науковоосвітнього процесу, тією творчою лабораторією, від ресурсів та послуг якої багато в чому залежать якість і зміст навчання та наукових досліджень. На думку Н. І. Апшай: «Зміна парадигми освіти, активний процес її інформатизації є ключовими чинниками трансформації вишівської бібліотеки. Вона покликана усунути невідповідність між новими вимогами суспільства до вищої освіти і рівнем її документно-інформаційного забезпечення» [5].

Формування фонду бібліотеки – одна з основних фондознавчих проблем, що вимагає нового наукового осмислення та аналізу. Сьогодні відбувається як структурна, так і змістовна модифікація бібліотечних фондів. Тому формування бібліотечного фонду, його збереження і використання є одними з важливих напрямів у роботі книгозбірень вищої школи. Формування галузевого документно-інформаційного ресурсу є основою інформаційного забезпечення навчальної та наукової діяльності всіх підрозділів інституту та інформаційно-аналітичного забезпечення керівництва. Основними характеристиками фонду бібліотеки є його обсяг, інформативність відповідно до запитів користувачів і постійне оновлення. Він за своїм складом повинен забезпечувати виконання інформаційної, культурної й освітньої функцій книгозбірні. Як зазначено в «Положенні про бібліотеку вищого закладу освіти», бібліотека «формує бібліотечні фонди згідно з навчальними планами, програмами та тематикою наукових досліджень вищого навчального закладу шляхом придбання наукової, навчальної, довідкової, художньої літератури, періодичних видань та електронних баз даних, вироблених як в Україні, так і за кордоном» [4]. Необхідно відзначити, що комплектування бібліотеки має деякі особисті аспекти, що передбачають формування фонду документів у двох напрямках: змістовому та кількісному. Що стосується змістового аспекту формування фонду, то найважливішим принципом є його профілювання, тобто відповідність профілям підготовки фахівців, навчальним планам і програмам. Кількісний аспект залежить від контингенту студентів і визначається ліцензійними нормативами забезпечення їх науковою та навчально-методичною літературою.

Головна функція бібліографічної роботи – інформаційне забезпечення навчального та наукового процесів. Воно включає широкий спектр діяльності: довідково-бібліографічне обслуговування користувачів, проведення занять з основ інформаційної культури, інформування професорсько-викладацького складу, створення інформаційних списків літератури та бібліографічних покажчиків. Повнота й оперативність задоволення інформаційних потреб користувачів є основою цієї діяльності. Бібліографія є постійним супутником освіти, помічником тих, хто веде цілеспрямований пошук інформації, оволодіває раціональними методами роботи над книгою і текстом. Це необхідний інструмент у роботі науковця, студента, викладача [6, с. 52]. Важлива функція бібліотеки – ведення довідково-

інформаційного апарату, баз даних. Бібліотека сприяє адаптації першокурсників до навчання, привчає студентів до самостійної пошукової роботи, отримання самої бібліографічної довідки через електронні каталоги бібліотеки, грамотний аналіз знайденої інформації, а після підбору літератури – складання бібліографії. Користуючись літературою, студенти мають можливість поглиблено засвоїти і якісно виконати курсові, контрольні, дипломні, магістерські праці. Із наочних форм інформаційно-бібліографічної роботи бібліотеки, найбільш поширеними є книжково-інформаційні тематичні виставки літератури, які презентують згідно з календарем знаменних дат.

Бібліотека Хмельницького кооперативного торговельного-економічного інституту - це фундамент освіти і самоосвіти, де користувачі навчаються орієнтуватися у світі інформатики, користуватися джерелами інформації, знати, де і як можна підібрати необхідну літературу з певної теми. Ми навчаємо студентів користуватися фондом бібліотеки, довідковим апаратом. З цією метою використовуються різноманітні форми роботи: індивідуальні та рекомендаційні бесіди, системи занять з основ бібліотечно-бібліографічної грамотності. Традиційним стало у вересні проводити місячник першокурсника, щоб познайомити студентів перших курсів з бібліотекою, її фондами, каталогами, технічним забезпеченням.

Для популяризації літератури до видатних дат історії, державних свят, предметних і тематичних тижнів бібліотекою проводиться велика кількість книжкових виставок та масових заходів з урахуванням можливостей сучасних інформаційних технологій. Головним завданням бібліотеки є надання інформації читачам; виховання в них основ інформаційної культури; формування у молоді усвідомлення громадянської позиції.

Таким чином, освіта й бібліотека – це два історично пов'язані поняття. Вища освіта – основа духовного розвитку людини і суспільства. Від якості розбудови її системи залежить інтенсивність відтворення інтелектуального потенціалу народу, його місце у світовій спільноті. У Законі України «Про вищу освіту» (ст. 46 і 62) йдеться про те, що бібліотека навчального закладу є учасником навчально-виховного й наукового процесів навчального закладу [5, с. 45].

Отже, бібліотеки ЗВО повинні ставити за мету змістовну, організовану роботу, яка б приваблювала насамперед її студентів, аспірантів, професорсько-викладацький склад, сприяти навчально-виховному процесу й науково-дослідній роботі, формувати науково-інформаційний простір. Бібліотеки, виконуючи роль наукового, освітнього, комунікаційного, інформаційного та просвітницького центру, у перспективі мають удосконалювати традиційні, розвивати нові форми й методи інформаційно-бібліографічного забезпечення студентів, науковців інституту. Доступність інформації для викладачів і студентів досягається через максимальне розкриття фондів, наближення до них користувачів, через вільний доступ до всіх друкованих, електронних видань.

Список використаних джерел

1. Закон України «Про бібліотеки і бібліотечну справу» [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/32/95-%D0%B2%D1%80>
2. Закон України «Про інформацію» [Електронний ресурс] / Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2657-12>
3. Закон України «Про вищу освіту» від 17.01. 2002 року № 2984-III.– К. : Вид-во Інституту законодавства Верховної Ради, 2002. – 95 с.
4. Положення про мережу освітянських бібліотек Міністерства освіти і науки України та Академії педагогічних наук [Електронний ресурс] / Режим доступу : http://search.ligazakon.ua/1_doc2.nsf/link1/MUS1867.html

5. Апшай, Н. І. Стратегічні орієнтири розвитку бібліотек вищих навчальних закладів в умовах реформування освіти в Україні [Електронний ресурс] : дис. канд. пед. наук : 07.00.08 / Н. І. Апшай ; Харк. держ. акад. культури. – Електрон. дані. – Х., 2022. – Режим доступу: <http://www.lib.uaru.net/diss/cont/23758.html>. – Назва з екрана.

6. Збірник матеріалів наради директорів бібліотек вищих навчальних закладів III–IV рівнів акредитації «Бібліотека вищого навчального закладу – ключова ланка інформаційного забезпечення навчального процесу на сучасному етапі». – Дніпропетровськ : Вид-во ДНУ, 2007. – 79 с.

УДК 029:005.584.1

Людмила Резнічук,
завідувачка відділу абонементів
та читальних залів бібліотеки
Кам'янець-Подільського національного
університету імені Івана Огієнка

(м. Кам'янець-Подільський)

Моніторинг запитів користувачів як форма вдосконалення інформаційного ресурсу

***Анотація:** В статті висвітлено дослідження запитів користувачів про роботу бібліотеки, її послуги, можливості запровадження нових форм та методів обслуговування користувачів, виявлено пропозиції та побажання, які допомагають у вдосконаленні інформаційного ресурсу. Проаналізовано дослідження за 2019, 2020, 2022 роки.*

***Ключові слова:** бібліотека, користувач, обслуговування, віддалений доступ, база даних, ресурс, сайт, репозитарій, дистанційне навчання.*

Важливість та потрібність бібліотеки, її конкурентоздатність безпосередньо залежать від переліку, якості послуг і комфортності користування ними. Як сама бібліотека, так і її послуги повинні бути доступними та зручними для всіх груп і категорій користувачів.

Розвиток кожної бібліотеки базується на глибоко науковому підході. А розробка і реалізація нових форм інформаційно-бібліотечного обслуговування користувачів неможливі без проведення наукових, соціологічних та моніторингових досліджень. Бібліотекарі сьогодні у своїй професійній діяльності широко використовують різні методи досліджень. Це дозволяє бібліотеці визначити власне місце та роль у підготовці майбутніх спеціалістів. Моніторинг бібліотечних послуг необхідно здійснювати на всіх етапах реалізації бібліотечних послуг - планування, розробки заходів, реклами, вивчення та аналізу попиту тощо. Відповідні організаційні та технологічні нововведення, на основі аналізу змін у сфері читацьких інтересів і потреб, покращують роботу бібліотеки та підвищують її імідж.

Наша бібліотека щорічно проводить дослідження потреб користувачів та вивчає їх думку з того чи іншого питання.

2019 року бібліотека Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка провела соціологічне дослідження «Задоволення інформаційних потреб науково-педагогічних працівників університету». Вибір теми буз зумовлений необхідністю змін у

роботі бібліотеки. Для цього необхідно було визначити напрями формування книжкового фонду та фонду періодичних видань, враховуючи їх використання науковцями, формування електронного ресурсу бібліотеки відповідно до читацьких інтересів.

Вивчення мотивів звернення науковців до бібліотеки, їх інформаційних вподобань, обізнаність з бібліотечно-інформаційними ресурсами, відношення користувачів до можливого введення платних послуг допомогло у визначенні шляхів удосконалення бібліотеки та окресленні пріоритетів розвитку.

У анкетному опитуванні взяли участь співробітники 9 факультетів університету. Була розроблена анкета з 10 питань, що гостро стояли перед бібліотекарями. Розповсюджено було 205 анкет. За тиждень науковці опрацювали і повернули у бібліотеку 184 анкети з відповідями.

У процесі дослідження було проаналізовано мету інформаційних запитів науковців та формат їх отримання, вивчено попит на періодичні видання, що передплачує бібліотека, використання респондентами сайту бібліотеки та можливостей, які він надає, виявлена думка щодо визначення пріоритетів розвитку книгозбірні.

Переважно більшість анкетованих склали кандидати наук з різних галузей знань, менше докторів наук та респондентів без наукового ступеня.

У процесі анкетування важливо було виявити, з якою метою користувач проводить пошук інформації. Дослідження показало, що пошук інформації, переважно, відбувається з метою наукової діяльності, написання статей, книг. Лише 10 опитаних пов'язують пошуки інформації зі здобуттям освіти, а 24 – для покращення надання освітніх послуг, самоосвіти тощо.

Актуальним сьогодні є питання передплати періодичних видань. Значно скоротилися видатки на придбання. Тому доречно було дослідити використання науковцями періодичних видань, які передплачуються для факультетів. Для порівняння на 2013 рік університетом передплачувалося 169 найменувань журналів України та 75 зарубіжних (244), найменувань газет: українських 50, зарубіжних 3 та 7 місцевих (всього 60), а 2019 року лише 87.

У ході анкетування виявлено, що значна частина респондентів (68%) використовують у своїй діяльності такі видання, а 58 осіб (32%) – ні. Найбільше періодичні видання у своїй роботі використовують науковці педагогічного факультету та факультету КСПП, дещо менше історичного, української філології та фізико-математичного факультетів.

Змінюється стратегія пошуку, розширюється доступ до джерел інформації. Поряд з традиційними носіями інформації все частіше використовуються електронні видання. Серед 184 респондентів переважна більшість віддає перевагу джерелам у електронному вигляді – 87 осіб, виключно паперовим виданням – 70, а 24 опитаних використовують на рівні традиційні та цифрові носії.

У нашій бібліотеці функціонує відділ електронних інформаційних ресурсів, читальний зал електронної бібліотеки. Створено сайт бібліотеки, який висвітлює не тільки роботу книгозбірні, інформацію для користувачів, електронні ресурси бібліотеки, а й надає доступ до міжнародних баз даних: Scopus, Web of Science, архіву української історичної періодики – LIBRARIA, є доступ до вітчизняних та зарубіжних баз даних наукових видань тощо. Опитування показало, що половина викладачів не використовує інформацію з сайту бібліотеки для своєї наукової діяльності, але у той же час 55% респондентів користуються наукометричними базами Scopus, Web of Science. Наряду з наукометричними базами науковці користуються електронним каталогом бібліотеки, фондом електронних документів, знайомляться з переліками нових надходжень тощо.

Для популяризації ЗВО, наукового доробку викладачів створено та продовжується наповнення інституційного репозитарію університету. Аналіз анкет показав, що до репозитарію передають власні публікації 134 науковці, що складає 73% опитаних. Найактивніше співпрацюють з бібліотекою науковці педагогічного факультету - з 29

респондентів 25 передають власні наукові публікації. Дещо менше природничий, економічний, українська філологія.

Як видно з аналізу опитування, науково-педагогічні працівники університету обізнані з послугами бібліотеки, зокрема вміють знаходити потрібну інформацію на сайті бібліотеки. Проте переважна частина опитаних при користуванні електронними інформаційними ресурсами потребує допомоги бібліотекаря. Чималу роль у цьому відіграло те, що у бібліотеці бракує фахівця-програміста чи адміністратора сайту, неодноразово через технічні причини пропадала інформація, яку не завжди вдається відновити.

Користувачі бібліотеки все частіше хотіли б отримати не лише відомості про той чи інший документ, його знаходження, а й частину тексту, копію чи відсканований документ. У відділі бібліографії надається послуга визначення шифру УДК, авторського знака, складання та редагування списку джерел до публікацій інше. Це кропітка робота, що вимагає багато часу, уваги, концентрації на одному процесі роботи. Неодноразово поставало питання про введення у бібліотеці додаткових платних послуг. На даний час вже надаються послуги з ксерокопіювання та роздрукування з носія. Тому при підготовці анкети вирішили включити і це важливе питання, виявити думку користувачів про таку можливість.

Проаналізувавши анкети було виявлено, що 83% опитаних проти введення додаткових платних послуг у бібліотеці. Решта респондентів допускають можливість здійснювати платно оцифрування книг, сканування, копіювання матеріалів, складання та редагування бібліографії, визначення УДК, підбір літератури за темою, доступ до міжнародних бібліотечних ресурсів тощо.

Бібліотека змінюється разом з суспільством, перед нею постають нові вимоги, завдання. Працюючи над напрямками удосконалення роботи, працівники книгозбірні звернулися до користувачів з проханням подати пропозиції щодо покращення роботи.

Респондентів хвилюють питання збільшення передплати періодичних видань, створення залу періодики, закупівлі нової літератури, збільшення кількості електронних документів. Поступили пропозиції, що стосуються виключно одного факультету. Так, наприклад, від респондента з природничого факультету - пропозиція розмістити бібліотеку на факультеті, запровадити роботу цілодобово. Від фізико-математичного факультету – збільшити час роботи, адже там бібліотечний підрозділ працює по 2 години в день. Пропонували поповнення фонду статистичними щорічниками, журналом «Вихователь-методист дошкільного закладу».

Проаналізувавши результати опитування, можна зробити висновки, що опитані працівники університету активно займаються науковою діяльністю, пишуть статті, випускають підручники, посібники, методичні видання та передають свої наукові публікації для розміщення в інституційному репозитарії університету. Дослідження продемонструвало достатній рівень обізнаності користувачів із сайтом бібліотеки, електронними ресурсами та можливостями доступу до зарубіжних баз даних. Виявлено, що науково-педагогічні працівники негативно сприймають можливість введення додаткових платних послуг у бібліотеці та досить пасивно віднеслися до надання рекомендацій для покращення роботи бібліотеки.

Незмінною передумовою успішної діяльності бібліотеки залишається її фонд, де одним із джерел надання оперативної, оригінальної інформації є періодичні видання. Зважаючи на те, що спостерігається зниження інтересу до читання, зменшуються кошти на передплату, 2020 року було проведено опитування користувачів читального залу історичного факультету для того, щоб виявити їх зацікавленість у певних виданнях та придбати ті, які користуються попитом.

Фонд підрозділу становить понад 55000 примірників документів. Журнали зберігаються з 1940 року. У 2020 році читальний зал отримував 11 назв періодичних видань.

Користувачі мали можливість знайомитися з новими надходженнями на постійнодіючій виставці журналів «Періодичні видання».

Було розроблено анкету та з 19 по 23 жовтня 2020 року проведено соціологічне опитування «Ефективність використання періодичних видань учасниками освітнього процесу історичного факультету» серед користувачів структурного підрозділу бібліотеки.

Метою дослідження було вивчення мотивів звернення науковців та здобувачів вищої освіти до періодичних видань, їх інформаційних вподобань, формування оптимальної кількості періодичних видань.

У анкетному опитуванні взяли участь співробітники та студенти історичного факультету університету. Анкета складалася з 9 питань, відповіді на які допоможуть у вирішенні виробничих питань. Виготовлено та роздано на кафедри та розповсюджено серед здобувачів освіти 100 анкет. Повернено у бібліотеку з відповідями 60 заповнених анкет – 30 опрацювали студенти і 30 науковці. Низька активність респондентів зумовлена карантинними заходами в університеті та змішаною формою навчання.

У процесі дослідження було проаналізовано яка кількість опитаних використовує у своїй діяльності періодичні видання та які саме. Молодь розділилася у цьому питанні – майже 37% читають періодику, а 63% ні. На відміну від студентів переважна більшість викладачів звертаються до засобів інформації.

Під час вивчення попиту на періодичні видання, що передплачує читальний зал історичного факультету виявлено, що найчастіше звертаються до часописів «Археологія» «Український історичний журнал», «Политія», «Філософія», «Київська старовина». Опитування показало, що науковці користуються періодикою і в інших підрозділах бібліотеки – ВРВ, підрозділах ЦК, інформаційно-бібліографічного відділу і лише троє з тридцяти студентів переглядають видання у головному корпусі університету.

У процесі анкетування важливо було виявити з якою метою користувач проводить пошук інформації. Дослідження показало, що пошук інформації, переважно, відбувається: у науковців - з метою наукової діяльності, написання статей, книг, а молодь пов'язує пошуки інформації зі здобуттям освіти.

Користувачі з числа викладачів воліли б бачити на полицях у читальному залі періодичні видання діаспори, місцеві газети, «Урядовий кур'єр», сучасні журнали політичної тематики та освіти. Студенти були менш активні. Лише восьмеро подали пропозицію передплатити нові видання: «Українська культура», «Загадки історії», видання з краєзнавства.

Переважна більшість опитаних викладачів використовує у своїй діяльності архів періодичних видань, а 73% студентів історичного факультету ніколи не звертаються до періодики за минулі роки.

Кардинально різняться погляди респондентів з числа молоді та досвідченої частини опитаних на форму представлення інформації. Молодь віддає перевагу електронним ресурсам, а викладачі – друкованій продукції.

Одноставними ці категорії опитаних у тому, що фонд їхньої бібліотеки добре укомплектований та відповідає навчальним і науковим потребам. Більшість залучених до анкетування звертаються до періодичних видань 1 раз на місяць, рідше раз у тиждень і лише 1 студент і 2 викладачі знайомляться з періодикою щоденно.

Пропозиції щодо вдосконалення інформаційного забезпечення підрозділу не були активними. Науковці пропонують оцифрувати періодичні видання відділу рідкісних видань, передплачувати більше українських журналів, оновити періодику. Студенти хотіли б бачити оновлену матеріальну базу, більше періодики, перевести фонд в електронну форму тощо.

Як бачимо, опитані працівники університету активно займаються науковою діяльністю, пишуть статті, випускають підручники, а студенти використовують періодичні видання для підготовки для занять, зрідка для написання статей. Дослідження

продемонструвало достатній рівень обізнаності користувачів з фондом періодичних видань історичного факультету, відділу рідкісних видань та структурних підрозділів бібліотеки у головному корпусі. Респондентів задовольняє робота підрозділу бібліотеки на історичному факультеті.

Бібліотека продовжила дослідження, розпочавши 28 жовтня 2021 року соціологічне опитування «Інформаційне обслуговування користувачів бібліотеки: традиційне і дистанційне». Опитування було доступне в онлайн-режимі через сайт бібліотеки за покликанням: <https://bit.ly/3sU5NfI>.

Актуальність дослідження зумовлена тривалими карантинними обмеженнями, змішаним і дистанційним навчанням студентів ЗВО. Назріла необхідність змін у роботі бібліотеки, розширення асортименту дистанційних послуг, розвитку електронних ресурсів.

Мета дослідження: виявлення перспективних напрямів, форм і методів удосконалення роботи бібліотеки.

Завдання дослідження: виробити комплекс інформаційних бібліотечних послуг книгозбірні для задоволення запитів користувачів, вивчити їх зауваження та пропозиції щодо роботи бібліотеки в умовах карантинних обмежень.

Була розроблена анкета з 9 питань, які допомогли бібліотекарям виявити зацікавленість користувачів у електронних інформаційних ресурсах, що створює бібліотека або має до них доступ. На заповнення анкети користувачами було відведено 10 днів. У дослідженні взяли участь 318 респондентів. Переважна більшість користувачів, що взяли участь в опитуванні, студенти-бакалаври – 60,7%, відсоток науково-педагогічних працівників – 24, магістрів значно менше – 9,4% і лише 6% склали співробітники університету.

У ході дослідження було проаналізовано частоту звернення до бібліотеки. Виявлено, що студенти користуються електронними ресурсами здебільшого під час складання екзаменаційної сесії, користувачі зі складу науково-педагогічних працівників заходять на сайт бібліотеки переважно раз на тиждень і лише 18% респондентів щодня.

На питання «Яким ресурсам надаєте перевагу?» більшість респондентів (66%) віддала перевагу електронним, зазначивши, що використовують у своїй роботі електронний каталог бібліотеки, електронні бази даних. Науковці часто використовують Інституційний репозитарій університету та послугу віддаленого проставлення шифрів УДК.

За результатами опитування виявлено, що з переліку електронних баз, до яких має доступ університет, використовують частіше Scopus, ScienceDirect та LIBRARIA, іноді Web of Science. Не користуються електронними базами майже 30 відсотків опитаних.

Вивчено використання інституційного репозитарію та його наповнення. Лише половина респондентів в освітньому процесі користуються репозитарієм постійно та подають свої праці для розміщення у ньому. Переважно це науково-педагогічні працівники, студенти випускного курсу та магістри.

Респонденти, які взяли участь в опитуванні відмітили інформативність сайту бібліотеки та надали пропозиції щодо покращення роботи сайту та бібліотеки в цілому.

Проаналізувавши результати цього опитування, можна зробити висновки, що діяльність бібліотеки оцінена користувачами добре. Студенти та науково-педагогічні працівники університету користуються послугами та продуктами книгозбірні, БД до яких є безкоштовний доступ. Наші користувачі вболівають за бібліотеку і дають поради як покращити її роботу та зробити більш доступною під час дистанційного навчання.

2022 рік приніс нові випробування нашій країні, цього разу війною. Навчальний заклад налаштовує роботу відповідно до реалій воєнного стану. Здобувачі вищої освіти продовжують навчання дистанційно або за змішаною системою, що вимагає більше працювати самостійно, спираючись на матеріали відкритого доступу. З метою запобігання академічному плагіату бібліотека планує провести соціологічне дослідження «Відкритий

доступ як засіб сприяння академічній доброчесності» серед науково-педагогічних працівників та здобувачів. Опрацювання результатів анкетування сприятиме покращенню культури доброчесності в студентському та науково-педагогічному середовищі, що забезпечить європейські стандарти освіти в Університеті.

УДК 027.7:004(477.43)НБ ХНУ

Юрій Костров,
завідувач відділу,
Ольга Костюк,
провідна бібліотекарка,
Олена Нечипорук, провідна бібліотекарка
відділу інформаційних технологій та комп'ютерного забезпечення
Наукової бібліотеки Хмельницького національного університету

Сучасні інформаційні технології в обслуговуванні користувачів Наукової бібліотеки Хмельницького національного університету

***Анотація.** У статті розглянуто запровадження новітніх технологій у науковій бібліотеці Хмельницького національного університету, історію створення автоматизованої системи обслуговування, висвітлено роль вебсайту бібліотеки як ефективного засобу комунікативної взаємодії бібліотеки з користувачем.*

***Ключові слова:** бібліотека ХНУ, користувачі, обслуговування, новітні комп'ютерні технології, інформаційний простір, бібліотечні інформаційні ресурси, вебсайт.*

Інформаційна революція кінця ХХ - початку ХХІ століття істотно змінила роль бібліотек, які все більше почали позиціонувати себе як інформаційно-ресурсні центри, оснащені сучасними засобами обробки, зберігання та передачі інформації. Розширився й спектр послуг бібліотек. Сьогодні це не тільки місце для зберігання та видачі книг і журналів, а ще й центри для забезпечення широкого доступу до мережі Інтернет, підбору важливих інформаційно-аналітичних матеріалів, формування електронних бібліотечних каталогів і повнотекстових баз даних. Сама необхідність систематизування, зберігання інформації та доступу до неї користувачів окреслили як головну роль бібліотек у цій справі.

Наукова бібліотека Хмельницького національного університету - потужний інформаційний та культурно-освітній центр, який бачить своє основне завдання у сприянні інноваційним освітнім та науковим процесам ХНУ. Саме тому наприкінці ХХ століття у книгозбірні розпочалось активне застосування інновацій, пов'язаних з інформатизацією, яке охопило всі напрями бібліотечної роботи. Результатом цих інновацій стало суттєве підвищення якості, оперативності та повноти задоволення інформаційних потреб і запитів користувачів та презентація власних ресурсів у зовнішньому інформаційному середовищі.

В якості прикладних програмних продуктів в бібліотеці використовуються як автоматизована бібліотечна інформаційна система (АБІС) "УФД. Бібліотека", так і власні розробки. Програма "УФД. Бібліотека" була впроваджена в роботу книгозбірні ХНУ у вересні 1999 року, і вже на початку 2002 року всі основні технологічні процеси були автоматизовані.

Сьогодні в бібліотеці під впливом інформаційних технологій створено віртуальну систему обслуговування читачів, розроблено засоби віддаленого доступу до інформаційних ресурсів (електронних каталогів та картотек, повнотекстових баз даних підручників і монографій, навчально-методичних посібників, наукових праць, зовнішніх баз даних), що забезпечує користувачів необхідною профільною інформацією. Обслуговування користувачів відбувається лише в автоматизованому режимі. Усі програмні продукти, які впроваджені в бібліотеці ХНУ, побудовані за архітектурою «клієнт-сервер» і базуються на системах управління базами даних реляційного типу, що підтримують стандарт SQL.

Варто зазначити, що віртуальна система обслуговування, якій передувала автоматизація основних бібліотечних процесів, весь час удосконалюється та доповнюється новими ресурсами та сервісами. Наразі віртуальне обслуговування здійснюється засобами повнотекстових та бібліографічних ресурсів, власних та придбаних вітчизняних та зарубіжних БД.

Важливою складовою інформування та обслуговування читачів є розміщення інформації на вебсайті бібліотеки університету. Вебсайт книгозбірні має розгалужену структуру. Максимально повно представлено власні інформаційні продукти. Для зручності доступу користувачів не тільки до власних, а й до інтернет-ресурсів в окремих розділах сайту створені точки доступу для оперативного пошуку інформації. Зважаючи на швидкі зміни в суспільстві, освітньому та інформаційному середовищі, сьогодні продовжується робота із вдосконалення сайту, змінюється його наповнення, що приводить до розширення його ролей та функцій.

Історія вебсайту НБ ХНУ розпочалася 1998 року, коли на новоствореному сайті університету (тоді ще Технологічного університету Поділля) було започатковано сторінку бібліотеки з усього трьома розділами: «Путівник по бібліотеці», «Фонди» та «Наші бібліографічні ресурси». З травня 1999 року бібліотека вже мала свій власний вебсайт, який наступні роки змінювався 6 разів [1], удосконалювався, ставав яскравішим за дизайном, структурою, інформаційним наповненням.

Враховуючи стрімкий розвиток інформаційних технологій, використання користувачами додатків до мобільного інтернету, 2018 року бібліотечною радою, до складу якої входять представники різних факультетів університету, було прийнято рішення про створення нового вебсайту книгозбірні, сумісного з мобільними пристроями. Новий сайт книгозбірні поступово наповнювався оновленою інформацією, що дозволило користувачам бібліотеки активно і без перешкод використовувати інформаційні ресурси книгозбірні з будь-якого гаджету. Варто зазначити, що через карантин та війну в Україні віртуальна система обслуговування виявилася досить ефективною.

Електронне інформаційне середовище бібліотеки складається з бібліографічних, веббібліографічних та повнотекстових БД, найголовнішими з яких є Електронний каталог (ЕК) та Електронна бібліотека (ЕБ).

БД «ЕК» у бібліотеці виконує функцію генерального каталогу, акумулює всю облікову інформацію щодо нових надходжень, вилучення документів, розподілу фонду за підрозділами тощо. Як потужний інформаційно-комунікаційний засіб ЕК дозволяє здійснювати багатоаспектний інформаційний пошук, допомагає знайти інформацію щодо забезпечення літературою окремих навчальних дисциплін, наукових тем. Його відкритість і доступність в інтернет-просторі дозволили запровадити і розвивати електронне замовлення, надати можливість користувачам працювати з інформацією дистанційно. На початок 2022 р. ЕК налічує близько 450 тис. записів. Тематичний рубрикатор нараховує понад 120 тис. рубрик.

У науковій бібліотеці Хмельницького національного університету база даних «Електронна бібліотека» функціонує з 2004 року і сьогодні налічує більше 11000 документів. У ній представлені наукові видання навчального закладу та матеріали наукових

конференцій ХНУ, автореферати дисертацій, захищених в університеті, видання з історії вишу, а також посилання на світові електронні ресурси – наукові платформи та електронні бібліотеки [3]. БД «ЕБ» містить повнотекстові версії підручників, навчально-методичних посібників, монографій, які вийшли друком у видавничо-поліграфічному центрі університету та адаптовані до вивчення нормативних та вибіркового навчальних дисциплін, що викладаються студентам усіх форм навчання; документи, що передаються науковцями та співробітниками; ресурси Інтернет тощо.

Отже, автоматизація бібліотечних технологій, багаторічний досвід роботи працівників книгозбірні з віртуальною системою обслуговування стали основними чинниками безболісного переходу на дистанційну форму роботи під час карантину і воєнного стану. Зокрема, БД «ЕБ», «ЕК», «Інституційний репозитарій», бібліотечні сервіси «МБА та ЕДД», «Віртуальна довідкова служба», «Замовлення документів для навчального процесу та науково-дослідницької роботи», «Електронний формуляр» та ін. посприяли запровадженню дистанційного навчання, допомогли студентам самостійно та оперативно отримувати необхідну інформацію та фахові знання.

Важливо відмітити роль фахівців відділу інформаційних технологій та комп'ютерного забезпечення, які забезпечили дистанційну роботу книгозбірні практично за всіма напрямками роботи. Створення віртуального сервера забезпечило співробітникам бібліотеки авторизований доступ до АБІС «УФД. Бібліотека» і можливість працювати з її БД «ЕК» та допоміжними модулями. Це дозволило здійснювати редагування і наповнення електронного каталогу, електронної бібліотеки та інституційного репозитарію, працювати з БД «Читачі», «Навчальні дисципліни ХНУ», «Тематичний каталог», «Книгозабезпеченість» тощо [2].

Таким чином, наукова бібліотека в інформаційному середовищі зайняла власну нішу, надаючи доступ до інформації через вебсайт, забезпечуючи ефективність взаємодії з користувачами. Однак вважаємо, що інноваційних і прогресивних рішень сьогодні ще потребують питання забезпечення матеріально-технічної бази книгозбірні, що сприятиме оцифруванню власних фондів та створенню власних електронних колекцій.

Список використаних джерел

1. Айвазян О. Б. Веб-сайт бібліотеки як засіб ефективної взаємодії з користувачем / О. Б. Айвазян, Ю. В. Костров // Бібліотека в системі соціалізації особистості та соціального розвитку громад : матеріали обл. наук-практ. конф. (м. Хмельницький, 25 верес. 2019 р.) / Упр. культури, національностей, релігій та туризму Хмельниц. облдержадмін., Хмельниц. ОУНБ. – Хмельницький : Стрихар А. М., 2019. – С. 12–17.
2. Айвазян О. Б. Організаційна складова в дистанційній роботі університетської книгозбірні / О. Б. Айвазян // University Library at a New Stage of Social Communications Development : тези доп. V Міжнар. наук.-практ. конф., (м. Дніпро, 8–9 жовт. 2020 р.). – Дніпро, 2020. – Режим доступу: <http://library.khnu.km.ua/wp-content/uploads/2021/05/Aivazian-стаття.pdf>. – Назва з екрана.
3. Глухенька В.О. Автоматизовані технології бібліотеки ХНУ: розширений доступ до ресурсів. Досвід впровадження та кооперації / В.О. Глухенька//Бібліотека в освітньому просторі:інформаційний бюлетень .-2007.-№4.-С.20-24.
4. Таланчук О. Б. Формування фонду електронних документів у науковій бібліотеці ХНУ [Електронний ресурс] / О. Б. Таланчук // Стратегія розвитку бібліотек закладів вищої освіти : матеріали наук.-практ. конф. ЗВО, 27 жовт. 2021 р. – Режим доступу : http://library.khnu.km.ua/wp-content/uploads/2021/11/2021_konf.pdf. – Назва з екрана.

Оксана Мацей,
заступник директора Наукової бібліотеки
Світлана Молчанова,
завідувачка науково-методичного відділу
наукової бібліотеки Хмельницького
національного університету

Корпоративна бібліотечна взаємодія: у єдності сила

***Анотація.** У статті висвітлено співпрацю та розвиток корпоративних зв'язків бібліотек закладів вищої освіти Хмельницького методичного об'єднання, узагальнено інноваційний досвід роботи книгозбірень ЗВО, особливу увагу приділено корпоративним проектам.*

***Ключові слова:** бібліотеки ЗВО, методичне об'єднання, корпоративна діяльність, проекти, інновації, бібліометрія, краєзнавство.*

Корпоративна діяльність - це одна з найефективніших форм інноваційної діяльності бібліотек зі створення інтегрованих ресурсів. У процесі корпоративної роботи кожний учасник може не лише продемонструвати на загал результати своєї діяльності, але й оцінити якість власних інформаційних ресурсів, розвинути сервіси і послуги, отримати безкоштовний доступ до корпоративних ресурсів, обмінятися досвідом з учасниками проекту.

Хмельницьке обласне методичне об'єднання бібліотек ЗВО створене 2001 року для удосконалення методичного керівництва бібліотеками закладів вищих освіти. За регіональною ознакою об'єднання віднесене до Київської зони. Обласним методичним центром є Наукова бібліотека Хмельницького національного університету (далі бібліотека).

Робота об'єднання спрямована на сприяння розвитку та вдосконалення основних методів і форм бібліотечної та бібліографічно-інформаційної діяльності бібліотек ЗВО; виявлення, вивчення, узагальнення та популяризацію кращого інноваційного досвіду роботи; координацію діяльності бібліотек вишів та їх взаємодії з книгозбірнями інших систем і відомств в організації підвищення кваліфікації бібліотечних працівників.

Наразі до методичного об'єднання входять 6 книгозбірень: Хмельницького кооперативного торговельно-економічного інституту, Хмельницького університету управління та права, Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії, закладу вищої освіти «Подільський державний університет», Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка та Хмельницького національного університету. Незважаючи на складну ситуацію в країні (пандемію Ковід-19 та війну в Україні), бібліотеки продовжують забезпечувати освітній процес у навчальних закладах, здійснюють вагомую роботу з популяризації наукового доробку викладачів, створення та об'єднання електронних ресурсів бібліотек області.

Робота методичного об'єднання, яка формувалась упродовж багатьох років, постійно змінювалась та вдосконалювалась. Сьогодні вона поєднує в собі збереження традицій та перевірених часом форм бібліотечної роботи з низкою нововведень, продиктованих новими умовами та викликами часу. Зокрема, велика увага приділяється впровадженню та використанню сучасних технологій, розвитку творчої ініціативи та безперервному вдосконаленню рівня професійної майстерності бібліотекарів, їхньої компетентності в галузі бібліотечної справи, вивченню та обговоренню основних форм та напрямів роботи.

На сайті бібліотеки функціонує сторінка «Методичне об'єднання» (http://library.khmnu.edu.ua/?page_id=1554) (рис.1), на якій представлена інформація, що містить матеріали про діяльність бібліотек методичного об'єднання (з посиланнями на сайти та сторінки бібліотек), статистичні показники, результати корпоративних проєктів, матеріали конференцій та інформацію для бібліотечних фахівців, зокрема БД «Бібліотечна справа», яка ведеться науково-методичним відділом бібліотеки. Частина матеріалів викладена в електронних виданнях, зокрема, інформаційному бюлетені «Бібліотека в освітньому просторі», який видається з 2004 року та інформаційно-аналітичному збірнику «Бібліотеки ЗВО Хмельниччини: цифри та факти», мета яких – висвітлювати сучасний стан, інноваційний розвиток та проблеми діяльності бібліотек об'єднання.

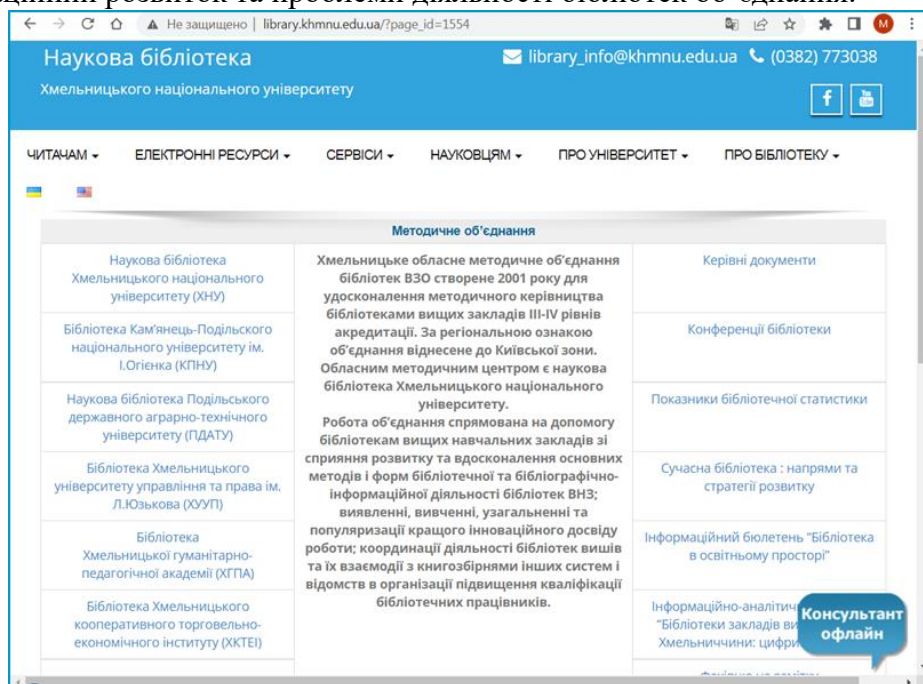

Рис. 1. Сторінка «Методичне об'єднання»

Сьогодні бібліотеки накопичили певний досвід із впровадження комп'ютерних технологій у традиційні бібліотечні процеси. У книгозбірнях організовані електронні читальні зали, запроваджено дистанційне обслуговування користувачів та створено системи, що забезпечують доступ до наукових та навчальних повнотекстових інформаційних ресурсів і світових джерел інформації. До прикладу, бібліотеки об'єднання отримали доступ до міжнародних БД Web of Science та Scopus. Завдяки доступу до цих платформ науковці мають можливість безкоштовно слідкувати за розвитком наукової думки, а також можливість через свої публікації просувати власний науковий доробок у світову наукову спільноту.

Бібліометрична діяльність бібліотек на сучасному етапі активізує зв'язок з основними підрозділами вишів, збільшує кількість відвідувачів, сприяє підвищенню кваліфікації бібліотечних працівників та покращенню іміджу книгозбірень. Саме бібліометрія є одним із затребуваних та перспективних напрямів роботи бібліотек, співробітниками якої:

- консультують викладачів з питань використання баз даних наукового цитування, зокрема: з пошуку публікацій авторів; приєднання публікацій і посилань до авторського профілю; ідентифікації організації у публікаціях автора; визначення індексу цитованості та імпаکت-фактора журналів, в яких публікується автор;
- здійснюють інформаційну підтримку через розміщення на сайті рубрики «Наукометричні БД», де містяться матеріали про наукометричні показники та інструменти, інструкції з користування, рейтинги університету тощо;

- організують навчальні семінари, тренінги, вебінари щодо роботи з БД наукового цитування та поліпшення показників публікаційної активності авторів;
- пропонують проведення аналізу наукометричних показників, цитованості публікацій, вивчення питання співавторства та наукової співпраці [2].

Важливим напрямом роботи кожної бібліотеки є краєзнавча діяльність. Центрами краєзнавчої роботи, як правило, є обласні універсальні наукові бібліотеки, але у процес створення та розповсюдження краєзнавчих ресурсів долучаються й бібліотеки регіональних закладів вищої освіти. Книгозбірні об'єднання створюють бібліографічні покажчики праць викладачів, краєзнавчі каталоги тощо. Сьогодні важливо об'єднати зусилля бібліотек, що сприятиме інтеграції краєзнавчих ресурсів, організації швидкого доступу до них, популяризації електронних продуктів. Як приклад, на вебсайті бібліотеки створено сторінку «Краєзнавчі бази даних» (http://library.khmnu.edu.ua/?page_id=3015), на якій зібрано корпоративні проекти бібліотек об'єднання (рис.2). Зокрема, сьогодні успішно діє корпоративний проект «Краєзнавчий каталог».

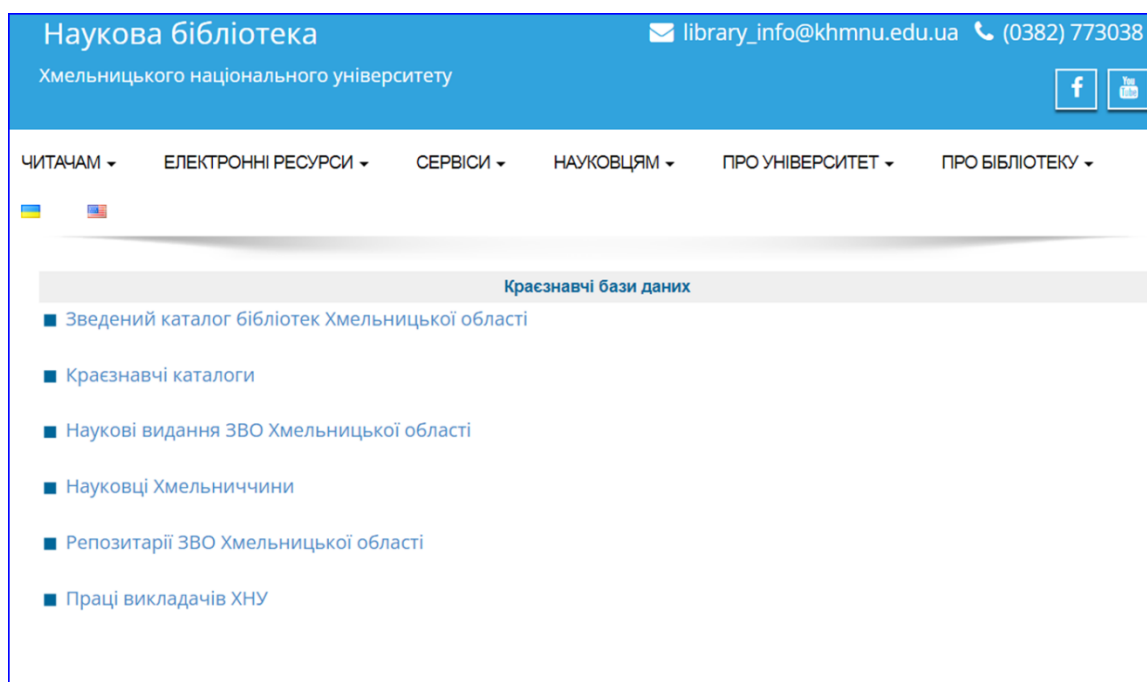

Рис. 2. Краєзнавча база даних

Одним із перших корпоративних проєктів, започаткованих методичним центром, є проєкт у напрямі каталогізування - «Зведений електронний каталог бібліотек Хмельницької області». Проєкт розпочинали дві бібліотеки, а згодом до нього приєдналися не тільки бібліотеки нашого об'єднання, а й обласна бібліотека для юнацтва, обласна бібліотека для дітей імені Т. Шевченка та Хмельницька міська централізована система.

Важливою в бібліотечній діяльності є політика нарощування ресурсів завдяки розвитку корпоративних зв'язків між бібліотеками і поповнення повнотекстових баз даних. Бібліотеки об'єднують свої зусилля в роботі всеукраїнських консорціумів (реферування наукових видань), корпоративного формування фондів, створення повнотекстових електронних колекцій та спільних баз даних, інформаційного обслуговування користувачів. Розглянемо, до прикладу, БД «Науковці Хмельниччини». Зважаючи на те, що більшість науковців Хмельниччини зосереджені у вищих навчальних закладах, бібліотекою ХНУ було запропоновано створення спільної БД з публічними книгозбірнями та бібліотеками інших відомств. Започаткування цього спільного проєкту було підтримано на засіданнях директорів бібліотек методичного об'єднання та на засіданні Президії регіонального відділення УБА, де неодноразово відмічалася необхідність посилення краєзнавчої діяльності бібліотек. Наразі

база даних «Науковці Хмельниччини» функціонує як краєзнавчий інформаційний ресурс, який максимально повно розкриває життєвий шлях та наукову діяльність вчених, котрі мають звання «доктор наук», «професор». Отже, започаткована з метою популяризації наукових досягнень вчених Хмельниччини, БД «Науковці Хмельниччини» є успішним корпоративним проектом бібліотек Хмельницької області і наразі містить інформацію про 150 науковців [1].

Варта уваги і база даних «Наукові видання ЗВО Хмельницької області» - корпоративний проект, створений з метою популяризації та просування наукових доробків університетів у вітчизняний та міжнародний інформаційний простір. Наразі БД нараховує 29 назв повнотекстових наукових видань закладів вищої освіти області. Програмний пошуковий модуль дає змогу вести пошук у БД за алфавітом, назвою, галуззю знань та за назвою навчального закладу [3].

Серед пріоритетних сучасних напрямів діяльності бібліотек об'єднання - організація та супровід інституційного репозитарія, підтримка електронних публікацій, розвиток індивідуального інформування викладачів за темами наукових досліджень на основі світових наукових ресурсів, сприяння академічній доброчесності, що є запорукою якісної освіти. Книгозбірні об'єднання виконують функції адміністратора електронного архіву з наповнення та редагування інформації. У БД «Краєзнавчі бази» створено рубрику «Репозитарії ЗВО Хмельницької області», де зібрані посилання на інституційні репозитарії навчальних закладів Хмельниччини, що значно спрощує пошук.

Говорячи про досягнення бібліотек методичного об'єднання, не можна не сказати про кадровий потенціал, про ентузіастів-бібліотекарів, які у складних умовах сьогодення примножують багатства бібліотек, присвячують своє життя освіті та вихованню нового покоління. У штаті книгозбірень об'єднання на початок 2022 року налічується 68 працівників, проте за останні роки в бібліотеках тривають скорочення і кількість працівників постійно зменшується. Незважаючи на це, фахівці книгозбірень успішно виконують усі завдання для подальшого удосконалення навчального процесу і розвитку науки в університеті, розширення доступу до інформації всім бажаючим, зокрема й через корпоративну діяльність.

Отже, співпраця бібліотек ЗВО та постійний обмін досвідом дозволяють оптимізувати роботу бібліотек вищів та покращити якість їх освітніх послуг, що дозволить книгозбірням стати більш привабливими та необхідними користувачам.

Список використаних джерел

1. Айвазян О. Б. Хмельницькому обласному методичному об'єднанню бібліотек закладів вищої освіти 20 років [Електронний ресурс] // Стратегія розвитку бібліотек закладів вищої освіти : матеріали наук.-практ. конф. ЗВО, 27 жовт. 2021 р. – Режим доступу: http://library.khnu.km.ua/wp-content/uploads/2021/11/2021_konf.pdf.
2. [Бичко О. Роль бібліотеки у наукометричних дослідженнях університету // Наук. пр. Кам'янець-Поділ. нац. ун-ту ім. І. Огієнка. Серія : Бібліотекознавство. Книгознавство. – Кам'янець-Подільський, 2018. – Вип. 5. – С. 149-153.]
3. Мацей О. О. Хмельницьке обласне методичне об'єднання: багатогранність форм діяльності та єдина мета // Наук. пр. Кам'янець-Поділ. нац. ун-ту ім. І. Огієнка. Серія : Бібліотекознавство. Книгознавство. – Кам'янець-Подільський, 2018. – Вип. 5. – С. 144-149.

Світлана Сінькова,
заступник директора
Централізованої бібліотечної системи
Хмельницької міської територіальної громади

Бібліотеки Хмельницької міської громади і ВПО: виклики сьогодення

***Анотація.** У статті висвітлено досвід роботи бібліотек Централізованої бібліотечної системи Хмельницької міської територіальної громади під час воєнного стану. Публікація розповідає про те, як книгозбірні здійснювали свою діяльність, відповідаючи на виклики сьогодення, та яким чином акцентували свою роботу на підтримці внутрішньо переміщених осіб.*

***Ключові слова:** ВПО, робота з переселенцями, бібліотечні послуги, ВільноХаб, проєкт, майстер-клас, навчання, підтримка, допомога.*

З початком повномасштабного російського вторгнення бібліотеки Хмельницької громади, здійснюючи свою діяльність та відповідаючи на виклики сьогодення, акцентували роботу на підтримці внутрішньо переміщених осіб (ВПО). З 26 лютого до нашого міста з'їжджалися люди з населених пунктів, де проходять активні бойові дії. Протягом березня у Хмельницький прибуло майже 20 тисяч ВПО. Тож відразу постало питання організації бібліотечного обслуговування усіх, хто вимушено покинув свої домівки.

У бібліотеках-філіях Централізованої бібліотечної системи (ЦБС) відкрили пункти збору та видачі гуманітарної допомоги. Розпочалася потужна співпраця з волонтерськими організаціями. Бібліотекарі плели сітки, ліпили вареники, готували консервацію тощо. Завдяки тому, що книгозбірні ЦБС знаходяться в різних мікрорайонах міста та громади, вони змогли надавати допомогу значній кількості людей.

Також розпочали збір книг для діток-переселенців. Для започаткування такої ініціативи опиралися на реальну потребу. У бібліотеках переселенці часто запитували про книги, адже ті у складний період здатні психологічно допомогти, розрадити, зробити проведений час насиченим, емоційно наповнити його позитивними моментами. Бібліотечних книг та журналів є багато, але всі їх обов'язково потрібно повертати. А значна частина людей потрапляють до нашого міста на декілька днів, після чого їдуть далі, шукаючи прихистку від війни. За цей час їм важко встигнути прочитати книгу. Тому в бібліотекарок з'явилася ідея збирати літературу, яку таким відвідувачам можна буде забирати з собою.

Окрім гуманітарної, бібліотеки надавали ще й інформаційну допомогу. Для цього активно працювали Хаби цифрової освіти, що діють на базі книгозбірень. Найпопулярнішими їхніми послугами стали:

- оформлення довідки про взяття на облік ВПО за допомогою додатку "ДІЯ";
- отримання разової допомоги від держави ФОПами;
- оформлення ЕЦПу (електронний цифровий підпис) через ПриватБанк;
- запис до лікарів, які надавали ВПО безплатну допомогу тощо.

Для ВПО працівники Центральної публічної бібліотеки розробили спеціальні матеріали, які розмістили в інформаційному куточку та на вуличному стенді. Згодом, коли побачили, що люди фотографують ці матеріали, підготували ще й буклет-пам'ятку.

Досить популярною у цей час стала бібліотечна послуга «Бібліоняня». Вона передбачає, що батьки можуть залишити у книгозбірні дитину віком від 3 до 6 років під наглядом працівників на невеликий проміжок часу – до 1 години. Її актуальність у період карантинних обмежень трохи знизилася, проте люди, які з дітьми вимушено приїхали до нашого міста, стали користуватися послугою досить часто, адже це для них зручно. У межах «Бібліоняні» бібліотекарки проводили для малечі різні активності: голосні читання, майстер-класи, ігротеки тощо. У такий спосіб книгозбірні організувалися в справжні території довіри та безпеки.

З 1 квітня Центральна публічна бібліотека, бібліотека-філія № 10 ім. Д. Брилінського та бібліотека-філія № 12 стали учасницями проєкту «ВільноХаб», котрий реалізовувався програмою «Мріємо та діємо», яка впроваджується за фінансової підтримки Агентства США з міжнародного розвитку (*USAID*) та виконується *IREX* у партнерстві з «Будуємо Україну Разом» (БУР). Всі три названі книгозбірні були обрані на основі відкритого конкурсного відбору між бібліотек Волинської, Вінницької, Рівненської, Львівської, Івано-Франківської, Хмельницької, Тернопільської, Чернівецької та Закарпатської областей.

Завдяки проєкту бібліотеки поповнилися значною кількістю матеріалів для творчості та розвитку (малювання, ліплення, майстрування, вишивання), настільними іграми для дітей, молоді та дорослих. Також отримали інформаційні матеріали для проведення навчальних заходів з медійної грамотності, кібергігієни, щодо мінної безпеки та протидії торгівлі людьми, психосоціальної підтримки ВПО.

До організації та проведення заходів у ролі помічників бібліотекарів залучили молодих людей віком до 35 років з когорти ВПО. Їм надали можливість тимчасової зайнятості для проведення заходів та подій. Працювали у нас помічники з Києва, Запоріжжя, Вугледара.

Початком підготовки до впровадження проєкту були онлайн-тренінги для координаторів та помічників ВільноХабу – 48 годин онлайнного навчання від професійних тренерів. Команда бібліотекарів та залучених помічників отримували консультаційну та менторську підтримку щодо послуг, які є нагальними, а також методичну підтримку у вигляді друкованих та електронних матеріалів за тематикою тренінгів, як-от: терапевтичний ефект мистецтва, психосоціальна підтримка, створення безпечного простору для дітей та молоді, протидія торгівлі людьми, безпека в Інтернеті, медіаграмотність, гра як інструмент навчання, діалогу та порозуміння, працевлаштування та кар'єрне зростання.

У такий спосіб **бібліотечний ВільноХаб став простором для навчання.**

Помічники своєю чергою проводили тренінги для молоді. У процесі роботи застосовували й ігрові практики. Медійна грамотність, питання працевлаштування – теми наразі надважливі. Робота у цьому напрямі вже дала свої результати: шість людей завдяки бібліотекам змогли знайти роботу через місцеві чати й телеграм-канали, іншим допомогли відшукати безплатні курси для навчання тощо.

ВільноХаби стали справжніми просторами творчості для дітей та дорослих. До проведення творчих майстерок доєдналися викладачі мистецьких шкіл, громадські організації, психологи. Заняття, окрім творчого, мали ще й психотерапевтичний ефект. З учасниками майстерок виготовляли обереги у вигляді ангеликів і жовто-блакитних сердечок, патріотичні браслети тощо. Вироби для захисників та захисниць відправили з волонтерськими посилками на фронт.

Майстер-класи для дітей

Під час творчих занять застосовували різні техніки: витинання, писанкарство, квілінг, вишивання, плетіння з бісеру, створення аплікацій й інших виробів з тканин та ниток, написання ікон на склі тощо. До прикладу, напередодні Великодніх свят розписували справжні писанки. Допомогала учасникам Світлана Делікатна – українська майстриня, членкиня Національної спілки майстрів народного мистецтва України, викладачка Хмельницької художньої школи. Творили з гаслом *«Негарних виробів не буває!»*, яке додавало учасникам впевненості й допомагало творчо налаштуватися на сам процес.

Окрім творчих майстерок, у ВільноХабах відбувалися презентації книг, театралізовані вистави, концерти за участю вихованців мистецьких шкіл, музичні розвивалки для малят, кіноперегляди тощо. Так, бібліотечні ВільноХаби стали просторами для розвитку талантів. Ось у бібліотеці-філії № 12 для малюків влаштовували музичні розвивалки. Проводила їх викладачка Хмельницької школи мистецтв «Заріччя» Анна Цимбаліста. Це вправи для артикуляційного апарату, музичні та рухливі ігри. Також тут організували мистецьку акцію «Музика на всі часи». На цю подію запросили підопічних благодійної організації «БФ «Карітас Хмельницький УГКЦ» та членів проекту «Соціально-культурної спільноти «Молоді серця»».

У ВільноХабі Центральної публічної бібліотеки влаштовували театралізовані вистави. Задля таких читальний зал книгозбірні перетворювався на театральний майданчик. Проводила вистави справжня актриса – Анна Миронова. Вона телеведуча, керівниця театального гуртка, а ще артистка Запорізького муніципального театру. У межах проекту «ВільноХаб» Анна працювала помічником бібліотекаря. Театральні вистави створювали за мотивами народних казок «Колобок» і «Солом'яний бичок». Акторами, звісно ж, були діти – учасники бібліотечного заходу, ролі між якими розподіляли жеребкуванням. Завдання в учасників було не з легких: кожен мав не тільки «оживити» слова своїх героїв, а ще й проявити певну індивідуальність та оригінальність у виконанні. У заходах брали участь діти ВПО та хмельничани.

Безперечно, що ті, хто під час війни прибув до нашого міста, дуже потребують спілкування. Тому ініціатива ВільноХабу була організована саме в бібліотеках, адже вони є центрами комунікації, взаєморозуміння і підтримки, спілкування. Тож зустрічі з переселенцями відбувалися під час майстер-класів, навчальних заходів. Доеднувалися до подій і хмельничани. З метою налагодження комунікації та надання підтримки переселенцям організували в цей час і чергову «Живу бібліотеку», «книгами» на якій були жінки-

переселенки з різних міст України. Подія мала назву «Її історія війни». Учасниці розповіли про те, як їхні життя змінила війна.

«Живими книгами» були:

- **«До і після 24 лютого. Як жилося, чого хотілося, як змінилося?»** (*Анна Миронова* – переселенка із Запоріжжя, акторка, телеведуча, керівниця театрального гуртка, ведуча концертних програм в Запорізькій обласній філармонії): «Чи пам'ятаєте ви свій ранок 23-го? Я сиділа на кухні і плакала, “страждала” від розриву з коханим, не розуміла, куди рухатись далі, й не знала, де взяти сили для проведення вечірнього концерту. А вже через добу, зранку 24-го, збрала речі і поїхала до мами в село, бо здавалося, що там безпечніше... Як мене наздогнала війна, чому опинилася в Хмельницькому, куди рухатись далі?».

- **«Бути ЖИВОЮ»** (*Ірина Йолтухівська* – переселенка з Харкова, психологиня БФ «Рокада»): «На другий день війни я зі своєю сім'єю приїхала до Хмельницького. Головне моє усвідомлення за останні 5 місяців – ми живемо серед чудових людей! Допомогати людям, своєму місту, своїй країні так само важливо, як стояти зі зброєю на полі бою. Я не вмю тримати зброю в руках, але я роблю те, що вмю робити найкраще – допомагаю людям як психолог, педагог, тренер та творча людина, бо живу та працюю попри все!».

- **«Про жіноче обличчя війни»** (*Леся Стебло* – громадська діячка, волонтерка): «Кажуть, що у війни обличчя не жіноче, але всі ми знаємо скільки жінок на війні. Я, як волонтерка, неодноразово за годинами спілкування і чашками чаю запитувала дівчат, чому вони тут на війні, що їх змусило воювати? Їхні історії мене вражали. Я пишаюся, що я знайома з багатьма з них».

- **«Казки війни із чужини»** (*Ірина Мацко*, письменниця, біженка). Письменниця, казкарка, казкознавиця, авторка понад 20 книжок, альбомів, громадська діячка, ініціаторка та керівник проєкту для незрячих та слабозорих дітей «Історії тих, хто бачить серцем». У співпраці з польською друкарнею створила 4 книги у Польщі, начитує свої казки для Польського радіо. Від початку війни народилися казки про Україну, мову, героїв Азовсталі, про українську землю, хліб.

- **«Жінка, яка не боїться змін»** (*Лариса Сидоренко* – бібліотекарка з Миколаєва, нині бібліотекарка у м. Клайпеда, Литва): «Один мій знайомий сказав: “У нашому світі так багато різноманітних можливостей для всіх. Якщо бачиш їх – хапай і ніколи не сумнівайся”. Можливості – зміни, зміни – розвиток, розвиток – рух вперед. Звичайно, зміни нас випробовують, загартовують, вони не завжди такі, якими б ми хотіли їх бачити та відчувати. Але то досвід (позитивний чи ні), який нас загартовує і робить сильнішими, особливо у такий надзвичайно складний час. Тож ніколи не бійтеся змінювати своє життя і рухайтесь лише вперед!».

Такі акції проводяться для відновлення живого спілкування між людьми, побудови довіри через особисті історії, руйнування стереотипів, підвищення культурного взаєморозуміння та налагодження суспільного діалогу. Саме ці заходи є особливо цінними для переселенців, адже так вони відчують себе потрібними там, куди їх привела війна. Для цього і були створені **ВільноХаби**, що є справжніми просторами для спілкування, зустрічей, підтримки.

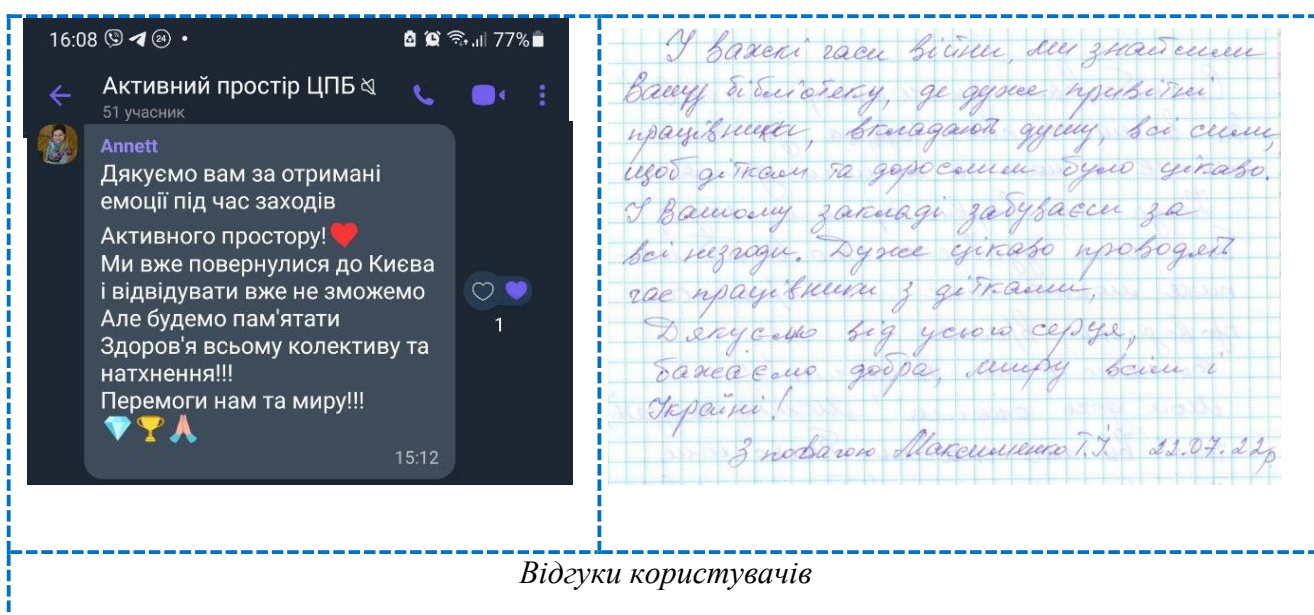
У процесі роботи бібліотечні **ВільноХаби** стали міцною платформою для співпраці та партнерства. До роботи з переселенцями у бібліотеках доєдналися інші організації:

- ГО «Батьківська ініціатива»;
- Благодійний фонд «Рокада»;
- Соціальний проєкт «Активні парки. Здорова країна»;
- Центр «Я – Маріуполь»;
- Патрульна поліція Хмельницької області;

- Товариство Червоного Хреста України у Хмельницькій області;
- Центр професійного розвитку педагогічних працівників;
- Управління ДСНС у Хмельницькій області;
- «БФ “Карітас Хмельницький УГКЦ”»;
- Проєкт «Соціально-культурної спільноти “Молоді серця”»;
- Національний олімпійський комітет України в Хмельницькій області.

Бібліотечні ВільноХаби в нашому місті об’єднали українців з Лисичанська, Харкова, Сіверськодонецька, Запоріжжя, Чернігова, Бахмута, Маріуполя, Сум, Миколаєва, Одеси, Херсона. Загалом протягом шести місяців у бібліотеках у межах роботи проєкту вдалося організувати 164 заходи. У них взяли участь 3226 користувачів (з них ВПО – 2563). Проте проєкт «ВільноХаб» – це не про заходи, а про долі людей, котрі опинилися в складних умовах, адже війна вигнала їх зі своїх домівок, розлучила з рідними. Бібліотека ж змогла цих людей підтримати, допомогти їм, навчити, дати надію.

Навіть після того, як проєкт завершився, робота з ВПО у бібліотеках продовжується. У такий спосіб **ВільноХаби заклали початок для нових ідей.**

Відгуки користувачів

У Центральній публічній дитячій бібліотеці розпочав свою роботу сімейний клуб «Big family». Його розвивальні заняття відвідували сім’ї переселенців із дітьми. Також цього року в цій же книгозбірні вперше відкрився літній табір для дітей-переселенців «Книголенд». Інтерактивні заняття, розвивальні завдання, вправи, спортивні ігри, арттерапія та перегляди мультфільмів, зустрічі зі спеціалістами різних галузей, екскурсії та, звісно ж, читання забезпечили учасникам табору сприятливі умови для відпочинку та творчу атмосферу для розвитку. А ще у бібліотеці діяв розмовний клуб англійської мови «Free Speaking», який організувала переселенка з Києва. Працював і клуб любителів настільних ігор: щосуботи молоді люди (і переселенці, і хмельничани) збираються тут для того, щоб пограти.

Також у книгозбірні, навіть по завершенню проєкту «ВільноХаб», продовжує працювати група за інтересами «Активний простір». Тут з вівторка по п’ятницю о 15.00 проходять розвивальні та навчальні заходи для дітей та їхніх батьків.

Історія успіху

32-річна Анна Миронова у Хмельницькій переїхала із Запоріжжя. Разом з собою молода жінка, тікаючи від війни, забрала усю сім'ю. У мирному житті у рідному місті вона мала хорошу роботу, яку дуже любила. Анна навчала дітей акторського мистецтва, окрім цього працювала в Запорізькій філармонії, де на великій сцені відчувала себе щасливою.

До Центральної публічної бібліотеки у Хмельницькому Анна завітала, побачивши оголошення про старт реалізації проекту «ВільноХаб». Невдовзі почала працювати тут помічником бібліотекаря.

До книгозбірні на заходи приходили дуже різні люди, аби знайомитися, спілкуватися, знайти друзів. На одному з таких Анна розповіла про цікаву моновиставу. Актриса виконувала її на багатьох світових сценах. Вистава присвячена Василю Сліпаку – оперному співаку, який героїчно загинув на Сході України у 2015 році.

Саме у ВільноХабі Анна отримала пропозицію показати цю виставу хмельницьким глядачам. 14 липня в Хмельницькому обласному академічному музично-драматичному театрі імені Михайла Старицького відбулася «Ответка». Вона відразу ж отримала чудові відгуки від глядачів і здійснила резонанс у місцевих мистецьких колах. На прохання хмельничан вистава двічі демонструвалася у монотеатрі «КУТ».

Нині Анна Миронова продовжує працювати з дітьми, але вже на посаді працівниці дитячої бібліотеки-філії № 10.

В Україні війна. Мільйони українців опинилися в стані безвиході, розгубленості, без сил і можливості розібратися у тому, як далі будувати життя, коли позаду тільки біль, втрати, смуток, фізичні й матеріальні руйнування. Дехто зможе впоратися сам, однак більшості потрібна психологічна підтримка. Здебільшого у ролі спікерів та спеціалістів-психологів на заходах є переселенці, які намагаються допомогти таким людям, як і вони самі. Підтримку часто надає практичний психолог, магістр психології, спеціаліст з психосоматики **Євген Кирбаба**. Він організовує зустрічі в межах **«Всеукраїнської психологічної місії підтримки з Євгеном Кирбаба та друзями»**. Пройшла відповідна зустріч **«Як жити далі»** і в Центральній публічній бібліотеці. Завітали на неї ті, хто через війну покинув свої домівки в Маріуполі, Бахмуті, Сіверськодононецьку, Миколаєві, Харкові. Дехто з гостей з 2014 року вже двічі ставав переселенцем. Були серед учасників також місцеві психологи, що працюють у схожому напрямі.

Пан Євген є харків'янином. З лютого проводив спочатку особисті зустрічі, та згодом зрозумів, що дуже багатьом людям потрібна психологічна підтримка. Тож так і з'явилася ідея організації заходів для більшої кількості людей одночасно. На них завдяки людському терапевтичному спілкуванню та простим психологічним практикам учасники знаходять відповідь на питання **«Як жити далі?»** і не тільки на нього. Тому доєднатися до зустрічі в бібліотеці запросили всіх, хто відчуває тривогу, страх, почуття провини, безнадію, панічні атаки, проблеми зі сном та фізичне виснаження. Люди розповідали свої історії, чому і з якими потребами вони прийшли. Далі Євген Кирбаба будував захід, застосовуючи необхідні психологічні практики. Основний меседж: **«Свобода полягає в тому, щоби прийняти все, що сталося»**.

Під час зустрічі **«Право на пошук безпеки»** розпочалася співпраця Центральної публічної бібліотеки з Благодійним фондом «Рокада», який з 2003 року надає соціальну та психологічну підтримку біженцям з різних країн, а з початком війни в Україні працює і з ВПО. Щоп'ятниці психологи зустрічаються з відвідувачами Центральної публічної бібліотеки, яким необхідна психологічна підтримка та допомога. А це і діти, і дорослі – ВПО та хмельничани. Психологи допомагають віднайти внутрішню рівновагу, зменшити

тривожність, обрати шляхи того, як зробити це в умовах війни, коли ми постійно перебуваємо у масиві інформації з фронту та чи не щодня спускаємося до укриттів. Застосовують різні техніки: асоціативне малювання, проговорювання власних страхів, правильне дихання, використання ментальних карт – шляхів, які допомагають відшукати у собі внутрішній ресурс, коли сили вже на межі. Варто зазначити, що психологи, які працюють у фонді, є теж ВПО.

У вересні для ВПО у Центральній публічній бібліотеці організували нейрографічну толоку «У нас одна душа на всіх – Україна». Пізнати себе та розібратися з внутрішніми конфліктами через нейрографіку допомагала інструкторка, естетична коучиня та психологиня Оксана Воксар.

У Хмельницькій громаді 13 вересня стартував літературний марафон «**#Щодня читай українською**». Двотижнева подія об'єднала письменників, читачів, культурних діячів – усіх, хто творить та поціновує українське літературне слово. Розпочався він літературним мостом єднання «**З українським словом до перемоги**», який організувала Центральна публічна книгозбірня Хмельницької громади. Пройшла подія у форматі онлайн-зустрічі з українськими авторами. Серед творчих гостей: очільник міської організації НСПУ Віталій Міхалевський та заступник голови обласної письменницької спілки Василь Горбатюк, місцеві літератори Ольга Ковпак та Степан Шкапій. Онлайн доєдналися ті, хто перебуває не лише у різних містах нашої держави, але й в інших країнах, адже вимушено покинули домівки через початок широкомасштабного вторгнення: Юлія Бережко-Камінська (м. Буча Київської області), Леся Степовичка (м. Дніпро), Люцина Хворост (м. Харків), Наталія Поліщук (м. Хмельницький), Ольга Дудок (м. Київ), Михайло Цимбалюк (м. Хмельницький), Ірина Мацко (м. Тернопіль) та інші. Учасники зустрічі розповідали, як вдається налагоджувати творчу справу там, де вони зараз перебувають, зачитували поетичні рядки воєнного періоду. І хоч писати не так легко, як вдома, однак вони продовжують працювати задля українського літературного життя.

До прикладу, Юлія Бережко-Камінська нині проживає у Кракові. Розповіла, що у це польське місто приїхало чимало письменників з України, які не залишилися осторонь місцевого літературного життя. Польські колеги доєднують українців до своїх заходів. Та й самі українці популяризують нашу культуру за кордоном.

За словами Люцини Хворост (українська [поетеса](#), [прозаїк](#), [перекладачка](#), [журналістка](#)), яка нині перебуває у Варшаві, російсько-українська війна дуже змінила не лише наші життя, та й ставлення до багатьох речей, символів. Калина чи синьо-жовтий стяг сьогодні відгукуються у нашому серці геть по-новому, більш глибинно. Іншими очима подивилася на українців та Україну Європа.

Наталія Поліщук (поетеса, філологиня, журналістка, науковець, літературний критик) зараз знаходиться в Іспанії, наголосила: «Дуже важко, але дуже потрібно і тут плекати українську ідентичність. Важливим є наше завдання ні в якому разі не розривати зв'язку з Україною. Говорити дітям, що Україна їх любить, навчати нашої мови, читати вірші, казки українською». З того моменту бібліотеки ЦБС розпочали збір книг для українців, які знаходяться в Іспанії.

Василь Горбатюк (український [письменник](#), член [Національної спілки письменників України](#)) своєю чергою назвав усіх хмельницьких письменників, котрі наразі захищають нашу країну в лавах ЗСУ. Один з них – Михайло Цимбалюк, якому вдалося доєднатися до літературного мосту та поспілкуватися з колегами по перу. Тож слово нині здатне єднати і вести до перемоги не лише українські міста, українців за кордоном, а й письменників-захисників.

У Центральній публічній бібліотеці й надалі тривають зустрічі з митцями, які є переселенцями. Українська письменниця Людмила Охріменко (переселенка з Харкова) тут

презентувала свій роман «Оскар», який був визнаний найкращим на воєнну тематику за результатами літературного конкурсу «Коронація слова – 2021».

Відомий український художник Володимир Півень, що наразі з сім'єю переселився до Хмельницького з міста Дружківка, започаткував студію «Малювання як ART-терапія» для дітей та дорослих. Експозицію малюнків на підтримку Збройних Сил України «І пензлем і словом – про ЗСУ» презентував у названій книгозбірні.

А мистецька вітальня бібліотеки поповнилася новою виставкою картин «Надихаючись – дихаю». Авторка – харків'янка, філологиня, психологиня Ірина Йолтухівська, яка на другий день війни разом з сім'єю переїхала до Хмельницького. Вона надає професійну психологічну допомогу дітям та дорослим у межах роботи Благодійного фонду «Рокада». Всі роботи пані Ірини, котрі представлено на виставці, написані протягом останніх 5-6 років. Саме їх вдалося врятувати при виїзді з Харкова.

У період з 16 травня по 17 червня Центральна публічна бібліотека провела навчальні тренінги на тему «Інформаційна та кібербезпека». Учасники знайомилися з принципами інформаційної та кібербезпеки, у тому числі в соцмережах та месенджерах. Говорили і про фінансову безпеку, а ще розбиралися в особливостях кібервійни. Всі тренінги відбувалися онлайн, тому стати їх учасниками змогли не тільки мешканці Хмельницького, а й жителі інших куточків України (Києва, Харкова та ін.), а також українці, які через війну наразі перебувають за кордоном. Такі тренінги організувала ВГО «Українська бібліотечна асоціація» / *Ukrainian Library Association* у партнерських бібліотеках Вінниці, Запоріжжя, Львова, Тернополя та Хмельницького в межах проєкту «Цифрові, інклюзивні, доступні: підтримка цифровізації державних послуг в Україні» (Проєкт підтримки Дія), що впроваджується UNDP Ukraine / ППРООН в Україні за підтримки Швеції. Координацією проєкту займалися безпосередньо бібліотекарки. Окрім того, до тренерської команди доєдналися й ВПО, які тимчасово проживають у місті Хмельницькому – професіонали у сфері інформаційної та кібербезпеки.

Трохи статистики:

*За сім місяців читачами бібліотек стали
1576 ВПО, з них 708 – діти.
Для них було проведено 318 масових заходів,
майстер-класів – 188,
навчальних тренінгів – 32,
театралізованих вистав та концертів – 17.
Ці заходи відвідало – 4135 ВПО.
У ЦБС працювали 3 ВПО із Запоріжжя,
Чернігова, Маріуполя.*

Хмельницький став прихистком для багатьох українців, які змушені були покинути власні домівки через війну. Бібліотекарі допомагають їм якнайшвидше влитися в соціум: записують до бібліотеки, проводять час з дітьми на розвивальних заняттях, ігroteках, майстер-класах; дорослих запрошують на засідання клубів і любительських об'єднань; навчають всіх охочих комп'ютерної грамотності; проводять зустрічі з цікавими людьми – місцевими поетами, митцями тощо. Працівники книгозбірень докладають максимум зусиль у напрямі допомоги переселенцям у розв'язанні життєвих проблем, покращенні їхнього душевного стану, знятті стресу й напруги. Тож для цих людей бібліотеки стали острівцями підтримки, допомоги та безпеки.

Світлана Диха,
завідувачка відділу
Наталія Гуменна,
провідна бібліотекарка
Тетяна Сапарова,
бібліотекарка I категорії
відділу зберігання фондів
Наукової бібліотеки Хмельницького
національного університету

Особливості діяльності відділу зберігання фондів Наукової бібліотеки Хмельницького національного університету на сучасному етапі

***Анотація.** Розглянуто практичний досвід застосування сучасних форм інформування користувачів НБ ХНУ з метою популяризації документів, які знаходяться в книгозбереженні.*

***Ключові слова:** Наукова бібліотека ХНУ, відділ зберігання фондів, фейсбук, буктрейлер, віртуальна виставка.*

Сучасна бібліотека — це інформаційно-освітній та комунікативний центр, який об'єднує різні ініціативи та вікові категорії. На сьогодні юнацтво та молодь є основною читацькою аудиторією (близько 70%) університетської книгозбірні. Це та частина читачів, яку через її специфічні соціально-демографічні ознаки виділяють в окрему категорію користувачів. Оскільки студенти все частіше надають перевагу не книзі, а комп'ютерним технологіям, проводячи все дозвілля у всесвітній мережі, то не дивно, що перед університетськими бібліотеками постало питання пошуку нових шляхів, нових форм інформування, щоб залучати свою читацьку аудиторію до книги, читання.

Цього року Наукова бібліотека Хмельницького національного університету святкує свій 60-й рік народження. На сьогодні вона є однією з найбільших книгозбірень Хмельниччини, провідною установою із запровадження сучасних інформаційно-комунікативних технологій, яка підтримує навчання і наукові дослідження студентів та науковців. Наукова бібліотека пройшла разом з університетом складний шлях становлення, розвитку та модернізації, зробила важливий внесок у розбудову вишу. У книгозбірні зібрано унікальний за типовою та видовою структурою багатогалузевий книжковий фонд вітчизняних та зарубіжних авторів, який налічує майже 550 000 примірників. Крім фонду друкованих видань сформована електронна бібліотека, яка налічує 10 990 документів.

Сьогодні в книгозбірні функціонує 6 відділів:

- відділ обслуговування;
- інформаційно-бібліографічний відділ;
- відділ комплектування та наукової обробки документів;
- відділ зберігання фондів;
- відділ інформаційних технологій та комп'ютерного забезпечення;
- науково-методичний відділ.

Відділ зберігання фондів (далі ВЗФ) є одним із структурних підрозділів книгозбірні, який забезпечує організацію, наукове формування, раціональне розміщення та збереження

документів під час їх використання, а також здійснює перевірку фондів структурних підрозділів та кафедральних абонементів.

Важливим напрямом роботи відділу є виконання читацьких замовлень — оперативне задоволення запитів читачів і структурних підрозділів бібліотеки на видання, що входять до складу основного фонду. Він визначає зміст, повноту та якість задоволення потреб читачів і налічує в книгосховищі понад 162 000 примірників. Цей досить великий бібліотечний фонд залишається поза увагою наших користувачів, тому для надання їм інформації та залучення до читання важливим є використання сучасних форм, як-от: бібліотечні сервіси; буктрейлери; віртуальні виставки; сторінки в соціальних мережах, через які бібліотека ознайомлює читачів з виданнями, що знаходяться у ВЗФ. Зокрема, на фейсбук-сторінці висвітлюється інформація про життя і творчість письменників і поетів, про нові надходження, події, що відбуваються у відділі тощо. До прикладу, за останній рік у соцмережі «Фейсбук» було опубліковано майже 90 постів, які викликали зацікавленість користувачів і активно ними поширювались. З 2019 року відділ розпочав створення відеороликів «Сторінками забутих книг».

Які завдання бібліотеки в соціальних медіа? Це просування книги та читання, надання інформації краєзнавчого змісту, вивчення думок, налагодження професійних контактів, пошук партнерів. Широке використання сучасних комунікаційних каналів дозволяє інформувати читачів про художню та краєзнавчу літературу, рідкісні та цінні видання, періодику.

Слід окремо звернути увагу на краєзнавчу літературу, рідкісні та цінні видання, котрі представлені у серії «Сторінками забутих книг». До краєзнавчих видань, які зберігаються в нашій бібліотеці, належать вітчизняні та зарубіжні видання наукової, навчальної, довідкової, інформаційної, виробничої, науково-популярної, художньої літератури. Загалом у краєзнавчому фонді зберігається майже 1800 видань. Фонд містить опубліковані документи, що відносяться до Хмельниччини (будь-якої її частини), або такі, що мають значні за обсягом чи цінністю відомості про регіон незалежно від року, місця видання й мови. Це документи, пов'язані з історією та сучасністю навчального закладу і його бібліотеки; видання навчального закладу; документи, пов'язані з Хмельниччиною своїм змістом та походженням (місцеві видання).

Фонд рідкісних і цінних видань – частина основного фонду Наукової бібліотеки, до якої входять рідкісні, особливо цінні документи, що мають наукові, історичні та поліграфічні особливості. Фонд рідкісних і цінних видань складається з різних типів і видів вітчизняних та зарубіжних видань, наукової, навчальної, довідкової, інформаційної, виробничої, науково-популярної та художньої літератури.

Оскільки усі документи, які належать до фонду рідкісних і цінних видань, розміщуються і зберігаються в ізольованому, спеціально обладнаному для цього приміщенні, вони нерідко залишаються поза увагою користувачів бібліотеки і потребують рекламування. До прикладу, до Дня Незалежності України було створено відеоролик із серії «Сторінками забутих книг» про книгу дисидента, журналіста-патріота Івана Кедрина «Життя – події - люди». Спомини Івана Кедрина «Життя - події - люди» (1976), видані на вісімдесятому році життя автора, дотепер перебувають у першій десятці української мемуаристики і відображають не лише особистість, а й цілу епоху відновлення державності та незалежності України.

У перспективі планується провести роботу з оцифрування рідкісних та цінних документів, щоб у користувачів була можливість ознайомитися зі змістом цих видань у будь-який час, у будь-якому місці, тобто дистанційно.

Розповісти про книгу, зацікавити читача, надихнути його прочитати допомагає така форма роботи, як буктрейлер (англ. Booktrailer) - невеликий відеоролик, який розповідає у довільній художній формі про будь-яку книгу. Метою таких роликів є пропаганда читання та

привертання уваги за допомогою візуальних засобів до краєзнавчої літератури. Працівники ВЗФ брали участь у створенні буктрейлера на ювілейне видання, присвячене заснуванню Хмельницького національного університету “Хмельницький національний університет: історія і сучасність”. У цікавій інтерактивній формі були представлені усі 8 розділів книги, які розповідають про довгий шлях становлення та розвиток нашого університету. У буктрейлері були використані відеоматеріали з фотоархіву відділу обробки інформації ХНУ.

У 2019 році до структури ВЗФ увійшов сектор - абонемент наукової та художньої літератури, що ще більш потребувало популяризації читання серед студентської молоді. За допомогою традиційних та віртуальних виставок, поетичних флешмобів, літературних вікторин, відеороликів, рубрики «Радимо почитати» (знаходиться на сайті наукової бібліотеки ХНУ) користувачі ознайомлюються з новими творами українських та зарубіжних письменників. До прикладу, у 2021 році було проведено поетичний флешмоб та вікторину, присвячені 150-річчю від дня народження видатної української письменниці Лесі Українки. Разом зі студентами улюблені вірші поетеси читали працівники бібліотеки. Ще приклади - віртуальна виставка-презентація до 150-річного ювілею В. Стефаніка «Василь Стефанік – митець великого таланту» та виставка-портрет «Класик, якого любили за правду» до 110-річчя від дня народження Михайла Панасовича Стельмаха.

Яскраві інноваційні форми роботи з просування книги приваблюють молодь. Особливість таких форм полягає в тому, що їм притаманні новизна, відбувається діалог бібліотекаря з читачами і читачів між собою, наявні елементи театралізації у викладі інформації. Прагнення бібліотекарів збігаються з бажанням читачів, які хочуть спілкуватися, збагачуватися новою інформацією в живій, динамічній формі.

Отже, формат виставкової роботи відділу все більше переміщується у віртуальне середовище. Це дозволяє користувачам зекономити час, акцентувати увагу на найцікавіших документах, спонукає користувачів переглядати первинний матеріал. Інформаційну підтримку виставок забезпечують рекламні повідомлення на сайті бібліотеки <http://library.khmnmu.edu.ua/> в розділі «Новини» та у соціальних мережах.

У складних умовах фахівці ВЗФ намагаються шукати та запроваджувати нові шляхи інформування та залучення користувачів до читання, творчо підходити до проведення просвітницьких заходів. Перспективним напрямом інформаційної діяльності залишається використання соцмереж для популяризації книги, читання, продуктів та послуг бібліотеки. Адже сучасні мережеві технології є важливим інструментом інформаційного комплексу нашої бібліотеки, що дозволяє розвивати нові напрями діяльності, відповідати рівню запитів користувачів та збільшувати свою інтернет-аудиторію. Університетська бібліотека має бути тим першим місцем, про яке згадає студент, якщо йому треба зробити дослідження або просто отримати потрібну інформацію. Сучасна молодь має постійно вдосконалювати свої знання. За висловом Т. Фулпера (філософа, політичного і державного діяча), «якщо ви володієте знаннями, дайте іншим запалити від них свої світильники». Безперервний інтелектуальний, духовний розвиток молоді — ось гарантія нашого світлого майбутнього.

Список використаних джерел

1. Грипич С.Н. Інформаційна культура: теоретичні засади та досвід: навч. посіб./С.Н. Грипич, Л.М. Буравкова; за заг. ред. С.Н. Грипич.- 2-ге вид., допов.-Київ: Видавничий дім «Кондор», 2018.-344с.
2. Грабар Н. Інформаційні потреби та інформаційна культура в сучасному вимірі/ Н. Грабар, Т. Соколовська//Бібл.форум України.-2014.-№3.-С.5-7.
3. Положення про фонд краєзнавчих документів НБ ХНУ / Затв. рішенням методради №4 від 13.11.2014 р.

4. Положення про фонд рідкісних та цінних видань НБ ХНУ / Затв. рішенням методради №4 від 13.11.2014 р.
5. Хмельницький О.О. Інформаційна культура: підготовка кадрів до інформаційної роботи: навч. посіб. /О.О. Хмельницький.-Київ: КНТ, 2007.-200с.

УДК 026:78(477.43)

Тетяна Коваль,
бібліотекарка
Галина Яблонська,
бібліотекарка II категорії Хмельницького
фахового музичного коледжу ім. В. І. Заремби

Бібліотечний фонд як основа забезпечення навчального процесу мистецького закладу освіти

***Анотація.** У статті розглядається склад фонду Хмельницького фахового музичного коледжу ім. В. І. Заремби. Особлива увага приділяється організації довідково-бібліографічного апарату бібліотеки, який сприяє розкриттю фонду та якісному його використанню.*

***Ключові слова:** музичний коледж, бібліотека, фонд, формування фонду, довідково-бібліографічний апарат.*

Хмельницький фаховий музичний коледж ім. В.І. Заремби розпочав свою діяльність у 1959 році як музичне училище і був єдиним освітнім закладом області, який готував фахівців у галузі музичного мистецтва.

Бібліотека, що є структурним підрозділом навчального закладу, здійснює бібліотечно-інформаційне, культурно-просвітницьке забезпечення навчально-виховного та науково-дослідного процесів. Основою діяльності кожної бібліотеки є бібліотечний фонд, у навчальному закладі він має формуватись відповідно до профілю установи, відповідати змісту навчання і сприяти як найповнішому задоволенню інформаційних потреб усіх категорій користувачів.

За своїм призначенням та змістом фонду бібліотека музичного коледжу є спеціальною галузевою бібліотекою, документний фонд якої комплектувався відповідно до потреб музичного навчального закладу. На даний час він нараховує понад 32 тисячі документів, серед яких довідково-енциклопедичні, суспільно-політичні видання, художня література, що складається з класичних та сучасних творів українських та зарубіжних авторів; навчальна література з загальноосвітніх і спеціальних музичних предметів, література з мистецтвознавства і наукові праці. Читачі можуть ознайомитись з біографіями провідних українських та зарубіжних композиторів, виконавців, диригентів та музикознавців. Наукову роботу на відділенні бакалаврату бібліотека забезпечує музикознавчими працями кращих науковців в галузі музичного мистецтва. Особливою популярністю користуються дослідницькі статті та розвідки доктора мистецтвознавства, члена наукового товаристві ім. Т.Г. Шевченка в Україні Надії Супрун-Яременко, доктора мистецтвознавства, члена-кореспондента Академії мистецтв України Марини Черкашиної-Губаренко, доктора мистецтвознавства Миколи Давидова.

Окремої уваги заслуговує епістолярний жанр, який в бібліотеці представлений численними зібраннями листів відомих музичних діячів. Знайомство з цими матеріалами дозволяє студентам краще розкрити особистість митця, відчутти дух та колорит епохи.

Розглядаючи фонд у цифровому еквіваленті, бачимо, що мистецтвознавча література складає 15,7 %, художня література – 5,6 %, технічна та суспільно-політична – 8,7 %. Та найбільшу частку фонду – 70 %, що становить 23 тис. примірників, складають нотні видання, що у два рази перевищує фонд відділу мистецтв Хмельницької обласної універсальної наукової бібліотеки.

Особливою цінністю бібліотеки є фонд оперних клавирів, що нараховує близько 400 примірників. Основна частина клавирів активно використовується відповідно до навчальних програм (опери Дж. Верді, Дж. Бізе, Р. Вагнера, С. Гулака-Артемівського, К. Глюка, М. Лисенка, М. Мейтуса, Дж. Россіні, В. Моцарта, Дж. Пуччіні та багато інших). Окремо можна відзначити рідкісні та раритетні (Л. Ревуцький «Хустина», 1947 рік, Р. Глієл «Червоний мак», 1928 рік) і сучасні видання (Дм. Акімов «Роксолана», М. Скорик «Мойсей» О. Костін «Сулейман та Роксолана»).

Також в наявності є значна кількість оркестрових партитур для симфонічного, камерного, духового, естрадного, народного оркестрів та повні зібрання творів окремих композиторів (Ф. Шопена, М. Лисенка, Б. Лятошинського, О. Яковчука та ін.)

Основну частину нотного фонду складають твори для сольного виконання на фортепіано, струнних, духових, народних інструментів, ноти для хормейстерів і вокалістів. Всі твори розділені за жанрами (сонати, концерти, поліфонічні твори, твори малих форм і т.д.) та рівнем складності (твори для професійного виконання, педагогічний та дитячий репертуар).

Методична література хоча і складає невеликий відсоток у загальному фонді, та її роль переоцінити важко, тому що коледж готує фахівців – виконавців на різних інструментах і в той же час викладачів початкових спеціальних музичних навчальних закладів, тому вивчення предмету «Методика» є обов'язковим. Цей розділ представлений підручниками з методики гри на фортепіано, скрипці, духових та народних інструментах, методичними розробками та рекомендаціями видатних педагогів–музикантів; для студентів відділу «теорія музики» – методиками викладання сольфеджіо, теорії музики, музичної літератури.

У бібліотеці також наявний фонд періодичних видань, серед яких фахові видання: журнал «Музика», «Музична школа» та «Українська музична газета».

Розкриттю фонду та його якісному і ефективному використанню сприяє грамотно організований довідково-бібліографічний апарат бібліотеки, який складається з алфавітного та систематичного каталогів, систематичної картотеки статей та цілої низки музично-тематичних картотек які створені в електронному вигляді.

Хмельницький фаховий музичний коледж з 2000 року носить ім'я славетного українського композитора Владислава Івановича Заремби, тому одним із завдань колективу бібліотеки є пошук відомостей про життя та діяльність митця, популяризація його творчої спадщини.

Оскільки бібліотечний фонд є основою діяльності кожної бібліотеки, значна увага приділяється його формуванню. На сьогоднішній день основним завданням бібліотеки є збереження та змістовне наповнення фонду відповідно до вимог часу.

Важливою є правильна організація руху фонду, яка не порушує його внутрішньої єдності та функціональності. Основною проблемою при формуванні фонду є недостатнє матеріальне забезпечення та мала кількість вітчизняних музичних видань. Найчастіше бібліотека коледжу співпрацює з видавництвами «Музична Україна», Нотне видавництво «Мелосвіт», «НОВА КНИГА».

З розвитком цифрових технологій з'явилась можливість оцифровки фонду, що сприяє його збереженню і надає більш широкий доступ до документів.

Секція 2.

Історія бібліотечної справи в Україні

УДК 027.7:378.4(477.43)НБ ХНУ

Олена Айвазян,
директорка наукової бібліотеки
Оксана Мацей,
заступник директора наукової бібліотеки
Хмельницького національного університету

Історична спадщина університету в стінах книгозбірні

***Анотація.** У статті висвітлено роботу Наукової бібліотеки ХНУ зі збирання та збереження історичних відомостей про університет впродовж усього періоду його існування.*

***Ключові слова:** історія університету, історія бібліотеки, бази даних, репозитарій, краєзнавча робота, біобібліографічна продукція.*

Кожний навчальний заклад має свою неповторну історію. Інформація про нього зберігається в архівах і музеях вишів, різноманітних виданнях, буклетах, але саме бібліотека є тією берегинею та скарбницею інформації, яка по крихтах збирає, аналітично опрацьовує всі відомості про заклад, його історію, акумулює у своїх фондах і базах даних науковий доробок університету, просуває його в сучасне суспільне та наукове середовище і забезпечує збереження для наступних поколінь.

Напередодні ювілею варто відзначити основних збирачів та літописців історії університету, стараннями та наполегливою працею яких були створені музей та перші дві книги з історії вишу: «Перші п'ять років. Становлення та розвиток Технологічного університету Поділля (1962-1967)» і «Кадри для служби сервісу. Становлення та розвиток університету». На основі архівних даних та завдяки співпраці з ветеранами науковцями університету І.Х. Ткачуком та Ю.С. Земським документально відтворено перші 30 років діяльності навчального закладу, його розбудови та розвитку [6]. До створення третьої книги «Хмельницький національний університет. Історія і сучасність» долучилися директор університетського музею П.К. Мельник, голова ради ветеранів ХНУ Є.М. Свіргунець, проректор М.П. Войнаренко, керівники структурних підрозділів, директори інститутів (декани). У книзі відтворено роботу університету 1995-2015рр.: матеріали архіву та сайту вишу про освітні, наукові, спортивні та культурні події у навчальному закладі; розвиток та становлення факультетів і кафедр, науково-дослідної роботи, освітньої, господарської діяльності; вміщено розповіді про «Золотий фонд» та тих особистостей, які творять історію університету, активно сприяють процесу утвердження його як сучасного європейського навчального і наукового закладу [9]. Важливим джерелом історії університету та його підрозділів стало ювілейне видання до 50-річчя університету «Хмельницький національний університет», де зібрано інформацію про історичні перипетії розвитку навчального закладу

від моменту його заснування до часів незалежної України, а також представлена інформація про діяльність провідних науковців, викладачів і відомих випускників ХНУ [10].

Вагомим доповненням до цієї інформації слугували наукові праці професорів історичних наук університету О.П. Григоренка, який, зокрема, неодноразово звертався у своїх працях до історії бібліотеки, та М.П. Олійника, який у розділі «ХНУ: етапи розвитку» ґрунтовно проаналізував історію розвитку нашого вишу у колективній монографії з вищої освіти Хмельницької області із серії книг, присвячених комплексному аналізу педагогічної освіти і науки в Україні за редакцією В.Г. Кременя [1, С. 293]. Зрозуміло, що й адміністрація університету всіляко сприяла цій важливій роботі. Попередній ректор, а нині голова Вченої ради, ветеран навчального закладу, проф. М.Є Скиба, проректори С.Г. Костогриз, В.Г. Каплун, Г.Б. Параска, М.А. Йохна, В.М. Нижник спонукали колег до історичних розвідок, представлення інформації про університет в енциклопедичних виданнях і базах даних. Сьогодні підтримує цю роботу молода команда ректора С.А. Матюха та небайдужі співробітники університету, зокрема працівники кафедр міжнародних відносин та туризму (очолює професор І.Є. Журба) й української філології (завідувач М.М. Торчинський); декан гуманітарного факультету Л.Л. Станіславова та інші.

Говорячи про видання університету, хочеться висловити вдячність працівникам редакційно-видавничого центру та його керівникові доценту В.С. Яремчуку, який стояв у витоків цього підрозділу і донині докладає багато зусиль для представлення наукового доробку викладачів у якісному і конкурентоспроможному вигляді.

Наукова бібліотека Хмельницького національного університету (далі Бібліотека), яка сьогодні разом із навчальним закладом відзначає 60-літній ювілей, впродовж усього періоду сприяла збереженню історичних відомостей про університет. Системного характеру ця робота набула у 1972 році зі створенням у книгозбірні бібліографічного сектору (перший бібліограф з'явився у штаті Бібліотеки у 1969 році), який розпочав роботу з пошуку та систематизації розрізненої інформації за попередні 10 років діяльності навчального закладу і внесення її у відповідну картотеку. За всю історію інформаційно-бібліографічна діяльність книгозбірні пройшла кілька етапів розвитку. Роль бібліографічної роботи постійно зростала, що відобразилося на організаційно-функціональній структурі Бібліотеки [11, С.127]. Вагомий внесок у розвиток бібліографічної діяльності книгозбірні зробила перша завідувачка створеного у 1978 р. інформаційно-бібліографічного відділу С.Ф. Кручко [7, С.14]. Саме за її керівництва удосконалено ведення картотеки з історії університету, яка в подальшому стала основою для створення краєзнавчого фонду Бібліотеки, де максимально повно зібрані видання університету та викладачів за всі роки існування навчального закладу.

Активізації краєзнавчої бібліографії сприяло здобуття незалежності України та впровадження новітніх інформаційних технологій у бібліотечні процеси. З 1992 року із придбанням для Бібліотеки першого ПК розпочалась ера автоматизації нашої книгозбірні. Першочергово до електронного каталогу (далі ЕК) вносились інформація про історію університету та його видання. В ЕК створено рубрику «Хмельницький національний університет», розроблено тематичний рубрикатор, за допомогою якого можна здійснювати пошук інформації про історію та діяльність університету, науковців, наукові праці викладачів і студентів університету тощо.

Автоматизація бібліотечних процесів позитивно вплинула на розвиток бібліографічної діяльності Бібліотеки, значно спростивши пошук тематичної інформації. Це у свою чергу сприяло швидкому та якісному створенню до 30-річчя університету й представленню у 1997 році на сайті книгозбірні перших електронних 12 біобібліографічних покажчиків про діяльність та наукові надбання науковців: Р.І. Сіліна, М.П. Войнаренка, М.Є. Скиби, В.П. Кошеля, О.О. Абрамова, В.І. Бегняк, В.А. Венгржановського, В.Г. Каплуна, В.Д. Косенкова, О.О. Орлова, В.П. Ройзмана, Л.В. Торгової. Електронна форма видань дозволила доповнити ці ресурси у 2004-2005 рр. новою інформацією. Загалом відтоді

вийшло 26 випусків під керівництвом завідувачів інформаційно-бібліографічного відділу, які продовжили справу Слави Кручко, привносячи свої знання і вміння в оптимізацію роботи відділу з краєзнавчою інформацією. Це: А.О. Дишель, під керуванням якої розпочиналася комп'ютеризація, запроваджувалися на той час ще платні послуги з надання доступу до БД та мережі Інтернет, видавалися перші покажчики; Л.К. Хамардюк, яка хоч і недовго очолювала відділ, але посприяла його популяризації серед викладацької та студентської аудиторії; О.М. Бичко, яка вже понад 20 років працює за цим важливим напрямом роботи Бібліотеки, має ґрунтовні знання та навички із сучасного пошуку наукової інформації, створення вебліографічних ресурсів, надання віртуальних довідок та консультацій, організації занять з основ інформаційної культури, передачі власного досвіду у наукових публікаціях, а також зібрання інформації про університет, її організації і представлення у базах даних книгозбірні.

Можливості АБІС сприяли створенню у 2012 році повнотекстової БД «ХНУ у дзеркалі періодичних видань», яка відтворює всі публікації про університет, починаючи з 2001 року. БД періодично поповнюється і сьогодні вже планується бібліографування вебресурсів про навчальний заклад, визначаються критерії відбору та збереження контенту. Важливою складовою створення, організації, розвитку сучасного довідково-бібліографічного апарату Бібліотеки, зокрема й краєзнавчої інформації про університет, є кропітка аналітична робота як інформаційно-бібліографічного відділу, так і працівників усієї книгозбірні.

Особливістю та гордістю будь-якої університетської бібліотеки є зібрання видань викладачів вишу, які зберігаються від часу заснування університету. Найстарішим виданням цього фонду є: Гузь А. Н. Сферические днища, ослабленные отверстиями : монография / А. Н. Гузь, И. С. Чернышенко, К. И. Шнеренко. - К. : Наукова думка, 1970. - 323с., а найстарішим виданням з історії університету - Хмельницький технологический институт бытового обслуживания / авт.-сост. М. П. Войнаренко, под. общ. ред.: Р. И. Силина, Е. М. Свиргунца. – Киев, 1988. – [16] с. Загалом у краєзнавчому фонді зберігається 1716 видань, цінними надбаннями якого є й книги з історії університету (http://library.khmnu.edu.ua/?page_id=2656), видання до ювілеїв, буклети вишу тощо. Першою колекцією краєзнавчого фонду стало зібрання професора ХНУ М.П. Войнаренка - 450 примірників з особистої бібліотеки науковця передали його родичі до книгозбірні університету. Це праці самого Михайла Петровича, наукові праці його учнів, співавторів-науковців з економічних наук, а також інша наукова і довідкова література.

Сучасний науковий доробок викладачів відображається і в повнотекстових БД – «Інституційному репозитарії» та «Електронній бібліотеці», до якої входять і електронні видання викладачів, які не мають паперового аналогу. Варто зазначити, що видання наших науковців з автографами стали важливою частиною фонду рідкісних і цінних видань, термін зберігання яких необмежений.

Отож, Бібліотека забезпечує зберігання важливої частки історичної спадщини університету. З метою популяризації краєзнавчого фонду створює віртуальні виставки видань викладачів та індивідуальні виставки до ювілеїв науковців, презентує їх на ютубі і в соціальних мережах, створює відеопрезентації, видає біобібліографічні покажчики до ювілеїв науковців та університету, науково-практичних конференцій, розміщує інформацію про науковців у довідкових БД, зокрема й у Вікіпедії тощо. До прикладу, на віртуальній виставці до 55-річчя університету «Хмельницький національний університет: через минуле у майбутнє» було представлено 58 видань з його історії. Виставка складалася з шести розділів, представлені книги та документи максимально розкривали історію створення та розвитку навчального закладу, окремо кожного структурного підрозділу, діяльність ректорів університету, наукову роботу вишу тощо. Окремий розділ присвячений діяльності Бібліотеки університету, яка пройшла не простий, але яскравий шлях свого становлення, розвитку,

модернізації, стала однією з найбільших книгозбірень Подільського краю, провідною установою із запровадження сучасних інформаційних технологій.

Історія Бібліотеки є невід'ємною частиною історичної спадщини університету. До ювілеїв книгозбірні видано збірники наукових праць з її історії, проілюстровані графіками, діаграмами, копіями окремих документів, фотоматеріалами. Цінними виданнями є ювілейні буклети про книгозбірню, які відображають різні історичні періоди розвитку, основні напрями діяльності в той чи інший час. 60 років плідної праці дали поштовх для створення архівного фонду книгозбірні, над формуванням якого зараз працює Бібліотека. До фонду увійдуть звіти, плани, наукові аналізи, результати соціологічних досліджень, видання книгозбірні, накази і розпорядження з бібліотечної діяльності, фотоальбоми, стіннівки, відеодокументи, технічні засоби минулих років тощо. Важливим доповненням стане БД «Електронний архів», в якому зберігатимуться й ті документи, яких у фонді Бібліотеки немає, як-от оцифровані перші звіти книгозбірні, що зберігаються в обласному архіві.

Близько 50 відсотків сучасної краєзнавчої діяльності Бібліотеки – це робота з електронними ресурсами, що є досить важливим на сьогоднішній день. При правильній їхній організації, систематизації та ефективній рекламі користувачі матимуть необмежений доступ до краєзнавчої інформації. Тому на сайті книгозбірні збирається інформація з наукового краєзнавства, зокрема створено краєзнавчу БД «Доктори наук, професори Хмельницького національного університету», яка містить інформацію про науковців вишу. Згодом БД може бути використана для розміщення інформації про них як у Вікіпедії та енциклопедіях, так і в місцевих виданнях, зокрема «Календарях знаменних і пам'ятних дат» тощо. Саме ця база даних стала основою корпоративної БД «Науковці Хмельниччини» (http://lib.khmnmu.edu.ua/asp/php_bibliograf_temy1/page_lib.php), яка увібрала інформацію про вчених вишів нашої області, їхній внесок у наукову спадщину України. Наразі Бібліотека стає центром збирання інформації про наукові видання закладів вищої освіти Хмельниччини. У планах збір бібліографічних видань бібліотек університетів нашого краю, адже саме в них акумулюється багато інформації про наукові досягнення та історію університетів.

Значна увага приділяється і дослідженню історії книгозбірень нашого об'єднання – створенню корпоративних БД, які об'єднують наукові досягнення ЗВО Хмельницької області. До прикладу, у збірниках конференцій, матеріалах інформаційного бюлетеня «Бібліотека в освітньому просторі» директорами бібліотек об'єднання Л.В. Дитинник, З.Д. Гоштою, В.С. Прокопчуком, Л.В. Климчук, Л.І. Малиною, А.О. Михайликом опубліковані результати історичних розвідок про бібліотеки ЗВО Хмельниччини [2, 3, 4, 5, 8].

Ще один напрям досліджень стосується вивчення впливу на розвиток бібліотечної справи регіону окремих особистостей. Зокрема, у довіднику ОУНБ, виданому за участі обласного осередку УБА «Постаті бібліотечної плеяди. Директори бібліотек Хмельницької області» (2021р.), розміщено інформацію про кілька поколінь директорів бібліотек об'єднання, визначено їхній внесок у бібліотечну справу Хмельниччини, вплив на зміцнення матеріально-технічної бази книгозбірень, просвітницьку діяльність тощо. Вшановуючи власний внесок фахівців, Бібліотека розмістила інформацію про 72 співробітників у книгах з історії університету та книгозбірні. Інформація про заступників директорів Бібліотеки, її ветеранів Петрицьку Валентину Михайлівну, Степанець Катерину Степанівну, Онищук Тетяну Костянтинівну, Глухеньку Валентину Олексіївну та інших опублікована у збірниках матеріалів конференцій, наукових виданнях тощо. Не секрет, що рушійною силою усіх перетворень книгозбірні та її успішної 60-літньої діяльності є команда професіоналів – працівники Бібліотеки.

Отже, можна із впевненістю сказати, що Наукова бібліотека Хмельницького національного університету не тільки об'єднує у своїх фондах краєзнавчу інформацію, зберігає, розповсюджує та популяризує історичні надбання і наукові досягнення навчального

закладу, але є і осередком корпоративної краєзнавчої діяльності бібліотек закладів вищої освіти області, скарбницею історичної спадщини університету.

Список використаних джерел

1. Вища педагогічна освіта і наука України: історія, сьогодення та перспективи розвитку. Хмельницька область: монографія/ голова ред. ради В.Г.Кремень; редкол. тому : О.М. Завальнюк.– К.:Знання України, 2010.– 447с.
2. Гошта, З. Д. Історія бібліотеки Хмельницького університету управління та права [Текст] / З. Д. Гошта // Сучасні проблеми бібліотечної діяльності у вищих навчальних закладах в контексті переходу до інформаційного суспільства :ХУУП. - 2008. - С.6-7.
3. Дитинник, Л. В. Бібліотека ХГПА: від витоків до сьогодення / Л. В. Дитинник // Бібліотека в освітньому просторі : інформ. бюл. – Хмельницький : ХНУ, 2017. – № 23 : Корпоративна діяльність як засіб підвищення ефективності використання ресурсної бази бібліотек вишів та оптимізація бібліотечної справи. – С. 13 – 24.
4. Климчук, Л. В. Участь бібліотеки Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка у корпоративних проектах [Текст] / Л. В. Климчук // Бібліотека в освітньому просторі :ХНУ. - 2017. - №23 : Корпоративна діяльність як засіб підвищення ефективності використання ресурсної бази бібліотек вишів та оптимізація бібліотечної справи. - С.32-37.
5. Малина, Л. І. Наукова бібліотека Подільського державного аграрно-технічного університету - загальні засади та специфіка роботи [Текст] / Л. І. Малина // Бібліотека в освітньому просторі :ХНУ. - 2007. - №4. - С. 25-28.
6. Перші п'ять років. Становлення та розвиток Технологічного університету Поділля (1962-1967 рр.) [Текст] : зб. документів і матеріалів / упоряд.: І.Х. Ткачук, Ю.С. Земський. - Хмельницький : ТУП, 2002. - 236с.
7. Петрицька, В. М. Колективний портрет бібліотеки університету крізь призму історії [Текст] / В. М. Петрицька // Скарбниця знань університету. (До 40-річчя бібліотеки Технологічного університету Поділля). - 2002. - С.14-15
8. Прокопчук, В. С. Наукова бібліотека Кам'янець-Подільського національного університету ім. І.Огієнка за двадцять років незалежності України: тенденції, проблеми, перспективи [Текст] / В. С. Прокопчук // Бібліотека та сучасні тенденції в інформаційному забезпеченні освітньої, науково-дослідної та інноваційної діяльності вищих навчальних закладів :ХНУ. - 2012. - С.9-17.
9. Хмельницький національний університет: історія і сучасність 1995 - 2015 [Текст]. Кн.3 / упоряд. Є.М. Свіргунець, П.К. Мельник. - Хмельницький : ХНУ, 2017. - 1060 с. : іл. - Присвячується 55-річчю створення університету.
10. Хмельницький національний університет. 50 років розвитку [Текст] / редкол.: М. Є. Скиба [та ін.]. – Київ : Логос Україна, 2012. – 188 с.
11. Шекенева, В. І. Від інформаційної культури до якості освіти: бібліографія в сучасних умовах розвитку університету [Текст] / В. І. Шекенева, О. М. Бичко // Бібліотека університету: витoki та сучасність :ХНУ. - 2012. - С.127-139.

Осіпова Галина Сергіївна,
заступник директора бібліотеки
Ніжинського державного університету
імені Миколи Гоголя

м. Ніжин

**З історії розвитку книгозбірні
Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя:
бібліотека гімназії вищих наук князя Безбородька (1820–1832 рр.)**

Анотація. У статті на базі архівних матеріалів розглянуто ключові моменти історії бібліотеки Ніжинської гімназії вищих наук князя Безбородька перших років: заснування та функціонування, комплектування, формування книжкового зібрання. Хронологічні межі статті охоплюють період від заснування Гімназії вищих наук князя Безбородька в Ніжині з 1805 року до реформування її у Фізико-математичний ліцей у 1832 році.

Ключові слова: Гімназія вищих наук князя Безбородька, бібліотека, історія бібліотечної справи.

**Halyna Osipova,
Deputy Director of the library
Nizhyn Gogol State University
m. Nizhyn**

**FROM THE HISTORY OF THE LIBRARY OF NIZHYN GOGOL STATE UNIVERSITY:
THE LIBRARY OF THE COUNT BEZBORODKO'S GYMNASIUM OF HIGHER
SCIENCES (1820-1832)**

The key issues from the history of the library of the Bezborodko's Nizhyn Gymnasium of Higher Learning in its first years: establishing and functioning, supplying, and depositary formation are analyzed in the article on the basis of archival sources. The article deals with the chronological period between establishing the Bezborodko's Gymnasium of Higher Learning in Nizhyn in 1805 and its reforming into Physics and Mathematics Lyceum in 1832.

Key words: the Bezborodko's Gymnasium of Higher Learning, library, the history of Library Science.

Головним завданням статті є дослідження та комплексний аналіз процесу становлення та розвитку бібліотеки Гімназії вищих наук князя Безбородька. Актуальність цієї розвідки є безсумнівною, адже нині у зв'язку зі зростанням інтересу до зазначеної проблематики, об'єктивного висвітлення історичного процесу, розробка теми походження багатьох колекцій і зібрань є частиною нашої історії. Реконструкція роботи гімназійної бібліотеки є одним із необхідних кроків до розповсюдження інформації про навчальні заклади минулих століть. Тому сьогодні з'явилася потреба в детальному вивченні історії книгозбірні,

відтворенні цілісної картини бібліотечного життя того часу. Вирішення цього завдання є можливим тільки шляхом розширення джерельної бази дослідження, залучення вже виявлених та ще невідомих архівних матеріалів.

Бібліотека імені академіка М. О. Лавровського Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя – одна з найдавніших науково-освітніх бібліотек Лівобережної України, яку було започатковано 1820 року разом із відкриттям у Ніжині Гімназії вищих наук князя Безбородька.

29 липня 1805 року імператор Олександр I підписав указ про заснування в Ніжині Гімназії вищих наук. Ініціаторами заснування закладу стали брати Олександр та Ілля Безбородьки, вихідці з відомого українського шляхетського роду Безбородьків. На той час канцлер Російської імперії князь Олександр Безбородько за заповітом виділив кошти на створення «богоугодного заведення», а його молодший брат, граф Ілля Безбородько, який став виконавцем заповіту, визначив просвітницький профіль та місце розташування закладу. «Быть по сему, а Училищу именоваться Гимназией высших наук Князя Безбородко», – власноручна резолюція Олександра I на документі [10]. На жаль, І. Безбородько не довжив до відкриття Гімназії. Він помер у Санкт-Петербурзі 3 червня 1815 р., назавжди увічнивши ім'я своє «как его великое дело, пользу которого надолго, навсегда, не перестанет ощущать Малороссия» [16, с.157]. У графа не було синів, лише дві дочки. Одна з них була дружиною князя А. Лобанова-Ростовського, інша – графа Г. Кушелева. В останнього подружжя народився син Олександр, який став найближчим спадкоємцем графа І. Безбородька по жіночій лінії. Пізніше йому «повелено было именованым Высочайшим указом называться впредь графом Кушелевым-Безбородко, во уважение к отличному служению покойного князя Безбородко, на пользу и славу Отечества всю жизнь посвятившего, дабы знаменитая заслугами фамилия сея с кончиною последнего из рода не угасла, но, паки обновясь, пребыла навсегда в незабвенной памяти российского дворянства» [13, с. 7].

Майже одразу після указу про заснування Гімназії розпочалася підготовка «плану утворення цього училища». Уперше згадку про бібліотеку Гімназії знаходимо в "Записці", поданій І. А. Безбородьком на ім'я Міністра Народної освіти 20 серпня 1805 року, коли розроблявся загальний план спорудження будівлі. Потрібно було отримати негайну відповідь на багато запитань, які хвилювали графа Безбородька, з-поміж яких, зокрема, і питання бібліотеки. «План для построения одного дома для Гимназии высших наук на коликое число учеников и учителей, библиотеки, также для услуги будет ли востребован от меня, или мне доставится, и в какую величину и какое расположение, буде положено будет сочинить план всему оному строению...» [9, с.12]. Тож від самого початку, як свідчить документ, передбачалася і наявність бібліотеки, як необхідного атрибуту навчального закладу і, як самостійної, важливої для освіти і науки установи.

Зазначимо, що концепція Гімназії вищих наук розроблялася протягом п'ятнадцяти років, починаючи від «короткого накреслення» професора Афанасія Стойковича із зауваженнями ректора Харківського університету Івана Рижького. Перед Харківським імператорським університетом було поставлено завдання забезпечити навчальний процес для Ніжинської гімназії та підготувати необхідний план і штат, особливо наголошуючи «на виконанні з усією точністю волі благодійника». Розробити план для навчання в Ніжині взявся професор Афанасій Стойкович. 13 жовтня 1805 року він подав до училищного Комітету Харківського університету розроблений план і штат Гімназії вищих наук князя Безбородька [5]. І хоча проєкт Стойковича так і не було реалізовано, але треба зазначити, що він містив досить цікаві міркування і щодо майбутньої бібліотеки Гімназії та засвідчив обізнаність автора проєкту з основною літературою з гуманітарних та точних наук. На думку Стойковича: «Что для Нежинской гимназии нужна Библиотека, то не оспоримо. Но здесь спрашивается какая именно Библиотека долженствует быть в оной и вообще во всех гимназиях. Все зависит от удобоупотребительности самых книг. Книги, которыя только для

великолепия покупаются, и в публичных других библиотеках могут занимать место, суть весьма хороши и добрые, но не полезные для Гимназии. Цена Гимназической Библиотеки не зависит от множества и редкости книг, как то в других библиотеках, но от удобоупотребительности и соответствования их предназначаемой их цели» [8, с. 404]. Отже, бібліотеці від самого початку відводилася важлива роль та значення в житті Гімназії, від правильного росту і функціонування якої значною мірою залежала успішність викладацької та наукової діяльності персоналу.

Класична енциклопедична освіта гімназистів вимагала ознайомлення з багатьма науками, котрі не були забезпечені необхідною навчальною літературою [15, с. 133–137]. Як зазначалося в Статуті § 9 «Учебные пособия Гимназии составляют: 1) Библиотека, подаренная Почетным Попечителем, состоящая из 2 500 томов отборных сочинений. По открытии же Гимназии нужные учебные пособия будут постепенно приумножаемы на определенную для сего в штат особую сумму. Гимназии дозволяется завести и типографию для печатания книг на общих основаниях цензуры» [17, с. 211]. Штатна сума на придбання літератури для бібліотеки становила 2 000 рублів на рік [23, с. 1]. Отже, наріжний камінь у формуванні фонду бібліотеки був закладений першим Почесним Попечителем Гімназії графом Олександром Григоровичем Кушельовим-Безбородьком, який приніс у «дар сему заведенію библиотеку, состоящую из 2 500 томов отборных изданий» [11, с. 293]. Саме з цього дарунка і почала формуватися бібліотека Гімназії вищих наук, що стала основою бібліотеки навчального закладу. Це була добре підібрана колекція літератури з усіх галузей знань, необхідних для навчального процесу в Гімназії. Ядро книгозбірні складала унікальні європейські видання XVII–XVIII ст. з історії, філософії, богослів'я, мистецтв, юриспруденції, політики, дипломатії, логіки, фізико-математичних наук, природознавства. Перлиною зібрання були видання творів французьких енциклопедистів та просвітників, багатотомні енциклопедії. Колекція містила 382 назви в 1877 томах [5, с. 90]. У цьому контексті потрібно згадати, що О. Г. Кушельову-Безбородьку, внучатому племіннику канцлера, перейшла у спадок і одна з найбагатших картинних галерей Петербурга та велика родинна бібліотека, фундамент якої заклав один із найзаможніших вельмож свого часу – канцлер уряду періоду російської імператриці [Катерини II](#) Олександр Андрійович Безбородько. Сучасники залишили свідчення про значущість бібліотеки графа О. А. Безбородька, ставлячи її в один ряд з такими відомими книжковими зібраннями, як бібліотеки Кочубея, Юсупова, Уварова, Воронцова. На жаль, ні каталогів, ні описів тієї бібліотеки не збереглося, але, безперечно, це була велика і рідкісна колекція, що відповідала масштабам особистості її власника. І наразі у Музеї рідкісної книги бібліотеки зберігаються унікальні видання, які свого часу були подаровані О. А. Безбородьку. Зокрема, «Ода на рождение Его Императорского Высочества великого князя Михаила Павловича. 1798 года генваря 28 дня» (СПб., 1798). На книзі автора «Оди» Г. Р. Державіна напис такого змісту: «Его светлости милостивому Государю Александру Андреевичу Безбородко от сочинителя». До нашого часу дійшли дарчі примірники О. А. Безбородьку від засновника Московського університету й Петербурзької академії мистецтв І. І. Шувалова «Объявление о публичных учениях, в Императорском Московском Университете и в обеих гимназиях оного преподаваемых, с 17 Августа 1793 года по 26 Июня 1794 года» (М., 1793) та М. И. Скиадана «Слово о причинах и действиях страстей душевных, также о способе умерять и укрощать оныя для благополучной и спокойной жизни...» (М., 1794).

Окрім книг Олександра Безбородька, до зібрання бібліотеки увійшли і книги з бібліотеки Іллі Андрійовича Безбородька. Це вдалося встановити завдяки монограмі, зображеній на книгах, які до цього часу зберігаються у книгозбірні університету. На ній присутні три літери – «С. І. В.», які в перекладі означали: «Граф Ілля Андрійович Безбородько» (де «С» - «comes», «comte», що в перекладі з лат. і фр. – «граф»). Є всі підстави вважати, що ця монограма належить саме Іллі Андрійовичу Безбородьку. Цей висновок

підтверджує і виявлення аналогічних монограм на іменному посуді графа І. А. Безбородька [14, с. 29].

Наразі невідомо, коли бібліотека була перевезена до Ніжина, але достовірним є те, що в проханні О. Г. Кушельова-Безбородька від 14 червня 1818 року на ім'я государя з докладним описом усього зробленого з приводу заснування в Ніжині Гімназії вищих наук серед іншого вказується і бібліотека покійного князя Безбородька [9, с.21]. І за спогадами Нестора Кукольника, це було, найімовірніше, ще до відкриття Гімназії. «Статут нової Гімназії був написаний ще 1819 року, але розгляд його, з невідомих мені причин, вельми сповільнився. Нове пожертвування графа Олександра Григоровича, який приніс в дар Безбородьковій гімназії добірну бібліотеку в 2 500 томів, як ніби нагадувало про проєкт і слугувало приводом до найвищого рескрипту від 19 квітня 1820 року» [3, с. 15]. Тож бібліотечний фонд став формуватися ще до офіційного відкриття Гімназії, адже О. Г. Кушельов-Безбородько чудово розумів, що без добре укомплектованої бібліотеки не вдасться забезпечити якісне навчання, оскільки, неможливо «досягти найвищого ступеня досконалості» [21].

1821 року, після раптової смерті першого директора Гімназії В. Г. Кукольника, до фондів увійшла частина його особистої бібліотеки. За дорученням матері викладач латинської мови Платон Кукольник звернувся до Правління закладу з листом, написаним вишуканим епістолярним стилем початку ХІХ ст.: «Ревнуя усердию благотворителей рода человеческого, пишет он в правление, а основавших и старающихся усовершенствовать в малорусском крае гимназию высших наук, при образовании коей отец мой истощал все свои усилия и которой я сам желаю посвятить себя на службу, осмеливаюсь предложить в дар принадлежащее мне собрание отборных классических сочинений, состоящее из 500 томов. Я осмеливаюсь ласкать себя надеждою, что хотя приношение моё не может равняться с бесчисленными пожертвованиями господина почётного попечителя, коего усердию, щедроте и попечениям о благе сего заведения едва ли найдутся примеры не только в империи, но и во всей вселенной; но снисходительное правительство не отринет моей дани, которую я, по силе возможности своей, предлагаю, и примет оную с тем человеколюбием и благосклонностью, с какими Отец небесный принял от бедной вдовицы два лепта» [19]. Це була цінна колекція, яка складалася з 506 томів (251 назва) з різних галузей знань: філософії, географії та топографії, історії, правознавства, словесності, богослів'я, політики, сільського господарства і технології, військового мистецтва [22].

Зазначимо, що відкриття Гімназії стало визначною подією для Ніжина, на той час значному економічному та торговельному центрі Лівобережної України. Гімназія вищих наук та його бібліотека з перших днів свого існування стали об'єктом благодійності представників різних соціальних верств населення. Від жителів міста стали надходити у дарунок книги, багато – з дарчими написами. На книзі «Мнения нравоучительные на разные случаи, с правилами и рассуждениями господина графа Оксенштирна» (М., 1792) є такий напис: «Сию книгу подарил в Гимназию Высших наук князя Безбородко Нежинский купец Спиридонов». Таких книг з дарчими написами в бібліотеці декілька сотень. Книжкові дари, котрі надходили до бібліотеки від приватних осіб несуть із собою уявлення про самого дарувальника та про те, якими книгами користувалися викладачі та студенти даного навчального закладу. Наразі ці раритети зберігаються у книгозбірні, завдяки яким навічно залишаться в історії імена ніжинських доброчинців [7].

Зауважимо, що з ХVІІ ст. в Ніжині існувала потужна грецька купецька грамада, яка була відома широкими торгівельними зв'язками не тільки в Україні та Росії, але й у Європі та на Близькому Сході. Маючи достатні капітали, греки збудували в Ніжині декілька церков, при яких існували церковне братство, шпиталь та школа. На початку ХІХ ст. за ініціативою мецената-купця Стефана Кириловича Буби (Бубаса) грецька школа була перетворена на Грецьке Олександрівське училище, при якому було започатковано кількісно невелику, але

дуже цінну бібліотеку. Саме в дар від грека Ніколаса Зосими надійшло до бібліотеки Гімназії двадцять грецьких книг. Серед них: Грецька абетка, Початкові правила грецької мови, Нова повна практична граматики та інші [20]. Безумовно, ці книги були придатними для навчання, адже з-поміж великого кола дисциплін, які вивчали гімназисти, були мови і словесності, серед яких – російська, латинська, грецька, французька, німецька. Для досконалого засвоєння їх гімназисти читали, перекладали й аналізували на заняттях першоджерела.

Надзвичайно цінний подарунок Гімназії з нагоди відкриття зробив уродженець Ніжина, видатний вітчизняний мореплавець і вчений Ю. Ф. Лисянський, який надіслав до гімназійної бібліотеки два примірники своєї книги про першу російську навколосвітню подорож, здійснену ним разом з І. Ф. Крузенштерном у 1803–1806 рр. Пізніше, у 1824–1827 роках, Юрій Федорович надіслав до бібліотеки Гімназії комплект малюнків і карт, зроблених ним під час навколосвітньої подорожі. У бібліотеці зберігаються подаровані ним книги: «Движение флотов» Джона Клерка (СПб., 1803), переклад з англійської мови Ю. Лисянського, з автографом його брата Івана Федоровича; «Путешествие вокруг света в 1803–1806 годах, по повелению его Императорскаго Величества Александра Перваго, на корабле Нева, под начальством флота капитан-лейтенанта, ныне капитана 1-го ранга и кавалера Юрия Лисянскаго» (СПб., 1812); «Собрание карт и рисунков, принадлежащих к Путешествию флота капитана 1-го ранга и кавалера Юрия Лисянскаго на корабле «Нева»» (СПб., 1812).

Водночас Гімназії дуже важко було розпочинати свою діяльність, не маючи необхідних для викладання посібників. Детальний виклад про розвиток бібліотеки залишив професор слов'янської філології М. О. Лавровський: «относительно учебных пособий Правление сознается в их недостаточности как по недавнему началу учения, по дальнему расстоянию от Петербурга, где они покупаются, так и «по самой необретаемости в отпечатании по некоторым предметам знаний, в коих уроки будут преподаваться письменно» [5, с.18].

Перегляд архівних матеріалів дає змогу відтворити деякі важливі факти з історії бібліотеки та можливість простежити формування книжкового зібрання бібліотеки. Наразі відомо, що з 1820 по 1829 рік до бібліотеки надійшло 3 668 томів, з яких від приватних осіб передано 3 507 томів, від уряду – усього 161 том [2]. Наведені факти переконливо свідчать, що поповнення книжкових фондів відбувалося безсистемно, мало випадковий характер і залежало переважно від добровільних пожертвувань, котрі були важливим джерелом комплектування бібліотеки в перші роки її існування.

У цьому контексті потрібно зауважити, що основним джерелом комплектування бібліотеки Гімназії вищих наук князя Безбородька була централізована закупівля книг за рекомендацією Міністерства духовних справ та народної освіти (з 1824 р. – Міністерства народної освіти) Російської імперії. Сума на утримання книгозбірні була недостатньою. Відчувалася гостра нестача коштів, що негативно відбивалося на комплектуванні книжкових фондів. Гімназія була позбавлена можливості своєчасно і в необхідній кількості купувати поточну наукову літературу та періодичні видання. Істотно стримували процес поповнення бібліотеки цензурні обмеження в галузі народної освіти, що існували в Російській імперії.

Незважаючи на це, у Гімназії панував дух книги, творчості, знань. Допитливі юнаки постійно відчували потребу в читанні. Фундаментальна (професорська) бібліотека не зовсім задовольняла їх. Виховані в кращих традиціях поваги до книги, читання, творчості, науки, гімназисти у складчину розпочали формувати приватну бібліотеку шляхом придбання книг, журналів за власні кошти. Завідував цією приватною бібліотекою Микола Гоголь. Він вимагав від своїх товаришів дбайливого ставлення до книг, перевіряв руки перед тим, як видати книгу [4, с.197]. М. В. Гоголь уже в зрілі роки, ознайомившись з найбільшими бібліотеками Російської імперії та за кордоном, захоплено згадував «про величезну кількість і цінність книг Ніжинської Гімназії» [6, с. 110].

Як було прийнято на той час, бібліотека Гімназії формувалася та розвивалася як фундаментальна (основна, професорська) та «подвижна» (з навчальних книг, що продавалися учням). Архівні документи свідчать, що навчальні посібники були у завідуванні інспектора Гімназії, який отримував їх від бібліотекаря основної бібліотеки. Виходячи з визнання бібліотеки цілком самостійним науково-допоміжним закладом, призначеним «для поширення науки, освіти», статут висував вимоги, щоб бібліотекар обирався зборами тільки з числа ординарних професорів, а його помічники – з ад'юнктів або магістрів [1, с. 149].

Нагадаємо, що управління бібліотекою, згідно з першим Статутом, до 1835 року доручалося лише професорам. За незначну надбавку до зарплати або зовсім без доплати на них покладалася велика відповідальність за збереження книг і організацію роботи бібліотеки. Авторитетні вчені, які розуміли роль і значення бібліотеки в діяльності Гімназії, з різним ступенем успішності організовували роботу бібліотеки. Водночас праця бібліотекаря була додатковим навантаженням для викладачів, не вистачало кваліфікованого бібліотекаря, який зміг би зайнятися каталогізацією, продумати внутрішню структуру розміщення бібліотечного фонду.

У перші роки існування Гімназії вищих наук книжковим зібранням закладу опікувалися: з 6 листопада 1821 року по 1 липня 1822 року обов'язки першого бібліотекаря безоплатно виконував старший професор математичних і природничих наук Казимир Варфоломійович Шапалинський (1786–?); з 1 липня 1822 р. по 14 березня 1824 р. – професор французької словесності Іван Якович Ландражин; з 21 березня 1825 р. по 8 серпня 1831 р. – Август Іванович Аман; з 27 лютого 1831 р. по 1833 р. – професор природничих наук Микита Федорович Соловійов. Його помічником був призначений учитель французької мови Яків Клавдійович Воаргард. Кожен з них, у міру своїх сил і знань, доклав зусиль до її розвитку й цим самим посприяв становленню бібліотеки [12].

Підбиваючи підсумки, потрібно зазначити, що бібліотека Ніжинської гімназії мала важливе значення, насамперед вона акумулювала досвід людської думки. Приватні пожертвування та дари, що надходили до книгозбірні протягом усього її існування, зробили великий внесок у становлення та наповнення бібліотеки. Та наразі зібрання бібліотеки імені академіка М. О. Лавровського Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя становлять цінну джерельну базу для вивчення не лише історії бібліотечної справи, а й вітчизняної книжкової культури та освіти.

Список використаних джерел

1. Балкова И. В. История библиотечного дела: курс лекций / И. В. Балкова. – Москва: Пашков дом, 2013. – 415 с.
2. ВДАЧОН. (Відділ державного архіву Чернігівської області в м. Ніжині), ф. 1104, оп. 1, спр. 31, арк. 1–5.
3. Кукольник Н. Лицей князя Безбородко / Н. Кукольник // Лицей князя Безбородко. – Санкт-Петербург, 1859. – С. 9–24.
4. [Кулиш П. А.] Несколько черт для биографии Николая Васильевича Гоголя // Отечественные записки. – 1852. – № 4. – Отд. VIII. – С. 189–201.
5. Лавровский Н. А. Гимназия высших наук кн. Безбородко в Нежине (1820– 1832) / Н. А. Лавровский. – Киев: Тип. М. П. Фрица, 1879. – 158 с.
6. Ленченко Н., Литвиненко Л. Етапи розвитку і становлення бібліотеки Ніжинського педагогічного інституту / Н. Ленченко, Л. Литвиненко // Нові технології навчання. – Київ, 1996. – Вип. 16. – С. 109–118.
7. Литвиненко Л. На відстані часу. Іван Орлай і бібліотека (до 240-річчя від дня народження) /Л. Литвиненко // Альма Матер. – 2011. – Травень. – С. 6.

8. Маслійчук В. Л. Проект Ніжинської гімназії вищих наук професора Афанасія Стойковича 1805 року / В. Л. Маслійчук // Дриновський збірник. – 2016. – Т. 9. – С. 392–412. – Режим доступу: <https://periodicals.karazin.ua/drinov/article/view/13214/12478> (дата звернення: 25.10.2022).
9. Михальський Е. Н., Самойленко Г. В. Основание Гимназии высших наук князя Безбородко в Нежине / Е. Н. Михальський, Г. В. Самойленко // Література та культура Полісся. – Ніжин, 1990. – Вип. 1. Ніжинська вища школа (1820–1990). – С. 6–35.
10. О заведении в Нежине Гимназии высших наук Князя Безбородко // Полное собрание законов Российской империи. – Санкт-Петербург, 1830. – Т. 28. – С. 1144.
11. Об учреждении в Нежине Гимназии высших наук князя Безбородко // Журнал Департамента народного просвещения. – 1821. – № 7. – С. 290–300.
12. Осіпова Г. С. Бібліотекарі Ніжинської вищої школи (1820–1840 рр.) / Г. С. Осіпова. – Ніжин: Видавець ПП Лисенко М.М., 2021. – Вип.1.– 42 с. – (Імена в історії бібліотеки).
13. Петухов Е. В. Гимназия высших наук кн. Безбородко в Нежине. 1820–1832 (к 75-летию со дня основания): ист. очерк / Е. В. Петухов // Известия Историко-филологического института князя Безбородко в Нежине. – Нежин, 1895. – Т. XV. – С. 1–64.
14. Решетнева А. Тайна одной монограммы / А. Решетнева // Порцеляна. – 2017. – № 2. – С. 28–32.
15. Сребницкий А. И. Материалы для биографии Н. В. Гоголя из Архива Гимназии высших наук / А. И. Сребницкий. – Киев, 1902. – 141 с.
16. Толбин В. Граф И. А. Безбородко / В. Толбин // Гимназия высших наук и Лицей князя Безбородко. – Санкт-Петербург, 1881. – С. 154–157.
17. Устав Гимназии высших наук князя Безбородко // Дополнение к сборнику постановлений по Министерству народного просвещения, 1803–1864. – Санкт-Петербург, 1867. – С. 208–226.
18. ЦДІАК України (Центральний державний історичний архів України, м. Київ), ф. 2162, оп. 1, спр. 2, арк. 10.
19. ЦДІАК України, ф. 2162, оп. 1, спр. 267, арк. 5–5 зв.
20. ЦДІАК України, ф. 2162, оп. 1, спр. 336, арк. 26 зв.–27.
21. ЦДІАК України, ф. 2162, оп. 1, спр. 365, арк. 17.
22. ЦДІАК України, ф. 2162, оп. 1, спр. 336, арк. 6–13.
23. Штаты и приложения // Дополнение. к сборнику постановлений по Министерству народного просвещения, 1803–1864. – Санкт-Петербург, 1867. – С.1–9.

Надія СІНИЦЯ,
учена секретарка Хмельницької ОУНБ

м. Хмельницький

Становлення Хмельницької ОУНБ як науково-методичного центру (1966-1970 роки)

У 1966 році наказом Міністерства культури УРСР № 5 «Про заходи поліпшення діяльності обласних бібліотек Української РСР» обласним бібліотекам було надано статус наукового і методичного центру для бібліотек області, затверджено типовий статут і примірну структуру обласної бібліотеки.

Хмельницькій обласній бібліотеці було надано статус наукової, що значно розширило її функції і змінило структуру. Вона була визначена координаційним центром бібліотек усіх систем і відомств області. Згідно із Статутом бібліотека носила назву «Хмельницька Державна обласна бібліотека ім. М. Островського».

Наприкінці 1966 року було розпочато перехід бібліотеки на нову структуру, створено ряд відділів і секторів, затверджено посади у кожному відділі. Про це свідчить наказ бібліотеки № 389 від 25 грудня 1966 року, де показана розгорнута структура бібліотеки, вказано всі посади бібліотеки з прізвищами призначених (окрім технічного персоналу).

Структура була затверджена, але кадрів не вистачало. У той час штати та фінансування надавались і затверджувались Міністерством культури. Перехід Хмельницької ОУНБ на нову структуру, як і її становлення як наукової бібліотеки, відбулися протягом 1967-1970 років.

Це співпало з закінченням капітального ремонту та добудовою 2-го поверху бібліотеки. У 1967 році було введено в експлуатацію нове приміщення бібліотеки. Площа бібліотеки збільшилась на 2500 кв. м. Матеріальна база і приміщення для відділів було підготовлено. Готувались кадрові резерви. На працівників, які пропонувались на нові посади готувались розгорнуті характеристики, кандидатури обговорювались у колективі, а потім подавались на розгляд колегії управління культури.

Директор бібліотеки Р. Нагорна підготувала пояснювальну записку на ім'я начальника управління культури М. Возняка з проханням звернутись до Міністерства культури про виділення додаткових одиниць та коштів на їх утримання.

Такий лист було підготовлено. У ньому містилось прохання зважити на потреби бібліотеки і виділити на 1969 рік штатні одиниці 4-х завідуючих відділами. Крім того заступник голови облвиконкому обласної ради звернувся до Міністерства про виділення додаткових одиниць бібліотекарів та технічного персоналу, запевнивши, що фінансове забезпечення виділених додаткових одиниць у поточному році буде здійснюватись за рахунок обласного бюджету.

На кінець 1969 року у бібліотеці працювало 49 чол. З них 36 бібліотечних працівників та 13 чол. технічного персоналу. Це був злагоджений, творчий, високофаховий колектив. З 36 бібліотечних працівників 26 мали вищу бібліотечну освіту: Московський бібліотечний інститут - 1, Ленінградський бібліотечний інститут – 3, Харківський бібліотечний інститут - 21; 6 працівників мали вищу педагогічну освіту, 1- вищу сільськогосподарську; 3 - середню спеціальну (бібліотечну) освіту.

Стаж бібліотечної роботи понад 20 років мали 6 чол., понад 10 років -14; до 10 років - 5; до 3-х років -11.

У зв'язку з наданням обласній бібліотеці статусу наукового і методичного центру для бібліотек області, значно активізувалась методична робота.

У 1964 та 1967 роках проведено обласні з'їзди бібліотечних працівників області [1].

Зросла кількість виїздів у бібліотеки області. Тільки за 1966 рік працівники бібліотеки були у відрядженнях з метою надання методичної і практичної допомоги, вивченні кращого досвіду, підготовки до проведення та участі у семінарах (584 людино-дні). Найбільше - методисти, головні бібліотекарі: Гусько В. П. - 94 робочих дні, методист Боровська Л. П. - 81, головний бібліотекар Щуприган І. М. - 76, методист Бойко В. М. - 51. Залучались до перевірок та надання допомоги і працівники інших відділів: бібліографи Ярова (Петрицька) В. М. - 51 день, Шпилько Р. Ф. -16 днів, Макарова (Буяновська) Г. К. - 19 днів; Макарова Н. П. (обсл.) - 19 днів; Цикрович М. В. (обробка) - 13, Гальчевська В. М. (компл.) - 12 та працівники інших відділів [2].

Тільки за травень згідно з наказами директора №№ 21-32 у відрядження були направлені 20 чол. загальною кількістю 93 людино-дні. Тобто в середньому один відряджений працівник перебував у бібліотеках районів 4.7 робочих днів.

Крім штатних працівників до перевірок і вивчення досвіду залучались позаштатні методисти - досвідчені фахівці районних, зональних бібліотек області - Янушкевич Д. А., Рожановський М. М. та ін.

Для надання практичної допомоги Волочиській районній бібліотеці в підготовці до республіканського семінару у Волочиськ з 18 березня був командирований позаштатний методист бібліотеки Янушкевич Д. А. строком на 3 дні (Наказ № 15а від 18 березня 1966р.). У Янушкевича був власний фотоапарат, він умів фотографувати та робити гарні світлини, тому для ознайомлення з кращими зразками обладнання та оформлення бібліотеки після капітального ремонту Янушкевича Д.А. як позаштатного методиста було командировано в бібліотеки Риги з 10 по 16 грудня 1966 року (Наказ № 86 від 9 грудня 1966 року).

Позаштатний методист бібліотеки Рожановський М. М. був відряджений з 20 по 21 липня у Волочиськ для фотографування наочної агітації для Міністерства культури УРСР (Наказ № 48 від 19 липня 1966р.).

Чимало було відряджень у бібліотеки інших областей на семінари, конференції, у складі республіканських робочих груп з фронтальних (комплексних) перевірок бібліотек України. Так, згідно з наказом № 40 по Хмельницькій ОУНБ ім. М. Островського, з наказом ОУК від 16 травня 1969 року завідувач відділом абонементу Єфремова О. П. була командирована з 20 по 29 травня у Вінницьку область; завідуючий методичним відділом Леонов В. І. на підставі листа Міністерства культури УРСР з 21 по 30 вересня - у Дніпропетровську область; старший бібліограф Верестюк В. Т. і бібліограф Маценко (Вирвич) Н. І. з 8 по 13 вересня брали участь у взаємоперевірці бібліотек Львівської області (Наказ № 92).

Працівники бібліотеки виїжджали у райони в складі бригад обкому КП України (Наказ № 40 від 16.05.69) - Макарова Н. у Хмельницький р-н, Цикрович М. у Городоцький.

У 1967 році на базі районних бібліотек області проходив міжобласний семінар завідуючих районними бібліотеками Житомирської і Хмельницької областей.

Велика увага приділялась впровадженню кращого передового досвіду. Науково-методичний відділ розробив Поради з організації занять у школах передового досвіду, готував Зведений план видань «З досвіду роботи бібліотек області».

Особлива увага приділялась науковим дослідженням. Було розроблено Перспективний план науково-дослідної роботи працівників Хмельницької Державної обласної бібліотеки імені М. Островського в галузі бібліотекознавства і бібліографії на 1968-1970 роки, було створено робочі групи, визначено керівників груп [2].

Темами дослідження були:

1. Організація бібліотечного обслуговування населення в м. Кам'янець-Подільський (1968-1969 рр.); керівник - Шуприган І. М.
2. Формування і використання книжкового фонду сільської бібліотеки (1968-1970); керівник - Нагорна Р. В.
3. Вивчення інтересів і запитів читачів (1968-1970); керівник - Гусько В. П.
4. Інформаційна робота районної бібліотеки (1968-1970); керівник Шпилько Р. Ф.

За підсумками роботи за 1968 рік за змістовне організаційне керівництво бібліотеками, надання методичної допомоги в упорядкуванні мережі бібліотек, високі показники у роботі на Дошку пошани обласного управління культури було занесено заступника директора бібліотеки В. П. Гусько.

У 1969 році проходив республіканський огляд методичної роботи обласних бібліотек. Бібліотека активно включилась у цей огляд. На місцях проходили регіональні, районні огляди методичної роботи. Питання «Робота бібліотек та участь бібліотек області у республіканському огляді методичної роботи» розглядалось на колегії обласного управління культури.

У січні 1969 року було створено раду при директорі (Наказ №2-б від 8 січня), науково-методичну раду, методичну комісію з каталогів і картотек (Наказ №3-а від 6 січня), підготовлено наказ «Про посилення організаційно-методичного керівництва і надання практичної допомоги бібліотекам області у виконанні поставлених завдань», яким затверджено з найбільш досвідчених працівників склад кураторів, за якими закріпили райони (Наказ №12 від 7 лютого 1969 року). Крім того, цим наказом було створено методичні групи по окремих напрямках роботи.

Завідуючий науково-методичним відділом В. І. Леонов у жовтні 1969 року був учасником Всесоюзної наради завідуючих науково-методичними відділами обласних бібліотек у Москві.

Важливим питанням, над яким працювали бібліотеки області, як і всієї республіки, було упорядкування мережі бібліотек, формування фондів, забезпечення науково-методичної роботи. З 29 травня по 5 червня у Херсонській ОУНБ проходив республіканський семінар-практикум щодо упорядкування мережі бібліотек, у роботі якої брала участь головний бібліотекар з координації бібліотек всіх систем і відомств Хотовицька В. М.

На цьому семінарі були визначені завдання, відповідно до прийнятого у травні 1969 р. «Положення про порядок організації масових бібліотек в Українській РСР». У Положенні визначались умови відкриття бібліотек, визначались територіальні принципи, у сільських радах, де було кілька бібліотек, визначалась центральна державна бібліотека як координуючий методичний центр [3]. До речі, це питання є актуальним сьогодні в умовах діяльності бібліотек в об'єднаних територіальних громадах.

На початок 1970 року в області діяло 2280 бібліотек різних типів, з яких 1186 бібліотек системи Міністерства культури УРСР.

З них: обласних - 2 /для дорослих і дітей/;

районних - 20;

міських - 24;

дитячих - 39;

сільських - 1101, серед них 15 дитячих;

профспілкових - 133;

відомчих - 25;

громадських - 7;

шкільних - 902;

вищих та середніх навчальних закладів - 27.

Окрім того, діяв 381 пункт нестационарного обслуговування, тому питання організації координації бібліотек було важливим.

Велика допомога приділялась підвищенню кадрів. За рік бібліотекою проведено 7 обласних семінарів для бібліотечних працівників, 3 обласних наради, 2 практикуми, 2 науково-практичні конференції, 21 районний семінар. Підготовлено 11 назв методично-бібліографічних матеріалів, зокрема 6 - з досвіду роботи бібліотек області.

При обласній бібліотеці були організовані місячні курси підвищення кваліфікації сільських бібліотекарів, які не мали спеціальної освіти, на яких за рік пройшли навчання 176 завідуючих сільськими бібліотеками.

Активізувалась робота науково-методичної ради бібліотеки. На її засіданнях розглядались важливі питання:

- посилення організаційно-методичного керівництва і надання практичної допомоги бібліотекам області;
- підвищення фахового рівня працівників ОУНБ;
- організація роботи місячних курсів підвищення кваліфікації сільських бібліотекарів;
- стан використання МБА;
- стан організації нестационарних форм бібліотечного обслуговування;
- організація роботи з упорядкування та подальшого розвитку мережі бібліотек;
- про впровадження в практику кращого досвіду бібліотек України та області.

Виходячи з цих завдань, було здійснено 105 виїздів у бібліотеки, перевірено роботу 321 бібліотеки. Матеріали про роботу перевірених бібліотек заслуховувались на раді обласного управління культури, бюро обкому партії, президії обкому профспілки працівників культури, методичній та міжвідомчій раді.

Тому не випадково науково-методичний відділ Хмельницької ОУНБ став переможцем республіканського огляду методичної роботи обласних бібліотек.

Перші три роки діяльності бібліотеки як наукової установи заклали фундамент для подальшого її розвитку.

Окремого дослідження потребує науково-бібліографічна робота бібліотеки.

За велику пророблену у 1970 р. роботу бібліотеку нагороджено Ленінською ювілейною почесною грамотою ЦК КПРС, присвоєно звання «Бібліотека відмінної роботи».

Список використаних джерел

1. Синиця Н. М. Перший з'їзд бібліотекарів Хмельниччини з погляду сучасності / Н. М. Синиця // Хмельницькі краєзнавчі студії : науково-краєзн. зб. / Нац. спілка краєзнавців України; Хмельниц. обл. орг. Нац. сп. краєзнавців України; Центр дослідж. історії Поділля та ін. – Хмельницький : Стрихар А. М., 2021. – Вип. 32.– С. 32 – 37. – Бібліогр. в кінці ст. <http://ftounb.ounb.km.ua:8080/jspui/bitstream/123456789/526/1/Khmelnyski%20kraieznavchi%20studii.pdf>
2. Інформаційний звіт про роботу Хмельницької державної обласної бібліотеки ім. М. Островського за 1969 рік.- Хмельницький, Машинопис - 1970 - 92 с.з дод.
3. Дубровіна Л.А., Онищенко О.С. Бібліотечна справа в Україні в ХХ столітті. [текст]-/ Л.А.Дубровіна, О.С. Онищенко.- К., 2009.- с.415.

Тетяна Баланюк,
головна бібліотекарка,
Наукової бібліотеки
Хмельницького національного університету

Робота Наукової бібліотеки Хмельницького національного університету під час воєнного стану

***Анотація.** У статті висвітлено напрями роботи наукової бібліотеки Хмельницького національного університету від початку вторгнення російських військ на територію України.*

***Ключові слова:** воєнний стан, наукова бібліотека, волонтерська діяльність, дистанційне обслуговування, віртуальні послуги.*

З початком повномасштабного російського вторгнення на територію України працівники бібліотек, використовуючи свої знання, вміння та навички, міцно тримають інформаційний фронт. Зокрема, Наукова бібліотека Хмельницького національного університету (далі бібліотека) ні на день не припиняла забезпечення широкого загалу користувачів достовірною інформацією через вебсайт книгозбірні та соціальні мережі. У березні була відновлена робота всіх структурних підрозділів з обслуговування читачів. Фахівці бібліотеки розпочали створення літопису «Бібліотека під час російсько-української війни», що дасть у майбутньому можливість відновити перебіг воєнних місяців бібліотечного життя, дізнатись, як перелаштував роботу колектив книгозбірні.

Хмельницький, як й інші міста України, переживає ракетні обстріли, але попри це місто є тиловим, куди прибувають із прифронтових територій тисячі вимушених переселенців. Тож разом з університетом співробітники бібліотеки долучилися до волонтерського руху Хмельниччини, надаючи допомогу тимчасово переміщеним особам, займалися плетінням маскувальних сіток для військових потреб, виготовленням подушок та матраців, розвантаженням та сортуванням гуманітарної допомоги, організацією збору продуктів харчування та речей першої необхідності, закупівлею миючих засобів та засобів гігієни, надавали допомогу переселенцям з пошуку тимчасового житла. Окремі члени колективу безкоштовно надавали тимчасовий притулок сім'ям, постраждалим від обстрілів, у себе вдома; сприяли у проведенню занять з дітьми-біженцями у навчальному просторі «Vektor», формували гуманітарну допомогу для України під час перебування у евакуації в Німеччині.

У кожної людини в цей складний і тривожний час є можливість спробувати свої сили заради допомоги бійцям, які боронять кордони України. Зокрема, родина головної бібліотекарки за власні кошти придбала кілька комплектів військового обмундирування і передала їх до військової частини; члени колективу книгозбірні неодноразово здійснювали донорську допомогу для порятунку поранених бійців та мирних людей, постраждалих від обстрілів; долучалися до курсів домедичної допомоги за протоколами НАТО, які проходили на базі університету; брали участь у заняттях із використання стрілецької зброї.

Особливої актуальності з початком повномасштабної війни набув захист інформаційного простору, боротьби з фейками, дезінформацією та кіберзагрозами у віртуальному вимірі. Зважаючи на це, працівники сектору електронної бібліотеки стали членами Інтернет-Військ України [1]. Професійно застосовуючи свої вміння орієнтуватися в інформаційному потоці, працювати з інформацією, критично її оцінювати, використовуючи

різноманітні інформаційні ресурси, вони активно сприяли і сприяють розповсюдженню правдивої інформації про війну в Україні.

Колектив бібліотеки долучився також до онлайн-професійного спілкування зі шведськими колегами під час вебінару «Швеція – Україна: співпраця у воєнний час», організованому Національною бібліотекою України ім. Ярослава Мудрого та ВГО «Українська бібліотечна асоціація»; брав участь у Шевченківському і антивоєнному форумі, який відбувся до 208-ої річниці від дня народження поета, разом зі Студентським літературним театром ХНУ «Глорія», кафедрою української філології, кафедрою слов'янської філології ГПФ та обласним об'єднанням Всеукраїнського товариства «Просвіта» ім. Тараса Шевченка, а також у XXV Всеукраїнській науково-практичній конференції «Короленківські читання 2022» за темою «Бібліотеки, архіви, музеї в умовах війни», організованій Міністерством культури та інформаційної політики України, Харківською державною науковою бібліотекою імені В.Г. Короленка, Харківською державною академією культури, Харківським обласним відділенням (філією) ВГО «Українська бібліотечна асоціація» [2].

Бібліотека завжди намагається бути ближче до свого користувача, їй належить важлива роль в інформаційній підтримці освітньої та наукової діяльності університету. Свою роботу книгозбірня продовжує й під час війни, забезпечуючи доступ читачів до бібліотечних ресурсів, сервісів та послуг, які надаються в дистанційному режимі. До існуючих традиційних віртуальних послуг та ресурсів, як-от віртуальна довідка, систематизація за УДК, МБА та ЕДД, перевірка на плагіат, інституційний репозитарій, електронна бібліотека, електронний каталог та ін., додалися нові. До прикладу, додано сервіс «Онлайн-консультант» задля зручності спілкування з віддаленими користувачами та швидкого реагування на їхні запити; проведення культурно-просвітницьких заходів перейшло в онлайн-режим за допомогою програм для організації та підтримки відеозв'язку ZOOM, Google Meet, Skype. Комунікація з віддаленими користувачами підтримується постійно, завдяки всім доступним засобам зв'язку: електронній пошті, онлайн-чату, бібліотечному сайту, соціальній мережі «Фейсбук», телефонному зв'язку. Зокрема, на сайті бібліотеки та в соціальній мережі «Фейсбук» розміщено інформацію про нові надходження до фонду, різноманітні заходи та події, електронні презентації та відеоролики, ресурси та послуги бібліотеки, зміни графіку роботи, безкоштовні світові інформаційні ресурси для науковців. Цього року бібліотека отримала можливість забезпечити доступ академічної спільноти Хмельницького національного університету до колекцій понад 500 провідних бібліотек Європи та США за допомогою домовленостей, запроваджених SCONUL (Асоціація бібліотек університетів Великобританії), за допомогою системи міжбібліотечного абонементу RapidILL, котра є одним із продуктів Clarivate (зокрема її частини ExLibris), які компанія надала українським інституціям на знак підтримки України в російсько-українській війні [3].

Задля розвитку стресостійкості студентської молоді та допомоги їм у подоланні складних життєвих обставин у бібліотеці Психологічною службою ХНУ була проведена серія тренінгів, під час яких присутні отримали професійні рекомендації провідних психологів щодо профілактики та відновлення психічного та фізичного здоров'я у стресовому та постстресовому стані.

Отже, працівники бібліотеки, як і весь український народ, стали до бою, наполегливо працюючи, зберігаючи свої фонди в безпеці, забезпечуючи користувачам цілодобовий доступ до інформаційних ресурсів та віртуальних баз даних, сучасних сервісів та платформ відеозв'язку, беручи активну участь у волонтерській діяльності задля скорішої перемоги України над ворогом.

Список використаних джерел

1. Міністерство культури та інформполітики запрошує кожного приєднуватись до Інтернет Війська України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://mkp.gov.ua/news/6947.html>. – Назва з екрана.
2. Вебінар «Швеція – Україна: співпраця у воєнний час», 17 червня 2022 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://ula.org.ua/konferentsii-seminary-treninhy/seminary/icalrepeat.detail/2022/06/17/3546/-/vebinar-shvetsiia-ukraina-spivpratsia-u-voiennyi-chas-17-cherwnia-2022-r-vidbudetsya>. – Назва з екрана.
3. Наукова бібліотека ХНУ отримала доступ до платформи RapidILL. – Режим доступу: <https://khmnu.edu.ua/naukova-biblioteka-hnu-otrymala-dostup-do-platformy-rapidill%ef%bf%bc>. – Назва з екрана.

УДК 027.53:004.087:002.1(086):004.738.1(477.43)

Валентина Маковська,
заступник директора з наукової
роботи та інформатизації обласної
універсальної наукової бібліотеки,
м. Хмельницький

ORCID ID 0000-0002-7611-1116

Електронна бібліотека та колекції документів на сайті Хмельницької ОУНБ

***Анотація.** Розглянуто питання формування електронної бібліотеки та колекцій як сучасного інформаційного ресурсу ОУНБ. Акцентовано увагу на етапах створення і вдосконалення електронної бібліотеки на базі краєзнавчого фонду. Визначено перспективи розвитку обласної наукової бібліотеки.*

***Ключові слова:** електронна бібліотека, електронна колекція документів, обласна універсальна наукова бібліотека.*

Сучасне суспільство неможливо уявити без інформаційних технологій, інтенсивний розвиток яких зумовив формування нової культурної реальності. Інформатизація, що привела до нового стану соціуму, викликана першочерговим розвитком сфери виробництва інформації і знань; створенням технологічних умов переробки, перетворення, генерації нової інформації, умов доступності інформації на будь-якому носії, в будь-який час, у будь-якому місці; стимулюванням упровадження інформаційної техніки і технологій у соціокультурну сферу. Розширення цифрової комунікаційної інфраструктури, технології великих даних, ресурсні бази даних, пошукові системи, соціальні мережі, вебсервіси дозволяють моделювати економічні і соціальні процеси і безпосередньо впливати на них [2]. Бібліотека ж залишається однією з комунікативних структур суспільства, бо в усі часи сприймається гарантом цивілізованого суспільства, ознакою освіченості та культури.

Сьогодні Хмельницька ОУНБ (далі – бібліотека) виступає як комунікаційна структура, діяльність якої має документно-комунікаційну сутність, пов'язану з документальними фондами, ресурсами, системою інформаційного сервісу, а також вона є базовою соціально-комунікативною структурою, яка концентрує комунікаційну культуру суспільства і забезпечує комунікаційні процеси з використанням документів, інформації і знань.

Оскільки бібліотека – це систематизована колекція джерел інформації та подібних ресурсів, то основною діяльністю установи є забезпечення повного, якісного і оперативного бібліотечно-бібліографічного та інформаційного обслуговування користувачів згідно з їхніми інформаційними запитами на основі широкого доступу до усіх інформаційних джерел бібліотеки за традиційними та новими технологіями. Тому, враховуючи зміни сьогодення, бібліотека змінює свою стратегію: від володіння інформаційними ресурсами до організації оперативного доступу до них. У цьому напрямку здійснюється напрацювання нових бібліотечно-інформаційних продуктів та розширення переліку послуг. Бібліотека створює комунікацію з користувачем за допомогою інформаційного інструментарію, зокрема, забезпечує доступ користувачів до електронних баз (колекцій) даних (бібліографічних та повнотекстових) через офіційний вебсайт бібліотеки [6].

Теоретичні основи створення електронних колекцій в бібліотеках вивчали Е. Захарова, О. Захарова, Л. Коновал, Н. Прилуцька, В. Резніченко, В. Шейко, Я. Шрайберг та інші. Під «електронною колекцією» зазначені дослідники розуміють систематизовану сукупність цифрових інформаційних ресурсів, об'єднаних за певним критерієм.

В епоху інформаційних комунікацій, коли відбувається процес забезпечення доступу до інформації, завдання бібліотеки полягає в тому, щоб одночасно продовжувати збір та накопичення традиційних бібліотечних ресурсів і задовольняти інформаційні потреби традиційних читачів, а також максимально освоювати новітні інформаційні ресурси та відповідати на запити «цифрового» покоління. Адже сучасний користувач бібліотеки – це людина медіасвіту, споживач інформаційних комунікацій, якими є Інтернет-ресурси.

Проведений працівниками бібліотеки аналіз запитів користувачів свідчить про їх зростаючі потреби у доступі до електронних документів, формування колекцій яких стало одним із стратегічним завдань Хмельницької обласної універсальної наукової бібліотеки [1].

Важливою складовою створення нових комунікацій в бібліотеці є наявність сайту, бо це доступ до новітніх технологій, ресурсів Інтернету та зв'язку в соціальних мережах, який поєднує віртуальний світ і бібліотеку. Відвідування сайту віртуальними користувачами значно розширює простір бібліотеки та є інструментом інформування користувачів про структуру, навігацію, допомагає визначити локації заходів, що проводяться як в бібліотеці, так і за її межами [3]. Сайт бібліотеки є її повноцінним відображенням у світовому інформаційному цифровому просторі. Він створює не тільки інформаційний комфорт, але й нову якість обслуговування, вирішує проблему ефективного використання наявних інформаційних ресурсів [4] (Рис.1).

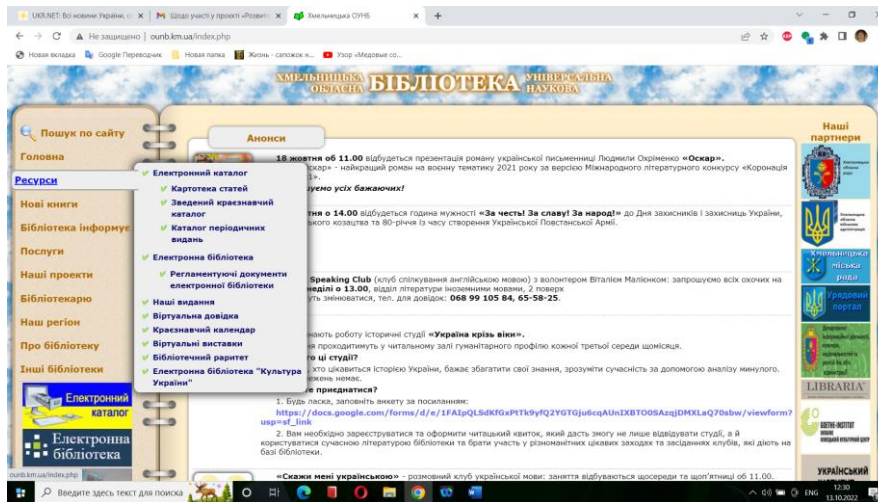

Рисунок 1. Скриншот головної сторінки сайту Хмельницької ОУНБ

За допомогою даного сайту здійснюється пошування до основних колекцій документів бібліотеки: електронного каталогу, віртуальних виставок та презентацій, електронної бібліотечної газети, віртуальної довідки та електронної бібліотеки.

Електронний каталог бібліотеки (Рис.2) - це сучасна і гнучка форма електронного пошуку

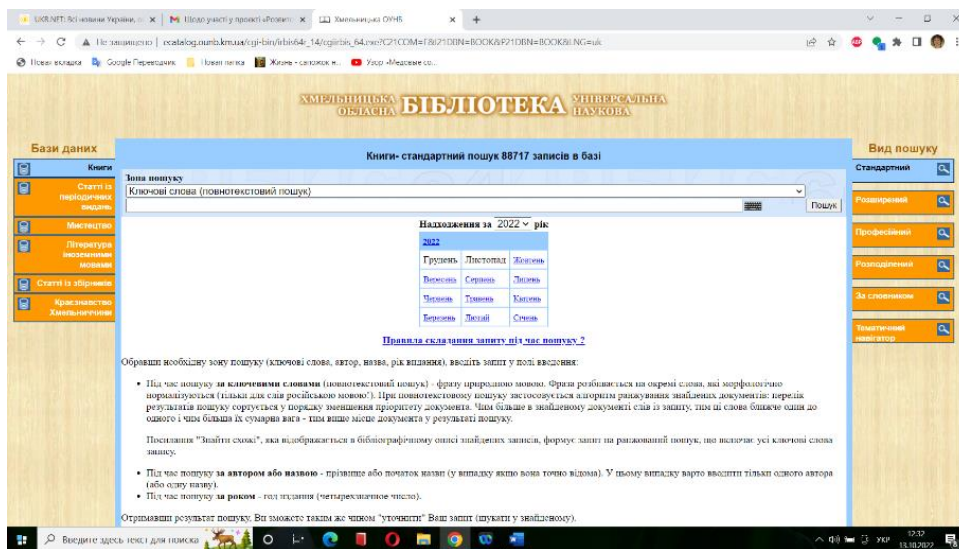

Рисунок 2. Скриншот розділу «Ресурси»

інформації про видання. Він являє собою систематизовану базу даних бібліографічних записів на всі види документів бібліотечного фонду (паперові, електронні, аудіо, відео), яка надана в розпорядження користувачів, доступна цілодобово через Інтернет та, що головне, оновлюється у реальному часі. На сьогодні ЕК налічує 269191 запис. Він поєднує функції традиційних (алфавітного, систематичного, предметного, топографічного) карткових каталогів і картотек бібліотеки, забезпечує якісний, оперативний, багатоаспектний пошук інформації і надає її у зручній для користувача формі: перегляд результатів пошуку на екрані монітора, представлення у роздрукованому вигляді як список документів або шляхом збереження як електронний документ на будь-який вид електронного носія інформації.

Використовуючи Базу даних Електронного каталогу, читачі можуть здійснювати простий, розширений, професійний, розподілений пошук інформації, використовувати тематичний навігатор та динамічні словники баз даних, з можливістю отримання списку термінів словника з подальшим пошуком за вибраними термінами пошуку «за словником».

Віртуальні виставки і презентації (Рис.3.), створені бібліотекою, дають можливість

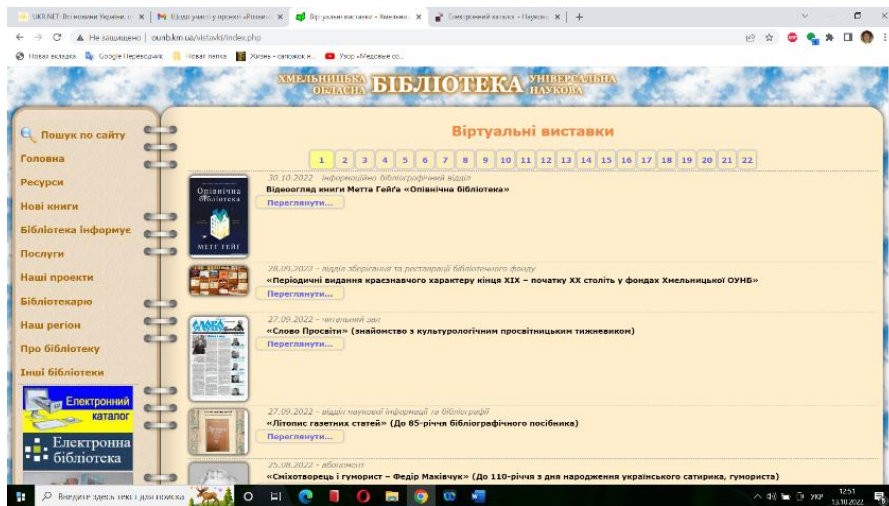

Рисунок 3. Скриншот розділу «Віртуальні виставки»

розкрити фонд через публічну демонстрацію в мережі Інтернет за допомогою засобів вебтехнологій. Перевагою віртуальних виставок є необмеженість існування в часі та просторі, можливість розмістити текстову інформацію, графічне, аудіо або відеозображення документів, включених в експозицію.

Невід'ємною частиною вебсайту бібліотеки є **віртуальна довідкова служба «Віртуальна довідка»**. Це – можливість отримати інформацію про наявність у фонді необхідного видання, підібрати тематичний список літератури та інші види бібліотечних послуг, які надаються широкому колу користувачів.

Створення електронної бібліотечної (Рис.4.) газети і розповсюдження її серед користувачів

http://ounb.km.ua/vidanya/2019/Bibliotechnyi%20biuleten_2019_1_4.pdf

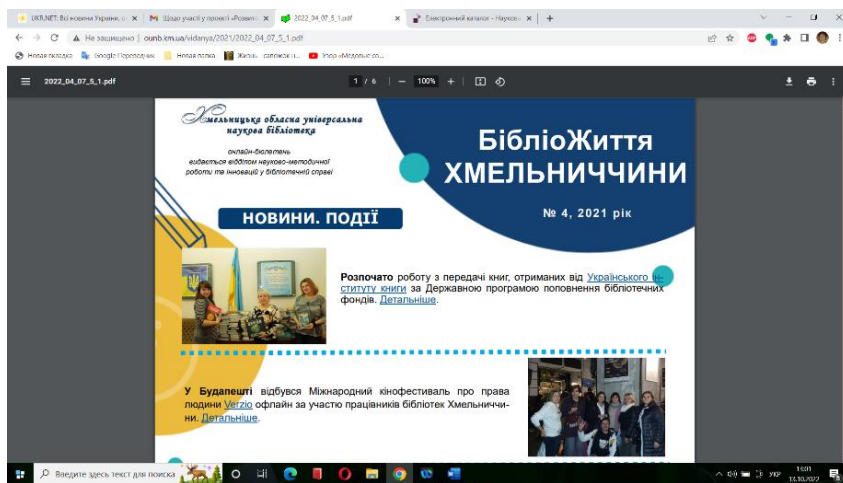

Рисунок 4. Скриншот електронної газети «БібліоЖиття Хмельниччини»

– це ще один спосіб інформаційного обслуговування, інформування і презентації бібліотечної діяльності за допомогою інформаційно-комунікаційних технологій.

Обласні універсальні наукові бібліотеки – активні учасники процесу формування єдиного інформаційного простору нашої країни.

Хмельницька обласна універсальна наукова бібліотека - основний фондоутримувач краєзнавчих видань в області. Оцифрування власних краєзнавчих, дореволюційних, малотиражних видань розпочалося у 2004 році. Відповідно до наказу Мінкультури від 25.05.2016 № 360 з 2016 року бібліотека долучилася до формування Зведеного каталогу оцифрованих видань. До 2017 року у бібліотеці було сформовано значний масив оцифрованих документів. З метою організації сучасного способу доступу до оцифрованих видань бібліотеки і наявності необхідних ресурсів був створений **вебсайт «Електронна бібліотека Хмельницької ОУНБ»** (Рис.5.) (<http://ft-ounb.ounb.km.ua:8080/>), який функціонує на основі вільного програмного забезпечення DSpace.

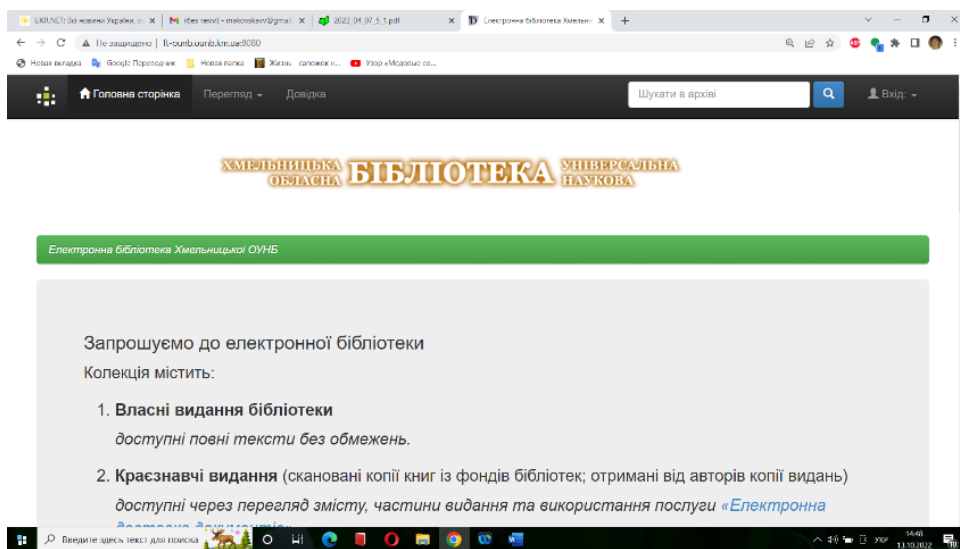

Рисунок 5. Скриншот головної сторінки сайту «Електронна бібліотека Хмельницької ОУНБ»

Дана платформа є найпоширенішою системою у світі, яка забезпечує довгострокове зберігання цифрових матеріалів. Тематичний склад ресурсів представлено двома колекціями: «Власні видання бібліотеки» і «Краєзнавчі видання». Формування колекцій здійснюється на основі фондів редакційно-видавничого відділу та існуючих ресурсів інших структурних підрозділів бібліотеки у відповідності до прийнятих у бібліотеці Положення і Плану розвитку електронної бібліотеки. Каталогізація здійснюється у відповідності до міжнародних та державних стандартів. Організовано зв'язок електронного каталогу бібліотеки з електронною бібліотекою через гіперпосилання на зовнішній ресурс.

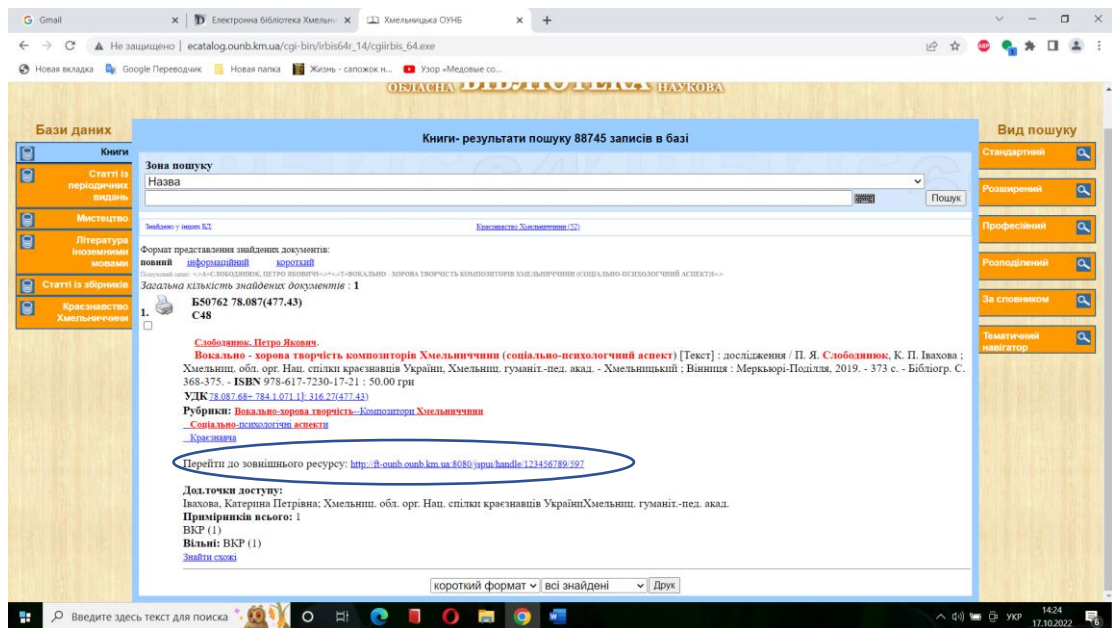

Рисунок 6 Скриншот із розділу «Електронний каталог» із гіперпосиланням на повний текст книги в електронній бібліотеці

Метаінформація та інтерфейсні модулі зберігаються на спеціальному сервері бібліотеки.

Доступність бібліотеки з будь-якого комп'ютера, підключеного до всесвітньої мережі, в перспективі приведе до поширення краєзнавчих досліджень і знань, що було однією з основних цілей створення даної колекції. У найближчому майбутньому в електронній бібліотеці планується розширення інструментів пошуку та роботи з обраними виданнями. Буде продовжена оцифровка і завантаження книг та періодики, пов'язаних з сучасною Хмельниччиною, у зв'язку з чим прогнозується зростання числа користувачів і звернень до ресурсів бібліотеки.

Функціонування бібліотеки – це завжди відображення стану інформаційного середовища і відповідь на його нові запити [5]. Але хочеться підкреслити, що незалежно від часів і суспільних устроїв, основними завданнями діяльності бібліотек як соціокультурної структури було і залишається збирання, упорядкування, зберігання знань та інформації на всіх носіях і з усіх каналів інформації. А головним завданням залишається обслуговування всіма наявними в бібліотеці джерелами та технологічними можливостями.

Список використаних джерел

1. Дистанційне інформаційно-бібліотечне обслуговування користувачів: нові форми та методи : підсумки за матеріалами обл.. анкет. [електрон. ресурс] : сайт «Хмельницька обласна універсальна наукова бібліотека» / — Текст. дані. — Режим доступу: http://ounb.km.ua/biblio/soc/2021_12_2_1.pdf (дата звернення: 10.10.2022). — Назва з екрана.
2. Ільганаєва В. О. Місія бібліотеки в комунікаційному просторі сучасності //Бібліотека ВУЗа на новому етапі розвитку соціальних комунікацій: матеріали междунар. науч.-практ. конф., Днепропетровск. – 2010. – С. 22-23.

3. Заяць З. Бібліотечний простір: трансформація та організація в сучасному вимірі [Електронний ресурс]:– Режим доступу: <https://www.slideshare.net/Libnadvirna/ss-214701695> (дата звернення: 01.10.2022). – Назва з екрана.
4. Резніченко В. А., Захарова О. В., Захарова Е. Г. Електронні бібліотеки : інформаційні ресурси та сервіси // Проблеми програмування. – 2005. - № 4. - С. 60–72. URL: <http://dspace.nbu.gov.ua/handle/123456789/1374> (дата звернення: 01.10.2022).
5. Трачук Л. Електронні бібліотеки та колекції документів на сайтах обласних універсальних наукових бібліотек України // Вісник Книжкової палати. - 2015. - № 7. - С. 33–36.
6. Хмельницька обласна універсальна наукова бібліотека [електрон. ресурс]/ Електрон. дані. – Хмельницький, 2002 – 2022 – Режим доступу : <http://ounb.km.ua/index.php>. – Назва з екрана. – Дата перегляду : 15.10.2022

УДК 027.7(477.43)ПДУ(091)

Артур Михайлик,
доцент кафедри права, професійної та соціально-гуманітарної освіти
закладу вищої освіти «Подільський державний університет»,
м. Кам'янець-Подільський

Бібліотека Кам'янець-Подільського сільськогосподарського інституту в міжвоєнний період: віхи історії

***Анотація.** Розвідку присвячено історії наукової бібліотеки Закладу вищої освіти «Подільський державний університет», особливостям її функціонування в міжвоєнний період, коли після поразки Національно-демократичної революції 1917 – 1921 рр. Україна була окупована Червоною Армією і перебувала в складі новоутвореного Радянського Союзу. Основна увага приділяється соціально-політичному життю в Радянській Україні та його впливу на бібліотечні справи.*

***Ключові слова:** Поділля, Радянська Україна, бібліотека, книга.*

Вагомий внесок у вивчення історії бібліотечної справи в Кам'янці-Подільському зроблено М.М. Басром, С.В. Бачинським, А.О. Копиловим, О.М. Завальнюком, М.І. Алещенком, Л.В. Баженовим, В.С. Прокопчуком, А.Г. Філінюком, В.А. Нестеренком та ін. [1].

1921 р. на базі Кам'янець-Подільського українського державного університету, заснованого в період Української революції, було утворено два окремі виші: Інститут народної освіти і Сільськогосподарський інститут. Того ж таки 1921 р. сільськогосподарському інституту було передано ряд будівель колишньої Подільської духовної семінарії, яку було закрито більшовицьким урядом, зокрема й головна будівля семінарії, де відбувалися заняття, знаходилися адміністрація навчального закладу і бібліотека (тепер – перший корпус ЗВО «ПДУ», вул. Шевченка, 13).

За логікою, наявні там книги мали б перейти у власність Кам'янець-Подільського сільськогосподарського інституту та закласти основу його бібліотеки, оскільки сільськогосподарський факультет окремої книгарні не мав. Тим більше, фонд семінарської

читальні складали книги не тільки богословського спрямування, але й аграрного також. Однак зараз у бібліотеці ЗВО «ПДУ» немає жодної книги з печаткою семінарської книгарні. Ймовірно, всі наявні там книги були вилучені органами ВЧК як «неблагонадійні» та такі, що аж ніяк не відповідали комуністичній ідеології. Більшість з них зараз зберігається у бібліотеці Кам'янець-Подільського державного історичного музею-заповідника та фонді рідкісної книги КПНУ імені Івана Огієнка.

Отже, після відкриття інституту однією з проблем, які повстали перед освітнім закладом, був брак книг, зокрема сільськогосподарського спрямування. Фактично, інститутська бібліотека, як і у випадку з Кам'янець-Подільським державним українським університетом, почала формуватися «на рівному місці» [2, с.8].

Щоправда, до її фондів було передано також частину книг з університетської книгарні. Це були видання, отримані, в тому числі, від окремих шкільних бібліотек краю, Університету Св. Володимира, Наукового товариства імені Тараса Шевченка у Львові тощо [3, с.17].

Це вплинуло на наповнення книгозбірні, оскільки основний акцент робився на книги і документи з рослинництва, землеробства, тваринництва, ветеринарної медицини тощо. Присутні у фонді книги з інших галузей науки складають скоріше виняток.

Діяльність книгозбірні сільськогосподарського інституту, як і всіх інших у Радянській Україні, напругу залежала від ідеологічного тиску з боку партійних і державних органів влади. Відразу після окупації України нова влада почала масово вилучати з бібліотек ті видання, які вважала ідеологічно невірними та небезпечними для себе. Партійні органи уважно стежили за відповідністю ідейного змісту книг комуністичному світогляду, в іншому випадку книги вилучалися і знищувалися.

21 травня 1921 р. голова Головополітпросвіти надіслав до подільської губполітпросвіти телеграму, в якій виявив занепокоєння щодо отриманої інформації, згідно з якою «бібліотеки Поділля переповнені монархічною та антирадянською літературою». Давалася вказівка негайно створити трійку з представників губкому, губполітпросвіти та губвидаву для вилучення вказаної літератури з обігу і про виконання негайно доповісти телеграфом. У звіті Вінницької окрполітпросвіти «Про підсумки політосвітньої роботи до 10-річчя Жовтня» зазначалося, що станом на 1927 р. фонди бібліотек вичищені на 95 %. Чистку планувалося завершити 1928 р. [4, с. 469]. Зауважимо, ретельна перевірка всієї літератури на «благонадійність» та чистка від «шкідливих та антирадянських» книг тривала протягом всього досліджуваного періоду і не обмежувалася в СРСР тільки міжвоєнним часом.

Так, у вересні 1922 р. відділ Кам'янець-Подільського ДПУ вилучив 874 примірники «контрреволюційних» книг, журналів, періодичних видань з бібліотеки місцевого Інституту народної освіти. Такі ж чистки відбувалися тут і наступні роки. У Вінницькому українському педагогічному технікумі із 400 перевірених книг працівникам ДПУ не сподобалося 76. У Бердичівському педтехнікумі 1934 р. було вилучено праці Дорошенка, Ярославенка, Загули, Слісаренка, Карпенка, Беха та ін. [5, с. 81].

Така «фільтрація» книг не обмежувалася лише українськими бібліотеками. Вона провадилася також у видавництвах та книготоргівельній мережі. Для цього в кінці 1920 р. при Наркоматі освіти УСРР був створений вже згадуваний вище спеціальний орган – Головополітпросвіта, який займався агітаційною політико-освітньою роботою, а також відповідав за цензуру друку [6, арк. 118]. Загалом управління провадило свою роботу секретно, в тісному контакті з відділом воєнно-політичної цензури ДПУ. З 1922 р. координувала та направляла діяльність обох структур спеціально створена комісія для боротьби з дрібнобуржуазною ідеологією при ЦК КП(б)У, до складу якої обов'язково мав входити голова ДПУ республіки [7, арк. 181].

Для контролювання всіх культурних каналів з травня 1922 р. було запроваджено цензуру видовищ, під яку підпадали будь-які публічні зібрання, вистави, інші масові збори, а

1923 р. почав діяти Головний репертуарний комітет (Головрепартком). Вже на середину 1920-х років в Україні без санкцій секретаріату ЦК КП(б)У не міг вийти друком жодний журнал чи газета [6, арк. 58].

Влада всіляко тиснула на тих викладачів, які рекомендували студентам заборонену літературу. Викладача української мови та всесвітньої літератури Житомирського учительського інституту В. К. Омельченко переслідували за поради читати твори В. Винниченка, М. Вороного, О. Олеся та П. Куліша; викладача української літератури А. П. Супруновича – за «контрреволюційного» Остапа Вишню; викладача Вінницького педінституту Цетльонка – за пораду студентству читати «шкідливий контрреволюційний» підручник Гуревича «Теорія Радянського господарства» [5, с. 81].

26 серпня 1926 р. вийшла постанова ЦК КП(б)У «Про стан преси на Україні», в якій зазначалося, що «книга відіграє велику роль у будівництві соціалізму і є зброєю освіти багатомільйонних народних мас». Після цієї постанови спостерігається збільшення друку масової літератури. Насамперед, це ленінська, антирелігійна, професійна, кооперативна, військова, соціально-політична, економічна, правова, книги з точних наук, прикладних знань, сільського господарства тощо. Втім, тираж більшості таких видань не перевищував 10 тис. примірників [8, с. 29].

У 1930-х роках вилучення книг з книготорговельної мережі набуло гігантських масштабів. Будь-яка згадка, бодай на одній сторінці, про «ворога народу», який ще вчора належав до партійної еліти і проповідував з високої трибуни про переваги диктатури пролетаріату, автоматично відносила таку книгу до розряду заборонених. Про таку людину заборонялося навіть згадувати, ніби її ніколи не існувало. В архівах України знайдемо багато справ, де вміщено довжелезні списки таких видань [10, арк. 7].

Сталінський тоталітаризм вступив у фазу свого розквіту. Зважаючи на це, Кам'янець-Подільський сільськогосподарський інститут було оголошено гніздом контрреволюціонерів – націоналістів й 1935 р. він припинив своє існування. Наявні у бібліотеці книги були частково знищені, а частково передані іншим навчальним закладам та державним установам.

Примітки:

1. Баєр М.М. *Підсумки будівництва Кам'янець-Подільського Сільськогосподарського Інституту та перспективи його розвитку*. Кам'янець на Поділлі: Друкарня ім. Леніна, 1927, 22 с.; Бачинський С. Розвій агрономічних наук. *Наш шлях*. – 1919. – 18,21,25 грудня; Копилов А.О., Завальнюк О.М. Кам'янець-Подільський український університет: від ідеї заснування до ліквідації (1917 – 1921 рр.). *Український історичний журнал*. 1999. № 4, С.41–50; Завальнюк О.М. *Українська еліта і творення національної університетської освіти: фундатори і будівничі (1917 – 1920 рр.)*. Кам'янець-Подільський: Абетка-Нова, 2005, 496 с.; Алещенко М.І. Бабанін В.В., Бендера М.І. *Кам'янець-Подільський сільськогосподарський факультет*. Кам'янець-Подільський: Оіюм, 1994, 226 с.; Баженов Л.В. *Alma mater подільського краєзнавства (Місто Кам'янець-Подільський – центр історичної регіоналістики ХІХ – початку ХХІ ст.)*. Кам'янець-Подільський: Оіюм, 2005, 416 с.; Прокопчук В.С., Філінюк А.Г. *Бібліотека Кам'янець-Подільського національного університету: роки становлення й розквіту: історичний нарис*. Кам'янець-Подільський: Аксіома, 2009, 284 с.: іл.; Нестеренко В.А. *Злочин проти розуму і совісті: репресій сталінізму проти української інтелігенції та Церкви на Поділлі*. Кам'янець-Подільський: ПП «Медобори-2006», 2013, 104 с.
2. Копилов С.А. *Бібліотека Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка: від заснування до сьогодення. Наукові праці Кам'янець-Подільського*

- національного університету імені Івана Огієнка. Кам'янець-Подільський: Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2015, Вип. 4, С. 7-11.
3. Прокопчук В.С., Філінюк А.Г. *Бібліотека Кам'янець-Подільського національного університету: роки становлення й розквіту: історичний нарис*. Кам'янець-Подільський: Аксіома, 2009, 284 с.: іл.
 4. Олійник М. П. Культурно-освітня політика більшовиків на Поділлі в роки НЕПу (1921 – 1928). *Вісник Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Історичні науки*. Кам'янець-Подільський: Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2018, Вип. 11, С. 462–475.
 5. Комарницький О. Б. Бібліотеки і студентство педагогічних навчальних закладів Правобережної України у 1920 – 1930-х рр. *Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Історичні науки*. Кам'янець-Подільський: Кам'янець-Подільського національний університет імені Івана Огієнка, 2015, С. 77 – 83.
 6. Центральний державний архів громадських об'єднань України (далі – ЦДАГОУ). Ф. 1. Оп. 6. Спр. 7.
 7. ЦДАГОУ. Ф. 1. Оп. 20. Спр. 1453.
 8. Левчук О. М. *Книгоспілка: Становлення кооперативного книговидання в Україні*. Київ: Наук. думка, 1992. 182 с.
 9. ЦДАГОУ. Ф. 1. Оп. 16. Спр. 33.

УДК 027.7(477.43)

Людмила Дитинник,
директока бібліотеки
Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії
Ludmyla Dytynnyk,
director of the library
of the Khmelnytskyi Humanitarian-Pedagogical Academy

Приватні колекції в книжкових фондах Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії

Private collections in the book funds of the Khmelnytskyi Humanitarian-Pedagogical Academy

***Анотація.** У статті відображено процес формування книжкового фонду у бібліотеці Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії приватними колекціями.*

***Ключові слова:** приватні колекції, книжкові фонди, академічна бібліотека.*

The article reflects the process of forming the book fund in the library of the Khmelnytskyi Humanitarian-Pedagogical Academy from private collections.

Keywords: private collections, book funds, academic library.

Якщо розглядати бібліотеку як соціальний інститут, що супроводжує людство протягом тисячоліть, то бачимо, що бібліотеки виникли на основі усвідомленої суспільної потреби збирати і накопичувати все цінне для задоволення соціально-інтелектуальних потреб і індивіда і соціуму в цілому. За філософським змістом уся сукупність національних бібліотечних фондів – це неоціненний дар багатьох поколінь сучасникам.

Академічна бібліотека, поряд з іншими інституціями, є джерелом ідей та провідником сучасного світового знання. Вона є оберегом багатства людського розуму та духу.

У жовтні 2021 року виповнилося 100 років із часу заснування Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії та її бібліотеки, яка за столітній період укомплектувала унікальний бібліотечний фонд з різних джерел.

Вагомим джерелом поповнення книжкових фондів, особливо за останнє десятиліття, є подаровані приватні книжкові зібрання. Завдяки багатьом дарувальникам і власникам колекцій, яких об'єднує спільне захоплення – книги, бібліотека нині має понад 10 приватних бібліотечних колекцій. Вони нараховують більше тисячі примірників документів, що ретельно зберігаються в книжковому фонді та виокремлені в довідково-пошуковому апараті електронного каталогу.

На полицях книгосховищ бібліотеки зберігається одинадцять приватних колекцій, а саме: Шоробури Інни Михайлівни, ректора ХГПА, доктора педагогічних наук, професора; Зданевич Лариси Володимирівни, доктора педагогічних наук, професора; Ящук Інни Петрівни доктора педагогічних наук, професора; Мацька Віталія Петровича, доктора філологічних наук, професора; Руснака Івана Степановича, доктора педагогічних наук, професора; Біницької Олени Петрівни, кандидата економічних наук, доцента; Барташук Олесі Юріївни, кандидата історичних наук, доцента; Дитинник Людмили Вікторівни, директора бібліотеки; Глушак Анатолія Степановича, поета, перекладача, шахового композитора; Маліша Петра Івановича, голови обласної організації Національної спілки письменників України, письменника-документаліста, журналіста; Захар'єва Володимира Анатолійовича, голови Хмельницького ОО ВТС «Конгрес літераторів України», подільського письменника, краєзнавця.

У цілому, значна частина дарувальників – це викладачі, працівники Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії, друзі і порадики, гості, які розуміють велику роль бібліотеки навчального закладу у професійній діяльності науковців-педагогів. З особливою вдячністю відзначаємо давніх друзів бібліотеки: Глушак Анатолія Степановича, Маліша Петра Івановича, Захар'єва Володимира Анатолійовича.

Невід'ємною складовою наукової роботи бібліотеки як культурного та інформаційно-ресурсного центру є вивчення та розкриття фонду приватних колекцій

Дослідження приватних колекцій цікаве з погляду вивчення особистості власника, його творчого та наукового шляху. Крім того, додатковим джерелом слугують робочі замітки чи записи на полях книг, що дає змогу скласти краще уявлення про персоналію. Приватні книжкові колекції також можна вивчати крізь призму епохи та місця, в яких жив і працював власник, що допоможе увиразнити картину тогочасних реалій.

Переважна частина видань із приватних колекцій має пам'яткове значення: на документах є особисті печатки, екслібриси, автографи власників, присвяти від колег, друзів тощо.

Мета цієї статті полягає в аналізі змістовного складу фонду приватних колекцій Володимира Захар'єва та Івана Руснака.

Володимир Захар'єв – літератор, журналіст, археолог, краєзнавець, історик, архівіст. Його життя настільки бурхливе і різноманітне, що розповісти про нього все просто неможливо. Та й відрекомендувати його кількома словами важко, оскільки він опанував і продовжує опановувати багато професій та сфер діяльності.

філологічний факультет, який успішно закінчив. Після закінчення університету його, як здібного випускника, залишили працювати - спочатку редактором університетської газети, а потім і викладачем. Захистив дисертацію кандидата, а потім і доктора педагогічних наук. Має ряд наукових праць з педагогіки, історії та розвитку педагогічної освіти в Україні, а також праці з питань розвитку української школи в Канаді в ХХ ст. У творчому доробку науковця більше 200 наукових та науково-методичних праць, у яких він досліджує розвиток освіти, педагогічної думки і національного виховання в українській західній діаспорі; діяльність початкової і вищої школи та підготовку педагогічних кадрів для системи освіти України і зарубіжних країн.

Як педагог і вчений Іван Степанович займається підготовкою педагогічних та науково-педагогічних кадрів. Під його керівництвом захищено 17 кандидатських дисертацій.

Довгий час науковець працював деканом педагогічного факультету Чернівецького національного університету ім. Ю. Федьковича, де готував педагогічні кадри для шкіл Буковини й інших областей України.

Усе, чого Іван Степанович досягнув в своєму житті, він здобув самотужки, своєю наполегливою працею.

Приватну колекцію І.Руснака здебільшого складають книги – 99%; 1% припадає на періодичні видання журнали. Більше 50 примірників – книги, видані в Канаді, зокрема в Торонто (1950-1997 рр.).

Одинадцять примірників із подарованої ХГПА колекції – стародруки. Хронологічно колекція охоплює XIX - XXI ст. Змістовний аналіз колекції дає можливість зробити висновки щодо її наповнення, інтересів власника тощо.

Вагоме місце в колекції займають власні видання Івана Руснака. Тематично більша частина колекції містить педагогічні праці на допомогу навчальному та виховному процесам, розвитку шкільництва в Україні. Значна кількість – літературознавчі праці, присвячені творчості як окремих авторів, так і аналізу вітчизняного літературного процесу загалом, про що свідчить наявність в особистій колекції книг, подарованих відомими поетами, письменниками, публіцистами, літературознавцями: М.Вінграновським, М.Слабошпицьким, Д. Павличком та ін.

Вагома частина колекції науковця – праці про українських письменників діаспори, твори яких на материковій Україні були заборонені, а також тих авторів, що проживали у підрадянській Україні, де їхні твори також не друкувалися: В. Барки, В. Стуса, У. Самчука, Еллана Василя (Блакитного), Л. Василів-Базюк та ін.

Надзвичайно цінними у фонді особистої колекції І. Руснака є видання діячів української діаспори: Луціва Луки, Івана Теслі, Павла Юзика, Митрополита Іларіона (проф. І.Огієнка), Лесі Храпливої, Ірени Книш, Івана Боднарчука та ін.. Також наявні праці українських освітніх установ поза Україною: Українського вільного університету, Українського наукового інституту, Української вільної академії наук (США, Канада), Наукового Товариства ім. Т.Г.Шевченка (США, Канада), Українського народного союзу, Організації українок Канади ім. Ольги Басараб, Українського історичного товариства.

Опрацьовуючи приватні подаровані колекції в бібліотеці ХГПА, фахівці книгозбірні докладають значних зусиль для того, щоб вони були доступними та розкритими для користувачів завдяки їх відображенню в електронних ресурсах книгозбірні. Зокрема, кожен подарований примірник має друковану позначку «З приватної колекції професора І.С.Руснака», «З приватної колекції Володимира Захар'єва, журналіста, археолога, краєзнавця, історика», а самі колекції розміщені на окремих стелажах у читальному залі і доступні усім користувачам.

Підсумовуючи, варто відзначити, що приватні колекції є унікальними, мають певну культурну цінність та суспільну значимість. Як правило, такі колекції рано чи пізно стають надбанням людства, оскільки не лише зберігають знання, а й виконують різноманітні культурно-просвітницькі функції. Суспільне значення приватних книжкових колекцій полягає в тому, що вони є основою для формування фондів бібліотек, задля збереження культурної спадщини нації для наступних поколінь.

Список використаних джерел

1. Лісова І. В. «Приватна книжкова колекція» : теоретичні підходи до визначення поняття. Українська культура: минуле, сучасне, шляхи розвитку. Наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету. 2012. Випуск 18, Том II. С.123-131.

Інна Озімовська,
провідна бібліотекарка сектору центрального абонементу
Людмила Ситник,
завідувачка сектору центрального абонементу
бібліотеки Кам’янець-Подільського
національного університету імені Івана Огієнка

Розвиток бібліотеки в епоху Реформації

***Анотація.** В статті йдеться про розвиток бібліотек, бібліотечної та друкарської справи в період Реформації та революцій XVI-XVIII століття. Тлумачиться поняття «реформація» та її вплив на розвиток бібліотеки.*

***Ключові слова:** реформація, бібліотека, бібліотечна справа, розвиток бібліотек.*

The article deals with the development of libraries, library and printing during the Reformation and revolutions of the XVII-XVIII centuries. The concept of "reformation" and its impact on the development of the library are interpreted.

Keywords: reformation, library, library business, development of libraries.

Реформація – слово, що з латинської означає «перебудова» – переосмислення ролі католицької церкви в суспільстві. Це період, коли реформація у Європі сприяла перетворенню королівських бібліотек у національні книгосховища та інші бібліотечні заклади.

Розвиток бібліотек пов’язаний з рухом, що виник у Німеччині й бере початок від 1517 р., коли Мартін Лютер кинув виклик верхній владі папи Римського. У країнах, де перемогла Реформація, церковні та монастирські бібліотеки припинили своє існування. Стихийний антирелігійний рух призвів до загибелі багатьох бібліотек. Тільки у Великобританії припинили існування до 800 монастирських і церковних бібліотек, а їх книги зникли, були назавжди втрачені для історії культури. Але не всі сили Реформації носили руйнівний характер. Тому й створюється багато нових світських бібліотек, доступних вчителям, інженерам, купцям. Проте вони ще не були публічними в сучасному розумінні. Часто книги передавали від одного закладу до іншого. Поряд з міськими світськими бібліотеками розвивалися королівські книгосховища. У цей час вони вже трохи прочинили двері для читачів, що не належали до верхівки суспільства. Це Королівські бібліотеки Франції, Німеччини, Швеції.

З розвитком капіталізму потреба у публічних бібліотеках посилюється, однак, спочатку вони створюються лише для певних груп, а вже пізніше для широких верств населення.

Епоха Просвітництва продовжувалась з другої половини XVII ст. до кінця XVIII ст. Епохальне значення для розвитку бібліотечної справи мали революції в країнах Західної Європи. Початок поклала Велика Французька буржуазна революція (1789-1794). Глибокі революційні перетворення в бібліотечній справі визначив принцип загальнодоступності бібліотек та рівноправності читачів. Першим кроком була націоналізація книжкових скарбів.

Установчі збори Конвенту ухвалили декрет про передачу церковного майна в розпорядження нації. Монастирям наказувалось відправити каталоги книг і рукописів у

муніципалітеті та канцелярії місцевих судових установ. У виданнях їхнього уряду вийшло 10 млн. книг. Було проведено націоналізацію книг з феодалної знаті. Конфісковані книги зосереджувалися здебільшого в Парижі. Було заборонено знищувати і псувати книги, розпродувати їх. Книги, конфісковані у знаті, надходили, перш за все, в Королівську бібліотеку, яку Конвент у 1775 р. оголосив національною. Багато видань було передано в бібліотеки Арсеналу, Національного інституту наук і мистецтв. На основі націоналізованих фондів були створені громадські (публічні) бібліотеки. У цей час постало питання про введення національної бібліографії. Створюється зведений каталог на націоналізовану й конфісковану літературу, впроваджується нова класифікація з урахуванням наукової системи знань.

В епоху розвитку капіталізму виникає необхідність у спеціальних, наукових бібліотеках. У 1753 р. на підставі закону парламенту та підпису королеви Великобританії засновується бібліотека Британського музею. Основою її фонду стали колекції короля, вчених країни. Найбільшого розвитку бібліотека досягла у другій половині XIX ст., коли було збудоване нове приміщення з читальним залом, що мав форму кола. Розвиток цієї бібліотеки пов'язаний з іменем директора Антоніо Паніцці. Директор багато зробив для примноження слави бібліотеки: сприяв створенню нових каталогів, запровадив опис під колективним автором, сформував два основних завдання алфавітного каталогу, актуальні й понині: відповідати на запитання про наявність книг у бібліотеці, об'єднувати твори одного автора в єдиний комплекс.

У кінці XVIII – на початку XIX ст. відбувається становлення національної культури американського народу. Важливою подією було створення національної бібліотеки – Бібліотеки конгресу. У 1800 р. президент США Джо Адамс підписав закон про організацію бібліотеки для членів конгресу, фонд якої – 3 тис. томів. Коли в 1814 р. бібліотека згоріла під час воєнних дій проти англійських колонізаторів, президент Томас Джефферсон допоміг відтворити її фонд. Комплектувалась бібліотека юридичною, історичною, краєзнавчою літературою. Важливим джерелом комплектування слугував книгообмін.

Революції XVII-XVIII ст. сприяли росту фондів національних бібліотек за рахунок конфіскованої літератури, а також реалізації принципу загальнодоступності книг для широкого кола читачів. Розвиток капіталізму в XIX ст. вимагав залучення широких верств населення до знань. Капіталістичне суспільство потребувало освічених і кваліфікованих робітників, майстрів і клерків, а тому стало перед необхідністю створення публічних і народних бібліотек.

Утверджується концепція публічної бібліотеки як закладу для широких кіл, а не для вибраних. Найбільших успіхів у цій галузі досягли США в 50-ті рр. Першим кроком місцевих органів у цьому напрямку було відкриття окружних шкільних бібліотек для спільного обслуговування дітей і дорослих, але ця спроба виявилася невдалою. Тому почали відкриватися міські бібліотеки. Мери міст упровадили бібліотечний податок. Особливістю розвитку публічних бібліотек США була участь у їх фінансуванні мільйонерів і мільярдерів.

У 1849 р. у Великобританії створено комітет, який займався питаннями організації публічних бібліотек, а в 1850 р. ухвалив закон про публічні бібліотеки, що дозволив муніципалітетам міст з населенням 10 тис. витратити невелику частину податків на створення й утримання музею чи бібліотеки. У першій половині XIX ст. окремі бібліотеки мали спеціальні будівлі, але більшість були розташовані в непристосованих приміщеннях – тісних і незручних.

Публічними бібліотеками користувалися головним чином робітники, ремісники, продавці. Публічні бібліотеки Франції, ті що були створені ще в період Великої Французької буржуазної революції, і ті, що виникли пізніше, були доступні тільки привілейованим верствам населення. Буржуазія вважала їх своєю власністю і часто присвоювала прочитані книги. Для робітників створювались комунальні бібліотеки. У Німеччині поширюються

народні бібліотеки, які існували на громадські кошти. У 70-ті рр. XIX ст. у Болгарії широкого розвитку набули читальні – культурно-освітні заклади, де велася робота з патріотичного виховання населення в період підготовки повстання за національну незалежність проти Омської імперії.

Розвиток суспільства зумовлював виникнення світських бібліотек, бібліотек при вищих навчальних закладах – таких, як Києво-Могилянська академія та Слов'яно-греко-латинська академія.

У XVI-XVII ст. широкого розвитку набули власні бібліотеки царів, духовенства, дворянства, видатних державних діячів.

Значну роль у розвитку бібліотек відігравали православні братства. Вони організовували школи, друкарні та бібліотеки. Бібліотеки мали Львівське та Київське братства, школи Бреста, Вільна, Києва, Луцька, Могильова та ін. міст. Фонд бібліотеки Львівського братства складався з чотирьох частин: слов'янські, польські, грецькі, латинські книги релігійного і світського характеру. У 1632 р. в Києві заснований перший вищий навчальний заклад на території нашої країни – Києво-Могилянська академія. На думку істориків, бібліотека почала функціонувати приблизно з 1613 року. У XVII столітті це була одна з найбільших наукових бібліотек Східної Європи. Вона розвивалася разом з Києво-Могилянською академією, навчальний процес якої потребував відповідної літератури. Її бібліотека поповнювалася релігійною, науковою та навчальною літературою, що надсилалася головним чином із друкарні Київського братства.

Опікуном об'єднаного навчального закладу під назвою Києво-Братський колегіум був Петро Могила. Він підтримував викладачів та студентів, роздавав книги, організовував бібліотеку, докладав усіх зусиль, щоб за час його архимандритства Києво-Печерська друкарня посіла визначне місце як серед інших друкарень України, так і в суспільному житті загалом. За п'ять з половиною років його настоятельства з лаврської друкарні вийшло 15 назв видань; серед них були книги Петра Могили. 1628 року в Лаврі видрукували перекладені Петром Могилою з грецької «Агапита діакона главизни поучительни» і «Тріодь цвітная», в яких пояснювалися важливість і значення церковних гімнів. У власноручних записках Петра Могили зберігся ряд канонів: церковних піснеспівів, що частково увійшли до майбутніх лаврських видань.

Особливу роль у збільшенні кількості бібліотек відіграли розвиток книговидавничої справи, введення нового світського шрифту. У ці роки відкриваються світські школи та спеціальні навчальні заклади: артилерійських, математичних, навігаційних наук, інженерні, ремісничі, гірничі та інші училища.

Ріст промисловості й економіки в XVIII ст. сприяв створенню нових товариств і закладів, заводів та гірничих рудників, а водночас і зростанню кількості бібліотек – наукових та спеціальних. У 1724 р. заснована Академія наук. Основу бібліотеки Академії склали фонди бібліотеки, відкритої у 1714 р. в Петербурзі. Заснування державної наукової бібліотеки при Академії наук відповідало потребам суспільного і культурного життя, позитивно вплинуло на розвиток бібліотечної справи. Важливим джерелом комплектування фондів було придбання літератури за кордоном та обмін книгами з вітчизняними та зарубіжними науковими закладами, вченими і видавництвами. Бібліотека обслуговувала не тільки академіків, але й інших вчених, державних діячів, представників знаті.

В країнах Західної Європи широкий розвиток одержали публічні та безкоштовні народні бібліотеки. Інтенсивно організовуються університетські та спеціальні бібліотеки. Публічні бібліотеки в губернських і повітових містах створювались міськими думами і земствами. Вони називались громадськими. Видача книг у громадських публічних бібліотеках була платною, а користування читальним залом – безкоштовним. Крім плати за читання, брались великі застави. Більшість передплатників у бібліотеках становили дворяни і

чиновники. Окремі бібліотеки (Одеська, Харківська) для поширення сфери своєї діяльності відкривали філіали чи відділення на окраїнах міст.

У зв'язку з розвитком науки і техніки, створенням нових науково-дослідних закладів зростало значення наукових і спеціальних бібліотек. Це державні, публічні, університетські та вузівські бібліотеки, бібліотеки науково-дослідних установ та організацій, що були доступні вузькому колу читачів.

Список використаних джерел

1. Бібліотекознавство: теорія, історія, організація діяльності бібліотек : підручн. – Харків, 1993. – 176 с.
2. Каліберда Л. Загальне бібліотекознавство : навч. посібн. – Київ , 1998. – 192 с.
3. Чачко А. Бібліотечна професіологія : навч. посібн. – Київ , 1996. – 120 с.
4. Балика Д. Бібліотека в минулому. – Київ , 1925. – 117 с.
5. Бібліотека в демократичному суспільстві : зб. матер. Міжнародн. наук. конф. // КДІК. – Київ , 1995. – 201 с.
6. Бібліотечна наука, освіта, професія у демократичній Україні : зб. наук. праць // КДУКІМ. – Київ , 1998. – 108 с.
7. Ільганаєва В. Бібліотечна освіта: нова парадигма розвитку. – Київ , 1996. – 255 с.
8. Ільганаєва В. Бібліотечна сфера - соціальний інститут // Бібл. Вісник. –1994. – №3. – С. 2-5.
9. Костенко Л. Інформаційно-комунікативні ресурси бібліотек АН України // Бібл. Вісник. – 1993. – № 3-4. – С.55-58.
10. Пашкова В. Інтелектуальна свобода та доступ до інформації в бібліотеках: зарубіжний досвід. – Київ, 1998. –70 с.
11. Сенченко Н. Библиотеки и компьютеры. – Київ, 1990. – 226 с.
12. Слободяник М. Наукова бібліотека: еволюція структури і функцій. – Київ, 1995. – 268 с.
13. Україна бібліотечна. – Київ, 1996. – 92 с.
14. Українська бібліотечна асоціація : док. і матеріал. – Київ, 1998. – 78 с.

Майя Дурицька,
бібліотекарка I категорії
наукової бібліотеки ЗВО «ПДУ»,
м. Кам'янець-Подільський

**Бібліотека закладу вищої освіти «Подільський державний університет»:
відродження історичної пам'яті**

Анотація. У статті вперше робиться спроба відтворити історію становлення і діяльності однієї з найбільших університетських книгозбірень - наукової бібліотеки Закладу вищої освіти «Подільський державний університет». На основі аналізу наукових та науково-публіцистичних джерел відстежено та описано динаміку розвитку наукової бібліотеки та зазначено перспективні напрями діяльності.

Ключові слова: бібліотека, бібліотечний фонд, бібліотечна рада, читальня, інститут, університет.

Сталий розвиток демократичного громадянського суспільства України та примноження людського, соціального, інтелектуального капіталу держави неможливі без сучасних бібліотек, які є базовим елементом культурної, наукової, освітньої, інформаційної інфраструктури держави. Бібліотеки сприяють розбудові читаючої, мислячої та освіченої нації, спроможної практично втілювати набуті знання і досвід у розбудову незалежної України.

Університетські наукові бібліотеки мають забезпечити розвиток інформаційної та мовної культури студентської молоді, сприяти її патріотичному, правовому та екологічному вихованню, формувати стійку мотивацію до вивчення та розуміння національної історії та культури [Стратегії розвитку бібліотечної справи на період до 2025 року «Якісні зміни бібліотек для забезпечення сталого розвитку України» <https://www.kmu.gov.ua/npas/248924865>].

У стратегічному розвитку сучасних бібліотек велике значення має їх історичне минуле, традиції та кращі зразки досвіду діяльності.

Метою статті є висвітлення результатів дослідження становлення й розвитку наукової бібліотеки Закладу вищої освіти «Подільський державний університет» та окреслення перспективних напрямів діяльності в контексті урядової стратегії розвитку бібліотечної справи на період до 2025 року «Якісні зміни бібліотек для забезпечення сталого розвитку України» [...<https://www.kmu.gov.ua/npas/248924865>].

Наукова бібліотека Закладу вищої освіти «Подільський державний університет» має багату на події сторічну історію, яка тісно пов'язана з історією університету. Сьогодні наукова бібліотека є однією з найбільших бібліотек Хмельницької області з фондом, який складає 637143 екземпляри. За період існування книгозбірні, важливі події її становлення і розвитку не відображені в окремому виданні, частково відображено в наукових працях та в історичних друкованих працях (В.С. Прокопчук [12], М.І. Бахмат, М.І. Алещенко [1], О.М. Завальнюк, А.О. Копилов [7], О.М. Завальнюк, О.Б. Комарницький [6], В.В.Покалюк [11]).

Історія книгозбірні корінням сягає періоду заснування бібліотеки Кам'янець-Подільського державного українського університету (далі – КПДУУ) (5 вересня 1918 року), і як винятково важливий структурний підрозділ разом з усім колективом переживала чимало реорганізацій. Нами визначено основні етапи історії бібліотеки:

- **1918-1921** – становлення і розвиток бібліотеки в рамках бібліотеки КПДУУ, відкриття у грудні 1920 року бібліотеки-читальні сільськогосподарського факультету;
- **1921-1930** – формування бібліотеки Сільськогосподарського інституту внаслідок розформованого державного університету на Інститут народної освіти та Сільськогосподарський інститут;
- **1930-1935** – бібліотека інституту технічних культур та зоотехнічного факультету;
- **1936-1941** – розташування військової частини;
- **1954-1995** – відновлення, функціонування, подальший розвиток діяльності бібліотеки з відновленням Сільськогосподарського інституту;
- **1995-2004** – існувала як бібліотека Подільської державної аграрно-технічної академії;
- **З 2004 – і по сьогодні** – важливий підрозділ Закладу вищої освіти «Подільський державний університет».

Одним з яскравих періодів історії книгозбірні була діяльність за часів Кам'янець-Подільського державного українського університету (1918-1921). Формування фундаментальної бібліотеки стало одним з основних напрямів діяльності першого ректора І. Огієнка. Підвалини даної культурно-освітньої установи склали особисті книги, привезені з Києва його вчителем з Брусилова І.Г. Сливкою [12, с. 38], «який став згодом першим бібліотекарем університетської книгозбірні». Допомогу у формуванні фонду надавали наукові установи, навчальні заклади з різних куточків України. Найпершими спонсорами бібліотеки були: наукове товариство імені Тараса Шевченка у Львові (408 томів цінної літератури), Статистичний комітет губернського управління (6660 книг), міська чоловіча гімназія (2716 видань) [12, с. 39]. Серед дарувальників – Кам'янець-Подільське церковно-археологічне товариство, бібліотека Київського університету св. Володимира. Зацікавленість у поповненні виявили українські видавництва, духовні заклади, в результаті чого в бібліотеці з'явилися друковані раритети бібліотеки Подільської духовної семінарії, яка знаходилася в цьому корпусі на 3 поверсі [9]. Важливим джерелом поповнення стали експедиції викладачів і студентів у міста і села краю, особливо до колишніх панських маєтків (так було придбано приватну бібліотеку з Могилева) [12, с. 39].

З відкриттям 22 жовтня 1919 року сільськогосподарського факультету КПДУУ (вперше на Правобережній Україні розпочав підготовку фахівців для села, оскільки земельна реформа в Україні вимагала збільшення числа обізнаних людей з сільськогосподарською освітою [1, с. 35]. Також приділялася значна увага формуванню бібліотечного фонду факультету, проводилась робота зі забезпечення студентів навчальною і науковою літературою, переважно агрономічного змісту. З цією метою майже кожному викладачеві, який відбував у відрядження до наукових центрів України або за кордон, виділялися кошти для придбання книг [7, с. 16]. У серпні 1919 року сільськогосподарський факультет КПДУУ мав 68 підручників та книг [4, арк. 29-31]. Тоді ж факультетська рада звернулася до керівництва університету виділити кошти на закупівлю книг у Румунії на суму 5 тис. крб., відрядивши туди приват-доцента О. Полонського [6, с. 20]. Відомо, що надходили звернення до Подільської губернської народної управи, повітових управ з проханням передати до факультетського бібліотечного фонду другі екземпляри книг з їхніх бібліотек [6, с.20], від агронома Заїкіна і громадянина Літькова надійшла допомога книгами [6, с.19]. Приміщення виділено ще не було. Та вже 17 січня 1920 року Рада факультету своїм рішенням відвела під бібліотеку-читальню верхній зал у факультетському будинку, а 23 січня 1920 року правлінням університету було підтримано це рішення [4, арк. 44]. У лютому у відповідь на звернення бібліотекаря Степана Сірополка – у майбутньому відомого бібліотекознавця, бібліографа [12, с. 55] – до ректора були вироблені правила співпраці фундаментальної бібліотеки з факультетськими бібліотеками [12, с.41].

Спільними зусиллями академічного персоналу і студентства у грудні 1920 року було відкрито бібліотеку з читальною (аудиторії на той час погано освітлювалися). Її завданням стало зібрати книги виключно наукового змісту з агрономічних дисциплін. До читального залу передавалися конспекти лекцій викладачів, частину книг подаровано високоосвіченими громадянами, що мали при маєтках власні бібліотеки [11, с.343]. До прикладу, Микола Баєр – працював на посаді ректора Сільськогосподарського інституту (1921-1926) – звернувся до Ради сільськогосподарського факультету, яку очолював Микола Геращенко – високоосвічена і освічена людина, з проханням не відмовити прийняти в дар всю бібліотеку в Києві з природничих, математичних книжок, словників англійської, німецької мов, наукових видань [8].

У період становлення бібліотеки читальний зал працював щоденно, крім святкових днів. Було вироблено статут читальні – книгами користувалися в першу чергу викладачі, студенти, потім інші читачі, вносячи абонементну плату на реставрування книг [8].

Аналіз архівних документів, наявних матеріалів дає змогу стверджувати, що спочатку бібліотека нараховувала лише 1000 примірників літератури. Внаслідок реорганізації Інституту теоретичних наук 26 лютого 1921 року в Інститут народної освіти та Сільськогосподарський інститут, бібліотечні книги були розподілені між ними, а до червня 1921 р. бібліотечний фонд зріс до 1500 томів, які надійшли з націоналізованих бібліотек, у тому числі з колишньої духовної семінарії. До кінця 1921 року книгозбірня нараховувала 3 тис. примірників літератури. 15 червня 1922 року тут було вже 4233, у вересні 1923-9430, у жовтні 1924 – 10200 [11, с. 344]. Примірниковий фонд поділявся на відділи: загальний, соціальний, чисті науки, мистецтво, література, історія та географія, прикладні знання. Переважали книги агрономічного змісту [2, арк. 33].

Особлива увага приділялася підбору працівників бібліотеки, від яких вимагалось знання іноземних мов: наприклад, в газеті «Червоний кордон» від 23 квітня 1925 р було розміщено оголошення, що Кам'янець-Подільський сільськогосподарський інститут оголошує конкурс на посаду бібліотекаря. Претендент на посаду в бібліотеці повинен був мати агрономічну освіту, знати німецьку мову, вміти читати і писати на французькій та англійській мовах [3, арк. 25]. Бібліотечними працівниками були студенти інституту, які активно долучалися до бібліотечної роботи. Завідувала бібліотекою студентка В.К. Вікул [11, с. 343]. У книгозбірні у 20-30 роках працювало чимало фахівців своєї справи: завідувач бібліотекою - О. М. Зварикін, бібліотекар П.А. Зайделева, каталогізатор Є. І. Котенко. Велика роль у формуванні книжкових фондів належала голові Бібліотечної комісії, професору М. Геращенку. Питання каталогізації книг, організації ремонту, вироблення бібліотечних правил розглядалися на засіданнях Бібліотечної комісії [8].

У квітні 1929 року бібліотека мала по одному примірнику 87 різних назв закордонних журналів [1, с. 46].

Наявність і близькість державного кордону залишили відбиток на внутрішньому житті Кам'янецьчини, у зв'язку з чим у 30-х роках ХХ ст. Сільськогосподарський інститут, який був розділений на інститут технічних культур та інститут зоотехнічний, було переведено на схід та в інші міста України [1, с. 69].

Після повоєнного відновлення діяльності інституту (1954 р.) основні фонди наукової бібліотеки нараховували близько 38 тисяч томів. Велику допомогу в комплектуванні книжкового фонду бібліотеки надали Українська сільськогосподарська Академія, яка передала близько 300 томів цінних книг, та Львівський, Одеський і Харківський сільськогосподарські інститути. Загалом 18 сільськогосподарських вищих навчальних закладів. В результаті було сформовано фонд кількістю 97275 книжкових одиниць [1, с. 79].

Удосконалювали роботу книгозбірні з 1955 року: Горшунова-Голєнговська Ю.Л. – старший бібліограф; Зацерківна Л. – бібліограф; Тустановська І. – старший бібліотекар; Горвиць Р.З. ; Кулініч Д.М. [8].

Важливу роль в організації діяльності бібліотеки відіграють її керівники, які своєю працею вносили вагомий вклад у розвиток книгозбірні. З другої половини 50-х років ХХ ст. бібліотекою завідував Анатолій Білецький, який започаткував проведення занять з основ бібліографії з метою підвищення грамотності студентів щодо правильного складання наукової бібліографії та пошуку і збирання бібліографічного матеріалу [8]. Одним з перших досягнень керівника бібліотеки стало створення в 1960 р. при інституті першої Бібліотечної ради, до складу якої увійшли: голова ради А. П. Білецький; викладачі, кандидати наук М. Г. Гордієнко, І.Ф. Рось, Б.Й. Хмельов, М.Я. Шлякман; студенти Н.І. Корольов, Н.І.Швед; Ковальов В.Д. [10, с. 128]. Члени Ради збиралися два-три рази на місяць, несли відповідальність за роботу бібліотеки, порядок, правильне ведення каталогів [12, с. 42], розглядали питання виробничого характеру. Завідувач бібліотеки звітував перед ректором про основні напрями роботи бібліотеки за встановленою формою [12, с. 47]. Завершено роботу зі складання алфавітного і систематичного каталогів. 11 лютого 1966 року повністю закінчено інвентаризацію бібліотеки [8].

У 1967 році бібліотеку очолила Горшунова Юлія Людвігівна. Про таких керівників говорять – «відзначалася високими професійними якостями, завдяки її наполегливій праці інститутська бібліотека все більше і більше відповідала вимогам аналогічних підрозділів». Цього ж року приміщення книгозбірні розширилось на 126,9 м², з'явився новий довідково-бібліографічний відділ. У цей час у бібліотеці було активізовано науково-дослідну діяльність щодо створення красназавчої бібліографічної інформації, розпочалося збирання інформації про історію бібліотеки від дня її заснування [8]. У 1968 році за сприяння Ю.Л. Горшунової та бібліографа Н.З. Свідер опубліковано два альбоми «Літопис бібліотеки» [10, с. 128], що стали поштовхом до написання даного матеріалу та актуалізації дослідження історії наукової бібліотеки.

Нова сторінка в історії бібліотеки була відкрита у березні 1983 року, коли її очолила Малина Лідія Іванівна [10, с. 129], яка як знавець бібліотечної справи, досвідчений професіонал, вимогливий керівник вміло поєднувала організаційно-бібліотечну та науково-дослідну роботу [8]. Під її керівництвом у 1987 р. відкрито читальний зал суспільної літератури.

Нові імпульси Кам'янець-Подільський сільськогосподарський інститут отримав у незалежній Україні, змінилися й основні орієнтири діяльності бібліотеки. Саме життя підказувало напрями удосконалення роботи книгозбірні. Відтоді і надалі увага зосереджувалася на формуванні бібліотеки як національного інформаційного ресурсу, організації його всебічного використання. Завдяки старанням керівника та усього колективу бібліотека Подільського державного аграрно-технічного університету отримала статус наукової та входила в п'ятірку кращих бібліотек України; здійснювався безплатний книгообмін з 16 аграрними вищими навчальними закладами; створено фонди рідкісної книги, обмінно-резервний, архівний.

При бібліотеці працювали бібліотечна та методична ради кількістю 27 працівників. Як авторитетний фахівець, довела бібліотечний фонд до 632 758 примірників, залишивши помітний слід в історії як бібліотеки, так і навчального закладу загалом [10, с.129].

З 2014 року бібліотекою завідувала бібліограф Циганок Ольга Миколаївна, зусиллями якої було продовжено цілеспрямовану роботу з вивчення історії книгозбірні часів українського університету. Великої уваги надавалося професійному зростанню кадрів, третина колективу пройшла курси перепідготовки. На базі бібліотеки відбувся науково-практичний семінар «*Бібліотека навчального закладу – центр формування молодого особистості*», за підсумками якого був опублікований однойменний збірник.

З 2018 року директором бібліотеки університету працював – Михайлик Артур Олександрович, кандидат історичних наук, доцент, член Національної спілки краєзнавців України. Майже одночасно при бібліотеці було створено новий структурний підрозділ -

відділ інформаційних технологій, консультування та комп'ютерного забезпечення, згодом (2020р.) сектор комп'ютерного забезпечення та обробки наукових видань, що відкрило нові можливості для більш повного задоволення читацьких запитів, зменшило витрати часу на пошук необхідної інформації, зробило доступ практично до будь-якої інформації відкритим. Перед сучасними інформаційними працівниками постала необхідність освоєння нових знань та вмінь для забезпечення доступності і зручності, оперативності пошуку та видачі інформації. Разом з іншими відділами бібліотеки відбувалося створення електронних інформаційних ресурсів, проводилася консультативна і практична допомога з питань використання нових інформаційних технологій.

З нагоди 100-річного ювілею ЗВО «ПДУ» наукова бібліотека долучилася до комплексу заходів, що проходили в університеті, та організувала проведення науково-практичної конференції «Книги і бібліотеки в глобалізованому світі». Матеріали конференції доступні для перегляду в електронному архіві (Репозитарії) навчального закладу <http://188.190.33.55:7980/jspui/handle/123456789/8452>. Ця подія стала закономірним наслідком того, що майже за сто років свого існування бібліотека Закладу вищої освіти «Подільський державний університет» нагромадила значний досвід, а фахівцям у галузі бібліотечної справи відводилася важлива роль у розвитку бібліотеки, науково-дослідної роботи, здійсненні вагомого внеску у навчальний процес університету.

З жовтня 2022 року обов'язки директора бібліотеки виконує Гораш Катерина Вікторівна, кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник. Основними стратегічними завданнями наукової бібліотеки Закладу вищої освіти «Подільський державний університет» визначено: оновлення бібліотечно-інформаційної діяльності бібліотеки відповідно до міжнародних стандартів; створення електронної бібліотеки (електронної бази сучасних інформаційних ресурсів та оцифрованих документів, книг, у тому числі – рідкісної книги); в межах співпраці з провідними бібліотеками України та Європи примноження бібліотечних фондів та надання доступу до інформаційних ресурсів, що належать іншим суб'єктам інформаційного простору; забезпечення професійного розвитку працівників, зокрема здійснення на базі бібліотеки науково-дослідної діяльності.

Отже, сучасна бібліотека стає центром концентрації та розподілу інформаційних потоків, оновлення системи бібліотечно-інформаційної освіти та підвищення кваліфікації; модернізації матеріально-технічної бази та інформаційно-технологічної інфраструктури бібліотек тощо.

Сучасна бібліотека стає багатофункціональним інформаційним центром, відкритим просвітницьким простором розвитку молоді, громади і суспільства. І варто пам'ятати, що сьогоднішній день завтра також стане історією, тому дуже важливо достовірно і конкретно фіксувати діяльність бібліотеки, не залишати прогалин для майбутніх досліджень.

Підсумовуючи досліджене, можна стверджувати, що вивчення історії бібліотеки ЗВО «Подільський державний університет», її становлення та розвитку є одним з важливих напрямів роботи бібліотеки, оскільки кожній бібліотечній установі властивий свій історичний шлях, свої бібліотечні процеси, власні підходи до розробки різних проблем бібліотечної діяльності. Це в свою чергу слугує ключем до пізнання процесів, що відбуваються у бібліотечній справі сьогодні та визначення стратегій для розвитку.

Список використаних джерел

1. Бахмат М. Державний аграрно-технічний університет [Текст] : [монографія] / Микола Бахмат, Михайло Алещенко ; МОП України, Центр дослідж. іст. Поділля Ін-ту іст. України НАНУ при К-ПДУ. – Кам'янець-Подільський : Абетка, 2005. – 254 с.
2. Держ. архів Хмельн. обл. (ДАХО). – Ф. 195. – Оп. 1. – Спр. 9, арк. 33.

3. Держ. архів Хмельн. обл. (ДАХО). – Ф. 195. – Оп. 1. – Спр. 84, арк. 25.
4. Держ. архів Хмельн. обл. (ДАХО). – Ф. 582. – Оп. 1. – Спр. 17, арк. 29-31; 44.
5. Держ. архів Хмельн. обл. (ДАХО). – Ф. 582. – Оп. 1. – Спр. 42.
6. Завальнюк О. М. Сільськогосподарський факультет Кам'янець-Подільського державного українського університету (1919-1921рр): дослідження, документи, матеріали [Текст] / О. М. Завальнюк, О. Б. Комарніцький. – Кам'янець-Подільський : Абетка-Нова, 2004. – 552 с.
7. Завальнюк О. М. Кам'янець-Подільський державний український університет (1918-1921). [Текст] / О. М. Завальнюк, А. О. Копилов. – Кам'янець-Подільський : Оіум, 2003. – 408 с.
8. Літопис бібліотеки 1921-1966 роки [Зображення] : альбом. – Кам'янець-Подільський, 1968. – 28 с.
9. Подільська духовна семінарія – історія закладу [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://kampod.name/podilska-duhovna-pravoslavna-seminariya>. (дата звернення: 02.11.2016).
10. Подільський державний аграрно-технічний університет [Текст] / [Редкол. : Бахмат Микола Іванович та ін.]. – Київ : Вид-во Логос Україна, 2013. – 217 с.
11. Покалюк В. В. Навчальна та науково-дослідна робота Кам'янець-Подільського сільськогосподарського інституту в першій половині 20-х років ХХ століття [Текст] / В. В. Покалюк // Матеріали XIV Подільської наук. іст.-краєзнавчої конф., (Кам'янець-Подільський, 14-15 листоп. 2014 р.). – Кам'янець-Подільський : Сисин О. В., 2014. – С. 340-345.
12. Прокопчук В. С. Бібліотека Кам'янець-Подільського національного університету: історія й сьогодення [Текст] / В. С. Прокопчук // Освіта, наука і культура на Поділлі : зб. наук. пр. – Кам'янець-Подільський : Оіум, 2008. – Т. 11. – С. 37-59.
13. Хіміч Я. О. Інноваційні зміни в бібліотеці на основі проектного, кадрового менеджменту та ініціативної діяльності бібліотек [Текст] : посібник для бібліотекарів за програм. підвищ. кваліфікації / Я. О. Хіміч ; УБА., НАКККіМ, Центр безперерв. інформ.-бібл. освіти, Голов. тренінг. центр для бібліотекарів. – Київ : Самміт-книга, 2012. – 88 с.

The article is about the first attempts to recreate the history of formation and activity of the largest university bookstore of Higher educational institution «Podillia State University», scientific libraries based on the discovered sources analyzing the dynamics of the library's development.

Keywords: a library, library funds, a library board, a reading room, an institute, a university.

Вікторія Биковська,
завідувачка сектору читального залу
бібліотеки Кам'янець-Подільського
національного університету імені Івана Огієнка

м. Кам'янець-Подільський

**Культурно-просвітницька робота читального залу історичного факультету Кам'янець-
Подільського національного
університету імені Івана Огієнка
(2018–2020 рр.)**

Анотація. У статті аналізується культурно-просвітницька робота читального залу історичного факультету Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка.

Ключові слова: культурно-просвітницька робота, масовий захід, бібліографічний огляд, презентація.

Бібліотека – душа університету, вона є потужним інформаційним та культурним осередком, забезпечує інформаційну підтримку навчального процесу та наукової діяльності вищого навчального закладу. Сьогодні пріоритетом її діяльності є не лише комплектування фондів, створення електронних каталогів, класичне обслуговування, а й збагачення видів культурно-просвітницької діяльності. Нова концепція системи освіти і національного виховання вимагає від сучасної бібліотеки переорієнтації своєї діяльності, нових форм і методів роботи зі студентською молоддю. Треба констатувати, що з року в рік зменшується кількість користувачів бібліотеки і кількість відвідувань. Тому так гостро стоїть проблема залучення студентської молоді до бібліотеки, прищеплення любові до читання та друкованого слова.

Важливим засобом популяризації бібліотеки є культурно-просвітницька діяльність. Заходи, що проводяться сучасною бібліотекою, сприяють розширенню кругозору, формують нові інформаційні потреби та спонукають студентів до користування послугами бібліотек. Тож бібліотечна діяльність сьогодні змінює свої напрямки, стає багатовекторною та орієнтується на нові вимоги до виховної роботи зі студентською молоддю [1, с. 208].

Виховна робота бібліотеки базується на відповідних нормативно-правових документах: Конституції України, Законі України «Про вищу освіту», Законі України «Про освіту», Державній національній програмі «Освіта» (Україна XXI століття), «Концепції національного виховання», «Концептуальних засадах гуманітарної освіти в Україні (вища школа)», «Концепції виховання дітей та молоді в національній системі освіти», Положенні про бібліотеку та розпорядження ректора. Культурно-просвітницька і виховна робота проводиться у відповідності до річного плану роботи та плану культурно-просвітницьких заходів бібліотеки, виходячи з плану заходів університету [2, с. 209].

Не один рік тривають дискусії про необхідність масової роботи в бібліотеці вищого навчального закладу. Багато хто розглядає просвітництво як заваду, від якої треба «відписатись». Чи потребує сучасний студент ВНЗ масової роботи бібліотеки? Адже головна праця студента – навчання. Бібліотека для нього – лише пункт видачі підручників.

Але чи можлива підготовка повноцінного спеціаліста будь-якого профілю без духовного розвитку особистості, без залучення до багатств історії, культури і мистецтва, без вироблення високих моральних якостей.

Хоча першочергове завдання бібліотеки ВНЗ – надання наукової та навчальної інформації, у нашій бібліотеці виходять з того, що масова робота необхідна. Інформаційно-пізнавальна функція масових заходів дає змогу задовільнити потреби читачів у додатковій інформації, у набутті нових знань та розширенні знань уже набутих, у духовному збагаченні особистості [3, с. 243].

Мета нашої просвітницької роботи – залучати студентство якомога більше до відвідування бібліотеки.

Культурно-просвітницька робота бібліотеки Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка – це складова виховної системи університету, яка сприяє вихованню в молодого покоління якісно нових ціннісних орієнтацій і пріоритетів, позитивно впливає на становлення особистості студентів. Вона відіграє важливе пізнавальне значення, сприяє формуванню загальної та професійної культури студентської молоді, її інтелектуальному та естетичному вихованню.

Культурно-просвітницька робота вищого навчального закладу – це не тільки кількість проведених заходів, а й спосіб донести книгу до читача, спосіб життя колективу за певними законами, традиціями, це – складова виховної системи нашого університету. Вхідження особистості до такої системи сприяє її розвитку й вихованню високих моральних якостей, почуття гуманізму, орієнтації на українську культуру, мову, національно-патріотичні традиції [4, с. 359].

Важливу роль у проведенні культурно-просвітницької роботи бібліотеки нашого вузу займає читальний зал історичного факультету.

З метою поглиблення знань з історії, розширення світогляду наукового світосприйняття, забезпечення духовного світу читальний зал історичного факультету проводить культурно-просвітницькі заходи, які сприяють задоволенню інформаційних та духовних потреб. Під час їх проведення використовуються різноманітні усні та наочні форми роботи [5, с. 269].

У своїй роботі читальний зал використовує різноманітні форми і методи інформування та популяризації літератури:

- книжкові виставки (в т. ч. віртуальні);
- тематичні перегляди;
- бібліографічні огляди;
- презентації монографій, наукових збірників тощо.

Основним і найбільш поширеним видом культурно-просвітницької роботи читального залу історичного факультету є тематичні виставки. Тематичні виставки організуються з актуальних проблем суспільного життя, науки, культури, мистецтва, з тем, орієнтованих на певну групу користувачів, присвячені річницям знаменних дат і діяльності видатних людей, на допомогу навчальному процесу, з метою популяризації окремих видань [6, с. 291].

Їхня мета – допомогти користувачеві в отриманні та поглибленні знань з окремих питань шляхом популяризації спеціально підібраної літератури.

Протягом 2018–2020 рр. у читальному залі було організовано 46 тематичних виставок. В основному вони були присвячені визначним історичним подіям, видатним діячам, наприклад:

- Соборна мати Україна – одна на всіх, як оберіг;
- Крути – трагедія і гордість України;
- Твої герої, Україно;
- Кам'янець-Подільський – остання столиця Української Народної Республіки;
- Гетьман Іван Мазепа та його доба;
- Рідна Земле моя, ти козацькою славою вкрита;
- Дзвони гіркої пам'яті України.

В 2018 році Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка відзначив своє 100-річчя заснування. З нагоди цієї події в читальному залі була оформлена розгорнута книжкова виставка «Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка: віхи історії», яка своїм змістом охопила всю історію існування університету. Виставка складається з двох розділів:

- Історія створення Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка;
- Діячі Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка.

У наш інформаційний вік головний зміст просвітницької діяльності не змінюється, але з розвитком нових технологій і потреб молодого покоління до нових видів інформаційних ресурсів виникає потреба у впровадженні нових технологій під час проведення культурно-просвітницьких заходів.

Основною умовою успіху культурно-просвітницької роботи в сучасній бібліотеці університету є розуміння того, що нинішні студенти – це освічене, всебічно розвинуте покоління, яке завдяки новітнім технологіям має колосальний доступ до будь-якої інформації.

Враховуючи потреби сучасних користувачів бібліотеки, бібліотекар підрозділу крім традиційних паперових виставок оформлює та розміщує на сайті бібліотеки і віртуальні виставки, які доповнюють перелік тем на історичну тематику. Протягом 2018–2020 рр. на сайт було подано 13 віртуальних виставок.

В читальному залі історичного факультету традиційно проводяться бібліографічні огляди.

Бібліографічний огляд – бібліографічний посібник, що містить узагальнену характеристику сукупності документів, об'єднаних за певною ознакою і побудований як послідовна, внутрішньо структурована розповідь про документи з посиланнями на бібліографічні описи цих документів.

Протягом 2018–2020 рр. у читальному залі було проведено 13 бібліографічних оглядів. Для того, щоб бібліографічні огляди давали належний результат, бібліотекар тісно співпрацює з студентами, викладачами, кафедрами та деканом. Кожна тема огляду узгоджується з викладачами певної дисципліни і є доповненням навчальної програми, наприклад:

- Сакральна архітектура Кам'янця на Поділлі;
- Самійло Васильович Величко – український козацький літописець (до 350-річчя від дня народження);
- Галицько-Волинська держава;
- Чорнобиль не має минулого часу;
- Богдан Хмельницький – реформатор і фундатор української державності.

У читальному залі історичного факультету велика увага приділяється масовим заходам. За три роки в читальному залі відбулось 9 масових заходів.

Гарною традицією на історичному факультеті стало проведення презентацій монографій викладачів історичного факультету. Протягом цих років підрозділом було презентовано 3 монографії, а саме: О. М. Федькова «Українська соціал-демократична спілка на початку ХХ ст.: у пошуках ідейно-політичної ідентичності», О. Б. Комарницького «Студенти-педагоги у модернізації вищої освіти Радянської України у 1920–1930-х рр.», Ю. А. Хоптяра «Кафедра архівознавства, спеціальних історичних та правознавчих дисциплін К-ПНУ імені Івана Огієнка: становлення, здобутки, перспективи (30-ті рр. ХХ – початок ХХІ ст.)».

На презентації були запрошені автори монографій, які ознайомили присутніх зі змістом презентованих книг. Присутні викладачі та студенти брали активну участь в обговоренні нових монографій, ставили по змісту запитання, на які автори люб'язно

відповідали. До презентацій організовувались книжкові виставки про творчі здобутки авторів, завдяки яким відвідувачі мали змогу більш детально познайомитися з творчістю авторів.

Таким чином, бібліотека сьогодні виступає головною ланкою інформаційної інфраструктури університету, забезпечує підготовку фахівців за відповідними освітньо-кваліфікаційними рівнями і стандартами України [7, с. 139]. Культурно-просвітницька робота читального залу історичного факультету сприяє вихованню в молодого покоління якісно нових ціннісних орієнтацій та пріоритетів, позитивно впливає на становлення особистості студентів. Також відіграє важливе пізнавальне значення, сприяє формуванню загальної та професійної діяльності людей, їх інтелектуальному та естетичному вихованню.

Список використаних джерел

1. Кулаковська О. В., Авраменко О. Ю. Культурно-просвітницька діяльність: роль і значення у сучасному вихованні студентської молоді. Матеріали шостої міжнародної науково-практичної конференції, 10–11 вересня 2013 року. Кривий Ріг, 2013. С. 208.
2. Там само. С. 209.
3. Клімчук Т. П. Масово-просвітницька робота в читальному залі природничого факультету Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка / [редкол. : С. А. Копилов та ін.]. Кам'янець-Подільський : Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2015. С. 243. (Серія: Бібліотекознавство. Книгознавство ; вип. 4).
4. Гринішина І. І. Змістовне дозвілля студентської молоді в бібліотеках вищих навчальних закладів – важлива сфера формування особистості. Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка / [редкол. : О. М. Завальнюк та ін.]. Кам'янець-Подільський : Аксіома, 2010. С. 359. (Серія: Бібліотекознавство. Книгознавство ; вип. 2).
5. Гончарова Л. В. Культурно-просвітницька робота в читальному залі історичного факультету Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка / [редкол. : С. А. Копилов та ін.]. Кам'янець-Подільський : Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2013. С. 269. (Серія: Бібліотекознавство. Книгознавство ; вип. 3).
6. Гринішина І. І. Популяризація культурно-просвітницької роботи бібліотеки вищого навчального закладу. Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету / [редкол. : О. М. Завальнюк та ін.]. Кам'янець-Подільський : Кам'янець-Подільський національний університет, 2008. С. 291. (Серія: Бібліотекознавство. Книгознавство ; вип. 1).
7. Прокопчук В. С. Бібліотека Кам'янець-Подільського національного університету: роки становлення й розквіту : іст. нарис. Кам'янець-Подільський : Аксіома, 2009. С. 139.

The article analyzes the cultural and educational work of the reading room of the historical faculty of Kamyanets Podolsk National University named after Ivan Ohienko.

Key words: cultural and educational work, mass event, bibliographic review, presentation.

Валентина Фоміних,
завідувачка відділу
Оксана Таланчук,
завідувачка сектора
Ольга Сидоренко,
провідна бібліотекарка
відділу комплектування та наукової обробки інформації
Наукової бібліотеки Хмельницького
національного університету

Книжкова колекція як цінна частина ресурсної та історичної бази університетської бібліотеки (на прикладі роботи з колекцією проф. М.П. Войнаренка)

***Анотація.** У статті висвітлено процес формування фонду приватної книжкової колекції науковця Хмельницького національного університету, професора М.П. Войнаренка. Наведено основні факти з біографії вченого, проаналізовано подаровані видання, заплановано подальші кроки зі створення колекцій науковців університету у книгозбірні ХНУ.*

***Ключові слова:** книжкова колекція, професор М.П. Войнаренко, дарче видання, університетська бібліотека, електронна бібліотека, електронна колекція.*

Напередодні 60-літнього ювілею університету і книгозбірні універсальний фонд нараховує понад півмільйона документів навчальної, наукової та довідкової літератури. Найціннішою частиною його є твори викладачів університету, які виокремлені в краєзнавчий фонд і нараховують близько 35000 примірників, а також частково відображені в ЕБ та інституційному репозитарії. Бібліотека від самого початку своєї діяльності займається збором інформації щодо наукового доробку університету та викладачів. Ця інформація наразі відображається у низці бібліографічних та краєзнавчих покажчиків, зокрема й у корпоративних базах даних : «Науковці Хмельниччини» та «Доктори наук, професори ХНУ», «Праці науковців ХНУ», «Наукові видання ХНУ» та інших.

Підтримуючи намагання бібліотеки зібрати якнайповнішу інформацію з історії університету та його здобутків, викладачі беруть активну участь у безстроковій акції «Подаруй бібліотеці книгу», передаючи видання із власних колекцій. За останні 10 років бібліотека отримала понад 9 тисяч примірників дарчих видань, зокрема й від працівників університету.

Зважаючи на молодий вік бібліотеки, до недавнього часу в її фонді були відсутні індивідуальні колекції викладачів вишу, і от в 2021 році книгозбірня отримала зібрання документів з приватної колекції професора М.П. Войнаренка, досвід роботи з якою представлено в цій статті.

Теоретичним та практичним аспектам роботи з приватними книжковими колекціями присвячені праці науковців : О. Наумової, Т. Сидорчук, Т. Ярошенко та інших [3, 4, 5].

До прикладу, О. Наумова зазначає, що першу колекцію розглядали як пам'ятку культури та своєрідний історичний архів доби, в яку вчений працював, і яка розповідає нам про коло його наукових зацікавлень та наукових зв'язків [3, с.129].

Колекцію у кількості 500 примірників книгозбірні передала дружина науковця Галина Григорівна Войнаренко. Варто зазначити, що Михайло Петрович був давнім другом бібліотеки, часто брав участь у масових заходах, адже і сам був не лише науковцем, але й автором поетичних збірок та редактором університетського альманаху «Думки творчий

злет», випуски якого також презентувалися в бібліотеці. Тому отримання такої колекції у бібліотеці сприйняли дійсно як пам'ятку про вченого, керівника, ініціативну та творчу особистість – людину, яка багато зробила як для розвитку університету, так і бібліотеки.

Народився Михайло Петрович 22 липня 1950 р. у с. Струга Новоушицького району Хмельницької області. У 1976 р. з відзнакою закінчив Хмельницький технологічний інститут побутового обслуговування. У 1983 р. захистив кандидатську дисертацію, а у 1995 р. – докторську дисертацію в галузі економіки. З 1975 р. Михайло Войнаренко працював у Хмельницькому національному університеті на різних посадах: від асистента викладача до першого проректора. За багаторічну наукову діяльність він здобув звання професора, став членом кількох академій, зокрема першим на Поділлі членом-кореспондентом Національної академії наук України в галузі економічних наук. В університеті він створив не просто наукову школу з проблем реформування економіки України через застосування кластерних технологій, яка стала першою в Україні з цих напрямів досліджень, але й активно розвивав її, публікуючи наукові статті, монографії як в Україні, так і за її межами. Його монографія «Кластери в інституційній економіці», видана у 2011 році, на Всеукраїнському конкурсі наукових монографій з економічної теорії, який проводився Всеукраїнською асоціацією політичної економії спільно з НАН України отримала Першу премію [2, с. 10].

Результатом наукової діяльності М.П. Войнаренка стали 450 праць, з них 34 наукових монографії, 12 підручників і навчальних посібників, крім того 6 книг і 17 статей опубліковано за кордоном. Під його керівництвом виконано 40 держбюджетних та госпрозрахункових наукових тем, захищено 40 кандидатських і 7 докторських дисертацій. Мабуть, немає такого напрямку в освітній та науковій діяльності, де не відзначився Михайло Петрович. Це і редакторство в наукових виданнях, і головування у спецрадах із захисту дисертацій та у Спільці економістів Хмельницької області, керівництво Секцією розвитку конкурентоспроможності економіки України на основі кластерних моделей об'єднання підприємницьких структур Спільки економістів України, членство у різноманітних експертних групах та комісіях при МОН України і багато-багато іншої роботи на громадських засадах. Варто зазначити і участь науковця у міжнародних проєктах Програми ТАСІS, зокрема Українсько-Британської програми, Програми НАТО «Партнерство заради миру» з перепідготовки та працевлаштування офіцерів запасу, завдяки чому університет отримав більше 1 млн. дол. США безповоротної фінансової допомоги [2, с.13].

Докладна інформація про наукові здобутки, звання, відзнаки М.П. Войнаренка розміщена у Вікіпедії (https://uk.wikipedia.org/wiki/Войнаренко_Михайло_Петрович), на Інформаційному порталі НБУВ «Наука України: доступ до знань: Науковці України» (<http://irbis-nbuv.gov.ua/ASUA/0136949>), енциклопедичних виданнях, у краєзнавчих БД «Науковці Хмельниччини» (http://library.khmnu.edu.ua/?page_id=5928) та «Доктори наук, професори ХНУ» (http://lib.khmnu.edu.ua/inf_res/avtory_HNU/Voynarenko.htm), ювілейних університетських виданнях (http://library.khmnu.edu.ua/wp-content/uploads/2020/07/voinar_pokaj.pdf) [1, с.17-18.].

Отже, особиста колекція цієї непересічної людини поповнила фонд бібліотеки університету. Книги з колекції вченого умовно можна розподілити на такі категорії:

- власні видання науковця (наукові монографії, підручники і навчальні посібники, поетичні твори);
- матеріали наукових конференцій;
- видання науковців України (деякі з них із дарчими написами Михайлу Войнаренку);
- докторські дисертації;
- поетичні та художні збірки авторів Хмельниччини.

У колекції представлені книги українською (97,3%) та польською (2,7%) мовами. Що стосується поетичних та художніх збірок, то більшу частину цих видань складають твори письменників-земляків.

Згідно з рішенням методичної ради Наукової бібліотеки Хмельницького національного університету було затверджено проєкт Інструкції (Положення) про роботу з авторськими колекціями у фонді НБ ХНУ, де було висвітлено послідовність роботи з бібліотекою вченого і, найголовніше, вирішено, що для збереження неподільності колекції, що полегшить доступ до неї та роботу з висвітлення її документів, зберігатиметься вона в одному місці – у відділі збереження фондів [4]. Обов'язковим є Паспорт колекції, у якому зазначено біографічні відомості про власника, його творчий та життєвий шлях, статистичні дані. Крім того, зважаючи на відсутність власницьких знаків Михайла Петровича (написів, печаток, екслібрисів) на книгах колекції, було прийнято рішення замовити штамп «Колекція професора ХНУ Михайла Войнаренка».

Ярошенко Т. О. наголошує, що співпраця, взаємна інформованість, корпоративність – це найбільш плідний шлях створення інформаційних ресурсів про особисті книжкові колекції в Україні [5, с.25].

Попереду у працівників книгозбірні цікава робота з дослідження документів колекції, відображення відомостей про книги із колекції в довідкових та повнотекстових БД книгозбірні, що відкриє необмежений доступ до її змісту та окремих видань через Інтернет із будь-якого куточка світу і залишиться пам'яткою про діяльність доктора економічних наук, професора Михайла Петровича Войнаренка як визначної постаті в історії Хмельницького національного університету.

Список використаних джерел

1. Айвазян О.Б. Навчати, творити, віддавати людям: До ювілею доктора економічних наук, професора М.П. Войнаренка / О.Б. Айвазян // Хмельницькі краєзнавчі студії [Текст] : науково-краєзнавчий збірник. Вип. 28 / редкол. Л.В. Баженов (голова) [та ін.]. - Хмельницький : Стрихар А.М., 2020. - 234 с. (С. 17-22).
2. Григоренко О.П. Михайло Войнаренко – перший член-кореспондент національної академії наук України на Поділлі / О.П. Григоренко // Хмельницькі краєзнавчі студії [Текст] : науково-краєзнавчий збірник. Вип. 28 / редкол. Л.В. Баженов (голова) [та ін.]. - Хмельницький : Стрихар А.М., 2020. - 234 с. (С. 4-17).
3. Наумова О. Особиста книжкова колекція Богдана Винара у фондах наукової бібліотеки Львівського національного університету імені Івана Франка / О. Наумова // Вісник Львівського університету. Серія книгознавство, бібліотекознавство та інформаційні технології.- 2011.- Вип. 6. - С. 116–130.
4. Сидорчук Т. Особливості систематизації та опрацювання архівних колекцій універсальних учених (на прикладі роботи з особовим архівом Омеляна Пріцака) / Т. Сидорчук // Студії з архівної справи та документознавства. - 2011. - Т. 19, кн. 1. - С. 100-112. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/sasd_2011_19_1_12.
5. Ярошенко Т. О. Колекції діячів української діаспори у фондах Наукової бібліотеки Національного університету «Києво-Могилянська академія» / Т. Ярошенко // Особисті книжкові колекції та особові фонди діячів української діаспори в бібліотеках та архівах України: зб. матеріалів конф. / [уклад.: Н. Казакова, О. Мастіпан]; НаУКМА, Нац. парлам. б-ка України. - К.: [б. в.], 2004. - С. 14-25.

Оксана Мацей,
заступник директора
Тетяна Мельник, завідувачка
відділу обслуговування Наукової бібліотеки
Хмельницького національного університету

Бібліотекар – професія романтиків

***Анотація.** У статті висвітлено життєвий і трудовий шлях ветеранки Наукової бібліотеки ХНУ, яка своєю працею зробила вагомий внесок у розвиток книгозбірні, зокрема у запровадження автоматизації бібліотечних процесів, обслуговування користувачів та просвітницьку діяльність книгозбірні.*

***Ключові слова:** Наукова бібліотека, бібліотечна професія, кадри, новітні технології в бібліотечній діяльності.*

Яскравою представницею бібліотекарів-романтиків є Тетяна Геннадіївна Панасюк (Конопля) – бібліотекарка, керівниця, аналітикиня, організаторка, творча особистість, яка поєднала в собі професійний педантизм із мрійливістю і почуттям гумору, вмінням викликати у людей емоційне піднесення через впевненість у своїх діях, дотепний жарт і нестандартне вирішення проблем [10, с. 897].

Народилася Тетяна Геннадіївна 16 листопада 1959 року в с. Ключі Ірбітського району Свердловської області, де й пройшло її дитинство. Батько, Геннадій Георгієвич Конопля, працював директором школи, а мати, Маргарита Миколаївна, – стоматологом. Разом із молодшою сестрою Людмилою з раннього дитинства захопилася читанням. Життєві обставини склалися так, що після закінчення школи Тетяна рік пропрацювала завідувачкою сільської книгозбірні. Зрозумівши, що робота бібліотекаря – її покликання, вступила до Челябінського державного інституту культури, який закінчила в 1981 році, одержавши направлення до Тюменської обласної бібліотеки на посаду бібліографа, де отримала чималий досвід роботи з читачами та інформацією.

У 1986 році через заміжжя із військовим змінює прізвище на Панасюк і переїздить до України в м. Хмельницький, де влаштовується на роботу в бібліотеку-філіал для дорослих № 7 міської ЦБС. Це місце було декретним, але поруч з бібліотекою-філіалом закінчувалися роботи з будівництва та облаштування 9-типоверхової будівлі бібліотеки Хмельницького інституту побутового обслуговування, і з січня 1988 року Тетяна Панасюк перейшла на роботу до інституту на посаду старшого бібліотекаря, де й працювала до виходу на заслужений відпочинок у серпні 2021 року.

Початок роботи в інститутській книгозбірні співпав із переїздом у новий бібліотечний корпус, під час якого відбулося знайомство Тетяни Панасюк із багаточисельним колективом та ознайомлення з фондом не тільки свого відділу, а й усієї книгозбірні (штат на той час становив 58,5 одиниць, а фонд понад 613 тис. примірників).

У 1992 році в сім'ї Панасюків народилася довгоочікувана донька Марина і три роки декретної відпустки були присвячені лише їй (чоловік був увесь час на роботі, а близьких родичів поряд не було, тож молода мама виховувала доньку практично сама).

90-ті роки було важкими для економіки нашої країни. Були вони тяжкими і для книгозбірні університету у плані фінансування, розвитку фонду. Але саме в цей період,

поступово, із придбанням першого комп'ютера, програмного продукту, ознайомленням з можливостями Інтернету розпочався період інформатизації книгозбірні.

Після виходу з декретної відпустки Тетяна Геннадіївна разом з колегами занурилася у нові робочі процеси - пересистематизацію фонду з ББК на УДК, рекаталогізацію, створення рубрикаторів до Електронного каталогу на фоні обслуговування все більшої кількості читачів та багато ін. Саме наприкінці 90-х років видача документів за рік почала перевищувати 1 млн. примірників, а на початку 2000-х було обслуговано найбільшу кількість читачів – понад 50 тисяч. Нинішня молодь навряд чи повірить, що в той час в університетській книгозбірні всі 5 залів на 500 посадкових місць були заповнені читачами, до кафедр стояли черги, бібліотекарі збивалися з ніг, працюючи у дві зміни з 9.00 до 20-00 год., зокрема і в суботу (а під час сесій і в неділю), переносючи на собі тонни книг, підшивок журналів та газет за запитамі читачів (студенти за браком вільних місць розташовувалися іноді і на підвіконнях залу) [9, с.125].

Збільшення кількості студентів сприяло розвитку університету і структури бібліотеки. У вересні 2002 року Тетяна Геннадіївна була переведена на посаду завідувачки відділу природничо-технічної літератури - одного з найскладніших відділів через великий (найбільший у книгозбірні) фонд, складні читацькі запити та переведення роботи на нові технології. Варто зазначити важливу роль наставників для становлення Тетяни Геннадіївни як фахівця бібліотечної справи, які прийняли її в колектив, стали не лише колегами, а й порадиниками і в якомусь сенсі замінили відсутню поруч родину, давали натхнення та спонукали до нових звершень. Це, насамперед, Тетяна Онищук - перша завідувачка відділу, в який прийшла працювати Тетяна Панасюк, а також його працівники - зав. сектору Зінаїда Бабак, бібліотекарка Галина Казмирчук. Найкращою подругою стала Раїса Драчук - зав.відділу виховної роботи, разом вони не тільки вирішували виробничі питання, а й допомагали одна одній у складних життєвих проблемах. Серед колег-однодумців була і тодішня директорка бібліотеки Валентина Петрицька, яка оцінила можливості молодої фахівчині, побачила її потенціал і призначила на посаду завідувачки відділу за підтримки тодішніх заступників директорки Олени Айвазян та Валентини Глухенької. Надійною опорою в подальшій роботі стали також завідувачі відділів книгозбірні: Ольга Великосельська, Оксана Бичко, Валентина Фоміних та інші колеги. У середині 2000-х років у бібліотеці працювали понад 90 бібліотечних працівників, завдяки яким процес автоматизації бібліотечних технологій значно прискорився і дозволив книгозбірні зайняти передові позиції серед вишів України. За сприяння Тетяни Геннадіївни, завдяки її організаторській та творчій діяльності, вмінню приймати сміливі рішення (як-от відмова від паперових читацьких формулярів та інших паперових форм обліку видачі, консервацію карткових читацьких каталогів та використання в обслуговуванні переважно пошукових можливостей електронного каталогу, навчання цим технологіям користувачів тощо) став можливим такий значний ривок у трансформації університетської книгозбірні [1, с. 62,119-120].

Поряд із вирішенням завдань інформатизації у відповідальності зав.відділу обслуговування є багато різних питань, зокрема робота з фондом. І якщо у роки, коли фонд максимально використовувався, перед працівниками відділу стояли завдання його оновлення, правильної розстановки та актуалізації, то в останнє десятиріччя через ліквідацію 2-х читальних залів на перший план вийшли питання збереження фонду, реорганізації, дослідження використання, оцифрування та просування в освітнє середовище університету. Варто зазначити, що у зв'язку з черговою реорганізацією структури бібліотеки в 2013 році всі відділи обслуговування були об'єднані в один підрозділ, який і очолила Тетяна Геннадіївна, отримавши у підпорядкування 15 працівників та понад 50 % фонду книгозбірні, розташованого на чотирьох поверхах бібліотеки.

Окрім надання інформаційних послуг кожна сучасна бібліотека здійснює активну просвітницько-виховну роботу завдяки організації масових заходів, презентацій тематичних

виставок, безпосередніх бесід із користувачами тощо. Тетяна Геннадіївна була авторкою, розробницею та учасницею низки проєктів, зокрема екологічного “Майбутнє планети в наших руках” та просвітницького “Здоров’я молоді – здоров’я нації”, а також активною учасницею програми “Молодий спеціаліст XXI століття”, яка успішно діяла в бібліотеці майже 10 років і об’єднала низку інноваційних проєктів (презентаційних, виставкових, конкурсних, проєкту «Кар’єра»), спрямованих на підтримку талановитої, перспективної молоді, практичну допомогу в досягненні ними вершин життєвого успіху [2, с. 151, 154]. Здобутим досвідом Тетяна Геннадіївна неодноразово ділилася у доповідях та публікаціях [5, 6, 8].

Особливої уваги керівника потребувала організація виставок з історії університету та його наукових досягнень як частини краєзнавчої діяльності бібліотеки. Організація виїзних виставок (до ювілеїв університету, різноманітних міжнародних, всеукраїнських та університетських конференцій), біля яких працівники відділу чергували, надавали консультації, з’ясовували інші робочі питання з викладачами, займала не останнє місце в роботі зав. відділу обслуговування. Замовлення транспорту, переміщення літератури та переносних стелажів між корпусами, підтримка виставки в актуальному стані – все це входило до кола службових обов’язків Тетяни Геннадіївни впродовж не одного року роботи.

Нова реальність спонукала до створення віртуальних виставок, яких за участі Тетяни Панасюк створено більше 15-ти. Крім того, постійною складовою роботи відділу обслуговування є актуалізація фонду на різноманітних інформаційних заходах (Днях інформації, кафедр, аспіранта, спеціаліста), на яких молоді науковці та студенти старших курсів ознайомлюються з основами наукового пошуку та літературою за фахом. Багато уваги приділяється і роботі з першокурсниками та викладачами - кураторами, зав. кафедрами, деканами [7, С. 82-91].

Варто зазначити, що нові технології (застосування відео та аудіовиставок, використання слайдів) значно покращили сприйняття матеріалу на заходах. Водночас інновації потребували постійного навчання персоналу, підвищення його кваліфікації, а в останні роки, за часів карантинних обмежень, ще й моральної підтримки. Справедливість і вимогливість та водночас турбота про співробітників відділу, їх навчання й вміння надати добрі поради - основні риси Тетяни Геннадіївни, яку поважають як співробітники бібліотеки, так і працівники університету. Відгуки працівників відділу про їхнього керівника тільки позитивні: «керівник з розвиненим стратегічним мисленням», «з нею легко працювати, оскільки дає чіткі завдання, виконання яких завжди контролює», «з таким керівником працюється з великим задоволенням, завжди панує дружня, спокійна атмосфера», «людина з аналітичним розумом», «креативна», «має чутливе серце», «відповідальна», «супер!», «молодець» тощо. Керівники бібліотеки характеризують діяльність Тетяни Геннадіївни також виключно позитивно, адже їй можна було довірити будь-яку справу, і вона її виконувала в першу чергу професійно, відповідально і в зазначені терміни, завжди була толерантною у відносинах з людьми. Зі слів директора бібліотеки О.Б. Айвазян: «Таких працівників завжди шкода відпускати. Тетяна Панасюк – ветеран університету і бібліотеки, керівник і людина, яка прагне робити свою справу якнайкраще, не забуваючи при цьому про людяність і повагу до колег».

За професіоналізм та сумлінне виконання посадових обов’язків Т.Г. Панасюк неодноразово відзначалася преміями, подяками, цінними подарунками та Почесними грамотами МОН України, Хмельницької обласної ради та університету, була занесена на Дошку пошани ХНУ (2008 р.) [4, с.18, 38].

Інтенсивна праця з обслуговування користувачів, просвітницька і наукова діяльність, робота з кадрами та безліч інших завдань потребували розрядки в багаточисельному жіночому колективі, тож у бібліотеці дотримувалися традицій спільного відзначення свят, колективних виїздів на екскурсії тощо. За тридцять три роки праці в НБ ХНУ Тетяна

Геннадіївна неодноразово долучалася до організації та проведення багатьох чудових свят та заходів. Варто відмітити її перемогу в конкурсі професійної майстерності на кращого бібліотекаря НБ ХНУ «Обираймо королеву» (1997 р.) [3, с. 28]. Активна життєва позиція, схильність до режисури, артистичність зробили неймовірно популярними серед колективу бібліотеки та університету її перформанси на новорічних та ювілейних заходах книгозбірні. Це ролі ведучої телебачення Руслани Писанки («Бібліотечний прогноз»), співачки Лайми Вайкуле (шлягер «Я вийшла на Кам'янецькій»), дикторки програми «Новини», втілення ідей бібліотечних версій «17-ти миттєвостей весни», «Білого сонця в пустелі» та інших. Згодом її талант проявився вже у відеороліках: «Крик душі», «Ніч в бібліотеці», «Коронавірус». Усі задумки Тетяни Панасюк ставали хітами через витончений бібліотечний гумор та акторський талант [9, с.128-129].

Двадцять років на відповідальній посаді пролетіли непомітно. За цей час діяльність бібліотеки дуже змінилася. Але незмінним залишився характер пані Тетяни Панасюк. Відразу після набуття пенсійного віку, незважаючи на вмовляння керівництва, звільнила посаду зав.відділу і перейшла на посаду провідного бібліотекаря, вважаючи, що молодь має більше сил та енергії для подальшого розвитку бібліотеки, ще раз довівши, що відноситься до тих бібліотекарів, які здатні емоційно дивувати, завжди приходять на допомогу, давати корисні поради, виховувати власним прикладом, бути романтиком у своїй професії.

Список використаних джерел

1. Бібліотека університету: витоки та сучасність: зб. наук. статей та матеріалів, присвячений 50-ю з дня заснування наукової бібліотеки університету / за ред. О.Б.Айвазян.- Хмельницький: ХНУ, 2012.- 296 с.
2. Великосельська О.М. Проектна діяльність – важлива складова розвитку наукової бібліотеки Хмельницького національного університету // Бібліотека університету: витоки та сучасність: зб. наук. статей та матеріалів, присвячений 50-річчю заснування наукової бібліотеки університету/ за ред. О.Айвазян.- Хмельницький: ХНУ,2012. – С.139-156.
3. Звіт про роботу бібліотеки Технологічного університету Поділля за 1997 рік.- Хмельницький, 1998. – 59 с.
4. Звіт про роботу наукової бібліотеки Хмельницького національного університету за 2008 рік. – Хмельницький, 2009. – 48 с.
5. Панасюк Т.Г. Бібліотека ВНЗ в системі екологічної інформації та культури// Бібліотека в освітньому просторі.- 2008.- №5.- С.39-45.- [Формування інформаційних ресурсів з екології, роль НБ ХНУ в екологічній освіті.].
6. Панасюк, Т.Г. Екологічна освіта та екологічне виховання в науковій бібліотеці Хмельницького національного університету / Т. Г. Панасюк // Сучасна бібліотека в інноваційному освітньому просторі. – 2011. – С.249-257. – [Досвід роботи НБ ХНУ по екологічній освіті та екологічному вихованню молоді: формування інформаційних ресурсів екологічної тематики, віртуальна довідка, діяльність в рамках проекту “Майбутнє планети – в наших руках”, комплексні заходи з пропаганди екологічних знань та ін.].
7. Панасюк, Т.Г. Роль наукової бібліотеки ХНУ в процесі адаптації студентів-першокурсників до навчання / Т. Г. Панасюк, О. М. Цегельник // Бібліотека в освітньому просторі : інформ. бюл. – Хмельницький : ХНУ, 2014. – №17 : Матеріали науково-практичної конференції "Бібліотека ВНЗ як джерело інформаційного

- забезпечення наукового та навчального процесу". – С.82-91. – [Діяльність НБ ХНУ в напрямку сприяння адаптації студентів-першокурсників до навчання].
8. Панасюк Т. Г. Роль бібліотеки у вихованні екологічної свідомості та культури студентської молоді / Т. Г. Панасюк, Л. І. Салюк // Наук. пр. Кам'янець-Поділ. нац. ун-ту ім. І. Огієнка. Серія : Бібліотекознавство. Книгознавство. – Кам'янець-Подільський, 2018. – Вип. 5. – С. 172-178.
 9. Скарбниця знань університету / Уклад. О.Б.Айвазян, К.А.Чабан. – Хмельницький, 2002.- 130 с., іл.
 10. Хмельницький національний університет. Історія і сучасність: наук.-пізнав. вид. Кн. 3: 1995-2015 / упоряд.: Є.М.Свіргунець, П.К.Мельник.- Хмельницький: ХНУ, 2017.- 1060с.: іл., фотогр.